



SIHTASUTUS
Kutsekoda



HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM



Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA

Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: ärindushariduse metaanalüüs

Uuringu terviktekst

Tallinn 2020

Kutsekoda

Koostajad: Yngve Rosenblad, Riina Tilk, SA Kutsekoda
Akadeemiline toimetaja: Olav Aarna, SA Kutsekoda
Keeletoimetaja: Külli Pärtel

Täname uuringu valmimisele kaasaaitamise eest: Anu Moosel, SA Innove; Ingrid Jaggo ja Marianne Leppik, Haridus- ja Teadusministeerium; Mait Palts, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda; Olav Aarna ja OSKA meeskond, Kutsekoda; intervjueeritud ja fookusgrupiaruteludes osalenud

Rakendusuuringu on valminud „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020“ prioriteetse suuna „Prioriteetne suund 1: ühiskonna vajadustele vastav haridus ja hea ettevalmistus osalemaks tööturul“ Euroopa Liidu vahendite kasutamise eesmärgi 5 „Õpe kutse- ja kõrghariduses on suuremas vastavuses tööturu vajadustega“ meetme „Õppe seostamine tööturu vajadustega“ tegevuse „Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteemi loomine“ ehk OSKuste Arendamise koordinatsioonisüsteemi loomine (edaspidi: OSKA) eesmärkide elluviimiseks ja tulemuste saavutamiseks.

Väljaandja: SA Kutsekoda
Autoriõigus: SA Kutsekoda, 2020

Väljaandes sisalduva teabe kasutamisel palume viidata allikale: Rosenblad, Y., Tilk, R. (2020). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: äridushariduse metaanalüüs. Tallinn: SA Kutsekoda, tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA.

Sisukord

Sisukord	3
Lühendid	5
Lühikokkuvõte	6
Sissejuhatus	8
Metoodika	10
1. Valdkonna määratlus.....	12
2. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse õppekavade ülevaade	13
2.1. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse õppekavad varasemates OSKA valdkonnauuringutes.....	13
2.2. Õppekavade ülevaade	14
3. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse tasemeõppe statistika	17
3.1. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse õppe osakaal	18
3.2. Õppeasutused	19
3.3. Õpe haridustaseme ja -astme järgi	23
3.4. Õpe õppekavarühma järgi	26
3.5. Õppijad soo ja vanuse järgi.....	28
3.6. Varem omandatud haridus.....	31
3.7. Välisüliõpilased ning õppekeel ja -tasu	31
4. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse õpe OSKA valdkonnauuringutes.....	37
4.1. Põhisõnumid ärinduse ja halduse ning majandusteaduse õppekavadega otseselt seotud valdkondlikest uuringutest.....	37
4.2. Ärindushariduse ja -oskuste vajadus OSKA valdkonnauuringute põhikutsealadel üldiselt	43
5. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse õppekavade lõpetajate rakendumine tööturul...	49
5.1. Rakendumine tööturul tegevusala ja ametiala järgi	50
5.2. Lõpetajate keskmine palk.....	54
6. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse täiendusõpe.....	58
6.1. Ülevaade ärinduse ja halduse ning majandusteaduse täiendusõppe statistikast	59
6.2. Täienduskoolituste pakkumine kõrgkoolides.....	63
6.3. Täienduskoolituste pakkumine kutseõppeasutustes	64
6.4. Olulised partnerid täienduskoolituste pakkumisel	65
6.5. OSKA uuringutes esile toodud olulisemad ärinduse ja halduse ning majandusteaduse täiendusõppega seotud järeldused.....	67
7. Ärinduse ja halduse õppe kvaliteet ja arenguvajadused	70

7.1. Kõrghariduse õppekavade hindamise tulemused	71
7.2. Kutsehariduse õppekavade hindamise tulemused	76
8. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse õppe nõudluse ja pakkumise tasakaal	78
8.1. Nõudlus	78
8.2. Nõudluse ja pakkumise tasakaal	81
9. Peamised järeldused	86
Kasutatud allikad	89
Lisa 1. Mõisted.....	92
Lisa 2. OSKA valdkondlikes uuringutes ärinduse ja halduse õppesuuna ja majandusteaduse tasemeõppe ja/või juhtimis- ja ärindusalaste oskuste ning täienduskoolituse vajadusega seotud põhikutsealad ..	95
Lisa 3. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse täienduskoolituste kestused kutse- ja kõrgkoolides ning erakoolitusasutustes 2016–2018	131
Lisa 4. Ärinduse ja halduse õppekavagrupi kvaliteedihindamised kõrghariduses (EKKA)	132
Lisa 5. Ülikoolide ja HTM-i vahel sõlmitud halduslepingute sätted ärinduse ja halduse õppe kohta.	136
Lisa 6. Kutseõppe ärinduse ja halduse õppesuuna õppekavad.....	137
Lisa 7. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse tasemeõppe lõpetajate töölerakendumine	138
Lisa 8. Uuringu fookusgruppides osalenud ja intervjueeritud eksperdid.....	141
Lisa 9. Ekspertintervjuu kava	142

Lühendid

AK (ISCO) – ametite klassifikaator
BA – bakalaureuseõpe
DOK – doktoriõpe
EAP – Euroopa ainepunktisüsteemi ainepunkt
EAS – Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus
EHIS – Eesti hariduse infosüsteem
EKKA – Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse
Kvaliteediagentuur
EL – Euroopa Liit
EMTAK – Eesti majanduse tegevusalade
klassifikaator
ETU – tööjõu-uuring
HTM – Haridus- ja Teadusministeerium
IKT – info- ja kommunikatsioonitehnoloogia
ISCED – rahvusvaheline ühtne hariduse liigitus
IT – infotehnoloogia
KOV – kohalik omavalitsus
KUT – kutseharidus
MA – magistriõpe
MBA – ärijuhtimise magister
MKM – Majandus- ja
Kommunikatsiooniministeerium
MTA – Maksu- ja Tolliamet
OSKA – tööjõuturu seire- ja prognoosisüsteem
RAK – rakenduskõrgharidus
REL 2011 – rahva- ja eluruumide loendus 2011
RKT – riiklik koolitustellimus
SKP – sisemajanduse koguprodukt
TäKS – täiskasvanute koolituse seadus
ÕKG – õppekavagrupp
ÕKR – õppekavarühm

Õppeasutused

AK – ametikool
EBS – Estonian Business School
EEK Mainor – Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor
ELA – Eesti Lennuakadeemia
EMERA – Eesti Mereakadeemia
EMTA – Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia
EMÜ – Eesti Maaülikool
KHK – kutsehariduskeskus
KÕK – kutseõppekeskus
RKK – rakenduskõrgkool
SKA – Sisekaitseakadeemia
THK – tööstushariduskeskus
TLÜ – Tallinna Ülikool
TMMK – teenindus- ja maamajanduskool
TMK – Tallinna Majanduskool
TTK – Tallinna Tehnikakõrgkool
TTÜ – Tallinna Tehnikaülikool
TÜ – Tartu Ülikool

Lühikokkuvõte

Käesoleva äridushariduse metaanalüüsi eesmärk on pakkuda terviklikku ülevaadet äriduse ja halduse ning majandusteadusega seotud koolituspakkumisest Eestis ning selle vastavusest tööturu tööjõu- ja oskuste vajadusele. Äridushariduse metaanalüüs tugineb osaliselt OSKA varasemate valdkondlike rakendusuringute tulemustele, kuid sisaldab ka terviklikku, viimastel andmetel põhinevat haridusstatistika analüüsi, õppekavade kvaliteedi analüüsi ning uuringu käigus intervjuudest ja aruteludest saadud kvalitatiivseid andmeid. Uuring hõlmab äriduse ja halduse õppesuuna ning majandusteaduse õppekavarühma õpet ning nendega seotud kutsealasid.

Äridusharidus on juba aastakümneid olnud õppima asujate seas populaarne valik. 20 aasta eest valis äridusõppe veerand kõrgkooli sisseastunutest, viimastel aastatel 16–18%. Kutseõppes on äriduse ja halduse vastuvõtu osakaal 11%.

- Õppimisvõimalused on endiselt mitmekesised – 2019/2020. õppeaasta vastuvõtu järgi anti äridusõpet üheksas kõrgkoolis (61 õppekava) ja 11 kutsekoolis (25 õppekava). Tervikuna on suurim tasemeõppe pakkuja Tallinna Majanduskool ja suurim kõrgharidusõppe pakkuja Tallinna Tehnikaülikool. Kasvanud on kutseõppe osakaal (2019/2020. õppeaastal 37% kogu äriduse tasemeõppe vastuvõtust).
- Äriduse ja halduse tasemeõppe lõpetajatest tööturul üldiselt puudust ei ole – seda näitab nii statistika kui ka tööandjate tunnetus. Pigem on äriduse ja halduse lõpetajaid värbavates majandussektorites viimastel aastatel valitsenud erandlik olukord, et kandidaate on võimalik valida. Puudus võib olla väga spetsiifilistest kõrgetasemelistest oskustest ja spetsialistidest, nt andmeanalüüsi, majandus-, finants- ja ärianalüüsi, rahvusvahelise ostu ja müügi, tarneahela juhtimise või arvestussüsteemide arenduse alal.
- Kõrghariduse tasemel on äriduse ja halduse ning majandusteaduse erialade õppijate arv viimastel aastatel vähenenud, sh on vähenemine toimunud peamiselt rakenduskõrgharidus- ja bakalaureuseõppes; seevastu magistriõpe on kasvanud. Sellest hoolimata on äridus ja haldus kõrghariduse tasemel kõige suurema vastuvõtuga õppesuund. Tööturu tulevikuvajadusi arvestades võiks pidada piisavaks, kui äriduse ja halduse või majandusteaduse valib umbes 10% kõrghariduse esimesele astmele õppima asujatest. Nõudluse ja pakkumise suhe äriduse ja halduse õppekavarühmades on viimastel aastatel liikunud tasakaalule lähemale.
- Majandus ja äridus on haridusvaldkonnad, kus lisaks riiklikele õppeasutustele pakuvad kvaliteetset tasemeõpet ka eraõppeasutused ning suur osa õppijaid on valmis selle eest maksma. 15 aastat tagasi oli äriduskõrgharidust andnud eraõppeasutusi arvukalt ja need hõlmasid äriduskõrghariduse vastuvõtust poole, ent praeguseks on jäänud kaks suurt erahariduse andjat – Estonian Business School ja Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor, kelle turuosa on kokku 30%. 2006/2007. õppeaastal õppis tasulisel õppekohal 87% äriduse üliõpilastest, 2019/2020. õppeaastal aga 41%. Tasemeõppe kroonilise ressursipuuduse tingimustes võib kaaluda tasuta õppekohtade arvu vähendamist äriduse ja majanduse tasemeõppes, eriti magistriastmel.
- Kõrghariduse tasemel on märkimisväärselt suurenenud äriduse ingliskeelsete õppekavade arv ja välisüliõpilaste osakaal. 2019/2020. õppeaastal õppis ingliskeelsete õppekavade alusel 25% (kümme aastat varem vaid 1–3%) ning välisüliõpilased moodustasid äriduserialadele õppima asunutest 21% (suurim osa, 38% Eestis õppivatest välisüliõpilastest õpib äriduserialadel).

Välisüliõpilaste osakaal on kiiresti kasvanud magistriõppes, moodustades 33%. Kuigi majandus ja ärimajandus on välisüliõpilaste seas populaarne valik, on nende rakendumine Eesti tööturul pigem tagasihoidlik. Seetõttu võib välisüliõpilaste suur osakaal probleemseks osutuda kitsastes lõikudes, kus õpetatava kompetentsi järele on ka Eesti tööturul suur vajadus, nt matemaatilise majandusteaduse alal.

Kasvanud on ärimajandus- ja majandushariduse tähtsus n-ö teise haridusena. Üldiste majandus- ja ärimajandusteadmiste arendamisel tuleb järjest rohkem rõhku panna ka paindlike ja sisult kompaktsemate täiendusõppe võimaluste pakkumisele.

- Juhtide üldlevinud ja eelistatud haridustee hõlmab valdavalt asjaomase valdkonna kõrgharidust ning piisavat töökogemust, juhtimisoskusi aga arendatakse täienduskoolitustel ning ärimajanduse ja halduse õppesuuna tasemeõppes. Lisaks on majandus-, ettevõtlus-, ärimajandus- ja finantstadmiste ning -oskuste kasvavat vajadust esile toodud paljudel kutsealadel üle majandusvaldkondade (sh nii tipp- kui ka keskastmespetsialistid, aga ka oskustöölised, nt käsitöölised).
- Ärimajanduse ja halduse kutseõpe on viimasel kümnendil kujunenud üha enam täiskasvanute õppeks, kus üle 60% õppijatest on enam kui 25-aastased ja 13% neist on vähemalt 40-aastased. Kümne aastaga on kõigi vanuserühmade osatähtsus alates 25. eluaastast kasvanud kaks-kolm korda. Kõrghariduse tasemel on ärimajandusüliõpilaste vanuseline jaotus selle taseme keskmisega suhteliselt sarnane, aga üle 35-aastasi on keskmisest mõne protsendi võrra enam (20 vs. 17%).
- Nõudlus lühemas, paindlikumas ja sisult kompaktsemas vormis tasemeõppe järele on selgelt kasvanud. Seda peegeldavad nii kutseõppe suurenenud populaarsus kui ka magistriõppurite arvu kasv.
- Täienduskoolituse õppekavarühmade võrdluses on juhtimise ja halduse koolitused õppijate arvult kõige populaarsemate hulgas ning erakoolitajate osa ärimajanduse ja halduse õppesuuna täienduskoolituste pakkumisel on väga suur (2018. aastal ligi 85%). Kuna õppijaid on palju ja erakoolitusasutuste osakaal suur, vajab koolituste kvaliteedi hindamine tähelepanu.

Ärimajanduse ja halduse ning majandusteaduse õppe arenguvajadustena nähakse suuremat interdistsiplinaarsust õppekavade arenduses, lühemate, paindlikumate ja sisult kompaktsemate õpivõimaluste pakkumist ning senisest veelgi suuremat koostööd koolide, ettevõtete ja erialaühenduste vahel.

- Ekspertid ennustavad ärimajanduse ja halduse õppesuunal interdistsiplinaarsemate õppekavade kasvavat vajadust – nt digitaliseerimise ja andmemajanduse areng suurendab vajadust ettevõtluse ja tehnoloogia teemasid ühendavate õppekavade järele. Hinnatud on ka praktilisema suunitlusega ärijuhtimise magistriõppekavad (MBA õppekavad).
- Tänapäeva töö- ja elustiil võimendab üha enam vajadust lühemaajaliste ja konkreetsetele teemadele keskenduvate õppeperioodide järele. Töötavate spetsialistide toomiseks täiendus- ja/või tasemeõppesse (nii kutse- kui ka kõrgharidusõppesse) on vaja pakkuda paindlikke õppevorme. Kasvab vajadus omandada või täiendada ärimajandustadmisi pigem järk-järgult. Lisaks õppevormide paindlikkusele mängib töötavate õppijate puhul rolli ka õppetöö intensiivsus.
- Õppeasutuste, ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide ning erialaühenduste koostööd on vaja nii õppekavaarenduse, praktikakorralduse kui ka õppesisu ja -materjalide süsteemsemaks ajakohastamiseks.

Sissejuhatus

Vabariigi Valitsus kiitis 2014. aasta veebruaris heaks tööturu seire ja prognoosi ning oskuste arendamise koordinatsioonisüsteemi kontseptsiooni, mida on lühidalt hakatud nimetama OSKA süsteemiks ehk lihtsalt OSKA-ks¹. Selle eesmärk on paremini siduda tööturu vajadusi ja koolituspakkumist ning aidata kaasa sellele, et tööturul toimuvad muutused ja ühiskonna vajadused jõuaksid koolituspakkumisse võimalikult kiiresti. See on tähtis, kuna vajalike oskustega tööjõu nappus on demograafiliste muutuste ja madala töötuse määra taustal olnud Eesti ettevõtetele pikka aega üks suurimaid takistavaid tegureid uue tööjõu palkamisel². Samuti on Eesti seadnud konkurentsivõime kavas „Eesti 2020“ kesketeks eesmärkideks Eesti tootlikkuse ja tööhõive parandamise³ ning valmivas strateegias „Eesti 2035“ on olulisel kohal inimeste oskuste arendamine⁴. OSKA arendamist koordineerib Sihtasutus Kutsekoda.

OSKA seob tööturuosaliste eksperditeadmise haridus- ja koolitusteenuste struktuuri, mahtu ja sisu planeerimist toetavaks süsteemiks ning toetab tööandjate ja õppeasutuste koostööd õppekavade arendamisel ning ajakohase tööturuteabe jõudmist karjääriteenustesse. Nende eesmärkide täitmiseks tehakse OSKA raames detailsemad tööjõu- ja oskuste vajadust käsitlevad uuringud keskmiselt viie majandusvaldkonna kohta aastas. Uuritavad majandusvaldkonnad nimetab igaks aastaks OSKA koordinatsioonikogu. OSKA valdkondlike uuringute tegemiseks on töötatud välja ühtne metoodika, milles on pandud paika uuringute põhialused ning kirjeldatud tulemusteni jõudmise teed. OSKA metoodika on leitav veebilehelt www.kutsekoda.ee/oska.

Ärindushariduse metaanalüüsi eesmärk on selgitada välja, kuidas peaks muutma ärinduse ja halduse õppesuuna ning majandusteaduse õppekavarühma koolituspakkumist, et paremini vastata Eesti tööturu tööjõu- ja oskuste vajadusele lähema 5–10 aasta jooksul. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse alase hariduse ühise nimetusena on analüüsis lühiduse huvides kasutatud terminit *ärindusharidus*, kui ei ole täpsustatud teisiti.

Olemuselt on ärindusharidus seotud kõikide majandusvaldkondadega. Ärinduse ja haldusega otseselt seotud kutsealade esindajad – sekretärid, raamatupidajad, personalitöötajad, administraatorid, analüütikud, finantsjuhid, turundusspetsialistid, müügispetsialistid jne – töötavad kõigis majandussektorites. Selliseid kutsealasid (arvestusala, personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamine) on käsitletud mitmes OSKA uuringus. Samuti on mitmes kindlale majandusvaldkonnale keskendunud OSKA uuringus vaadeldud mõnd ärinduse ja halduse kutseala (turundusspetsialistid, müügitöötajad, finantsspetsialistid, avaliku halduse spetsialistid) läbivalt kogu majanduses. Kuna majandussektorspetsiifilised OSKA uuringud keskenduvad ennekõike valdkonnaga otseselt seotud erialaharidusele, on neis vähem ja mittesüsteemiliselt käsitletud juhtide väljaõpet, kus valdkonnaspetsiifilisele tasemeõppele lisaks või selle asemel on levinud ka ärindus-, haldus- või majandusteaduse alane haridus. Seni on vähem analüüsitud just juhtimise ja halduse õppekavarühma õppekavasid.

¹ Aruandes kasutatud OSKA põhiterminid koos seletustega on esitatud lisas 1.

² Eesti Pank (2014). Eesti ettevõtete palga- ja hinnakujunduse uuring; <http://www.eestipank.ee/ettevotete-palga-ja-hinnakujunduse-uuring>.

³ Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“; <https://riigikantselei.ee/et/konkurentsivoime-kava-eesti-2020>.

⁴ Strateegia „Eesti 2035“; <https://www.riigikantselei.ee/et/eesti2035>.

Käesolev metaanalüüs pakub tervikpilti ärimduse ja halduse ning majandusteaduse õppe vaatepunktist. Analüüs annab ülevaate õppes toimunud muutustest ja arengust ning koondab ja sünteesib varasemate OSKA uuringute põhjal ärimduse ja halduse ning majandusteaduse erialadega seotud kutsealade tööturunõudluse ning nõudluse-pakkumise tasakaalu hinnangu.

Uuringuaruande esimeses peatükis kirjeldatakse uuringuobjekti määratlust klassifikaatorite mõistes. Teises peatükis antakse ülevaade ärimduse õppekavadest, kolmandas peatükis on esitatud ärimduse tasemeõppe statistika ning kirjeldatud ärimduse õppijaskonna profiili ja selle muutusi. Neljas peatükk võtab kokku varasemates OSKA uuringutes sisalduvad põhisõnumid ärimduse ja halduse ning majandusteadusega seotud kutsealade, oskuste vajaduse ja õppe kohta. Viiendas peatükis käsitletakse ärimduse ja halduse ning majandusteaduse tasemeõppe lõpetajate rakendumist tööturul. Kuues peatükk sisaldab ülevaadet ärimduse täiendusõppest ja koolitustest ning seitsmes peatükk ärimdusõppe kvaliteedi ja arenguvajaduste analüüsi. Kaheksandas peatükis analüüsitakse tööturunõudlust ärimduse ja halduse ning majandusteaduse tasemeõppe lõpetajate järele ning nõudluse ja pakkumise tasakaalu. Üheksandas peatükis võetakse uuringuaruanne peamiste järeldustena kokku.

Kuna ärimdusharidus on orienteeritud kõigile majandustegevuse valdkondadele, siis valdkonna eksperdikogu ei moodustatud. Seepärast ei esitata analüüsis erinevalt varasematest OSKA uuringutest konkreetsete eestvedajatega tegevusettepanekuid, küll aga sisaldab viimane peatükk ärimdushariduse pakkumisega seotud peamisi järeldusi ning arenguvajadusi ja -võimalusi.

Ärimdushariduse metaanalüüsi on koostanud SA Kutsekoda.

Metoodika

Ärindushariduse metaanalüüsi eesmärk on pakkuda terviklikku ülevaadet ärinduse ja halduse ning majandusteadusega seotud koolituspakkumisest Eestis ning selle vastavusest tööturu tööjõu- ja oskuste vajadusele.

Metaanalüüs tugineb osaliselt OSKA varasemate valdkondlike tööjõu- ja oskuste vajaduse rakendusuringute tulemustele. Ärinduse ja halduse õppesuuna ning majandusteaduse koolituspakkumisega seonduvad eelkõige OSKA arvestusala, personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamise, kaubanduse, rentimise ja paranduse uuringud ning kultuuri ja loometegevuse uuringu turunduse ja kommunikatsiooni alavaldkond, üksikutel kutsealadel ka transpordi, logistika ja mootorsõidukite remondi uuring ning kultuuri ja loometegevuse uuringu kultuurikorraldaja kutseala osa. Kaks OSKA valdkonnauuringut, mis käsitlevad samuti ärinduse ja halduse ning majandusteadusega seotud kutsealasid – avaliku halduse ja panganduse uuring – valmivad alles 2020. aasta teises pooles, seetõttu on nendest arvesse võetud vaid põgusamat ja esialgset infot. Arvestatud on ka kõigis teistes OSKA uuringutes käsitletud põhikutsealade ärindusharidusega seonduvate karjääriteede ja oskuste vajaduse infot.

Ärindushariduse metaanalüüsiga otsitakse vastust küsimusele, **kuidas peaks muutma ärinduse ja halduse õppesuuna ning majandusteaduse õppekavarühma koolituspakkumist, et paremini vastata Eesti tööturu tööjõu- ja oskuste vajadusele lähema 5–10 aasta jooksul.**

Püstitatud uurimisprobleem on jagatud järgmisteks uurimisküsimusteks:

1. Milline on ärinduse ja halduse õppesuuna ning majandusteaduse õppekavarühma koolituspakkumine (nii taseme- kui ka täiendusõppekavad)?
2. Milline on ärinduse ja halduse õppesuuna ning majandusteaduse õppekavarühma õppijaskond (nii taseme- kui ka täiendusõppes, nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt)?
3. Kus ja kellenäe ärinduse ja halduse õppesuuna ning majandusteaduse õppekavarühma tasemeõppe lõpetajad rakendust leiavad?
4. Milline on ärinduse ja halduse õppesuuna ning majandusteaduse õppekavarühma tasemeõppe kvaliteet?
5. Kui suur on tööturu nõudlus ärinduse ja halduse õppesuuna ning majandusteaduse õppekavarühma tasemeõppe lõpetajate järele lähemal 5–10 aastal ja milliste oskuste järele vajadus kasvab?

Andmeallikatenä kasutati OSKA varasemaid valdkonnauuringuid, haridus- ja tööturustatistikat, ekspertintervjuusid, muid asjakohaseid uuringuid ning dokumente. (OSKA valdkondlike uuringute metoodika on leitav veebilehelt <https://oska.kutsekoda.ee/oskast/oska-metoodika/>.)

Aruande neljas peatükk tugineb peamiselt varasemates OSKA uuringutes sisalduva, ärindusega seotud kutsealade, oskuste ja koolitusvajaduse info sünteesile. Samuti tugineb ärindusalase tööturunõudluse ja koolituspakkumise tasakaalu käsitlev peatükk peamiselt ärinduse kutsealasid käsitletud OSKA uuringutele, esitades neist tervikliku pildi, kuid hinnanguid on kohandatud viimastel aastatel haridusmaastikul toimunud muutustega. Kuna haridusmaastiku muutused on kiired, siis teine, kolmas, viies ja kuues peatükk, mis käsitlevad ärinduse, halduse ja majandusteaduse tasemeõpet, täienduskoolitust ning ärindusõppe lõpetajate rakendumist tööturul, põhinevad asjaomase statistika originaalanalüüsil, Maksu- ja Tolliameti ning EHIS-e ühendatud andmestikul ning selle uuringu käigus tehtud intervjuudel, võimaldades nii kajastada õppe viimaseid arengusuundi. Ärindushariduse

omandanute ametialade hindamisel on kasutatud Maksu- ja Tolliameti töötamise registri esmaseid andmeid. Ärinduse ja halduse õppe kvaliteeti ning arenguvajadusi käsitlev peatükk tugineb EKKA hindamisaruannetele.

Et saada täpsem ülevaade kogu ärinduse ja halduse ning majandusteaduse erialade koolituspakkumisest ja tööturu oskuste vajadusest, tehti lisaks ekspertintervjuud ning peeti fookusgrupi arutelud koolide ja tööandjate esindajatega.

Poolstruktureeritud ekspertintervjuud (nii rühma- kui ka individuaalintervjuud) tehti eeskätt juhtimise ja halduse, ärinduse ja halduse mujal liigitamata ning majandusteaduse õppekavarühmade erialasid õpetavate koolide esindajatega, kuivõrd nende õppekavadega seotud koolituspakkumist on OSKA varasemates uuringutes vähem käsitletud. Intervjuud toimusid **2020. aasta jaanuaris ja veebruaris**. Kokku tehti **seitse intervjuud 15 ekspordiga** kõrg- ja kutsekoolidest. Lisaks toimus **veebruari esimeses pooles** (4. ja 13. veebruaril) **kaks fookusgrupiarutelu kokku 12 ekspordiga** era- ja avalikust sektorist (sh tööandjate esindajad) ning kõrg- ja kutsekoolidest⁵. Fookusgrupiarutelude kesksed teemad olid ärindushariduse arengusuunad Eestis ning hinnangud ärindushariduse tulevikule lähema 5–10 aasta jooksul.

Fookusgruppide aruteluküsimused olid järgmised:

- Milline võiks olla ärindushariduse roll Eestis alanud kümnendil?
- Kas 1990. aastate ja 2000-ndate alguse massiline ärindusharidus oli ajastu märk, millest oleme välja kasvamas?
- Milline võiks olla ärinduse ja halduse õppesuuna lõpetajate osakaal võrreldes teiste valdkondade õppesuundade lõpetajatega?
- Millise õppe (kutse-, bakalaureuse-, magistri- ja täiendusõpe) vajadus lähemal 5–10 aastal kasvab?
- Milline võiks olla üldiste juhtimise õppekavade osakaal võrrelduna teiste ärinduse ja halduse õppesuuna õppekavadega (nt majandusarvestus, turundus, rahandus ja pangandus)?
- Milliseks võiks kujuneda eesti- ja ingliskeelse õppe osakaal?
- Milline võiks olla tasulise ja tasuta õppe osakaal ärindushariduses?
- Milline roll ärindusteadmiste ja -oskuste omandamisel on täienduskoolitustel?
- Milline võiks ärindushariduse kõrval olla üldise ettevõtlusõppe roll?

Kuna ärindusharidus on orienteeritud kõigile majandustegevuse valdkondadele, siis valdkonna eksperdikogu metaanalüüsi koostamise käigus ei moodustatud. Seepärast ei esitata analüüsis erinevalt varasematest OSKA uuringutest ka konkreetsete eestvedajatega tegevusettepanekuid. Küll aga on järelduste peatükis loetletud ärindushariduse pakkumisega seotud põhilised kitsaskohad ning arenguvajadused ja -võimalused. Järelduste kujundamisel tugineti OSKA varasemate valdkondlike uuringute tulemustele, sh ettepanekute rakendamise seire tulemustele, haridus- ja tööhõivestatistika analüüsile, õppekvaliteedi hindamisaruannete põhjal tehtud analüüsile ning samuti koolide ja tööandjate esindajatega tehtud intervjuude ja fookusgrupi arutelude tulemustele.

⁵ Intervjueeritute ja fookusgrupis osalenute nimekiri ja intervjuude kava on lisades 7 ja 8.

1. Valdkonna määratlus

Käesolevas OSKA uuringus vaadeldakse ärimise ja halduse ning majandusteaduse haridust ning selle seoseid tööturuga.

Uuringuvaldkond on määratletud koolitusvaldkondade⁶ kaudu. Hõlmatud on tervikuna ärimise ja halduse õppesuund ning sotsiaal- ja käitumisteaduste õppesuunast majandusteaduse õppekavarühm (vt tabel 1).

Tabel 1. Uuringus hõlmatud õppekavarühmad

Õppesuund	Õppekavarühm
31 Sotsiaal- ja käitumisteadused	311 Majandusteadus
41 Ärimine ja haldus	411 Majandusarvestus ja maksundus
	412 Rahandus, pangandus ja kindlustus
	413 Juhtimine ja haldus
	414 Turundus ja reklaam
	415 Sekretäri- ja kontoritöö
	416 Hulgi- ja jaekaubandus
	417 Tööoskused
	419 Ärimine ja haldus, mujal liigitamata

Majandusharusid ja kutsealasid käsitletakse seotuna ärimishariduse omandanute rakendamisega tööturul, samuti seotuna ärimiskompetentside vajadusega eri majandusharudes ja kutsealadel.

⁶ Haridus- ja koolitusvaldkondade liigitus 2013v1;
http://metaweb.stat.ee/view_xml.htm?id=4072699&siteLanguage=ee.

2. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse õppekavade ülevaade

Lühikokkuvõte

- Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse kõrgharidusõppes toimus 2019/2020. õppeaastal vastuvõtt 61 õppekava alusel, millest pooled olid magistriõppekavad. 80% õppekavadest kuulub juhtimise ja halduse või mujal liigitamata ärinduse ja halduse õppekavarühma.
- Suurim ärindus- ja majandusalase kõrghariduse pakkuja on TTÜ 15 õppekavaga, sama palju õppekavu on ka TÜ-s.
- Ärinduse ja halduse kutseõppes toimus 2019/2020. õppeaastal vastuvõtt 11 kooli 25 erialal, neist kolmveerand on 5. taseme õppekavad. Kõige enam on õppimisvõimalusi raamatupidaja (8 kooli), ärikorralduse spetsialisti (7 kooli) ning müügi korraldaja erialal.
- Enim on ärinduse ja halduse tasemeõppevõimalusi (16 õppekava) TMK-s.

Peatüki esimeses osas kirjeldatakse ärindusõppekavade hõlmatust senistes OSKA valdkonnauuringutes. Teises osas antakse ülevaade ärinduse ja halduse ning majandusteaduse õppimisvõimalustest, sh õppekavade arvust ning jagunemisest haridustasemetest ja -astmetest, õppeasutustest, õppekavarühmade ja erialade järgi.

2.1. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse õppekavad varasemates OSKA valdkonnauuringutes

Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse õppekavu ja õpet on käsitletud mitmes varasemas OSKA valdkonnauuringus. OSKA valdkondi võib selle poolest käsitleda kolme rühmana:

- 1) valdkonnad, kus kõik uuritud kutsealad on haridustausta poolest otseselt seotud ärinduse ja halduse või majandusteadusega:
 - arvestusala;
 - personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamine;
 - kaubandus, rentimine ja parandus (ostu ja müügiga seotud kutsealad);
 - avalik haldus;
 - finantsvaldkond;
- 2) valdkonnad, kus mõni uuritud kutseala on haridustausta poolest otseselt seotud ärinduse ja halduse või majandusteadusega:
 - kultuur ja loomemajandus I (kultuurikorraldaja, arhivaar, koguhoidja);
 - kultuur ja loomemajandus II (turundusspetsialist, kommunikatsioonispetsialist);
 - kinnisvarateenused (kinnisvaramaakler);
 - transport, logistika ja mootorsõidukid (tarneahela, hanke-, ostu- ja logistikajuht, ostuspetsialist);

- 3) valdkonnad, kus ärimise ja halduse ning majandusteaduse õppekavad on mõnel kutsealal võimalik õpida osa⁷. Sellised kutsealad on üldjuhul seotud juhtimise (sh projektijuhtimise), korralduse, halduse ja analüüsiga ning tüüpiline kutseala näide on juhid. Suhteliselt palju on ka majandusvaldkonnaspetsiifilisi juhtimise õppekavasid (vt tabel 3).

Üksikasjalikum ülevaade varasemates OSKA uuringutes hõlmatud ärimise õppes on lisas 2.

2.2. Õppekavade ülevaade

2019/2020. õppeaastal toimus ärimise ja halduse ning majandusteaduse kõrgharidusõppes vastuvõtt 61 õppekava alusel, sh rakenduskõrghariduses 15, bakalaureuseõppes 11, magistriõppes 31 ja doktoriõppes 4⁸ (vt tabel 3). EHIS-es on registreeritud õppekavu rohkem – 83 –, kuid osal neist ei ole viimastel õppeaastatel vastuvõttu toimunud.

Vastuvõttuga õppekavade arv tervikuna on viie aasta jooksul vähenenud – 2014/2015. õppeaastal võeti üliõpilasi vastu 72 ärimise ja halduse ning majandusteaduse kõrghariduse õppekava alusel (toona oli praegusest enam ennekõike bakalaureuse- ja magistriõppekavu). Aastatuhande alguses oli avatud õppekavu veel tublisti rohkem (neist suur osa rakenduskõrgharidusõppes) – 2006/2007. õppeaastal⁹ 83. Nende õppekavade alusel õppivate üliõpilaste arvu poolest on suurim ärimise- ja majandusala kõrghariduse andja TTÜ, kuigi õppekavade arvu järgi on TTÜ ja TÜ võrdsed: mõlemas on 15 õppekava.

Kutseõppes on ärimise ja halduse valdkonnas 13 koolil registreeritud kokku 36 õppekava (kui lugeda sama õppekava alusel toimuvat õpet igas kutsekoolis eraldi, siis 86 õppekava). Mitmesugustel põhjustel osa õppekavade järgi õpet päriselt ei toimu – 2019/2020. õppeaastal võeti õppijaid vastu **11 koolis 25 õppekava** alusel. Kõige enam on õppimisvõimalusi üle Eesti raamatupidaja (kaheksa kooli) ja ärikorralduse spetsialisti (seitse kooli) erialal. Enamik registreeritud ärimise ja halduse õppekavu on 5. taseme õppekavad, sh 17 on 5. taseme esmaõppe ja üheksa jätkuõppe õppekava. 3. taseme õppekavasid on kaks ja 4. taseme õppekavasid (nii põhi- kui ka keskhariduse baasil) kaheksa, sh kutsekeskharidusõppes on võimalik omandada bürootöötaja ja müüja-klienditeenindaja eriala. Seega on **ülekaalukas osa ärimise ja halduse kutseõppes suunatud täiskasvanud õppijale**. Ülekaalukalt enim on erinevaid ärimise ja halduse tasemeõppevõimalusi TMK-s (16 eriala, sh viis jätkuõppes).

Ärimise ja halduse kutseõppekavade nimekiri on lisas 6.

Õppekavade arv õppekavarühmiti on esitatud tabelis 2. Kui kõrghariduse õppekavad kuuluvad ülekaalukalt juhtimise ja halduse õppekavarühma (34 õppekava 61-st, teisel kohal on mujal liigitamata ärimise ja haldus 15 õppekavaga), siis kutseõppekavad jagunevad õppekavarühmadesse ühtlasemalt. See viitab kõrghariduse õppekavade üldisemale suunitlusele, samal ajal kui kutseõppe on rohkem keskendunud konkreetsetele ametioskustele. Siiski on ka kutseõppes viimase kümne aasta jooksul lisandunud õppekavasid ennekõike juhtimise ja halduse õppekavarühma (samuti sekretäri- ja kontoritöö õppekavarühma).

⁷ Osas selle grupi OSKA valdkonnauuringutes (nt vee- ja jäätmemajandus ning keskkond) on ärimise ja halduse ning majandusteaduse õpe koolituspakkumise sisse arvatud, osas (nt tekstiili-, naha- ja rõivatööstus) mitte, käsitledes seda pigem teoreetilise juhtide õpida osana. Ärimise ja halduse õppekavu arvestati koolituspakkumises pigem nendes valdkondades, kus oli olemas valdkonnaspetsiifiline juhtimise õppekava.

⁸ Haridussilm (www.haridussilm.ee), EHIS-e 2019/2020. õppeaasta andmete väljavõte.

⁹ Sellest õppeaastast on andmed avaldatud EHIS-es.

Kuigi valdav osa siinsetest kõrghariduse õppekavadest kuulub juhtimise ja halduse õppekavarühma, ei saa seda tõlgendada nii, et sama palju on juhtimisele keskendunud õppekavasid. Pigem on tegemist laiemate õppekavadega, mis võimaldavad spetsialiseeruda erinevatele äriduse ja halduse põhifunktsioonidele (majandusarvestus, finantsjuhtimine, turundus jne). Samuti on suur osa neist õppekavadest kindla majandussektori spetsiifikaga, nt kultuur, haridus, elamusmajandus, teenindus, avalik haldus, infotehnoloogia, heaolumajandus või põllumajandus. Lisaks kuuluvad siia personalijuhtimise õppekavad. Seega on üldisi juhtimise õppekavu/peaerialasid pigem vähe (kõrghariduse esimesel astmel mõni üksik). Magistriastmel on nii TÜ-s, TTÜ-s kui ka EBS-is juhtimiskogemusega inimestele mõeldud *executive MBA* õppekavad.

Tabel 2. 2019/2020. õppeaasta vastuvõtuga äriduse ja halduse ning majanduse tasemeõppekavade arv õppekavarühmiti

	Kutseõpe ¹⁰				Kõrgharidusõpe			
	4. tase	4. tase (kutsekesk- haridus)	5. tase (esmaõpe)	5. tase (jätkuõpe)	RAK	BA	MA	DOK
Majandusteadus						1	1	1
Majandusarvestus ja maksundus			1	1	3	1	1	
Rahandus, pangandus ja kindlustus							1	
Juhtimine ja haldus			4	4	6	5	21	2
Turundus ja reklaam			2	1		1	1	
Sekretäri- ja kontoritöö	2	1	2					
Hulgi- ja jaekaubandus	2	1	3		1			
Tööoskused			1					
Äridus ja haldus, mujal liigitamata					5	3	6	1
KOKKU	4	2	13	6	15	11	31	4

Allikas: EHIS

¹⁰ EHIS-es registreeritud õppekavu on 36, kuid kõikide õppekavade alusel 2019/2020. õppeaastal õpet ei alustatud.

Tabel 3. Ärinduse ja halduse ning majanduse tasemeõpet pakuvad kõrghariduse õppekavad (2019/2020. õppeaasta vastuvõtuga) õppeastme ja õppeasutuse järgi

Õppeasutus/õpe	Vastuvõtuga õppekavade arv 2019/2020	Õppekavad 2019/2020
Rakenduskõrgharidus	15	
EEK Mainor	5	Ärijuhtimine, ärijuhtimine, ettevõtlus ja äriinnovatsioon, kvaliteedijuhtimine, loovus ja äriinnovatsioon
Tallinna Tehnikakõrgkool ¹¹	4	Teabealduse ja infosüsteemide korraldamine, kaubandusökonoomika, majandusarvestus, ärijuhtimine
Tartu Ülikool	3	Ettevõtlus ja digilahendused (Narva kolledž), ettevõtlus ja projektijuhtimine (Pärnu kolledž), kultuurikorraldus (Viljandi kultuuriakadeemia)
Sisekaitseakadeemia	2	Toll ja maksundus, maksundus ja toll
Tallinna Tehnikaülikool	1	Ettevõtlus ja elamusmajandus (meremajanduse keskus Kuressaares)
Bakalaureuseõpe	11	
Tallinna Tehnikaülikool	4	Avalik haldus ja riigiteadused, rahvusvaheline ärikorraldus, rakenduslik majandusteadus, ärindus
Estonian Business School	2	Ettevõtlus ja ärijuhtimine, rahvusvaheline ärijuhtimine
Tartu Ülikool	2	Ettevõttemajandus, majandusteadus
Tallinna Ülikool	2	Haldus- ja ärikorraldus, reklaam ja suhtekorraldus
Eesti Maaülikool	1	Maamajanduslik ettevõtlus ja finantsjuhtimine
Magistriõpe	31	
Tartu Ülikool	9	Ettevõtlus ning tehnoloogia juhtimine, haridusinnovatsioon, heaolu- ja spaateenuste disain ja juhtimine (Pärnu kolledž), innovatsiooni ja tehnoloogia juhtimine, kultuurikorraldus, matemaatiline majandusteadus, strateegiline juhtimine, teenuste disain ja juhtimine (Pärnu kolledž), turundus ja finantsjuhtimine
Tallinna Tehnikaülikool	8	Avaliku sektori innovatsioon ja e-valitsemine, avaliku sektori juhtimine ja innovatsioon, juhtimine ja turundus, personalijuhtimine, rahvusvaheline ärikorraldus, rakenduslik majandusteadus, tehnoloogia valitsemine ja digitaalsed muutused, ärirahandus ja majandusarvestus
Tallinna Ülikool	4	Hariduse juhtimine, infotehnoloogia juhtimine, kommunikatsioonijuhtimine, organisatsioonikäitumine
Estonian Business School	3	Rahvusvaheline ärijuhtimine MBA, rahvusvaheline ärijuhtimine MA, äriinnovatsioon MBA
EEK Mainor	3	Ettevõtte juhtimine, ettevõtte juhtimine, rahvusvaheline ärijuhtimine
Eesti Maaülikool	3	Majandusarvestus ja finantsjuhtimine, põllumajanduse ja toiduainete tootmise ärijuhtimine, ökonoomika ja ettevõtlus
Eesti Muusikaakadeemia	1	Kultuurikorraldus
Doktoriõpe	4	
Tallinna Tehnikaülikool	2	Avalik haldus, majandus
Tartu Ülikool	1	Majandusteadus
Estonian Business School	1	Juhtimisteadus
KOKKU	61	

Märkus: sinisega ingliskeelsed, punasega venekeelsed, rohelisega eesti-inglise kakskeelsed õppekavad.

Allikas: HTM, koolide veebilehed

¹¹ Endise Lääne-Viru RKK õppekavad.

3. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse tasemeõppe statistika

Lühikokkuvõte

- Kõrghariduse tasemel on ärindus ja haldus endiselt populaarseim õppesuund: viimastel aastatel on selle valinud 16–18% kõrgkooli astujatest (tippajal, 2000-ndate algul 25%) ning 11–14% kutsekooli astujatest (1990-ndate lõpul üle 20%).
- Ärinduserialadele võetakse üliõpilasi vastu üheksas kõrgkoolis, õppeasutuste arv on viimase 10–15 aastaga vähenenud poole võrra. Õpet pakuvad viis avalik-õiguslikku ülikooli, rakenduskõrgkoolid TTK ja Sisekaitseakadeemia ning erakõrgkoolid EBS ja EEK Mainor.
- 2019/2020. õppeaastal asus tasemeõppes ärindusharidust omandama ligi 3750 (üli)õpilast, sh suurem osa, umbes 2350, kõrgharidust ja 1400 kutseharidust. 2018/2019 oli ärinduse tasemeõppe lõpetajaid eri haridustasemetel kokku üle 2500.
- Rakenduskõrgharidusõppes on vastuvõetute arv kümne aastaga kahanenud kolm korda, bakalaureuseõppes kaks korda. Magistri- ja kutseõppes on vastuvõetute arv pigem kasvanud.
- Suurimad ärindushariduse pakkujad on TTÜ ja TMK, kellest esimene võttis viimase kolme õppeaasta keskmisena vastu u 750 ja teine u 800 uut õppijat aastas. Kutseõppe osakaal ärindushariduse omandamisel on kasvanud enam kui kolmandikuni. Kõrghariduse tasemel moodustab erakõrgkoolide vastuvõtt ärinduserialadel 30%.
- Üle 85% kutseõppe vastuvõetust moodustab 5. taseme õpe. Kutseõppes jagunevad õppijad suhteliselt võrdselt juhtimise ja halduse, majandusarvestuse, kaubanduse, turunduse ning sekretäri- ja kontoritöö õppekavade vahel. Laiapõhjalistest ärinduserialadest on ärikorralduse spetsialisti erialal vastuvõtt jäänud samale tasemele, väikeettevõtja erialal on see aga viie aastaga neli korda vähenenud.
- Ärinduse ja halduse kutseõpe on viimasel kümnendil kujunenud valdavalt täiskasvanute õppeks, kus üle 60% õppijatest on 25-aastased või vanemad (üle 40-aastaseid on 13%), st ärinduse ja halduse kutseõppuri vanus on märkimisväärselt üle kutseõppe keskmise. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse kõrghariduse omandajate vanusjaotus on kõrghariduse keskmisega suhteliselt sarnane, kuid üle 35-aastaste osakaal on veidi suurem.
- Ärindust n-ö teise erialana kõrghariduse esimesel astmel üldjuhul ei õpita, vaid pigem valitakse magistri- või kutseõpe, sh eelistades kutseõppes lühema kestusega õppekavu. 27%-l ärinduse magistriõppuritest on juba varasemast magistrikraad. Ärinduse kutsehariduse 5. taseme esmaõppes on kõrgharidusega õppijaid 22%, 5. taseme jätkuõppes 56% ja 4. taseme õppes 25%.
- 85% ärinduse ja halduse kutseõppuritest ning 61% kõrghariduse omandajatest on naised. Majandusteaduse üliõpilased jagunevad sooti võrdselt.
- Ärinduse ja halduse erialade välisüliõpilased moodustavad kõigist siin õppivatest välisüliõpilastest suurima osa, 38%. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse kõrghariduse esimesele astmele vastuvõetute seas oli 2019/2020. õppeaastal välisüliõpilasi 21%, magistriõppes on kümne aastaga nende osakaal kasvanud 3%-lt 33%-le.
- Ingliseelsete ärinduse õppekavade alusel õppivate üliõpilaste arv on kümne aastaga kasvanud kümnekordseks, venekeelne õpe on kahanenud 4%-ni. Magistriastmel on ingliskeelseid õppekavu kõigis kaheksas ärinduse magistriõpet pakkuvas kõrgkoolis. Ärinduse kutseõpe on valdavalt eestikeelne, vene keeles oli 2019/2020. õppeaastal vastuvõtt kahes kutsekoolis.
- Kui kümme aastat tagasi õppis ligi 90% ärindusüliõpilastest tasulisel õppekohal, siis 2019/2020. õppeaastal 41%. Tasuta õppekohtade arv on ärinduse kõrgharidusõppes kümne aastaga kasvanud kaks korda.

Selles peatükis on analüüsitud ärimise ja halduse ning majandusteaduse tasemeõppe statistikat. Vaadeldakse ärimise tasemeõppe osakaalu muutusi alates 1990. aastatest ja tehakse ülevaade ärimiserialasid pakkuvatest õppeasutustest. Analüüsitakse ärimiserialade vastuvõtu, lõpetajate ja õpingute katkestamise näitajaid haridustaseme, -astme ning ÖKR-i järgi. Antakse ülevaade õppijate soolisest ja vanuselisest jaotusest ning käsitletakse õppekeele, välisüliõpilaste osakaalu ning tasuta ja tasuliste õppekohtade arvu muutusi. Samuti hinnatakse, kui suur osa ärimiserialade õppijaid on varem juba omandanud sama või kõrgema taseme hariduse.

3.1. Ärimise ja halduse ning majandusteaduse õppe osakaal

Kuigi ärimisharidus on olnud populaarne valik kogu taasiseseisvusaja vältel, jäi populaarsuse kõrgaeg kutseõppes 1990-ndatesse ning kõrgharidusõppes 1990-ndate teise poolde ja 2000-ndate algusesse.

Kutseõppes langes 1990. aastate lõpul keskmiselt viiendiku õppurite valik ärimise ja halduse õppekavade kasuks (vt Joonis 1). 2000. aastatel nende osakaal kahanes ning alates 2003/2004. õppeaastast on ärimise ja halduse õppekavad moodustanud kutseõppes 11–14%. Sarnane on ka ärimise ja halduse erialade lõpetajate osakaal. 2014/2015. õppeaastal tingis ärimise ja halduse kutseõppe vastuvõtu ajutise kasvu kõrg- ja kutsehariduse andmise õiguste korrastamine, mille tulemusel kujundas TMK senised rakenduskõrghariduse õppekavad ümber 5. taseme kutseõppekavadeks.

Kõrgharidusõppes kasvas ärimise kasuks otsustanud osakaal 1990-ndatel kiiresti ja sellele reageeris ka eraharidusturg arvukate ärimisharidust pakkuvate kõrgkoolidega. **Ärimishariduse osakaal jõudis tippu 2001/2002. õppeaastal, kui ärimise ja halduse õppekavade alusel asus õppima 25% üliõpilastest.** See näitaja oli püsivalt üle 20% kuni 2008/2009. õppeaastani. Järgnenud aastatel suleti palju väiksemaid erakõrgkooli, sest süvenesid probleemid õppe kvaliteedi ja piisava üliõpilaste arvu hoidmisega. Ärimishariduse osakaalu vähendas ka 2013. aasta kõrgharidusreform (2013/2014 moodustas ärimise ja halduse õppesuuna sisseastujate osakaal kogu kõrghariduse taseme vastuvõtust 15%), kuid järgmistel aastatel kasvas see taas tasapisi. Alates 2019/2020. õppeaastast vähendavad ärimise ja halduse õppijate osakaalu mõnevõrra HTM-i ja ülikoolide halduslepingutes sõlmitud sellekohased kokkulepped¹² (vt lisa 5). 2019/2020 valis ärimise ja halduse õppesuuna 16% kõikidest kõrgkooli astunudest (ainult Eesti üliõpilasi arvestades 14%, aasta varem 17%) ning see on endiselt suurima vastuvõtuga õppesuund.

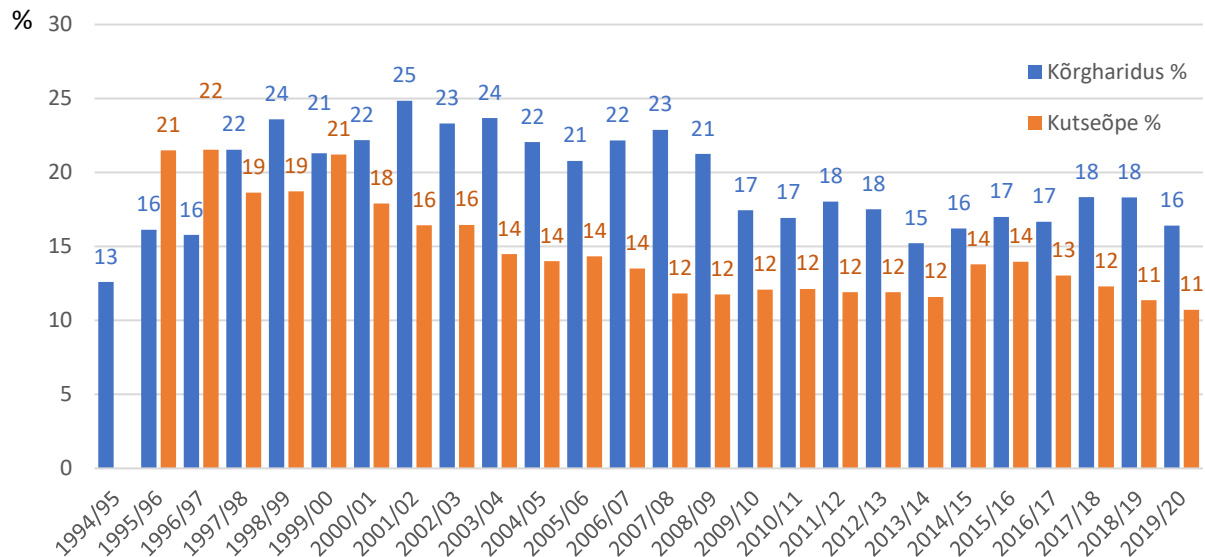
Rahvusvahelises võrdluses on Eesti kõrghariduse taseme ärimise ja halduse õppesuuna vastuvõtu osakaalu poolest EL-i keskmiste seas.¹³ Osakaal on suurem valdavalt Ida-Euroopa riikides (suurim Bulgaarias: 31%), kuid väiksem Skandinaavia maades ning riikides, kus haridussüsteem on ettevõtetega tihedalt seotud, nagu Saksamaal ja Austrias.

Õppeastmete võrdluses on ärimisharidus kõige populaarsem valik magistriastmes. Tipp oli samuti 2000-ndate algul, kui 2002/2003. õppeaastal otsustas ärimise ja halduse kasuks 31% magistriõppesse vastuvõetutest. 2019/2020. õppeaastal oli ärimise ja halduse osakaal kogu magistriõppe vastuvõtus 20% (ainult Eesti üliõpilasi arvestades 19%). Kõrghariduse esimesel astmel oli ärimise ja halduse

¹² Halduslepingutes antakse suunised vastuvõtu vähendamiseks ärimise ja halduse õppekavadel kõrghariduse I astmel võrrelduna 2017/2018. õ-a vastuvõtuga. 2017/2018 oli ärimise ja halduse osakaal kõrghariduse I astme vastuvõtus 18%.

¹³ Eurostati andmebaas, tabel educ_uoe_grad02.

osakaal 2019/2020. õppeaastal 16% (sh bakalaureuseõppes 13% ja rakenduskõrgharidusõppes 20%). Majandusteadus suurendab osakaalu 1% võrra, nii et koos majandusteadusega oli 2019/2020 äridushariduse osakaal kogu kõrghariduse vastuvõtus 17%, sh kõrghariduse esimesel astmel 17% ja magistriõppes 21%.



Joonis 1. Ärinduse ja halduse õppesuuna osatähtsus kutse- ja kõrghariduse taseme vastuvõtust, 1994/1995–2019/2020. Allikad: Statistikaamet (1994–2006), EHIS (2007–2019)

Ärinduserialad on eriti kõrghariduse tasemel paistnud läbi aastate silma suure sisseastumisavalduste arvu ja tihedama vastuvõtukursi poolest. Nii oli see ka 2019/2020. õppeaastal, kui need kuulusid suurima konkursi ja/või avalduste arvuga erialade hulka nii TTÜ-s, TÜ-s, TLÜ-s kui ka EMÜ-s. Näiteks EMÜ-s oli bakalaureuseõppes maamajandusliku ettevõtluse ja finantsjuhtimise erialal konkurss üle kuue sooviavalduse õppekohale (populaarsuselt teine eriala) ning magistriõppes olid ärinduserialad peaaegu ainsad, kus esitati üle kahe avalduse õppekoha kohta. TLÜ-s oli haldus- ja ärikorralduse konkurss õppekohale üle 15. TÜ-s oli majandusteaduse bakalaureuseõppesse soovijaid ligi 300 (konkurss üle nelja soovija õppekohale) ning ka magistriõppes oli turunduse ja finantsjuhtimise erialal konkurss enam kui neli soovijat kohale, mis on magistriõppe kohta suhteliselt suur. TTÜ-s oli ärinduse bakalaureuseõppesse soovijaid üle 250. Õppeaastal 2017/2018 oli avaldusi ligi 750, kuid nende arv on kõrge vastuvõtuläveni ja rangemate sisseastumistingimuste mõjul vähenenud. Siiski ei kehti see kõikide õppekavade kohta – ärinduses on viimasel kümnendil katsetatud mitme spetsiifilisema (sageli ingliskeelse) magistriõppekavaga, mis ei ole aga piisavat õppijaskonda leidnud.

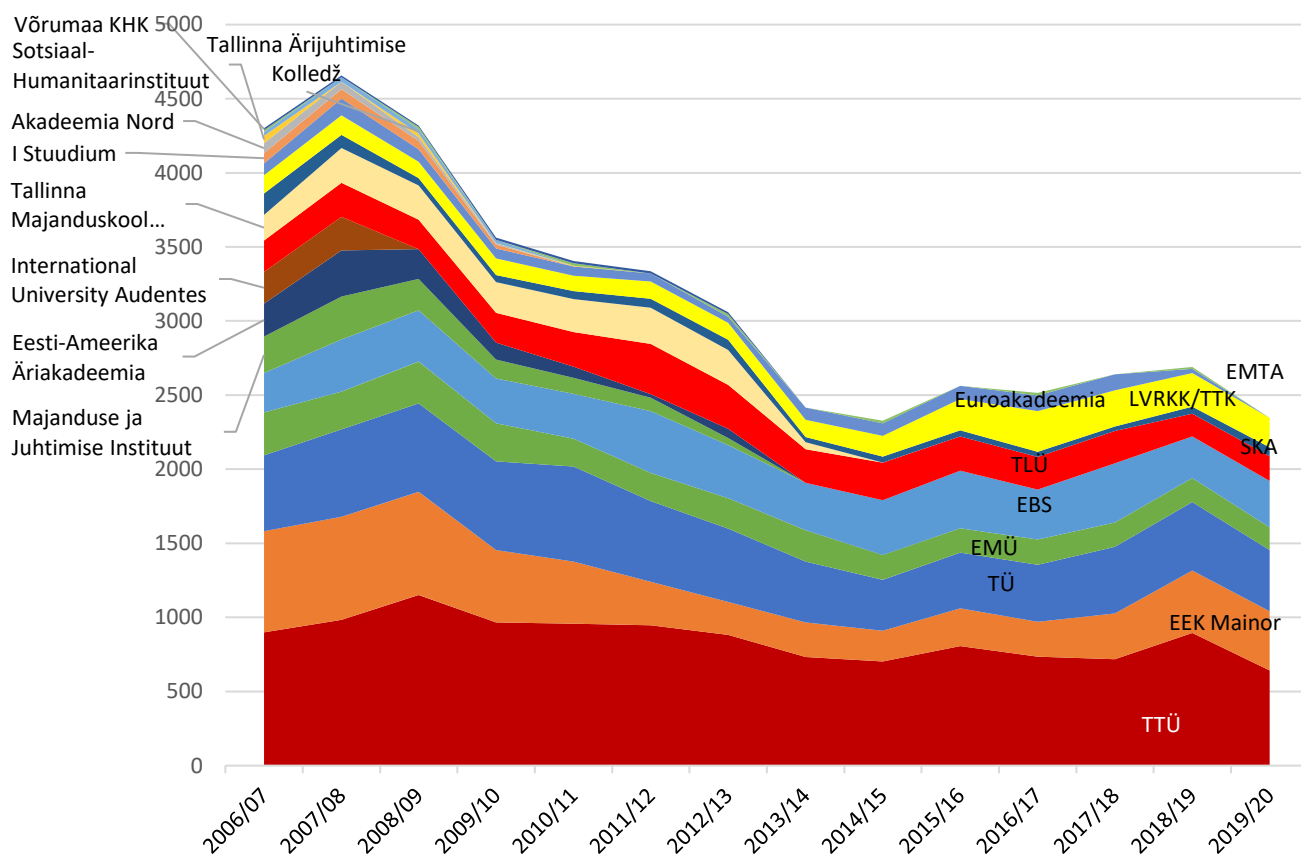
3.2. Õppeasutused

Ärindusalast kõrgharidust andvate õppeasutuste arv on viimase 10–15 aastaga vähenenud poole võrra. Kui 2006/2007 sai ärinduse kõrgharidust omandada 19 õppeasutuses¹⁴, siis **2019/2020 oli nende arv kahanenud üheksani** (vt joonis 2). Veel viimast aastat õpivad ärinduse üliõpilased ka

¹⁴ Arvestatuna vastuvõtu järgi.

Euroakadeemias, kuid selle õppeasutuse sulgemise otsuse¹⁵ tõttu sinna vastuvõttu enam ei toimu. Suurem kõrgharidusmaastiku korrastamine jäi siiski 2000. aastate lõppu ja 2010. aastate esimesse poole, kui suleti seitse ärinduskõrgharidust andnud kooli. Nii mõneski neist (Majanduse ja Juhtimise Instituut, Eesti-Ameerika Äriakadeemia, International University Audentes) oli iga-aastane ärinduserialade vastuvõtt ulatunud mitmesaja üliõpilaseni. Samuti võeti 2013. aastal kõrg- ja kutsehariduse andmise õigusi korrastades kõrghariduse andmise õigus TMK-lt ning Võrumaa KHK-lt.

2000. aastatel olidki enamik ärindusalast kõrgharidust andvaid koole erakõrgkoolid (et avalik-õiguslikes ülikoolides oli õppijaid rohkem, moodustasid erakõrgkoolid nt 2006/2007. õppeaastal vastuvõttu siiski alla poole, 45%). Nüüdseks on vahekord pöördunud – üheksa ärinduse ja halduse või majandusteaduse erialasid pakkuva õppeasutuse seas on viis avalik-õiguslikku ülikooli (TTÜ, TÜ, TLÜ, EMÜ ja EMTA), kaks rakenduskõrgkooli (TTK, kellega 2019. aastal liideti aastaid ärierialasid õpetanud Lääne-Viru RKK, ja SKA) ning kaks erakõrgkooli (EBS ja EEK Mainor). **Erakõrgkoolide vastuvõtt moodustab ärinduserialadel 30%, riigi omandis olevate kõrgkoolide vastuvõtt 70%** (vt joonis 3).

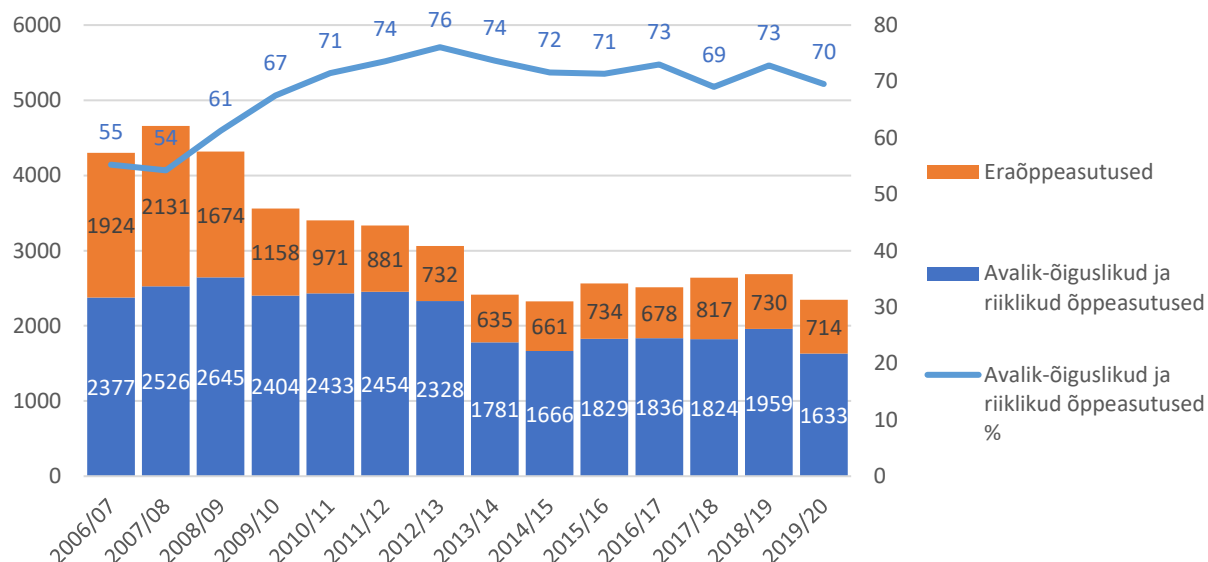


Joonis 2. Ärinduse ja halduse või majandusteaduse kõrgharidust andvad õppeasutused vastavate õppekavade vastuvõtu järgi, 2006/2007–2019/2020. Allikas: EHIS

Õppijate arvu poolest on suurim ärinduskõrghariduse pakkuja TTÜ (viimase kolme õppeaasta keskmine vastuvõtt u 750 üliõpilast), **millele järgnevad TÜ, EEK Mainor ja EBS** (vastuvõtt vastavalt u 440, 375 ja 330). Ühtlasi on need koos TTK-ga õppeasutused, mis annavad laiapõhjalist ärindusalast

¹⁵ HTM-i pressiteade (25.07.2019). Euroakadeemia jääb õppe õigusest ilma; <https://www.hm.ee/et/uudised/euroakadeemia-jaab-oppe-oigusest-ilma>.

kõrgharidust. Majandusteadust õpetatakse TÜ-s, samuti on tugevalt majandusteaduslik TTÜ rakendusliku majandusteaduse õppekava. Ka TLÜ-s on mitu äriduse ja halduse õppekava, kuid need on pigem sotsiaalse suunitlusega (organisatsioonikäitumine, kommunikatsioonijuhtimine) või sektorispetsiifilised (hariduse juhtimine, infotehnoloogia juhtimine). Teiste kõrgkoolide äridusõppekavad on kindla suunitlusega: EMÜ rõhuasetus on maamajandusel, SKA-s koolitatakse maksundus- ja tollispetsialiste ning EMTA-s õpetatakse kultuurikorraldust.



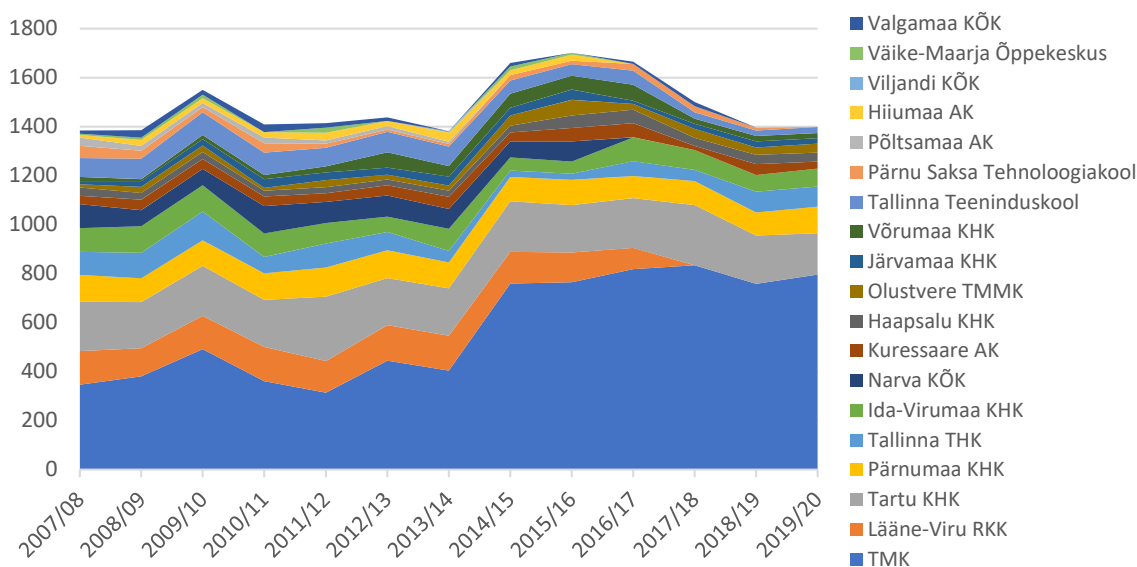
Joonis 3. Äriduse ja halduse või majandusteaduse kõrghariduse õppekavade alusel vastu võetud üliõpilaste arv ning nende osakaal kooli omandivormi järgi, 2007/2008–2019/2020. Allikas: EHIS

Äriduse ja halduse kutseõpet andvaid koole on rohkem – kaksteist¹⁶ –, kuid nii õppijate kui ka õppekavade arvu poolest on selgelt suurim TMK, kus äridus- ja halduserialadele võeti viimase kolme õppeaasta keskmisena vastu ligi 800 õpilast (vt joonis 4). Sellega on TMK ka kõrgkoolidega võrreldes Eesti suurim äridusala tasemeõppe pakkuja. Üle saja õpilase aastas võetakse äriduserialadele vastu ka Tartu KHK-s ja Pärnumaa KHK-s, üle 50 õpilase Tallinna THK-s ning Ida-Virumaa KHK-s. Teistes piirkondlikes kutseõppeasutustes jääb vastuvõtt mõnekümne õpilase piiridesse.

Nagu kõrgkoole, oli ka äriduserialasid õpetavaid kutsekoole 10–15 aastat tagasi märksa rohkem, nt 2007/2008. õppeaastal 18. Osaliselt on nende arv vähenenud kutsekoolide ühendamise tõttu, samuti avaldas mõju kutse- ja kõrghariduse andmise õiguste korrastamine, sh kutseõppe korraldamise õiguse äravõtmine Lääne-Viru RKK-lt.

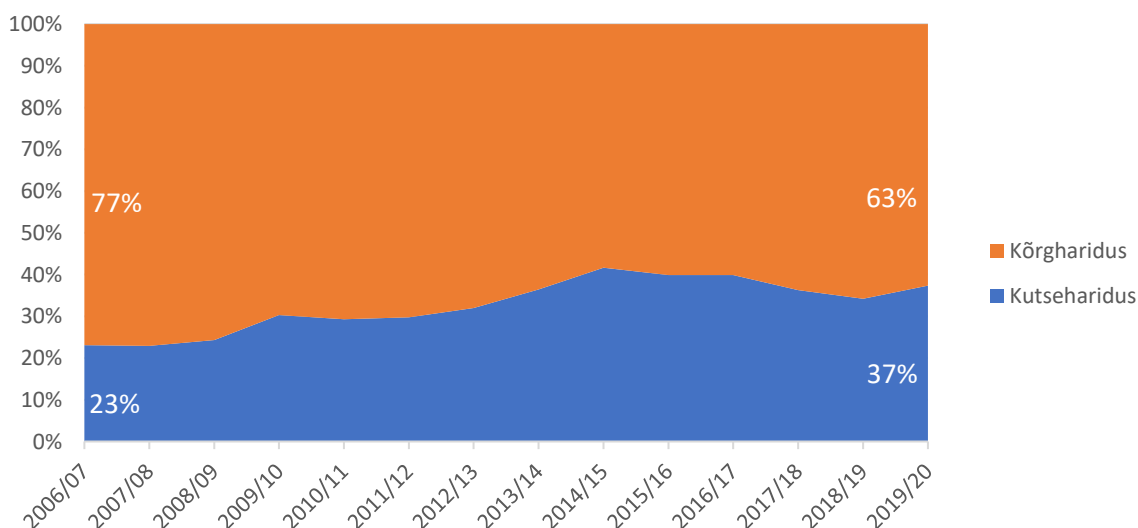
Kõige levinumad äriduse ja halduse õppekavad on „Raamatupidaja“ (2019/2020 toimus vastuvõtt seitsmes kutsekoolis), „Ärikorralduse spetsialist“ (kuues kutsekoolis) ja „Müügikorraldaja“ (viies kutsekoolis). 10–15 aastat tagasi olid levinud ka müüja ning väikeettevõtja erialad, kuid neid õpetavaid koole on jäänud palju vähemaks.

¹⁶ Vastuvõtu järgi 11, kuna 2019/2020 ei toimunud Pärnu Saksa Tehnoloogiakoolis enam vastuvõttu raamatupidamise erialale, kuid kool jätkab äridus- ja haldusala täienduskoolitustega.



Joonis 4. Ärinduse ja halduse kutseharidust andvad õppeasutused vastavate õppekavade vastuvõtu järgi, 2006/2007–2019/2020. Allikas: EHIS

Võrreldes 2000-ndate keskpaigaga on ärinduse tasemeõppes kutseõppe osakaal kõrgharidusõppe arvelt kasvanud (vt joonis 5). Esiteks on kõrgharidusõppes ärinduserialade vastuvõtt selle ajaga võrreldes tublisti vähenenud, kuid kutseõppes mitte. Teiseks on ka ärindusalast kõrgharidust andvate erakõrgkoolide arv järsult kahanenud, samal ajal kui kutseõppes on ärindusharidust pakkuvate õppeasutuste arv küll samuti vähenenud, kuid aeglasemas tempos. Kui 2006/2007. õppeaastal asus kolmveerand ärinduse ja halduse või majandusteaduse valinud (üli)õpilastest omandama kõrgharidust ning veerand kutseharidust, siis 2019/2020. õppeaastal juba alla kahe kolmandiku kõrgharidust ja 37% kutseharidust. See peegeldab suunamuutust, mille kohaselt järjest suurem osa õppijaid (eriti täiskasvanud õppijad, kel on juba tasemeharidus muul erialal) soovib saada ärindusteadmised ja -oskused lühema ajaga, paindlikumalt ja praktilisemal tasemel.



Joonis 5. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse erialadele vastuvõetute arvu jagunemine kõrghariduse ja kutsehariduse taseme vahel, 2006/2007–2019/2020. Allikas: EHIS

3.3. Õpe haridustaseme ja -astme järgi

3.3.1. Vastuvõetud

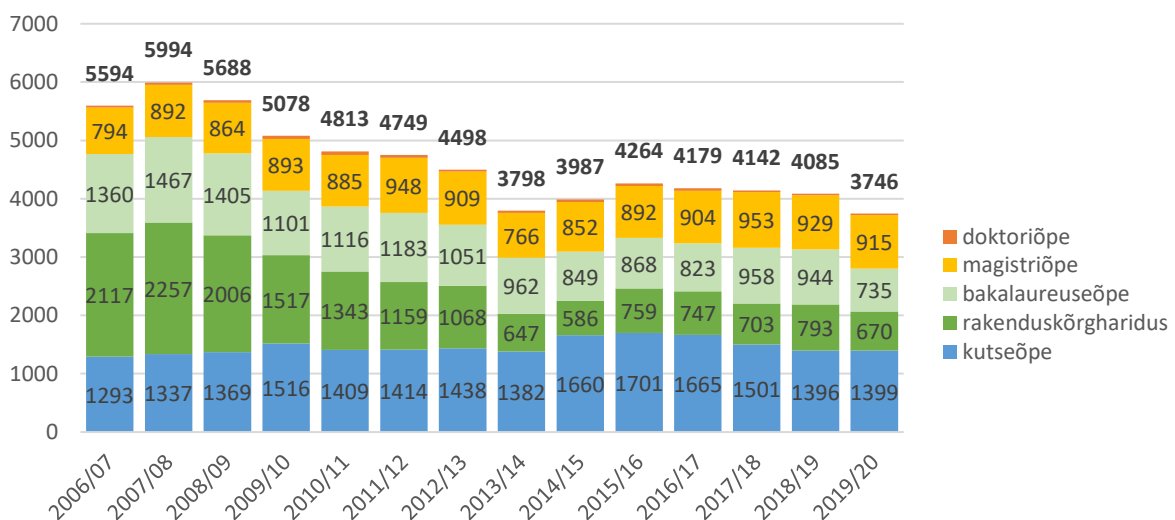
2019/2020. õppeaastal asus tasemeõppes äridusharidust omandama ligi 3750 (üli)õpilast, sh suurem osa, umbes 2350, kõrgharidust ja 1400 kutseharidust. Vastuvõetute arv on enam kui kolmandiku võrra väiksem kui 10–15 aastat tagasi (vt joonis 6).

Kõrgharidus

1990-ndatel kiiresti kasvanud ja 2000-ndate esimeses pooles laineharjal püsinud kõrghariduse äriduserialadele vastuvõetute arv hakkas 2007/2008. õppeaastal vähenema. Kui veel 2007/2008. õppeaastal astus kõrgkoolides äriduserialadele üle 4600 üliõpilase, siis 2014/2015 oli nende arv seoses ülikoolialase vanuserühma kahanemise ning kõrgharidusmaastiku korrastamisega langenud poole võrra, 2300-ni. Järgnenud aastatel kasvas kõrghariduse taseme vastuvõtt tasapisi taas (ligi 2700-ni), kuid 2019/2020 vähenes aastaga 13% (mh seoses ülikoolide halduslepingutes sätestatud tingimustega vähendada äriduse ja halduse esimese astme õppekavade vastuvõttu).

Kõrgharidusõppes on äriduserialadele vastuvõetute arv vähenenud aastate jooksul ennekõike esimesel astmel – nii rakenduskõrgharidus- kui ka bakalaureuseõppes. **Võrreldes 2007/2008. õppeaastaga on rakenduskõrgharidusõpet alustanute arv vähenenud 70% (2260-lt 670-le) ja bakalaureuseõpet alustanute arv 50% (1470-lt 740-ni). Magistriõppes on aga vastuvõetute arv mõne protsendi kasvanud, püsid 900 kandis.** Seega on magistriõppe suhteline osakaal aja jooksul märkimisväärselt suurenenud.

Doktoriõppe osakaal äridushariduses on väike, 2019/2020 moodustas see kogu kõrghariduse vastuvõttust 1,1%. Doktoriõppesse vastuvõetute arv kõikus vaadeldaval perioodil 23 ja 60 vahel. Sealjuures oli majandusteaduses doktoriõppe osakaal tublisti suurem kui äriduses ja halduses – 5%.



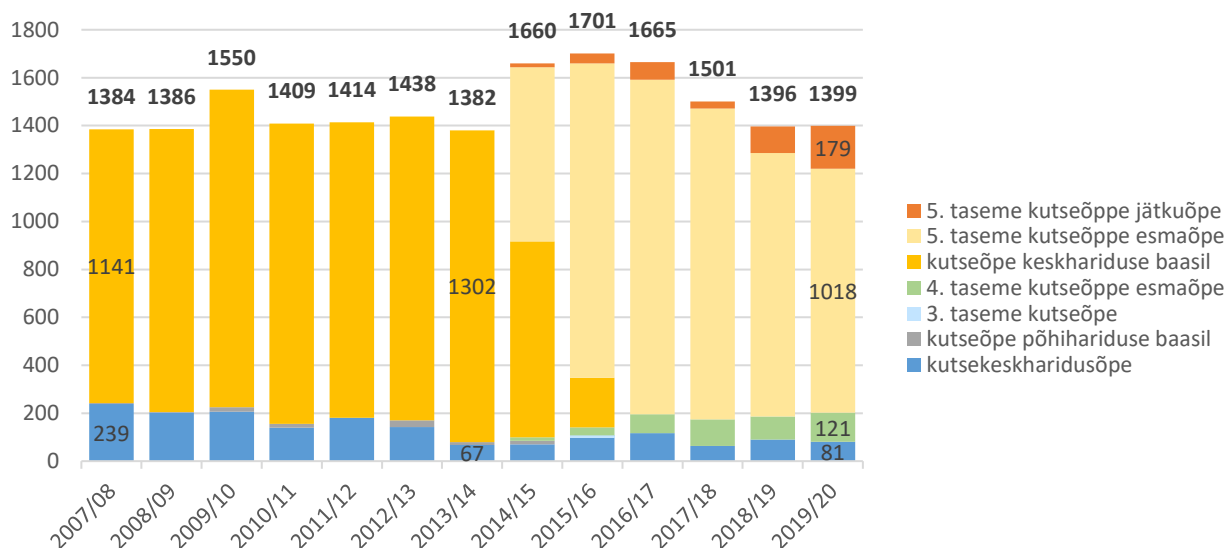
Joonis 6. Äriduse ja halduse ning majandusteaduse erialadele vastuvõetute arv kutse- ja kõrghariduse tasemel, 2007/2008–2019/2020. Allikas: EHIS

Kutseõpe

Erinevalt kõrgharidusõppes ei ole ärimise ja halduse kutseõppes vastuvõtt viimase 10–15 aasta jooksul vähenenud, vaid oli 2016/2017. õppeaastani (kui vastuvõetute arv ületas 1700) tõusutrendis. Sellest alates on kutseõppesse vastuvõetute arv tasapisi vähenenud¹⁷.

Nagu jooniselt 7 näha, on valdav osa ärimise kutseõppes keskharidusjärgne, st varasematel aastatel kutseõpe keskhariduse baasil, alates 2014/2015. õppeaastast 5. taseme kutseõpe. Niigi vähesel kutsekeskharidusõppe osakaal on aja jooksul veelgi kahanenud. Kui 2007/2008 moodustasid 240 ärimise ja halduse erialadel kutsekeskharidust omandama asunud õppijat kogu ärimise ja halduse kutseõppes 17%, siis 2019/2020. õppeaastaks oli kutsekeskharidusõppesse astunute arv kahanenud umbes 80-ni ja moodustas 6%.

Keskhariduse baasil sisseastujate arv jäi vaadeldud perioodil samale tasemele (1100–1300), kuid viimastel aastatel on selles rühmas kasvanud 5. taseme jätkuõppekavade vastuvõtt.



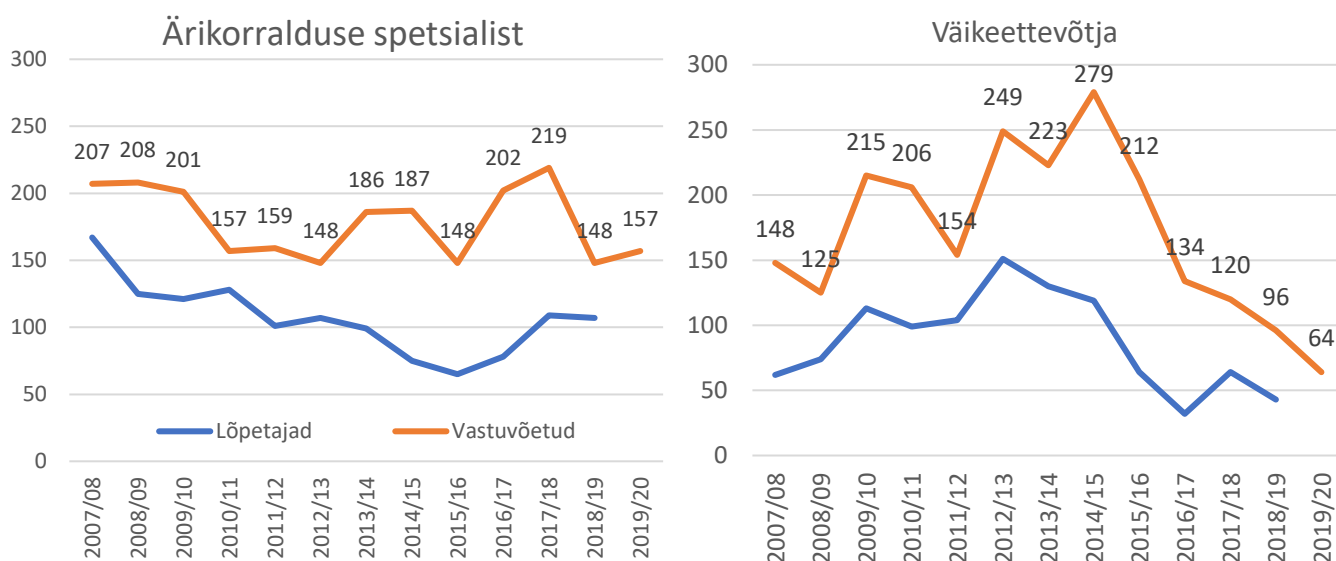
Joonis 7. Ärimise ja halduse kutseõppesse vastuvõetute arv õppetaseme järgi, 2007/2008–2019/2020. Allikas: EHIS

Ärikorralduse spetsialisti ja väikeettevõtja õpe

Ärimise kutseõppe kahe kõige laiapõhjalisema õppekava („Ärikorralduse spetsialist“ ja „Väikeettevõtja“) arengudünaamika on viimastel õppeaastatel olnud erinev (vt joonis 8). **Varem laialdane väikeettevõtja kutseõpe on jäänud vaid nelja kooli, vastuvõtt on alates 2014/2015. õppeaasta tipphetkest vähenenud üle nelja korra** (2019/2020 asus õppima 64 inimest), lõpetajate arv on langenud alla 50. Ajaliselt langeb kiire õppijate arvu vähenemine kokku üleminekuga üheaastaselt õppekavalt kaheaastasele. Kuna väikeettevõtja õppekava alusel õpivad enamasti täiskasvanud (üle 25-aastased), võis üheaastane õpe vastata sihtrühma vajadustele paremini. Väikeettevõtja õppes on ka katkestajate osakaal väga suur (vt ptk 3.3.2). Ärikorralduse spetsialisti erialal õppijate arv on olnud

¹⁷ Kutseõppes on ärimise ja halduse erialade vastuvõttu vähendatud ka HTM-i suunistega, mis tuginevad mh OSKA uuringutele. Mitmes OSKA uuringus on erinevate ärimise ja halduse erialade puhul viidatud prognoositud vabanevate töökohtade arvust märksa suuremale koolituskohdade arvule või muudele põhjustele, miks senises mahus kutseõppes koolitamine ei pruugi olla mõttekas.

stabiilsem. Vastuvõetute arv on viimasel kümnel aastal jäänud 150–200 juurde, vahepeal kahanenud lõpetajate hulk on viimastel aastatel taas kasvanud. Eriala õpetatakse seitsmes koolis ja see arv ei ole viimasel ajal eriti langenud.



Joonis 8. Vastuvõetute ja lõpetajate arv ärikorralduse spetsialisti ning väikeettevõtja kutseõppes, 2007/2008–2019/2020. Allikas: EHIS

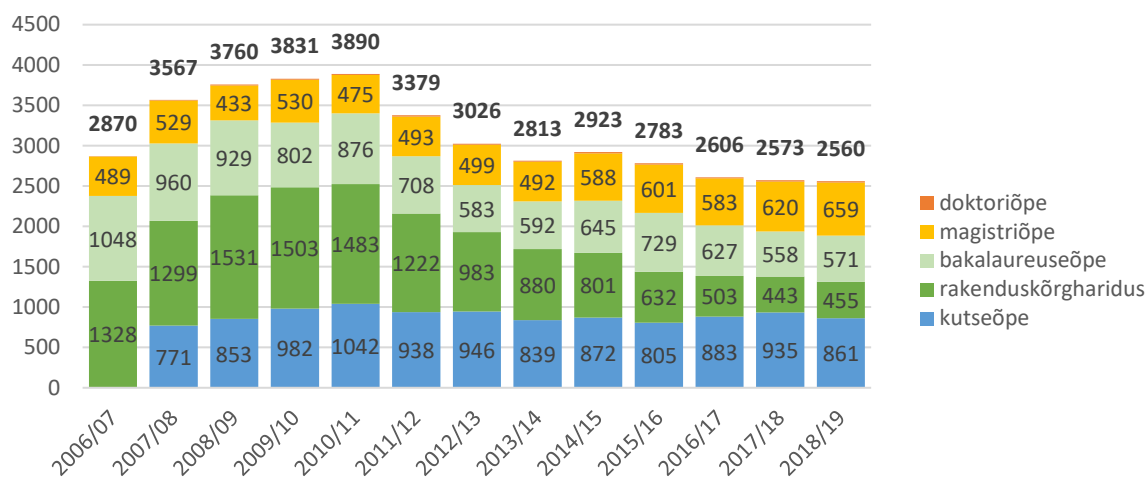
3.3.2. Lõpetajad ja katkestajad

Sarnaselt vastuvõtuga on viimase kümne aasta jooksul vähenenud ka ärimise tasemeõppe lõpetajate koguarv (vt joonis 9). 2018/2019 oli ärimise tasemeõppe lõpetajaid eri haridustasemetel kokku üle 2500, kümme aastat varem üle 3700. Haridustasemeti ja -astmeti on suundumused siiski erinevad. **Magistriõppes on lõpetajate arv kasvanud.** 2018/2019. õppeaastal oli ärimise ja halduse ning majandusteaduse lõpetajaid kokku umbes 660, kümme aastat varem kolmandiku võrra vähem, 430. **Kutseõppe erialade lõpetajaid oli 2018/2019. õppeaastal 860, nende arv on viimase kümne aasta jooksul püsinud enam-vähem samal tasemel. Tähelepanuväärselt palju, enam kui kolm korda, on vähenenud ärimisalaselt rakenduskõrghariduse omandanute arv.** 2018/2019 oli neid 455, kümme aastat varem veel üle 1500. Selle põhjus on nii erakõrgkoolide sulgemine kui ka suundumus, et ülikoolid tõmbavad ressursside piiratuse ja üliõpilaste arvu vähesuse tingimustes regionaalsete kolledžite tegevust kokku. Siiski on ka bakalaureuseõppe lõpetajate arv vähenenud kümne aastaga umbes 40%. Kui veel kümme aastat tagasi oli ärimise rakenduskõrgharidusõppe lõpetajaid kolmandiku võrra enam kui bakalaureuseõppes, siis nüüd ületab bakalaureuseõppe lõpetajate arv (2018/2019. õppeaastal 570) rakenduskõrgharidusõpet. Doktorikraadi saanute arv on viimasel kümnel aastal püsinud 10–20 piires.

Ärimise ja halduse kutseõppe katkestamise määra hinnates võeti aluseks 5. taseme kutseõppe, mis on uuritavas valdkonnas valdav kutseõppe tase¹⁸. Viimase viie õppeaasta keskmisena oli ärimise ja halduse 5. taseme kutseõppes katkestanute osakaal sama (22% õpilastest aastas) mis 5. taseme kutseõppes üldiselt. Siiski on mõnel erialal katkestanute osakaal silmatorkavalt suur, näiteks

¹⁸ Eri õppevaldkondades on kutseõppe tasemeti osakaalud väga erinevad ja need on omakorda erineva katkestamismustriga, mis muudaks üldisel tasemel võrdlemise ebatäpseks.

väikeettevõtja erialal viimastel aastatel 30–45% õppijatest aastas ja ärikorralduse erialal 23–30%, samuti on katkestajaid keskmisest enam müügi- ja turundus- ja personalispetsialisti erialadel on katkestamise määr keskmisest madalam.



Joonis 9. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse erialade lõpetajate arv kutse- ja kõrgharidusõppes, 2007/2008–2019/2020. Allikas: EHIS

Ärinduse kõrgharidusõppes on katkestajate aastane osakaal 1% võrra suurem kui kogu kõrgharidusõppes – 17% (kõrghariduse tasemel tervikuna viimase viie õppeaasta keskmisena 16%). Samas torkab silma, et ärinduse rakenduskõrgharidusõppes on katkestajate osakaal selgelt väiksem – 15% – kui rakenduskõrgharidusõppes tervikuna (19%). Ka bakalaureuseõppes on ärinduserialadel katkestajate osakaal kõikide erialade keskmisest veidi väiksem.

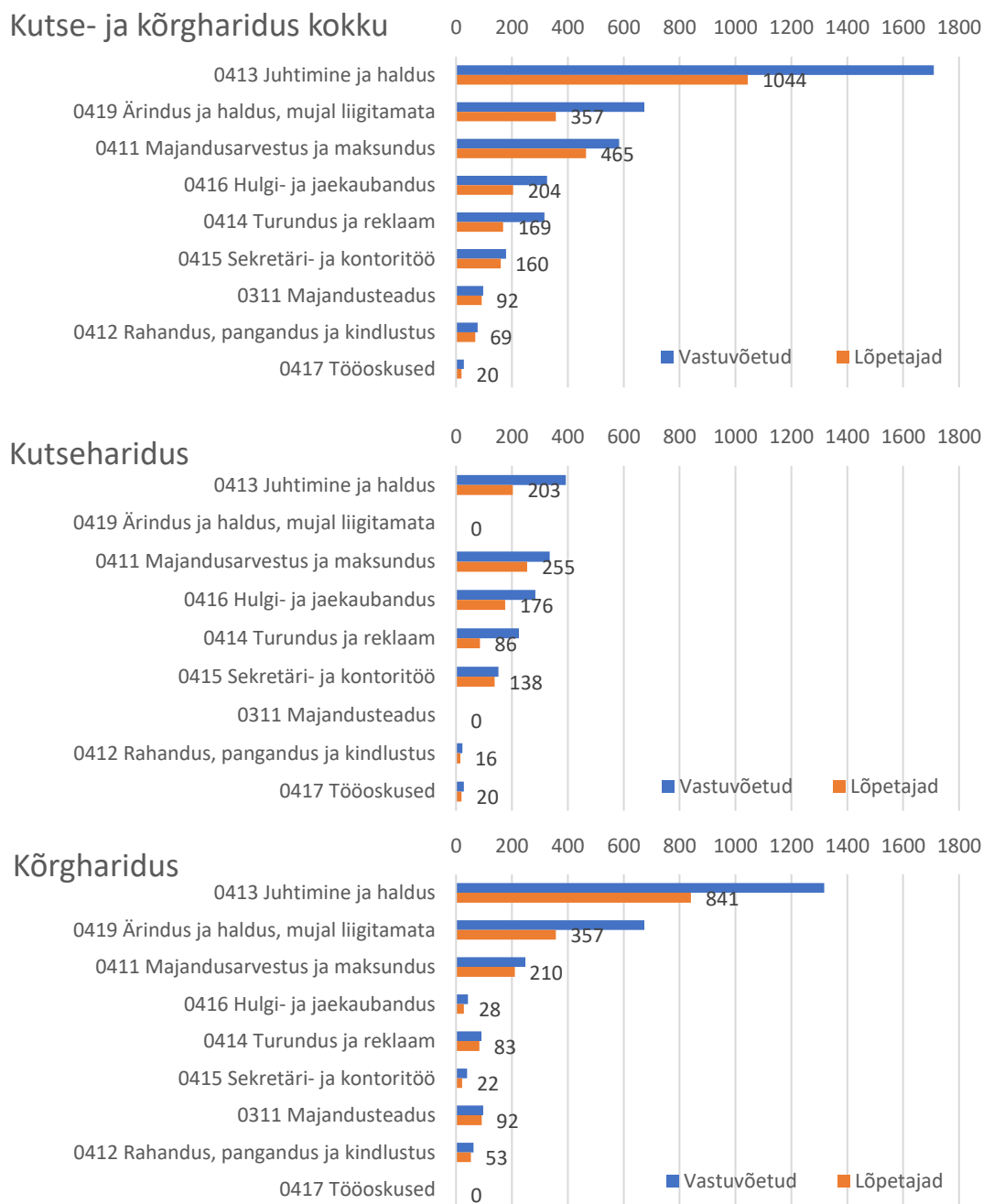
3.4. Õpe õppekavarühma järgi

Kõige enam omandatakse ärindusharidust juhtimise ja halduse ÕKR-i õppekavade alusel. Vastuvõetute arvu järgi moodustavad juhtimise ja halduse õppekavad 43%, lõpetajate arvu järgi 40% (vt joonis 10). Siiski on just juhtimise ja halduse ÕKR-is vastuvõtt viimase 10–15 aasta jooksul enim vähenenud (vt joonis 11). Põhjuseks on olnud ennekõike see, et ülikoolides on õppekavasid ühendatud ja laiapõhjalisemaks muudetud, mille tulemusel on hulk õppekavu paigutunud mujal liigitamata ärinduse ja halduse ÕKR-i¹⁹. Lisaks mujal liigitamata ärinduse ja halduse õppekavadele on viimasel kümnendil suurenenud ka turunduse ja reklaami õppimisvõimaluste ning õppijate arv; rahanduses, panganduses ja kindlustuses on see jäänud samaks, teistes ärinduse õppekavarühmades on pigem vähenenud.

Juhtimise ja halduse ÕKR-i kuuluvad ka avaliku halduse ja haldusjuhtimise õppekavad. Samalaadselt muude juhtimise ja halduse õppekavadega on vähenenud ka avaliku halduse ja haldusjuhtimise õppekavade arv (2006/2007 õpetati kõrghariduse tasemel 24 õppekava alusel, aga 2019/2020 vaid kuue). Avaliku halduse erialadele vastuvõetute arv on kõrghariduse esimesel astmel vähenenud umbes poole võrra, magistriõppes jäänud ligikaudu samale tasemele. Taasiseseisvumisjärgsetel aastatel

¹⁹ Õppekavarühm „0419 Ärindus ja haldus, mujal liigitamata“ koondab õppekavu, mis katavad mitut ärinduse ja halduse funktsiooni (nt ettevõtetus, turundus, finantsjuhtimine) nii spetsialiseerumisega kui ka ilma selleta ning mida seetõttu ei saa paigutada ühegi kitsama ärinduse ja halduse õppekavarühma alla.

populaarne haldusjuhtimise eriala on nüüdseks jäänud alles vaid TLÜ magistriõppes, kuid sealgi ei võeta enam sellele uusi üliõpilasi.

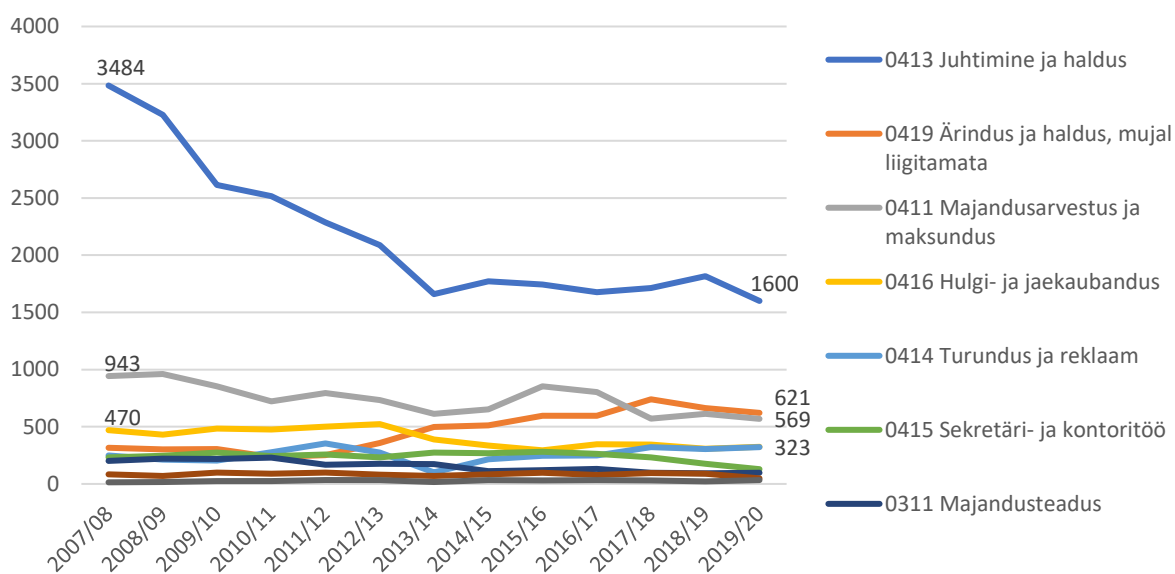


Joonis 10. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse erialadele vastuvõetute ja lõpetajate arv kutse- ja kõrghariduse tasemel õppekavarühma järgi, viimase kolme õppeaasta keskmine. Allikas: EHS

Kutse- ja kõrgharidusõppes on ärindushariduse omandajate jagunemine õppekavarühmiti väga erinev. Kui kõrghariduse tasemel hõlmavad lõviosa üldisemate erialade, st juhtimise ja halduse ning mujal liigitamata ärinduse ja halduse õppijad (need kaks ÖKR-i moodustasid viimase kolme õppeaasta keskmisest ärinduserialade vastuvõetust 78% ning lõpetajate arvust 71%), siis kutseõppes jagunevad õppijad suhteliselt võrdselt juhtimise ja halduse, majandusarvestuse, kaubanduse, turunduse ning sekretäri- ja kontoritöö õppekavade vahel. Siiski on kutseõppes suhteliselt suurem sisseastujate arv juhtimise ja halduse (ärikorralduse spetsialisti ning väikeettevõtja erialad, vastuvõtt vastavalt u 175

ja 90), majandusarvestuse ja maksunduse (raamatupidaja eriala, vastuvõtt üle 300, mõne aasta eest veel üle 500) ning hulgi- ja jaekaubanduse ÕKR-ides (müügi korraldaja erialal vastuvõtt u 90, kasvava populaarsusega on ka e-kaubanduse spetsialisti eriala). Populaarne on ka turundusspetsialisti eriala (u 150 vastuvõetut). Kutseõppes on ühtlasem jaotus ÕKR-ide vahel ootuspärane, sest see on enam suunatud konkreetsete kutseoskuste omandamisele, samas kui kõrghariduse õppekavad on laiapõhjalisemad.

Nii jagunevad tervikuna majandusarvestuse ning turunduse õppijad suhteliselt võrdselt kutse- ja kõrghariduse taseme vahel. Kutseõppes on enam sekretäri- ja kontoritöö ning hulgi- ja jaekaubanduse erialadel õppijaid, kõrgharidusõppes on aga rohkem juhtimise ja halduse ning rahanduse, panganduse ja kindlustuse erialadel õppijaid. Majandusteaduse ning mujal liigitamata äriduse ja halduse ÕKR-i õppekavad on eranditult kõrghariduse tasemel, ent ainuke spetsiifiline tööoskuste ÕKR-i õppekava – kvaliteedispetsialist – on 5. taseme kutseõppes.



Joonis 11. Äriduse ja halduse ning majandusteaduse erialadele vastuvõetute arv kutse- ja kõrghariduse tasemel kokku õppekavarühma järgi, 2007/2008–2019/2020. Allikas: EHIS

3.5. Õppijad soo ja vanuse järgi

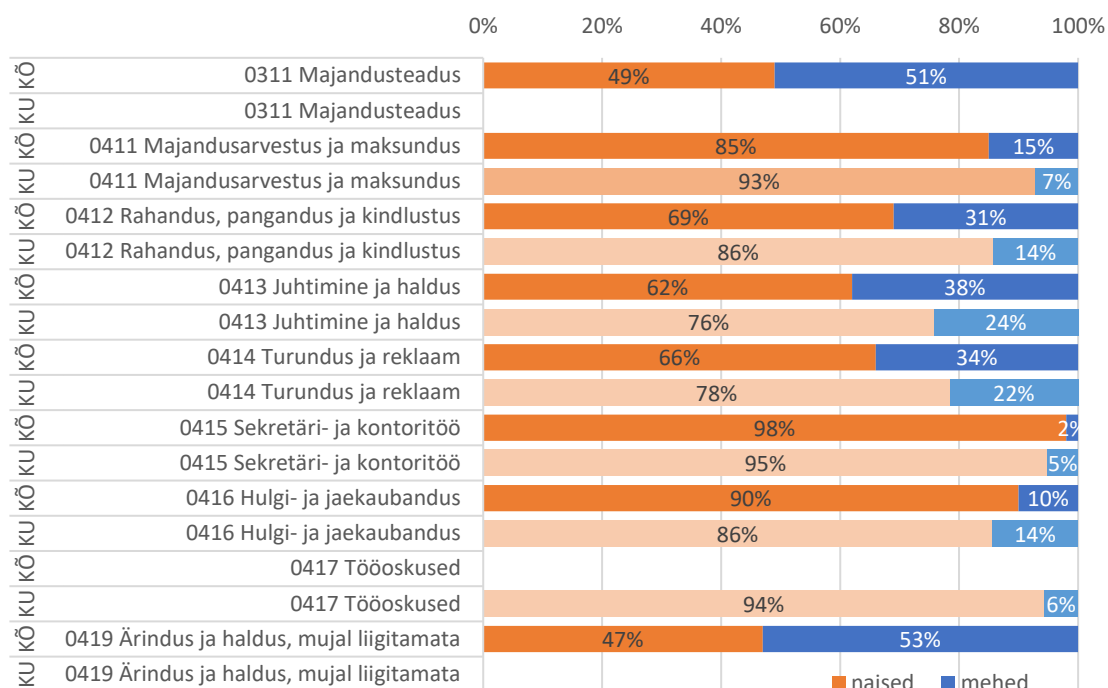
3.5.1. Sugu

Ärindushariduse omandajate seas on ülekaalus naised. Kutseõppes oli 2019/2020. õppeaastal naiste osakaal äriduse ja halduse erialadel 85% (kümme aastat varem veelgi enam, ligi 90%), kõrgharidusõppes aga 61% (kümme aastat varem samuti veidi enam, 65%).

Mehed piirduvad sagedamini äriduse esimese astme kõrgharidusega ja eelistavad bakalaureuseõpet: äriduse ja halduse rakenduskõrgharidusõppes on naisi 59%, bakalaureuseõppes 54%, magistriõppes 65% ja doktoriõppes 63%. Majandusteaduse magistriõppes on mehi aga viimastel aastatel rohkem olnud: kui bakalaureuseõppes on sooline tasakaal, siis magistriõppes on mehi 57%.

Üksikutes ÕKR-ides olid kümme aastat tagasi ligi 60% majandusteaduse üliõpilastest naised, kuid viimaste õppeaastatega on sugupoolte jaotus muutunud ligikaudu võrdseks (vt joonis 12). Samuti on

naisi ja mehi enam-vähem võrdselt mujal liigitamata äriduse ja halduse õppekavade puhul. Seevastu õpivad valdavalt naised majandusarvestust ja maksundust (kutseõppes 93%), sekretäri- ja kontoritööd (kõrgharidusõppes 98%) ning hulgi- ja jaekaubandust (kõrgharidusõppes 90%). Rahanduse, panganduse ja kindlustuse, juhtimise ja halduse ning turunduse ja reklaami erialadel on naisi kaks kolmandikku kuni kolmveerand.

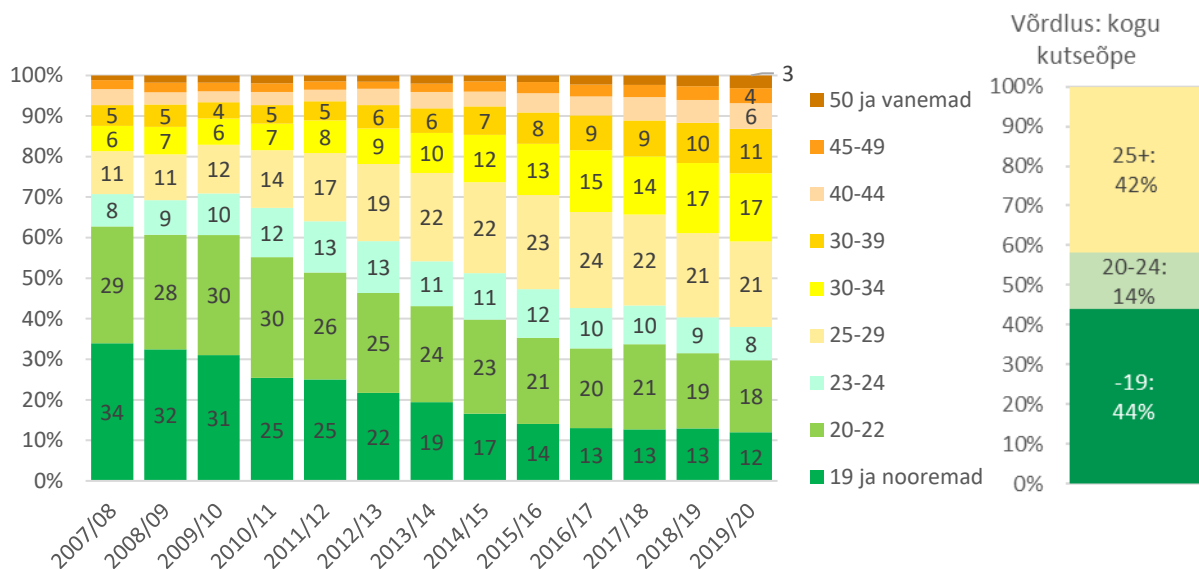


Joonis 12. Äriduse ja halduse ning majandusteaduse (üli)õpilased kutseõppes (KU) ja kõrgharidusõppes (KÕ) soo ja õppekavarühma järgi, 2019/2020. Allikas: EHIS

3.5.2. Vanus

Äriduse ja halduse kutseõpe on viimasel kümnendil kujunenud üha enam täiskasvanute õppeks, kus üle 60% õppijatest on enam kui 25-aastased (kogu kutseõppes on neid palju vähem, 42%) (vt joonis 13). 19-aastaseid ja nooremaid on vaid 12% (kogu kutseõppes 44%) ning nende osakaal on kümne aastaga vähenenud kaks ja pool korda. Kutsekeskhariduse taseme erialasid on alles jäänud vaid kaks: bürootöö ning müüja-klienditeenindaja. Ka hiljuti keskkooli lõpetanute, 20–22-aastaste õppijate arv on kümne aastaga kahanenud kolmandiku võrra, 18%-ni. Seega võib üldistada, et **keskkooliealiste või äsja keskhariduse omandanute osakaal on kahanenud 30%-ni**. 23–24-aastaste osakaal on samuti vähenemas, kuid alates 25. eluaastast on kõigi vanuserühmade osatähtsus kümne aastaga kasvanud kaks-kolm korda. Üle 40-aastasi õppureid oli 2019/2020. õppeaastal 13%, sh üle 50-aastasi 3%.

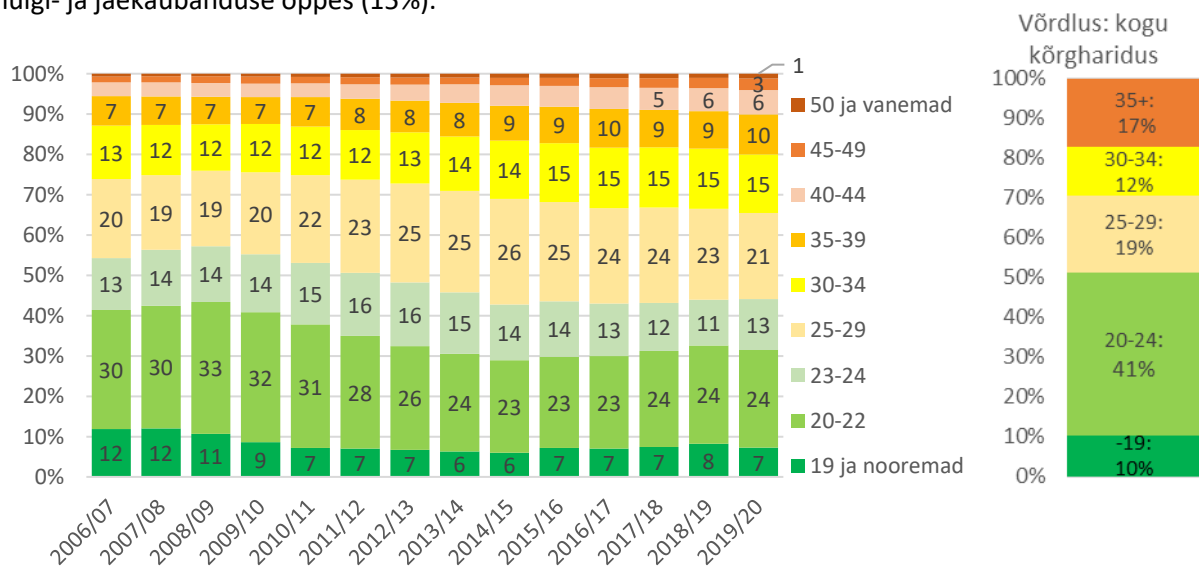
Üle 40-aastaste osakaal on keskmiselt suurem hulgi- ja jaekaubanduse, tööoskuste (kvaliteedispetsialisti eriala) ning juhtimise ja halduse kutseõppes. Alla 20-aastasi on suhteliselt enim hulgi- ja jaekaubanduse ning sekretäritöö ÕKR-is. Turunduserialade õppijatest enamik on 20-ndates. Suhteliselt ühtlaselt kõnetavad kõiki vanuserühmi majandusarvestuse ja maksunduse ning juhtimise ja halduse ÕKR-i õppekavad (vt lisa 6).



Joonis 13. Ärinduse ja halduse kutseõppurid vanuserühma järgi, 2007/2008–2019/2020. Allikas: EHS

Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse kõrgharidusõppes ei ole kutseõppega võrreldavat õppijaskonna „vananemist“ toimunud (vt joonis 14). Ärindusüliõpilaste vanuseline jaotus on kõrgharidusõppe keskmisega suhteliselt sarnane, vaid üle 35-aastasi on keskmisest mõne protsendi võrra enam (20 vs. 17%). Hiljuti keskkooli lõpetanute (19–22-aastaste) osakaal on ärinduse kõrgharidusõppes sama suur kui kutseõppes – 31%. Kaks kolmandikku ärindusüliõpilasi on alla 30-aastased.

Õppekavarühmiti on vanusestruktuuris erinevusi siiski ka kõrghariduse tasemel. Majandusteaduse ja turunduse ÕKR-is on üle kolmveerandi õppijatest alla 30-aastased. 30-ndates üliõpilasi on keskmisest enam rahanduse, panganduse ja kindlustuse ÕKR-is²⁰, samuti juhtimise ja halduse ning hulgi- ja jaekaubanduse ÕKR-ides. Üle 40-aastasi üliõpilasi on suhteliselt enam juhtimise ja halduse (12%) ning hulgi- ja jaekaubanduse õppes (15%).



Joonis 14. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse üliõpilased vanuserühma järgi, 2006/2007–2019/2020. Allikas: EHS

²⁰ Sellesse õppekavarühma kuulubki vaid üks magistriõppekava.

3.6. Varem omandatud haridus

EHIS-e andmete põhjal on võimalik analüüsida ka tasemeõppesse astujate varasemat haridustaset.²¹ Alljärgnevalt on võrreldud 2019/2020. õppeaastal äriduserialadel õppijaid kõikide erialade keskmiste näitajatega, vaadeldes, kui paljud õpivad eriala juba omandatud haridusega samal või sellest madalamal tasemel.

Ärinduse kõrghariduse puhul nähtub, et **esimesel astmel on varasemaga samal või madalamal astmel õppijate osakaal keskmisest väiksem** (rakenduskõrgharidusõppes 10% vs. 6%, bakalaureuseõppes 5% vs. 3%).

Magistriõppes on suundumus vastupidine, st 27%-l ärinduse magistriõppuritest on magistrikraad (või sellega võrdsustatud kraad) juba omandatud (magistriõppes tervikuna on see 20%). Eriti suur on magistrikraadi omanike osakaal EEK Mainori (76%) ja EBS-i (63%) ärinduse magistrantide seas. Samal ajal on EMÜ-s ja EMTA-s selliseid ärinduse magistriõppureid väga vähe (6% ja 8%).

Ärinduse kutseõppurite seas on varem kõrghariduse omandanute osakaal sama või veelgi suurem. Kui 5. taseme kutseõppes on 22% õppijatest kõrgharidusega (sama 5. taseme keskmise näitajaga), siis **ärinduse 5. taseme jätkuõppes on kõrgharidusega õppijaid lausa 56%** (st poole rohkem 5. taseme jätkuõppe keskmisest näitajast, mis on 32%). **Samuti on keskmisest enam kõrgharidusega õppijaid ärinduse 4. taseme õppes** (25% vs. keskmine 19%). Seega viitavad andmed kõrgharidusega õppijate suurele osakaalule ennekõike lühemate kutseõppekavade korral. Kooliti on äriduserialadel suurem kõrgharidusega kutseõppurite osakaal TMK-s (5. tase) ning Pärnumaa KHK-s, Tartu KHK-s ja Tallinna THK-s (4. tase, nt e-kaubanduse spetsialisti ja arhiivikorrastaja erialad).

Sellest võib järeldada, et **äriduserialasid n-ö teise erialana kõrghariduse esimesel astmel üldjuhul ei õpita, vaid pigem valitakse selleks magistri- või kutseõpe**, sh eelistades kutseõppes lühema kestusega õppekavu.

3.7. Välisüliõpilased ning õppekeel ja -tasu

3.7.1. Välisüliõpilased

Eesti kõrgkoolide äriduserialadel on välisüliõpilased õppinud juba aastaid²² (vt joonis 15). Kui veel 2000-ndatel moodustasid nad äridusüliõpilaste koguarvust väga väikese osa, 1–2%, siis uue kümnendi saabudes kasvas nende arv kõrghariduse esimesel astmel järsult ja seoses üliõpilaste koguarvu vähenemisega suurenes nende osakaal veelgi kiiremini. Alates 2011/2012. õppeaastast on äriduskõrghariduse esimese astme õppesse igal aastal vastu võetud suhteliselt stabiilselt 200–300 teistest riikidest pärit üliõpilast. **2019/2020 moodustasid 295 vastuvõetud välisüliõpilast äridust õppima asunutest juba viiendiku, 21%. Ärinduse ja halduse välisüliõpilased moodustavad kõigist Eestis õppivatest välisüliõpilastest suurima osa, 38% (2019)²³.**

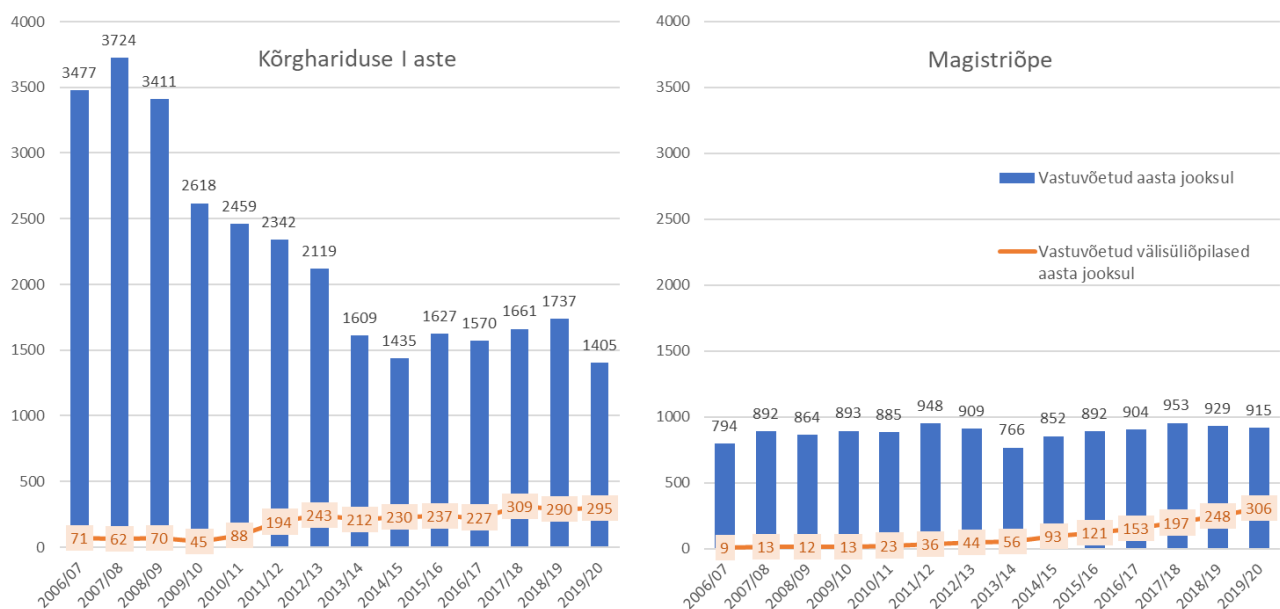
²¹ Kui eelnev haridus on EHIS-esse kantud, st omandatud Eestis alates 2006. aastast.

²² Andmed on kättesaadavad alates EHIS-e rakendumisest 2006/2007. õppeaastal.

²³ Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur (2019). Välisüliõpilaste õppimine ja õpetamine Eesti kõrgkoolides. Hindamisaruanne; http://ekka.archimedes.ee/wp-content/uploads/Temaatilise_hindamise_aruanne_2019.pdf.

Kui kõrghariduse esimesel astmel on vastuvõetud välisüliõpilaste arv kasvanud viimastel aastatel aeglasemalt, siis **magistriõppes on nende hulk kasvanud väga kiiresti – viimase kümne aastaga on välisüliõpilaste osakaal äriduserialadele vastuvõetute seas kasvanud 3%-lt 33%-le**. 2019/2020 ületas äridusele magistriõppesse astunud välisüliõpilaste arv (306) esmakordselt bakalaureuse- ja rakenduskõrgharidusõppe vastava näitaja.

Kõrghariduse esimesel astmel on välisüliõpilasi (st ühtlasi ingliskeelseid õppekavu) pooltes äridusõpet pakkuvates kõrgkoolides (TTÜ, TÜ, EEK Mainor, EBS, Euroakadeemia) (vt joonis 16). Ülejäänutel on bakalaureuse- või rakenduskõrgharidusõppes vaid eestikeelsed õppekavad. **Välisüliõpilasi õpetavates koolides oli nende osakaal äriduse ja halduse ning majandusteaduse esimese astme õppekavade alusel vastuvõetutest tervikuna umbes kolmandik, välja arvatud TÜ märksa väiksema osatähtsusega (13%).** Kiiresti on välisüliõpilaste osatähtsus kasvanud EEK Mainoris (viimase kahe õppeaastaga 9%-lt 35%-le) ja Euroakadeemias (mõni aasta tagasi 5%-lt 50%-le), teistes kõrgkoolides on osakaal viimastel aastatel püsinud pigem stabiilne.



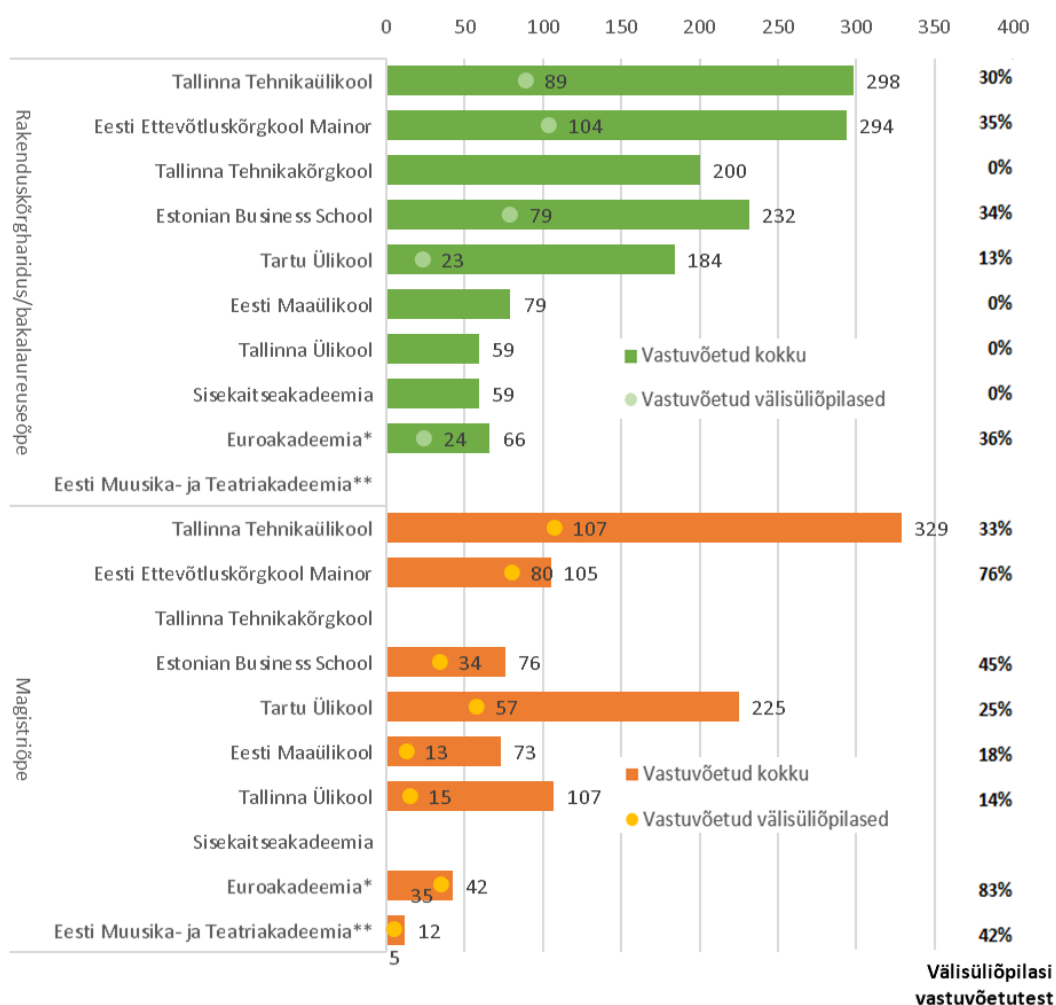
Joonis 15. Äriduse ja halduse ning majandusteaduse erialadele vastuvõetute arv ning vastuvõetud välisüliõpilaste arv õppeastme järgi, 2006/2007–2019/2020. Allikas: EHIS

Magistriastmel on välisüliõpilasi kõigis kaheksas äriduse magistriõpet pakkuvas kõrgkoolis. Nende osakaal erineb kooliti märkimisväärselt, kuid on kõikjal suurem kui esimesel astmel. Väga suur, 76%, oli 2019/2020. õppeaastal äriduse magistriõppesse vastuvõetud välisüliõpilaste osakaal EEK Mainoris, veelgi suurem (viimatisest vastuvõtust 83%) Euroakadeemias. TTÜ-s, TÜ-s, EBS-is ja EMTA-s moodustasid välisüliõpilased äriduse magistriõppesse vastuvõetutest veerand kuni pool, TLÜ-s ja EMÜ-s alla 20%. Enamikus koolides võib täheldada magistriastme välisüliõpilaste arvu osakaalu kiiret kasvu.

Äriduses ja halduses ning majandusteaduses on välisüliõpilaste osakaal kõigil õppeastmetel suurem kui kõrghariduse tasemel keskmiselt. 2019/2020. õppeaasta vastuvõtu põhjal oli eriti suur vahe kõrghariduse keskmisega just esimesel astmel: rakenduskõrgharidusõppes 5% vs. 16%, bakalaureuseõppes 10% vs. 26%. Viimaste aastate suundumusena on üle poole äriduse doktoriõppesse vastuvõetutest välisüliõpilased.

Eriti viimastel aastatel võib täheldada, et ingliskeelsete õppekavade alusel kohalikke üliõpilasi sama hästi kui ei õpigi, vaid peaaegu kõik vastuvõetud on välisüliõpilased. Selle põhjus võib olla nii ingliskeelsete õppekavade õppemaks kui ka Eesti üliõpilaste soov õppida võimaluse korral pigem eesti keeles. Erandiks on EBS-i äriandusõpe ning TTÜ tehnoloogia valitsemise ja digitaalsete muutuste magistriõppekava, kus on suhteliselt hea Eesti ja välisüliõpilaste tasakaal. Siiski on ka EBS-is ingliskeelse õppe laienedes Eesti üliõpilaste arv vähenenud.

Enamikul juhtudel ei ole välisüliõpilaste domineerimine tööturunõudluse seisukohast probleem, kuna on olemas kas sarnaseid oskusi pakkuvad eestikeelsed õppekavad või ongi õppekava loodud spetsiifiliselt Eesti eripädevuse (nt e-valitsemine) „müümiseks“ väljapoole. Murelapseks võib siiski pidada TÜ matemaatilise majandusteaduse magistriõpet, kus õpivad vaid üksikud Eesti üliõpilased, ehkki majandusteadusliku andmeanalüüsi ja modelleerimise oskused on tööturul väga nõutud.



Joonis 16. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse erialadele vastuvõetute arv ning vastuvõetud välisüliõpilaste arv õppeastme ja kooli järgi, 2019/2020. Allikas: EHIS

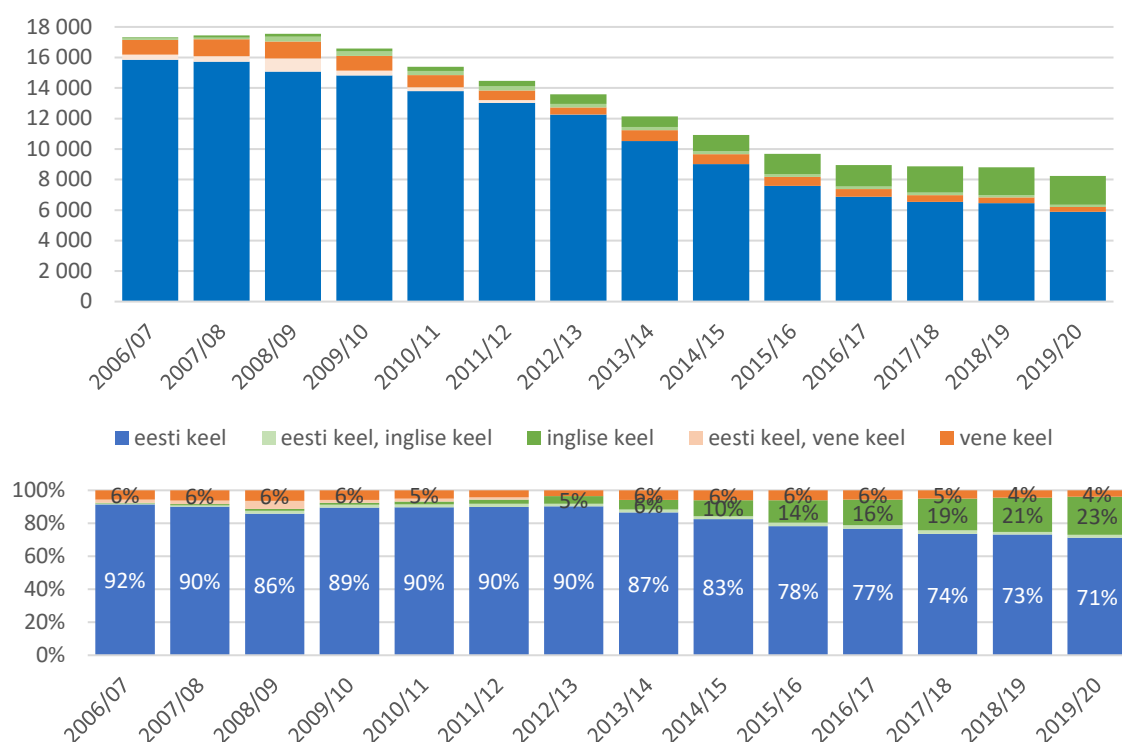
3.7.2. Õppekeel

Ärinduse tasemeharidust on võimalik omandada eesti, inglise ja vene keeles.

Kõrghariduse tasemel on ingliskeelseid tasemeõppekavu 2013. aasta kõrgharidusreformi ja eestikeelse õppijaskonna vähenemise tõukel avatud suhteliselt arvukalt (vt tabel 3). Kaugeltki kõiki

neid ei ole suudetud õppijatega täita, osa on peatselt suletud või ootele jäetud. Sellele vaatamata on ingliskeelsete õppekavade alusel õppijate arv kasvanud kümne aastaga kümnekordseks (vt joonis 17). 2019/2020 õppis ingliskeelsete õppekavade järgi 25% ärenduse ja halduse ning majandusteaduse üliõpilastest. Samuti on ärenduses ingliskeelsete õppekavade osakaal kogu kõrgharidusõppe arvestuses koos IKT ja sotsiaalteadustega suurim²⁴.

Enim ingliskeelseid õppekavu on magistriastmel. 2019/2020. õppeaasta vastuvõttu arvestades oli nii TTÜ-I, TÜ-I kui ka EBS-il kolm ingliskeelset ärenduse ja halduse või majandusteaduse magistriõppekava, ülejäänud ärenduse magistriõpet pakkuvatel koolidel üks. 28% ärenduse magistriüliõpilastest (ingliskeelse õppe kiiret kasvu arvestades 2019/2020. õppeaastal vastuvõetutest juba 39%) õpib ingliskeelsete õppekavade alusel. EBS-is on kogu magistriõppe ingliskeelne, kuid seal õpib ka arvukalt Eesti üliõpilasi. Samuti on ingliskeelne või eesti-inglise kakskeelne kogu ärenduse ja halduse ning majandusteaduse doktoriõpe.



Joonis 17. Ärenduse ja halduse ning majandusteaduse õppijate arv ja osatähtsus kõrghariduse tasemel õppekeele järgi, 2019/2020. Allikas: EHIS

Bakalaureuseõppes on üks ingliskeelne ärenduse õppekava nii TTÜ-I, TÜ-I kui ka EBS-il. Ingliskeelset rakenduskõrgharidust annab vaid EEK Mainor. 2019/2020 õppis ingliskeelsete õppekavade alusel peaaegu kolmandik (30%) ärenduse bakalaureuseüliõpilastest ja 8% (2019/2020. õ-a vastuvõetutest juba 16%) rakenduskõrghariduse omandajatest.

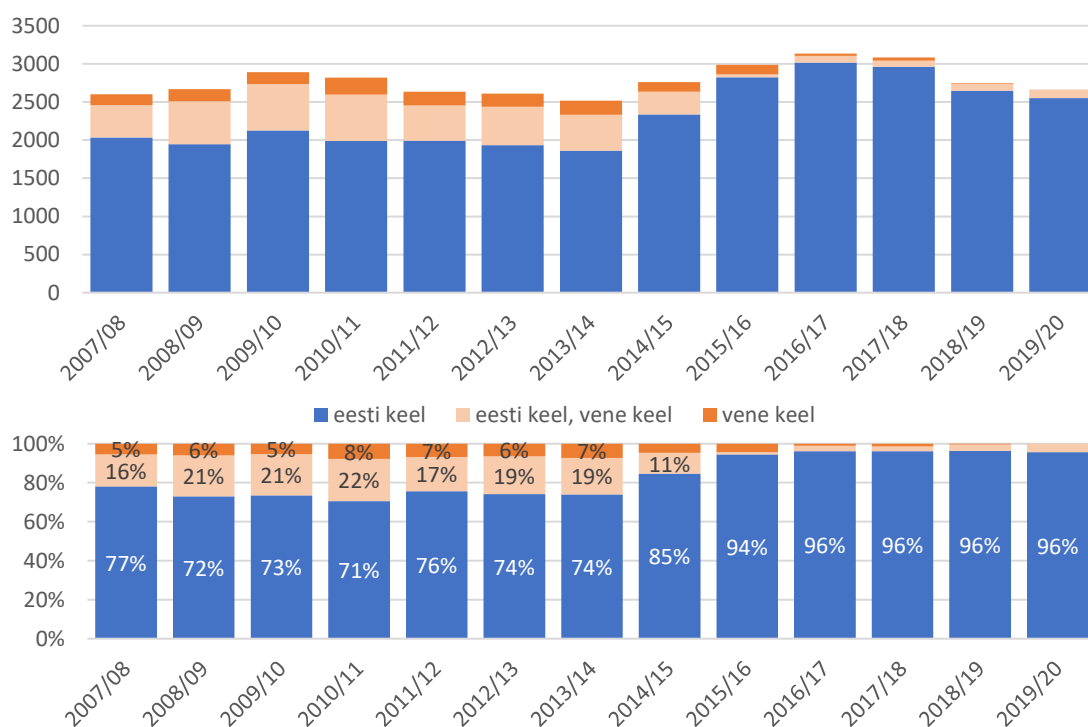
Pärast Euroakadeemia sulgemist 2020. aastal pakub ainsa kõrgkoolina venekeelset õpet EEK Mainor, kes teeb seda nii rakenduskõrgharidus- kui ka magistriastmel. Vene keeles õppijate arv ja ka osakaal

²⁴ Kreegipuu, T. (2017). Välisüliõpilased Eesti kõrghariduses. HTM-i aastaanalüüs; <https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/valisuliopilased.pdf>.

on viimase kümne aastaga vähenenud 4%-ni: kui kümme aastat tagasi oli neid ligi 1000, siis 2019/2020. õppeaastal üle kolme korra vähem, umbes 300.

Ärinduse rakenduskõrghariduse õppekavad on üldjuhul eestikeelsed, v.a EEK Mainoris, kus on võimalik õppida ka vene keeles. Seetõttu on ka rakenduskõrgharidusõppes muukeelsete õppekavade üliõpilaste osakaal väiksem, 20% (12% venekeelsete, 8% ingliskeelsete õppekavade alusel).

Ärinduse kutseõpe on valdavalt eestikeelne. Vene keeles õppijaid võeti 2019/2020. õppeaastal vastu kahes kutsekoolis: TMK-s ja Ida-Virumaa KHK-s (vt joonis 18). Vene keeles on võimalik õppida ärikorraldust, väikeettevõtlust, raamatupidamist, turundust ja e-turundust ning klienditeenindust kaubanduses. **Vene või eesti-vene kakskeelsete õppekavade alusel õppijad moodustasid 4% kõigist ärindusõpilastest – veel kümme aastat tagasi oli neid mitu korda rohkem, 26%** (õppijate arv langes umbes 750-lt 100-le). Ilmselt viitab venekeelse õppe ulatuslik vähenemine nii kutse- kui ka kõrghariduse tasemel vene (üli)õpilaste kasvanud valmisolekule ja soovile õppida eriala eesti keeles (kõrghariduse tasemel ka inglise keeles).

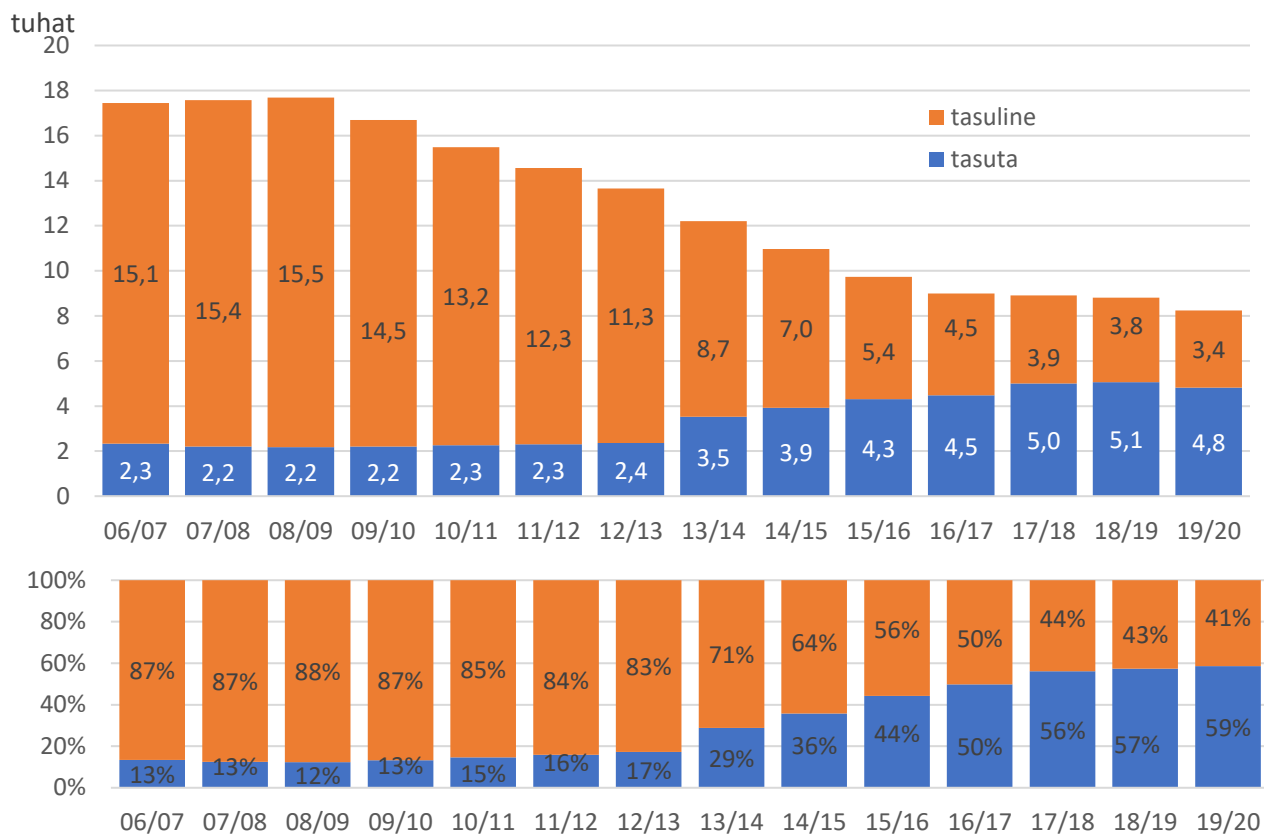


Joonis 18. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse õppijate arv ja osatähtsus kutsehariduse tasemel õppekeele järgi, 2019/2020. Allikas: EHIS

3.7.3. Tasuline ja tasuta õpe

Enne 2013. aasta kõrgharidusreformi oli ärinduse ja halduse ning majandusteaduse kõrgharidus valdavalt tasuline. 2006/2007 õppis tasulisel õppekohal 87% ärinduse üliõpilastest (vt joonis 19). Tasuta õppekohtade arv püsis õppeaastatel 2006/2007–2012/2013 sama (2200–2400), üliõpilaste arvu vähenedes hakkas tasulistel kohtadel õppijate arv järk-järgult vähenema. **Kõrgharidusreformi järel on ärinduses tasuta õppijate arv ja osakaal kiiresti kasvanud, jõudes 2019/2020. õppeaastal 59%-ni.** Vahetult pärast reformi, 2013/2014 õppis tasuta 3500 ärindusüliõpilast, 2018/2019 juba 5100.

Tasuline õpe ei lange üheselt kokku õppimisega erakõrgkoolides (vt ka joonis 3). Ka neis on vähesel hulgal tasuta õppijaid, samas kui enne kõrgharidusreformi oli riiklikes õppeasutustes tasuta ärandusõpe massiline. Viimastel õppeaastatel on avalik-õiguslikes ülikoolides oma ärandusõpingute eest maksnud umbes 20% üliõpilastest, riigi rakenduskõrgkoolides umbes 5%.



Joonis 19. Tasulisel ja tasuta õppekohal õppivate äranduse üliõpilaste arv ja osakaal, 2006/2007–2019/2020. Allikas: EHIS

4. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse õpe OSKA valdkonnauuringutes

Lühikokkuvõte

- Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse õppekavadega otseselt seonduvate põhikutsealade tööjõunõudluse ja koolituspakkumise tasakaal erineb kutsealati, kuid tervikvaates tööjõuvajadus tulevikus väheneb.
- OSKA arvestusala, personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamise uuringutes tehti ettepanekud vähendada erialast vastuvõttu. Õppes vajavad suuremat tähelepanu (strateegiliste) juhtimisotsuste kujundamiseks vajalike analüütiliste oskuste arendamine ning head majandusteadmised.
- Kaubanduse valdkonnas vajatakse enam lühiajalisi erialaseid teenindus- ja müügikursusi ning suur puudus on kategooriajuhtimis- ja sisseostuoskustest.
- Turundus- ja kommunikatsioonispetsialistide kutsealade puhul toodi esile kompetentsimudelite täpsema kaardistamise vajadus, et luua suurem selgus ka õppekavade õpiväljundites.
- Praktika sisulisemaks korraldamiseks on vaja ettevõtete ning koolide süsteemsemat koostööd kõigil ärinduse ja halduse õppesuuna erialadel.
- Juhtide üldlevinud ja eelistatud haridustee on valdavalt erialane kõrgharidus vastavas valdkonnas ning piisav töökogemus, juhtimisoskusi arendatakse täienduskoolitustel ning ärinduse ja halduse õppesuuna tasemeõppes. Müügi- ja turundusjuhtide eelistatud karjääriteedel valitsevad valdkondlikud erisused.
- Majandus-, ettevõtlus-, ärindus- ja finantsteadmiste ning -oskuste vajadust on esile toodud paljudel põhikutsealadel üle majandusvaldkondade.
- Ärilise ja inimkeskse mõtteviisi rakendamise oskust nähakse eduka tegutsemise eeldusena eri valdkondade kutsealadel.

Peatüki esimeses osas kirjeldatakse ärinduse ja halduse õppesuuna ning majandusteaduse õppekavadega otseselt seotud OSKA valdkonnauuringute peamisi tulemusi, sh üldist hinnangut tööjõunõudluse ja -pakkumise tasakaalule ning olulisemaid tasemeõppe ja oskuste arendamisega seotud ettepanekuid. Teine osa annab ülevaate ärindushariduse ja -oskuste vajadusest OSKA valdkonnauuringute põhikutsealadel üldiselt.

4.1. Põhisõnumid ärinduse ja halduse ning majandusteaduse õppekavadega otseselt seotud valdkondlikest uuringutest

Enim ärinduse ja halduse ning majandusteaduse õppega otseselt seonduvaid põhikutsealasid käsitlesid OSKA arvestusala²⁵, personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamise²⁶ ja kaubanduse, rentimise ja

²⁵ OSKA arvestusala uuring; <https://oska.kutsekoda.ee/field/arvestusala/>.

²⁶ OSKA personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamise uuring; <https://oska.kutsekoda.ee/field/personalitoo-ja-noustamine/>.

paranduse²⁷ uuringud ning kultuuri ja loometegevuse uuringus²⁸ sisalduv turunduse ja kommunikatsiooni alavaldkonna analüüs. Täpsem ülevaade analüüsitud põhikutsealadest, nende levinumatest karjääriteedest ja oskuste vajadusest on esitatud lisas 2. (Samuti on seal kõigi teiste valdkondade äriandumise seadusega seonduvad kutsealad.) 2020. aasta teises pooles valmivad OSKA avaliku halduse²⁹ ja finantsvaldkonna³⁰ uuringud, mille kutsealade erialane ettevalmistus hõlmab samuti äriandumise ja halduse õppesuuna ning majandusteadmise tasemeõppekavasid.

Allpool on esitatud ülevaade äriandumise ja halduse ning majandusteadmise õppega enim seotud uuringute põhisõnumitest.

4.1.1. Arvestusala

OSKA arvestusala uuringus prognoositi **arvestusala tervikuna tööjõuvajaduse vähenemist ja esitati ettepanek vähendada vastavat koolituspakkumist**. Tööjõuvajaduse vähenemine puudutab eriti raamatupidajatöö lihtsamaid ja rutiinsemaid funktsioone ning ennekõike väheneb vajadus kutseharidusega tööjõu järele. Uue tööjõu vajadus hõlmab ülekaalukalt vajadust kõrgharidusega töötajate järele.

Peamised tasemeõppe mahu ja erialade struktuuriga seotud ettepanekud olid järgmised:

- **vähendada erialase kutseõppe mahtu** ja kaaluda alternatiive, et vähendada arvestusala kutseõppega seotud koolide arvu;
- säilitada arvestusala õpe kolmel kõrghariduse astmel (sh suurendada doktorikraadiga lõpetajate arvu);
- **suurendada äriandumise ja halduse õppesuuna ning majandusteadmise magistriastme õppekavades, mis on arvestusala seonduvad, kuid kus peaaegu ei ole majandusarvestus, majandusarvestusele spetsialiseerumise võimalusi või moodulite mahtu**, pöörates seejuures tähelepanu arvestusala analüütiku ettevalmistust (andmete analüüs ja süntees, visualiseerimine, kommunikeerimine) pakkuva õppe kasvavale vajadusele;
- arvestada kõrghariduse esimese astme koolituskohtade kavandamisel **majandusarvestuse alase rakendusliku suunitlusega kõrghariduse pakumise suurendamise vajadust**;
- pakkuda kõrghariduses **tarkvaraarenduse ning majandusarvestuse teadmiste ühendavat õpet**.

Arvestusala spetsialisti **töö ulatus, keerukus ja olulisus (strateegiliste) juhtimisotsuste kujundamiseks vajaliku info tootja ja tõlgendajana on suurenenud**. Tööandjate hinnangul jääb tasemeõppes finants- ja juhtimisarvestuse valdkonda tööle asujatel tihti puudu oskusest õpitud **teadmisi praktikas rakendada**.

Peamised tasemeõppe sisu ja oskuste arendamisega seotud ettepanekud olid järgmised:

- pakkuda koolides praktilisemat õpet;
- suurendada koolilõpetajate valmisolekut vastata arvestusala spetsialisti töö ulatuse, keerukuse ja olulisuse kasvuga seonduvatele ootustele;

²⁷ OSKA kaubanduse, rentimise ja paranduse uuring; <https://oska.kutsekoda.ee/field/kaubandus-ja-rentimine/>.

²⁸ OSKA kultuuri ja loometegevuse uuring II; <https://oska.kutsekoda.ee/field/kultuur-ja-loometegevus-ii/>.

²⁹ OSKA avaliku halduse uuring; <https://oska.kutsekoda.ee/field/avalik-haldus/>.

³⁰ OSKA finantsvaldkonna uuring; <https://oska.kutsekoda.ee/field/finantsvaldkond/>.

- arendada arvestusalale tööleasujate ja töötajate valdkonnaspetsiifilisi IKT-oskusi;
- tagada järelkasv finants- ja juhtimisarvestuse põhikutsealal;
- suurendada teadlikkust sisemise ja välise audiitortegevuse põhikutsealast.

Arvestusala uuringu ettepanekute elluviimise esmased tulemused 27. aprillil 2018 peetud seirearutelu põhjal

2018. aasta kevadel peetud seirearutelul tõdeti, et hoolimata ettepanekust suurendada rakendusliku suunitlusega kõrghariduse pakkumist, on **tegelikkuses arvestusalase rakenduskõrghariduse pakkumine vähenenud. Kutseõppes koolituskohtade arv vähenes**, mis oli soovitud suund. Kui 2015/2016. õppeaastal võeti majandusarvestuse ja maksunduse õppekavarühma erialadele 532 õppijat, siis 2017/2018. õppeaastal 326.

Ettepanek suurendada ärimise ja halduse õppesuuna ning majandusteaduse magistriastme õppekavades, kus peaaegu ei ole majandusarvestus, majandusarvestusele spetsialiseerumise võimalusi või moodulite mahtu, ei leidnud koolide toetust. Märgiti, et kuna eraldi majandusarvestuse õppekavad on olemas, ei ole muudes õppekavades majandusarvestuse osakaalu suurendamine prioriteet.

Praktilisema õppe ja praktikakorralduse edendamiseks seoses leiti, et ka **erialaühingud saaksid siiski võtta senisest aktiivsema rolli** – nt võiksid nad koguda ja vahendada infot praktikakohtade kohta, millele üliõpilastele oleks võimalik kandideerida. Kõrgkoolide süsteemsem tegelemine praktikabaasidega aitaks täita praktilisema ülikoolihariduse eesmärki. Samuti **on võimalik parandada erialaühingute ja ülikoolide koostööd** lõputöö teemade pakkumisel, juhendajate leidmisel, üliõpilaste nõustamisel lõputöö teemavaliku asjus jne.

Positiivse suundumusena toodi esile **IKT-ainete ja audiitortegevust, sh siseauditit tutvustavate ainete mahu kasvu õppekavades**. Soovitud arenguna nähti ka **arvestusala kõrghariduse õppekavade fookuse laienemist** just analüütilise arendamisele (finants- ja juhtimisanalüüsiks vajalike ainete osakaal on kasvanud).

4.1.2. Personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamine

Personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamise uuringu kohaselt ületab valdkonna erialase tasemeõppe lõpetajate arv valdkonna tervikvaates statistiliselt tööjõuvajadust, kuid **nõudluse ja pakkumise tasakaal erineb kutsealati**. Tööjõunõudlus ja -pakkumine on tasakaalus ärinõustamise ning assisteerimise kutsealal. (Assisteerimise kutsealal on erandiks tervishoiusekretäri ametiala, kus tasemeõpet ei pakuta.) **Koolituspakkumine ületab nõudlust personalitöö ning teabe- ja dokumendihalduse kutsealadel.**

Peamised tasemeõppe mahu ja erialade struktuuriga seotud ettepanekud olid järgmised:

- kaaluda ülikoolide **personalitööga seonduvatel erialadel vastuvõtu vähendamist**;
- tervishoiukõrgkoolide ja kutsekoolide koostöös pakkuda võimalust **tervishoiusekretäride ettevalmistamiseks**³¹.

³¹ Samasugune ettepanek oli varem tehtud ka OSKA tervishoiuvaldkonna uuringus.

Peamised tasemeõppe sisu ja oskuste arendamisega seotud ettepanekud olid järgmised:

- täiendada personalijuhtimisega seotud magistriõppekavasid **senisest suuremas mahus inimressursside strateegilise juhtimise, ettevõtluse, ärimise, majanduse ja finantsala ainetega**;
- pöörata ka teistes ärimise ja halduse õppekavarühmade õppekavades nii kutse- kui ka kõrghariduse tasemel senisest rohkem tähelepanu personalijuhtimise teemadele;
- analüüsida ja täiendada ülikoolide personalitööga seotud õppekavades ette **nähtud praktika eesmärgid ja ülesehitust ning erinevaid praktikavorme**;
- arendada koolide ja tööandjate vahelist koostööd, sh infovahetust praktikavõimaluste ja võimalike praktikantide kohta;
- võtta teabehalduse korraldaja (tase 6) kutsestandardi kohustuslike kompetentside kirjeldamisel ühe sisendina aluseks ka OSKA uuringuaruandes kirjeldatud muutunud töö sisu ja vajalikud oskused;
- koostada erialaühingute, koolide ja erasektori koolitajate koostöös ajakohane ja praktiline **organisatsioonide teabehalduse alane täienduskoolituse õppekava** administratiivtöö spetsialistidele;
- pakkuda valdkonnaspetsiifiliste **IKT ja sotsiaalmeedia kasutamise oskuste arendamiseks** täienduskoolitusi.

Üldise kitsaskohana toodi esile kõrgkoolilõpetajate tihti vähesed teadmised ja puudulik arusaam üldistest majandusprotsessidest, ettevõtlusest, rahandusest jne. Olukorra parandamiseks tehti ettepanek **muuta majandus- ja ettevõtlusalane sissejuhatav õpe kohustuslikuks kõigil kõrghariduse esimesel astmel õpetatavatel erialadel**. Samuti osutasid uuringus osalenud eksperdid asjaolule, et sageli ei võimalda TäKS-is ette nähtud õppepuhkuse päevade arv läbida kutse- ja kõrgkoolide õppekavasid (sh praktikat) täismahus.

Personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamise uuringu ettepanekute elluviimise esmased tulemused 29. oktoobril 2019 peetud seirearutelu põhjal

Nii TTÜ kui ka TLÜ on alates 2018/2019. õppeaastast **vähendanud personalijuhtimisega seotud magistriõppe vastuvõtu piirarvusi**. Kummagi ülikoolis võetakse vastu kuni 50 üliõpilast. Kliinilise sekretäri väljaõppe pakkumiseks arutasid pooled koostöövõimalusi 2019. aasta sügisel. Tallinna Tervishoiu Kõrgkool esitas Kutsekojale **eeltaotluse kliinilise sekretäri kutsestandardi koostamiseks**.

Personalijuhtimisega seotud magistriõppekavade uuendamisele on suuremat rõhku pannud TTÜ ja EEK Mainor. TTÜ alustas 2018. aastal uue personalijuhtimise magistriõppekavaga, milles arvestatakse personalijuhi kutsestandardi kompetentsinõudeid ja OSKA soovitusi. **Personalitöö eriala praktikavõimaluste paranemise kohta anti tagasisidet vähe**. Küll aga on praktilise kogemuse pakkumiseks katsetatud uuema aja meetodeid, nt 5. ja 6. veebruaril 2020 Eesti Personalijuhtimise Ühingu PARE eestvedamisel koostöös ettevõtete ja EEK Mainoriga korraldatud personalijuhtimise häkaton³².

³² Eesti esimene personalijuhtimise häkaton. Personaliuudised.ee, 05.02.2020; <https://www.personaliuudised.ee/uudised/2020/02/05/eesti-esimene-personalijuhtimise-hakaton>.

Uus teabehalduse korraldaja kutsestandard kinnitati 27. mail 2019. Administratiivtöö erialaühingud (Dokumendihaldurite Ühing, Eesti Juhi Abi Ühing, Eesti Arhivaaride Ühing) on koostöös kõrgkoolide esindajatega **alustanud teabehalduse täienduskoolituse õppekava koostamist**, samuti kavatsetakse edasi minna teabehalduse korraldaja (tase 6) **kutse andmisega**.

Majandus- ja ettevõtlusalase sissejuhatava õppe kohustuslikuks muutmiseks kõigil kõrghariduse esimese astme õppekavadel HTM põhjust ei näe, kuivõrd kõrgkoolidel on piisav autonoomia, et ise õppekavu vajadust mööda kohandada. TäKS-i muutmine lisapuhkuse õiguse andmiseks eeldaks laiapõhjalisi konsultatsioone tööandjatega, mille algatamiseks HTM-i hinnangul samuti puudub praegu piisav põhjendus.

4.1.3. Kaubandus, rentimine ja parandus

OSKA kaubanduse, rentimise ja paranduse uuring käsitles müügi- ja turundusjuhtide ning müügiesindajate ametialade hõivet horisontaalselt kõikidel majanduse tegevusaladel, välja arvatud nendel, kus eeldatakse spetsiifilist valdkondlikku haridust (u 18% müügi- ja turundusjuhtidest ning 10% müügiesindajatest) ja mida seetõttu kajastavad teised OSKA uuringud. Müügi- ja turundusjuhtide puhul on sellisteks tegevusaladeks **metalli- ja masinatööstus, info- ja kommunikatsioonitehnoloogia, rõiva-, tekstiili- ja nahatööstus, metsandus ja puidutööstus, majutus, toidlustus ja turism ning meedia, kirjastamine, reklaam ja disain**; müügiesindajate puhul **info- ja kommunikatsioonitehnoloogia, rõiva-, tekstiili- ja nahatööstus**.

Tööandjad müügi- ja turundusjuhtide tööjõupuuduse üle ei kurda. Tasemehariduse omandanute pakkumine ületab mõnevõrra nõudlust. Turunduse ja ärijuhtimisega seotud erialad on ilmselt nii noorte kui ka juba töötavate inimeste hulgas populaarsed. Juhtide töökohtade arv kasvab tagasihoidlikult (u 2%). Ka **müügiesindajate puhul (nii tipp- kui ka keskastmespetsialistide tasemel) tööjõu- ja oskuste puudust ei tunnetata**. Müügiesindajate töökohtade arv kaubandusettevõtetes kahaneb mõõdukalt, kuid teistel tegevusaladel (nt tootmises) pigem kasvab tagasihoidlikult. Pea kõigil juhtide ja spetsialistide kutsealadel kasvab märkimisväärselt tarbijakäitumise ja müügitulemuste analüüsiga seotud tegevuste tähtsus. Järjest olulisemad on turunduskompetentsid, analüüsioskus, majandus-, õigus- ja ettevõtlusteadmised ning kontseptuaalne ja strateegiline mõtlemine.

Vähenevate töökohtade osakaal on suurim teenindus- ja oskustöötajate ametirühmas (u 4%), kus stabiilne tööjõuvajadus säilib vaid müügikorraldajate põhikutsealal. **Müüja-klienditeenindaja põhikutsealal ilmnes tööjõuvajaduse ja koolituspakkumise võrdlusel turutõrge** – lõpetajate arv ületab statistiliselt nõudlust, kuid tööandjad tunnetavad sellele vaatamata teravalt tööjõupuudust. Valdkonnas on tavaks, et tööandjad ei väärtusta erialast haridust ja tööle asutakse ilma erialase väljaõppeta. Tavapärased on ettevõttesisesed karjääriteed ja järelkasvumudelid.

Peamised tasemeõppe mahu ja erialade struktuuriga seotud ettepanekud olid järgmised:

- suurendada kutsekoolide valmisolekut pakkuda aasta läbi **lühiajalisi teenindus- ja müügialaseid kursusi** nn õpiampsude kujul;
- **pakkuda kutseõppe 5. taseme jätkuõppena müügikorraldajate õpet** lühemas vormis müüja-klienditeenindaja (4. tase) õppe läbinutele;
- koostada **õppekavarühmade ülene teeninduse kutseõppekava, mis spetsialiseeruks kaubandusele**.

Kaubanduse, rentimise ja paranduse valdkonnas tõuseb **reljeefelt esile puudus** eeskätt **kategooriajuhtimis- ja sisseostuoskusi valdavatest töötajatest** nii jae- kui ka hulgikaubanduses. Spetsialistide tasemel ei jätku piisavalt kaubandusvaldkonna spetsiifiliste teadmistega **väljapanekute spetsialiste ja tootejuhte**. Kitsaskohtadena toodi esile ka **tööandjate vastakaid ootusi kutseharidusele ning koolide ja praktikabaaside vähest koostööd**.

Peamised tasemeõppe sisu ja oskuste arendamisega seotud ettepanekud olid järgmised:

- luua Lääne-Viru RKK (al 2019. a TTK teenusmajanduse instituut) senise kaubandusökonoomika õppekava asemel **uus õppekava, kus on suurem roll kategooriajuhtimisel ja sisseostul**;
- koolidel (kutseõppeasutused ja Lääne-Viru RKK) teha **sisulisemat ja regulaarsemat koostööd eriala vilistlastega**, et kaasata neid õppetegevusse ning koolitada neist järelkasvu õpetajatele ja õppejõududele;
- arendada praktika sisulisemaks korraldamiseks valdkonna **ettevõtete ning õppeasutuste süsteemsemat ja regulaarsemat koostööd**;
- **ajakohastada kutseõppeasutustes pakutavat valdkondlikku õpet**, arvestades valdkonna arengusuundumusi ja oskuste vajadust;
- suurendada valdkonna töötajate **teadlikkust tasuta pakutavatest arvutikasutamise koolitustest**.

2019. aasta algul avalikustatud OSKA kaubanduse, rentimise ja paranduse uuringu ettepanekute elluviimise seirearutelu on plaanis pidada 2020. aastal, mistõttu ekspertide hinnanguid valdkondliku arengu kohta esitada veel ei saa. Konkreetse ettepaneku elluviimise näide on aga TTK logistikainstituudis 2020. aasta sügisel alustatav **uus ostu- ja hankekorralduse rakenduskõrgharidusõpe**.

4.1.4. Turundus ja kommunikatsioon (OSKA kultuuri ja loometegevuse uuringu alavaldkond)

Kultuuri ja loometegevuse uuringus käsitleti turunduse ja kommunikatsiooni alavaldkonna põhikutsealade tööjõu- ja oskuste vajadust horisontaalselt üle kõigi majandussektorite.

Turunduse ja kommunikatsiooni alavaldkonna põhikutsealasid ootab ees väike kasv ning tööjõuvajadus pigem suureneb. **Turundus- ja kommunikatsioonispetsialistide koolituspakkumine ületab OSKA statistilise analüüsimudeli kohaselt siiski oluliselt tööjõuvajadust**. Turundusspetsialistide puhul viivad tööjõuvajaduse ja koolituspakkumise tasakaalust välja eelkõige turundust õpetavad kutsekoolid, kus lõpetajate arv on viimastel aastatel kasvanud. (Kutseõppurite arvu kasvu taga on suuresti täiskasvanud õppijad – üle 25-aastaste õppijate osatähtsus oli 2018/2019. õppeaastal üle poole kõigist õppijatest.) Kõrghariduse omandajate arv on vähenenud. Turundusõpe on populaarne ka väiketootjate seas, kes saavad enesetäiendust ja lisateadmisi oma ettevõtte ja toodangu turundamiseks.

Nii turundus- kui ka kommunikatsioonivaldkonna tööandjad ei näinud probleemina mitte niivõrd tasemeõppe ülepakkumist, kuivõrd seda, et **tööandjate ootused erialasele haridusele ei lähe sageli kokku valdkonna õppekavade õpiväljunditega**. Turunduse õppekavades on kohati vähe aineid, mille sisu annaks tööturul konkurentsieeliseid pakkuvaid nüüdisaegseid teadmisi ja oskusi. Samuti nimetati kitsaskohana erialapraktika pealiskaudsust ning koolide ja tööandjate vähest koostööd.

Peamised tasemeõppe ja oskuste arendamisega seotud ettepanekud olid järgmised:

- **valdkondlikud erialaliidud** (Eesti Kommunikatsioonijuhtide Liit ja Eesti Turundajate Liit) **kaardistavad** koos liikmesettevõtetega **turundus- ja kommunikatsioonispetsialistide kompetentsimudelid** ning kaaluvad võimaliku lahendusena kutsestandardite koostamist ja kvalifikatsiooniraamistiku taseme(te) määramist;
- turundust ja kommunikatsiooni õpetavad koolid koostöös erialaliitudega teevad valdkonna ettevõtete ja avaliku sektori asutuste seas **teavitustööd praktika rollist valdkondlike spetsialistide järelkasvu koolitamisel, teevad kindlaks peamised koostööd takistavad kitsaskohad ning püüavad leida neile lahendused.**

Turundus- ja kommunikatsioonispetsialistide kompetentsimudelid ja kutsestandardid oleksid kõrgkoolidele orientiiriks õppekavade arendamisel, teisalt juhiks tööandjate ootusi ning annaksid tööandjatele võimaluse seada kriteeriume, milliste oskustega töötajaid nad praegu ja tulevikus valdkonnas vajavad.

Uuringus märgiti, et tulevaste tippspetsialistide koolitamise takistuseks võib saada ka **turunduse valdkonna õppejõudude järelkasvu puudus** – eriti kõrghariduse puhul süveneb akadeemilise ja tööturu pakutava palga erinevuse probleem. Valdkonna spetsialistid ei ole motiveeritud õppetegevuses kaasa lööma, mistõttu kannatab omakorda õppe kvaliteet ja selle vastavus tänapäeva nõuetele.

OSKA kultuuri ja loometegevuse uuringu tulemused avalikustati 2019. aasta teises pooles ning ettepanekute rakendamise seire on kavas aastatel 2020–2021.

4.2. Ärindushariduse ja -oskuste vajadus OSKA valdkonnauuringute põhikutsealadel üldiselt

Lisaks neljale otseselt ärinduse, halduse ja majanduse õppega seotud valdkondlikule uuringule on käesoleva analüüsi koostamise ajaks valminud veel 17 OSKA valdkondlikku tööjõu- ja oskuste vajaduse uuringut. Järgmistes alapeatükkides kirjeldatakse ärindushariduse (nii tasemeõppe kui ka täienduskoolituse) rolli ning ärindus-, juhtimis- ja majandusalaste oskuste vajadust neis uuringutes käsitletud põhikutsealadel. (Üksikasjalikum ülevaade valdkondlikest põhikutsealadest, nende karjääriteedest ja oskuste vajadustest on lisa 2.)

4.2.1. Ärindusharidus OSKA põhikutsealade karjääriteedel

Põhikutseala on OSKA valdkonnauuringutes defineeritud kui valdkonna toimimiseks olulise tähtsusega ning valdkonnaspetsiifilisi kompetentse eeldav ametialade rühm. Enamik organisatsioonide tugitegevusi esindavaid kutsealasid (nt müügi-, finants-, turundus- ja personalijuhid, raamatupidajad, sekretärid), mille ettevalmistus hõlmab ühtlasi suurt osa ärinduse ja halduse õppesuuna õppest, on käsitletud OSKA majandussektorite ülestes horisontaalsetes uuringutes (vt ptk 4.1)³³. Üks oluline n-ö horisontaalne ametirühm, mis on aga pea kõigis OSKA valdkondlikes uuringutes käsitletud ka eraldi põhikutsealana, on **juhid** (ettevõtte juhid, tegevjuhid, valdkonnajuhid, osakonnajuhid, projektijuhid jne; vt lisa 2).

³³ Erandiks on teatud valdkondade müügifunktsiooniga seotud ametialad; vt ptk 4.1.3.

Juhtide karjääriteed

OSKA valdkondlike uuringute põhjal on juhtide seas üldlevinud ja eelistatud **valdavalt erialane kõrgharidus (eelistatult magistriastmel)** ning vajalik on **piisavalt pikk valdkonnas töötamise kogemus**. Juhtide karjääritee tüüpiline kirjeldus on see, et nad **kasvavad välja valdkonna seest**. Tähtis on mõista valdkonda, tunda konkreetse majandussektori eripärasid ja saada aru organisatsioonide tööprotsessidest. Valdkonnad, kus peaaegu kõik juhipositsioonil töötajad on erialase haridusega, on nt **tervishoid ja õigus**. Enamik juhikohal olevatest tervishoiutöötajatest (ülemarstid, õendusjuhid, ravijuhid jne) on oma kutseala esindajad, kes teevad ka igapäevast erialast tööd. **Vajadust erialase hariduse ning varasema valdkondliku töökogemuse järele on tugevalt esile toodud ka tööstuse, metsanduse, põllumajanduse, tootlustuse, energeetika ja ehituse juhtidel, samuti IKT-, haridus- ja kultuurivaldkonna juhtidel**. Näiteks metalli- ja masinatööstuse ekspertide hinnangul annab inseneriharidus juhtidele selge eelise konkurentide ees, kellel selline kompetents puudub. Põhjuseks on liikumine suuremat lisandväärtust loovate ja üha keerulisemate toodete arendamise poole, mis muudab juhtide laiapõhjalised insener-tehnilised teadmised järjest olulisemaks.

Sageli hõlmab juhina töötamiseks vajalike eelduste loetelu ka **sobivaid isikuomadusi** (hea suhtlemis- ja esinemisoskus, ettevõtlikkus, analüütilisus ja suure pildi nägemise oskus, võime mõelda strateegiliselt, valmidus ja võimekus ennast kehtestada, keerulisi olukordi lahendada, otsustusvõime jne), **mis on kombinatsioonis valdkondlike (süva)teadmistega**.

Kuna suur osa juhte kasvab välja organisatsiooni seest, on nad sageli olukorras, kus jääb puudu praktilisest inimeste juhtimise kogemusest, samuti mitmesugustest majanduse, ettevõtluse ja äridusega seotud teadmistest ja oskustest. **Tööks vajalike, sh juhtimisoskuste täiendamise peamiste viisidena kirjeldatakse nii täienduskoolitustel osalemist kui ka teise kõrghariduse omandamist äriduse ja halduse õppesuuna tasemeõppes (enamasti magistriastmel)**. Levinud erialad on näiteks ärijuhtimine (sh rahvusvaheline ärijuhtimine), strateegiline juhtimine, turundus, finantsjuhtimine, majandusarvestus, majandusteadus, organisatsioonikäitumine jt. Tasemeõppes täiendatakse teadmisi enamasti töö kõrvalt. Seetõttu on eelistatud õppekavad, mis võimaldavad sessioon- või õhtust õpet (s.o päevaõpe, mis toimub õhtusel ajal).

Müügi- ja turundusjuhtide karjääriteed

Juhtide ametirühma kuuluvad ka müügi- ja turundusjuhid. Kuigi müük ja turundus on oma iseloomult majandussektorite ülesed horisontaalsed ärifunktsioonid, valitsevad müügi- ja turundusjuhtimisega seotud kutsealadel eelistatud karjääriteedel siiski mõningad valdkondlikud erisused (vt ka ptk 4.1.3).

Metalli- ja masinatööstuses, metsanduses ja puidutööstuses, rõiva-, tekstiili- ja nahatööstuses, info- ja kommunikatsioonitehnoloogia valdkonnas, majutuse, tootlustuse ja turismi ning meedia, kirjastamise, reklaami ja disaini valdkondades eeldatakse spetsiifilist valdkondlikku haridust ka müügi- ja turundusjuhtidelt. Näiteks puidu- ja mööblitööstuse müügi- ja ostujuhid on valdavalt metsanduse, puidu- või materjalitehnoloogia või ka tootmistehnika alal omandatud kõrgharidusega ja suure praktilise töökogemusega tippspetsialistid, kellel on müügi- ja/või ostujuhina töötamiseks vajalikud isikuomadused. Müügi- ja ostujuhi erialaseid oskusi omandatakse täienduskoolituse käigus. Rõiva- ja tekstiilitööstuse müügi- ja iseäranis ostuspetsialistidel peab olema teadmisi rõiva- ja tekstiiltoodetest, tootmisest, tekstiilmaterjalidest, disainist, õmblustehnoloogiast, turundusest, ostu- ja müügitööst, logistikast, hanke- ja tarneahelast, kaubandusest, klienditeenindusest, erialastest arvutiprogrammidest jne. Valdkonna tehnilise poole tunnetus ja teadmised on olulised ka metalli- ja

masinatööstuse valdkonna müügitöös. Majutuse, toitlustuse ja turismi valdkonna müügijuhid on enamasti erialase ettevalmistusega ning hiljem õpivad juurde ärikorraldust või turundust. Näiteks ideaalse restoranijuhina näevad eksperdid erialase haridusega kokast välja kasvanud müügi-asjatundjat.

4.2.2. Ärindusoskuste vajadus OSKA valdkondlikel põhikutsealadel

Lisaks juhtidele ning ärinduse eri funktsioonidega otseselt seotud kutsealadele on **majandus-, ettevõtlus-, ärindus- ja finantsteadmiste ja -oskuste vajadust esile toodud ka paljudel teistel OSKA põhikutsealadel** (vt lisa 2). See kehtib tippspetsialistide ametirühma põhikutsealade kohta (nt insenerid, analüütikud, juristid), kuid järjest enam ka erinevate keskastmespetsialistide ja oskustöölise kutsealade kohta (projektijuhid, tööjuhid, kultuurikorraldajad, kunstikoordinaatorid, käsitöölised, aednikud, pagarid jpt).

Ärindus- ja ettevõtlusalaste kompetentside vajaduse kasv tuleneb mitmesugustest teguritest ja suundumustest. Neist olulisematenäa võib esile tuua järgmised kolm.

1. **Ühelt poolt on ärindus- ja ettevõtlusalaste kompetentside vajadus kindlasti seotud mikro- ja väikeettevõtete suure osakaaluga Eestis – väikses organisatsioonis on töötajate multifunktsionaalsete oskuste vajadus ettevõtte edukaks toimimiseks rohkem esiplaanil.**

Väiksemates ettevõtetes on tavapärane, et juht vastutab lisaks üldjuhtimisele ka müügi ja turunduse, kvaliteedi- või tootmisjuhtimise eest. Näiteks ehituse uuringus selgus, et kuna selles valdkonnas on valdavalt väikeettevõtted, siis on peale kõrgharidusega juhtide üsna suur osa ka kutseharidusega oskustöötajatest välja kasvanud juhte (48%), kes vastutavad ettevõtte üldjuhtimise eest ning võivad samal ajal täita spetsialisti ülesandeid. Sageli käivad ettevõtetes käsikäes toote- ja tarnealajahi või tehnika- ja toomisjuhi ülesanded. See tähendab **üldiste ärindusteadmiste (äri- ja finantsjuhtimine, raamatupidamine, müük ja turundus) ning ka projektijuhtimisoskuste suuremat vajadust või kriitilisemat tähtsust** kõigi organisatsiooni töötajate puhul.

Mikro- ja väikeettevõtete suure osakaalu märkimisväärne mõju oskuste vajadusele on esile toodud eriti põllumajanduse ja toiduainetööstuse, metalli- ja masinatööstuse, ehituse, majutuse, toitlustuse ja turismi ning ka kultuuri- ja loometegevuse valdkondlikes uuringutes. Neis esitatud ühine järeldus on, et arvestades valdkondades tegutsevate väikeettevõtjate vajadusi, **peaks erialaharidus pakkuma rohkem müügi-, turundus-, ettevõtlus- ning projektijuhtimisoskusi.**

2. **Ettevõtlusega seotud teadmiste ja oskuste vajadust kasvatab lisaks selliste kutsealade suhteliselt suur populaarsus, mis sageli eeldavad iseendale tööandjaks olemist (käsitöölised, muusikud, näitlejad, kunstnikud, loovkirjutajad, aednikud, pagarid jpt).**

Iseendale tööandjaks olemine tähendab, et tuleb enamasti ise hakkama saada paljude ülesannetega ning olla pädev ettevõtlusteemades, sh osata hinnata oma tegevuse finantssuutlikkust, valida turundus- ja kommunikatsioonimeetodeid ning -kanaleid, suhelda klientide ja koostööpartneritega, tunda valdkonda puudutavaid seadusi jne.

Kultuuri ja loometegevuse vallas on palju vabakutselisi ja isemajandavaid (sageli ka ühe töötajaga) üksusi, sh füüsilisest isikust ettevõtjaid, kelle ettevõtlusteadmised vajavad arendamist. Mitmed OSKA kultuurivaldkonna uuringus nimetatud kitsaskohad viitavad otseselt ettevõtlusteadmiste ja -oskuste puudusele valdkonna põhikutsealadel. Muu hulgas vajaksid täiendamist muusikavaldkonna

tasemeõppe lõpetajate teadmised ja oskused ettevõtluse ja autoriõiguse alal. Muuseumispetsialistidel napib turundus- ja kommunikatsiooniteadmisi ning -oskusi. Arendamist vajavad muuseumide tipp- ja keskastmejuhtide ning raamatukogujuhtide juhtimisteadmised ja -oskused. Käsitöövaldkonnas tegutsejatel napib ettevõtlusteadmisi ja -oskusi. Spordiklubide juhtidel puudub ettevõtlusalane ettevalmistus.

OSKA kultuuri ja loometegevuse uuring näitas, et teiste majandussektoritega võrreldes on kultuuri- ja loometegevusega seotud valdkondades vabakutselisis ja iseendale tööandjaks olemine üha levinum, mistõttu on ettevõtlus- ja projektijuhtimisoskused, samuti lisarahastuse leidmise ning projektikirjutamise oskus ülitähtsad.

Ettevõtlusteadmiste vajadus on laialdane kõigis majandusvaldkondades ja see on esile toodud enamikus OSKA uuringutes. Ka näiteks õiguse valdkonnas on kutsealasid – vandeadvokaadid, notarid, kohtutäiturid (st peamiselt vabade õiguselukutsete esindajad) –, kes on oma büroo pidajana sisuliselt ettevõtjad. Neil on vaja turundus- ja müügitööoskusi ning samuti peavad nad hea seisma oma töötajate arendamise ja personalijuhtimise eest.

3. Ka suurte ettevõtete juhid ja personalijuhid ütlevad intervjuudes järjest enam, et töötajatelt oodatakse ettevõtte ärivaldkonna mõistmist, paremat finantskirjaoskust, suure pildi nägemise oskust ning arusaamist oma rollist ja panusest ettevõtte üldises käekäigus.

Vajadus **suurendada** nii valdkonna juhtide kui ka spetsialistide **finantskirjaoskust, oskust mõista maailmatrende** ning kavandada sellega seotult oma tegevuse uuendamise võimalusi ja investeeringuid on esile toodud OSKA põllumajanduse ja toiduainetööstuse uuringus. Keemia-, kummi-, plasti- ja ehitusmaterjalide tootearenduse, keemia- ja tööstusinseneridelt oodatakse lisaks nüüdisaegsete keemia- ja materjalitehnoloogia lahenduste ning valdkonnaspetsiifiliste IKT-lahenduste tundmisele ka **äriprotsesside mõistmist ning oskust rakendada** oma töös **äriteadmisi**. Metall- ja masinatööstuses vajatakse inseneri baasharidusega noori spetsialiste, kes tunneksid ka **tootmisprotsesside, ressursside ja inimeste juhtimise põhitõdesid**. Ehitusvaldkonna spetsialistidel võiksid olla paremad projektijuhtimisoskused. Ka personalijuhtidelt oodatakse suuremaid **ärindus- ja finantsalaseid üldteadmisi**. Valdkondadeülese kitsaskohana tuuakse esile **vähest ekspordisuutlikkust**, st müügispetsialistide ja juhtide väheseid kogemusi ja teadmisi, kuidas vallutada uusi eksporditurge.

Üleilmsed suundumused – tehnoloogia areng, majanduse üleilmastumine, rohe- ja hõbemajanduse kasv jt –, mis **muudavad nii tootmist kui ka teenuste osutamist ning toovad kaasa uusi ärimudeleid** (sh jagamismajandus ja platvormitöö), **suurendavad ühtlasi vajadust ärindus- ja ettevõtlusteadmiste järele kõigis valdkondades ning erineva oskustasemega ametialadel**. OSKA valdkondlikud eksperdid prognoosivad ka kiiresti kasvavat **rohemajanduse teadmiste ja oskuste vajadust** paljudel kutsealadel. Rohemajanduse areng on loomas uusi äri- ja ekspordivõimalusi ning töökohti.

Lisaks ärilisele teadmusele ja mõtteviisile on OSKA uuringutes (eelkõige personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamine, arvestusala, kaubandus, rentimine ja parandus, kultuur ja loometegevus) esile tõstetud ka kliendi- ja inimkesksust. Neid kaht lähenemisviisi pigem ei vastandata, vaid vastupidi, rõhutatakse nende ühendamise vajadust. **Töötajatena hinnatakse laia silmaringiga spetsialiste, kes oskavad rakendada nii ärilist kui ka inimkeskset mõtteviisi**. Ärilise ja kliendikeskse mõtteviisi kasvavat vajadust iseloomustavad näiteks sellised märksõnad nagu konsultatiivne ja kliendikeskne müük, kasutajakeskne teenuste disain, kliendikogemuse analüüs (ingl *customer journey*), samuti töötaja kogemuse (ingl *employee experience*) juhtimine, tööandja bränding, värbamisturundus jne. Need on

teemad, millele pööratakse eri valdkondade organisatsioonides järjest enam tähelepanu. Edukad ettevõtted kasutavad rohkem nii inimressursi- kui ka finantsandmete integreeritud analüüsi – see aitab neil paremini märgata võimalusi ja riske ning teha täpsemaid prognoose.

Tulevikuoskustena rõhutatakse järjekindlalt ka üldoskusi, sh võimekust teha koostööd (mh rahvusvahelistes meeskondades), loovat probleemide lahendamist, eri vaatenurki arvestavat üldistus- ja terviku nägemise oskust jne.

4.2.3. Ärindusteadmiste ja -oskuste õpetamisega seotud ettepanekud OSKA valdkonnauuringutes

Lähtudes ärindusteadmiste ja -oskuste vajadusest eri valdkondade põhikutsealadel (vt ptk 4.2.1 ja 4.2.2), on OSKA valdkondlikes uuringutes esitatud ka konkreetseid ettepanekuid nende oskuste õpetamiseks ja arendamiseks. Eelkõige puudutavad need äriindusalaaste ainete ja teemade või ka (valik)moodulite lisamist ja/või nende osakaalu suurendamist valdkonna erialade õppekavades, vastavate täiendusõppevõimaluste pakkumist ning avatud ülikooli täiendusõppevõimaluste tutvustamist. Ettepanekute iseloomu kirjeldab järgmine kokkuvõttev valik.

- Põllumajandus ja toiduainetööstus (PMTT): kutseõppeasutused suurendavad põllumajanduse ja loomakasvatuse 5. taseme õppekavades **koostööoskuste, tootearenduse ja turustamise osatähtsust**.
- PMTT: kutse- ja kõrgkoolid ning erialaorganisatsioonid pakuvad **lühiajalisi väiketootjatele mõeldud tootearenduse ja turustamise täienduskoolitusi** põllunduse ja loomakasvatuse ning toiduainete töötlemise õppekavades ning **suurendavad nende teemade osakaalu tasemeõppes**.
- Metsandus ja puidutööstus: metsanduse ja puidutööstuse valdkonna õppes arendatakse arusaamist tänapäeva metsamajandusest ja puidutööstusest ning nende rollist majanduses tervikuna, viies valdkonna **erineva taseme õppekavadesse majanduse ja ettevõtluse ning metsamajandamise teemad**, nii et kasvaks lõpetajate üldistusvõime ja suure pildi nägemise oskus ning et õppeprotsessi oleks senisest veel enam kaasatud praktikuid ettevõtetest.
- Ehitus: kõrgkoolid pööravad õppes enam tähelepanu **ehitusprotsesside juhtimise, meeskonnatöö, meeskonna juhendamise, töökorralduse ja projektijuhtimise oskuse õpetamisele**, kasutades senisest enam ajakohaseid õppemeetodeid, näiteks projekt- või probleemõpet.
- Masina- ja metallitööstus: kõrgkoolid lisavad valdkonna õppekavadesse **valikuvõimalustena tootearenduse, turunduse, müügi-, tarneahela, kvaliteedi- ja projektijuhtimise moodulid**.
- Kultuur ja loomemajandus (KL): kutse- ja kõrgkoolid **analüüsivad muusikavaldkonna ettevõtlust ja autoriõigust käsitleva õppe sisu**, mahtu ja õppemeetodeid alavaldkonnaga seotud õppekavades ning teevad vajalikud muudatused.
- KL: kõrgkoolid pakuvad muusikavaldkonnas tegutsejatele **muusikaettevõtluse ja -korralduse alaseid täiendusõppevõimalusi**.
- KL: ülikoolid tutvustavad muuseumijuhtidele ja -spetsialistidele ning raamatukogujuhtidele võimalusi **läbida juhtimis-, turundus- ja kommunikatsioonialaseid tasemeõppe aineid täiendusõppijana avatud ülikoolis**.
- Majutuse, toitlustuse ja turismi uuringus esitati tähelepanek, et kõrghariduse õppekavad peaksid enam toetama **ettevõtluse, turunduse, tootearenduse**, kultuurierisuste alaste

teadmiste, keeleoskuste ja **võrgustikutöö oskuste arendamist**. Muu hulgas ootavad tööandjad täienduskoolituse võimalusi **tootearenduse, müügitöö, turunduse, projektijuhtimise, juhtimise ja ettevõtluse ning finantsjuhtimise** alal.

- Energeetika ja kaevandamise valdkonna eksperdid tõid esile töötajate ettevalmistuse laiapõhjalisuse vajaduse. Laiapõhjaline ettevalmistus võimaldab töötajatel liikuda nii ühe ettevõtte sees kui ka eri ettevõtete vahel. Selliste töötajate koolitamise eeldus on õppekavad, mis seda võimaldavad, nt pakuvad energeetikutele võimalust omandada **põhjalikumaid lisateadmisi juhtimisest, finantsjuhtimisest**, IT-st, automaatikast jm.
- Personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamise uuringus esitati üldine ettepanek muuta majandus- ja ettevõtlusalane sissejuhatav õpe kohustuslikuks kõigil erialadel, mida õpetatakse kõrghariduse esimesel astmel (rakenduskõrgharidus- ja bakalaureuseõpe).

5. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse õppekavade lõpetajate rakendumine tööturul

Lühikokkuvõte

- Majandussektori järgi töötab enim ärinduse ja halduse kutseõppe lõpetanuid hulgi- ja jaekaubanduses (31%) ning töötlevas tööstuses (16%). Ärinduse ja halduse kõrghariduse omandanuid töötab enim hulgi- ja jaekaubanduses (17%), avalikus halduses (13%), töötlevas tööstuses (12%), kutse-, teadus- ja tehnikaalases tegevuses (11%) ning finants- ja kindlustustegevuses (8%).
- Nii ärinduse ja halduse kui ka majandusteaduse tasemeõppe 2006.–2019. aastal lõpetanud palgatöötajate seas oli 2020. aasta algul sagedasim ametiala raamatupidamise tippspetsialist. Ärinduse ja halduse tasemeõppe lõpetanute populaarsuselt järgmised ametialad olid peale raamatupidamisega seotud ametialade poemüüja, müügiesindaja ning sekretär, majandusteaduse õppe lõpetanutel juhtimis- ja organisatsioonianalüütik, reklaami ja turunduse tippspetsialist ning finantsanalüütik.
- Rahandusega seotud ametialade esindajad tulevad üldjuhul rahandusega seotud ÕKR-idest (rahandus, pangandus ja kindlustus, majandusteadus). Teiste ärinduse ja halduse ÕKR-ide lõpetajate puhul leidub sagedasemate ametialade seas ka õpituga mitte otseselt kattuva äriefunktsiooniga seotud ametialasid, nt raamatupidaja, turundusspetsialist, müüja, müügiesindaja ja sekretär.
- Aastatel 2005–2016 lõpetanud ärinduse ja halduse välisüliõpilastest töötas 2017. aasta seisuga Eestis 21%.
- Ärinduse ja halduse õppesuuna vilistlaste keskmine mediaanpalk kõikide õppeastmete peale kokku on veidi üle keskmise, 2018. aastal 106%. Ärindusalane kutse- ja rakenduskõrgharidus viib teiste õppesuundadega võrreldes keskmisest madalama palgani, akadeemiline kõrgharidus keskmisest kõrgema palgani. Majandusteaduse õppe lõpetanutel on keskmiselt kõrgem mediaanpalk kui ärinduse ja halduse õppesuuna lõpetanutel.
- 2018. aastal oli kõrgeim mediaanpalk EBS-i, TLÜ ja TTÜ ärinduse ja halduse õppesuuna lõpetanutel (vastavalt 149%, 141% ja 139% kõikide erialade lõpetanute keskmisest mediaansissetulekust). Kutseõppeasutuste lõpetanutest teenisid ainsana üle keskmise mediaanpalga (104%) TMK vilistlased.

Selles peatükis analüüsitakse ärinduse ja halduse ning majandusteaduse tasemeõppe lõpetajate rakendumist tööturul, vaadeldes juhul, kui andmed võimaldavad, erisusi haridustasemete ja õppeliikide ning õppeasutuste kaupa. Analüüsis kasutatakse uuringute „Kutse- ja kõrgharidusõpingud lõpetanute edukus tööturul“ andmestikke, töötamise registri andmeid ning teisi teemakohaseid uuringuid.

5.1. Rakendumine tööturul tegevusala ja ametiala järgi

5.1.1. Rakendumine tegevusala järgi

Tabelis 4 on esitatud andmed ärimise ja halduse õppesuuna 2005.–2016. aastal lõpetanute rakendumise kohta majandussektoriti 2017. aastal³⁴.

Tabel 4. Ärimise ja halduse tasemeõppe 2005.–2016. aasta lõpetajate tööerakendumine majandustegevusala järgi, 2017

Tegevusala	Kutseharidus %	Kõrgharidus %
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	1	1
Mäetööstus	< 1	< 1
Töötlev tööstus	16	12
Elektrienergia, gaasiga varustamine	< 1	1
Veevarustus, kanalisatsioon, jäätmekäitlus	< 1	< 1
Ehitus	4	3
Hulgi- ja jaekaubandus, mootorsõidukite remont	31	17
Veondus ja laondus	4	5
Majutus ja toitlustus	5	3
Info ja side	3	6
Finants- ja kindlustustegevus	3	8
Kinnisvaraala tegevus	1	2
Kutse-, teadus- ja tehnikaala tegevus	4	11
Haldus- ja abitegevused	5	4
Avalik haldus ja riigikaitse, sotsiaalkindlustus	6	13
Haridus	6	6
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	5	2
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	2	2
Muud teenindavad tegevused	2	2

Allikad: EHIS, EMTA

Ärimise ja halduse õppesuund annab oskused töötada ametialadel, mida leidub kõikides majandussektorites (ost-müük, raamatupidamine, assisteerimine ja haldus, finantsjuhtimine, turundus). Seetõttu on ootuspärane, et võrreldes enamiku teiste õppesuundadega paiknevad ärimise ja halduse lõpetajate töökohad üle majandussektorite ühtlasemalt. Siiski joonistuvad nii kutse- kui ka kõrghariduse puhul välja tegevusalad, kus rakendunud ärimise ja halduse lõpetajate osakaal on suurem.

Enim ärimise ja halduse kutseõppe lõpetanuid töötab hulgi- ja jaekaubanduses (31%) ning töötlevas tööstuses (16%). Mõlema majandussektori esiletõus on oma osa ilmselt ka asjaolul, et neis on hõivatute üldarv väga suur. Ühtlaselt 3–6% rakendub teeninduse tegevusaladel, veondusest ja laondusest tervishoiu ja sotsiaalhoolekandeni.

³⁴ Leppik, M. (2019). Kutse- ja kõrgharidusõpingud lõpetanute edukus tööturul 2017; https://www.hm.ee/sites/default/files/edukus_tooturul_2019.pdf.

Enim ärimise ja halduse kõrghariduse omandanud töötajad hulgi- ja jaekaubanduses (17%), avalikus halduses (13%), töötlevas tööstuses (12%), kutse-, teadus- ja tehnikaalases tegevuses (11%) ning finants- ja kindlustustegevuses (8%). Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus hõlmab nii raamatupidamisfirmasid, konsultatsiooniettevõtteid kui ka turundus- ja reklaamiagentuure.

5.1.2. Rakendumine ametiala järgi

Kuna selle uuringu koostamise ajal töötamise registri andmeid tööhõive kohta ametialade tasandil alles täpsustatakse, on siin võimalik esitada neist üldisem ülevaade. Tabelis 5 on loetletud ärimise ja halduse õppesuuna ning majandusteaduse ÕKR-i tasemeõppe lõpetajate 15 sagedasemat ametiala 2019. aastal.³⁵ 15% lõpetajate kohta töötamise registris kanne puudus, 10% puhul ei olnud ametiala märgitud. Selle põhjuseks on muu hulgas ettevõtjate keskmisest suurem osakaal ärimiserialade lõpetajate seas, kuna töötamise register kajastab peamiselt palgatöötajaid.

Nii ärimise ja halduse kui ka majandusteaduse õppe 2006.–2019. aastal lõpetanud palgatöötajate seas on sagedasim ametiala raamatupidamise tippspetsialist. 15 populaarsema ametiala sekka mahuvad ka raamatupidamise keskastme spetsialisti ja raamatupidamise kontoritöötaja ametialad. Nende koht pingerea eesotsas on mõistetav, sest tegemist on ühe suurima ametialade rühmaga (üle 20 000 töötaja), mis eeldab ärimiserialast eriharidust. **Ärimise ja halduse tasemeõppe (nii kutse- kui ka kõrgharidus) lõpetanute populaarsuselt järgmised ametialad olid 2019. aastal peale raamatupidamisega seotud ametialade poemüüja, müügiesindaja ning sekretär, majandusteaduse lõpetanute puhul juhtimis- ja organisatsioonianalüütik, reklaami- ja turunduse tippspetsialist ning finantsanalüütik.**

Tabel 5. Ärimise ja halduse ning majandusteaduse tasemeõppe 2006.–2019. aasta lõpetajate tööerakendumine ametiala järgi, 2019

Ärimise ja halduse õppesuund	%	Majandusteaduse ÕKR	%
Raamatupidamise tippspetsialistid	5	Raamatupidamise tippspetsialistid	9
Raamatupidamise kontoritöötajad	3	Juhtimis- ja organisatsioonianalüütikud	4
Poemüüjad	3	Reklaami ja turunduse tippspetsialistid	4
Raamatupidamise keskastme spetsialistid	3	Finantsanalüütikud	4
Müügiesindajad	3	Raamatupidamise keskastme spetsialistid	3
Sekretärid ja juhiabid	3	Strateegiate väljatöötajad	3
Müügi- ja turundusjuhid	2	Müügiesindajad	3
Reklaami ja turunduse tippspetsialistid	2	Raamatupidamise kontoritöötajad	3
Hulgi- ja jaekaubandusjuhid	2	Müügi- ja turundusjuhid	2
Äriteenindus- ja haldusjuhid, mujal liigitamata	2	Äriteenindus- ja haldusjuhid, mujal liigitamata	2
Juhtimis- ja organisatsioonianalüütikud	1	Süsteemianalüütikud	2
Asjaajamise tugitöötajad	1	Majandusteadlased	2
Varustajad	1	Finantsjuhid	2
Kontoritöötajad ja klienditeenindajad, mujal liigitamata	1	Matemaatikud, aktuaarid ja statistikud	2
Strateegiate väljatöötajad	1	Sekretärid ja juhiabid	1

Allikad: MTA töötamise register 2019, EHIS 2006–2019

³⁵ MTA töötamise registri andmed töötamise kohta ning 2006.–2019. aasta tasemeõppe lõpetajad EHIS-e järgi, arvestatud on isiku viimast omandatud haridust.

Nii ärimduse ja halduse kui ka majandusteaduse lõpetajate 15 sagedasemat ametiala on otseselt seotud ärimduse ja majandusega. Samuti on kaks tabelis 5 esitatud nimekirja omavahel suhteliselt sarnased (kattub 10 ametiala 15-st, kuigi järjestus võib erineda). See tõendab ärimduse ja halduse ning majandusteaduse õppe omavahelist põimitust. Siiski on majandusteaduse õppekavade lõpetajate sagedasemate ametialade hulgas rohkem analüüsi ja finantsalaga seotud positsioone ning ärimduse ja halduse õppekavade lõpetajatel juhtimise ja lihtsamate ärifunktsioonidega seotud ametialasid. Nii on majandusteaduse õppe lõpetajate 15 sagedasema ametiala hulgas sellised ametialad, mida ärimduse ja halduse lõpetajate ametialade pingereast ei leia: finantsanalüütikud, süsteemianalüütikud, majandusteadlased, finantsjuhid ning matemaatikud ja statistikud. Vastupidine olukord on aga poemüüja, hulgi- või jaekaubandusjuhi, asjaajamise tugitöötaja, varustaja ja kontoritöötaja ning klienditeenindaja ametialadega.

Üksikasjalikumad andmed ärimduserialade lõpetajate rakendumise kohta ametiala tasandil on pärit viimasest rahvaloendusest.³⁶ Andmed on küll suhteliselt vanad, kuid suur osa hariduse ja ametiala seostest ei ole aastatega kuigivõrd muutunud. Vaid mõnda ametiala, nt elektri- ja elektroonikaseadmete koostajad, võib pidada pigem ajastuspetsiifiliseks, samuti puudub 2019 andmetes pingerea tipust nt pangatelleri ametiala.

Lisas 7 on esitatud ärimduse ja halduse ÖKR-ide ning majandusteaduse tasemeõppe lõpetajate 15 sagedasemat ametiala³⁷ 2011. aasta lõpu kui 2019. aasta seisuga.

Ärimduse ja halduse ning majandusteaduse õppe lõpetajate ametialase rakendumise kohta REL 2011 põhjal võib teha järgmised üldised tähelepanekud.

- Kõigis ÖKR-ides on 15 sagedasemat ametiala üldjuhul seotud ärimdusega.
- Peale majandusteaduse, juhtimise ja halduse ning rahanduse, panganduse ja kindlustuse ÖKR-i on teiste ÖKR-ide lõpetajate sagedasemate ametialade seas ka lihtsamaid ameteid nagu müüja (peale kaubanduse ÖKR-i ei ole teistele erialane töö), kelner, koristaja, pakkija, elektroonikaseadmete koostaja ja tootmislihttöölaine. Kuna vaadeldud valim on kooli lõpetanud suhteliselt hiljuti, võivad need olla n-ö tööturule tuleku ametid.
- Rahandusega seotud ametialade esindajad tulevad üldjuhul rahandusega seotud ÖKR-idest (rahandus, pangandus ja kindlustus, majandusteadus). Karjääriteede poolest kõige selgem on rahanduse, panganduse ja kindlustuse ÖKR, kus kõik kuus sagedasimat ametit (hõlmab 64% lõpetajatest) on tihedalt seotud finantsalaga.
- Juhtide haridustaust on kõige sagedamini seotud juhtimise ja haldusega, mitu juhtimisega seotud ametiala on ka majandusarvestuse, majandusteaduse ning turunduse ja reklaami ÖKR-i pingereas. Sealjuures on 16 sagedasemast turunduse ja reklaami ÖKR-iga seotud ametialast viis juhtide ametialad.
- Raamatupidaja ametiala on kõige sagedamini küll seotud majandusarvestuse ÖKR-iga, kuid esineb enamiku vaadeldud ÖKR-idega seotud ametialade pingereas.
- Müügiga seotud ametialad on esindatud kõigi vaadeldud seitsme ÖKR-i pingereas.

Õppekavarühmade kaupa olid lõpetanute sagedasemad ametialad 2011. aasta seisuga alljärgnevad.

³⁶ Ühendatud on EHIS-e ja REL 2011 andmestik. Et EHIS-e andmed ulatuvad ajas tagasi 2006. aastani, kajastavad andmed 2006.–2010. aasta tasemeõppe lõpetajate ametiala REL 2011 loendushtkel.

³⁷ Rahanduse, panganduse ja kindlustuse ÖKR-i lõpetajatel väikese arvu tõttu kuus sagedasimat ametiala.

Sarnaselt 2019. aastaga oli ka eelmise rahvaloenduse ajal **majandusteaduse lõpetajate sagedasim ametiala raamatupidaja (7%)** ning 15 levinuma ametiala seas olid valdavad finantsvaldkonna, analüüsi ja juhtimisega seotud ametialad, samuti majandusteadlase ja õppejõu ametiala.

Majandusarvestuse lõpetajate sagedasim ametiala on ootuspäraselt raamatupidaja ning raamatupidamise keskastme spetsialist või raamatupidamisametnik (kokku 45), kuid ametialade pingereas on ka erialaga vähe seotud ameteid (müüja, kelner, sekretär). 2019. aastal oli sagedasemate ametialade nimekiri suhteliselt sarnane.

Ka rahanduse, panganduse ja kindlustuse ÕKR-i lõpetajate sagedasim ametiala on raamatupidaja (35%). 2019. aastal on sagedasemate ametialade nimekirja lisandunud **analüütikud ja strateegiate väljatöötajad.**

Juhtimise ja halduse lõpetajad jagunevad ühtlasemalt väga paljude ametialade vahel. Sagedasimad ametialad on müügiesindaja (7% lõpetajatest), raamatupidaja (6%) ja sekretär (6%). Ühelt poolt võib see viidata suutmatusele leida erialast tööd, kuid ka ÕKR-i kompetentside rakendatavusele paljudel elualadel. Siiski on just kõrghariduse taseme juhtimise ja halduse õppekavade seas hulk eri sektorite juhtimisega seotud (magistri)õppekavasid, mille alusel tulevadki õppima enamasti juba selles sektoris töötavad inimesed. 2019. aastal oli sagedasemate ametialade nimekiri suhteliselt sarnane, kuid ajastu märgina on pingerea tipust kadunud pangatelleri ametiala ning lisandunud organisatsioonianalüütiku ja strateegiate väljatöötaja ametialad.

Ka turunduse ja reklaami ÕKR-i lõpetajad jagunevad ühtlasemalt paljude ametialade vahel, kuid sagedasemate ametialade seas on enamik siiski seotud müügi, turunduse ja kommunikatsiooniga, samuti juhtimisega. Sagedasim ametiala on reklaami ja turunduse tippspetsialist (14%). 2019. aastal oli sagedasemate ametialade nimekiri suhteliselt sarnane, kuid pingereast on kadunud ajakirjaniku ametiala ning lisandunud organisatsioonianalüütiku ametialad.

Hulgi- ja jaekaubanduse lõpetajate sagedasim ametiala on poemüüja (26%), 15 sagedasemast ametialast 8 on seotud müügi ja kaubandusega. Siiski on pingereas ka teistest enam valdkonnaga vähe seotud ameteid (kelner, koristaja, koostaja). 2019. aastal oli sagedasemate ametialade nimekiri sarnane.

Ka sekretäritöö eriala lõpetajatel on 15 sagedasemast ametialast 8 otseselt seotud sekretäritööga, sagedasim ametiala on sekretär ja juhiabi (25%). 2019. aastal olid peale poemüüja ametiala kõik 15 sagedasemat ametiala otseselt seotud sekretäritöö või teiste assisteerivate kontoritöödega, seega võib öelda, et sekretärierialade lõpetajad rakenduvad valdavalt erialasel tööl.

5.1.3. Välisüliõpilaste rakendumine Eesti tööturul

Kui IKT valdkonnas ning tehnikaaladel on välisüliõpilaste rakendumine Eesti tööturul suhteliselt hea, siis äriduse valdkonnas on pärast lõpetamist Eestisse jääjaid suhteliselt vähe³⁸. **Aastatel 2005–2016 lõpetanud äriduse ja halduse välisüliõpilastest töötas 2017. aasta seisuga Eestis 21%.** Põhjuseid võib olla mitmesuguseid, muu hulgas see, et äridusharidusega inimestest pole teravat puudust ning tööandjad vajavad hea eesti keele oskusega ja kohalikke äritavasid tundvaid töötajaid.

³⁸ Leppik, M. (2019). Kutse- ja kõrgharidusõpingud lõpetanute edukus tööturul 2017; https://www.hm.ee/sites/default/files/edukus_tooturul_2019.pdf.

EKKA uuringus välisüliõpilaste õppimisest ja õpetamisest Eesti kõrgkoolides³⁹ on tõdetud järgmist:

- Üldiselt ei tunnetata Eesti kõrgkoolid rahvusvaheliste õppekavadega seoses vajadust koolitada tööjõudu Eesti tööturule. Pigem nähakse lõpetajates n-ö Eesti saadikuid oma koduriigis või oma eriala tugevaid professionaale (TTÜ, TÜ).
- Üliõpilastel pole välja kujunenud ühtset seisukohta, kas jääda pärast lõpetamist Eestisse tööle või mitte.
- Välisüliõpilased ei ole rahul kõrgkooli toega praktika- ja töökohtade leidmisel. Tihe side ettevõtetega on EBS-il ja EEK Mainoril, kuigi Mainori välisüliõpilased sooviksid, et kõrgkool pakuks praktikakoha leidmisel suuremat tuge.
- Tööandjad ei ole rahul praktikale või tööle tulevate välisüliõpilaste eelteadmistega Eesti ettevõtluskeskkonnast.
- Välisüliõpilaste jaoks on nii praktikale kui ka tööle kandideerimisel suurim probleem eesti keele mittevaldamine.

Kõrgkoolide vilistlasuuringus⁴⁰ on välisüliõpilaste rakendumise kohta Eesti tööturul nimetatud samalaadseid takistusi. Lisaks viidatakse uuringus, et Eesti tööturul tööle asumise motivatsiooni vähendab suhteliselt madal palgatase. Kesine eesti keele oskus on rahvusvahelistes ettevõtetes ja IT-ettevõtetes rakendumisel suhteliselt väiksem takistus.

5.2. Lõpetajate keskmine palk

2018. aasta andmete⁴¹ põhjal on **ärinduse ja halduse õppesuuna vilistlaste keskmine mediaanpalk kõikide õppeastmete peale kokku veidi üle üldise keskmise, 106%** (2017. aasta lõpetajate järgi 107%) (vt tabel 6).

Ootuspäraselt annab iga järgnev haridustase ja -aste sissetulekut juurde. Kui ärinduse ja halduse suunal kutsekeskhariduse omandanute mediaanpalk oli 2018. aastal 751 €, siis bakalaureuseõppe lõpetajatel 1437 €, magistriõppe lõpetanutel 1921 € ja doktorikraadi omandanutel 2566 €.

Võrreldes pikema ajavahemiku jooksul lõpetanute põhjal⁴², kui palju suurendab palka igal järgmisel astmel omandatud ärindus- ja haldusharidus, selgub, et suhteliselt kõige enam annab palgas juurde bakalaureuseõppe (54% suurem sissetulek kui keskharidusjärgse kutseõppe lõpetajal), teised haridusastmed lisavad keskmiselt kolmandiku. **Kui aga võrrelda ainult 2017. aastal lõpetanuid, siis andsid suurima palgalisa magistriõppe (+45% võrreldes bakalaureuseõppega) ja 5. taseme kutseõppe (+42% võrreldes kutsekeskharidusega). See võib viidata 5. taseme kutseõppe ja magistriõppe kasvavale tähtsusele n-ö täiskasvanuõppes, kus ärindusharidust asuvad omandama juba tööturul aktiivsed ja mingil alal karjääri teinud inimesed.**

³⁹ EKKA (2019). Välisüliõpilaste õppimine ja õpetamine Eesti kõrgkoolides. Hindamisaruanne; http://ekka.archimedes.ee/wp-content/uploads/Temaatilise_hindamise_aruanne_2019.pdf.

⁴⁰ Ernst & Young (2017). Eesti kõrgkoolide 2015. aasta vilistlaste uuring; https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/vil2015_aruanne.pdf.

⁴¹ Leppik, M. (2020). Kutse- ja kõrgharidusõpingud lõpetanute edukus tööturul: andmetabelid (2018); https://www.hm.ee/sites/default/files/tabelid_avalikustamiseks_2018andmed.xls.

⁴² 2005.–2017. aasta lõpetajad, 2018. aasta mediaansissetulek.

Kui võrrelda äriduse ja halduse lõpetanute mediaanpalka teiste samal haridustasemel ja -astmel lõpetanute omaga, joonistub välja tendents, et **madalama taseme äridusharidus viib pigem keskmisest väiksema sissetulekuni, kõrgema taseme haridus aga keskmisest suurema sissetulekuni**. Äriduse ja halduse kutsekeskhariduse omandanute mediaanpalk oli 2018. aastal sama haridustaseme keskmisest 80% (vaid eelneval aastal lõpetanuid arvestades 78%), keskharidusjärgse kutseõppe lõpetanutel 99% (eelneva aasta lõpetajatel 96%). **Sama haridustaseme keskmisest madalama mediaanpalgani (96%) viib ka äriduse ja halduse rakenduskõrgharidus. Äriduse ja halduse bakalaureuse-, magistri- ja doktorikraad annab asjaomase astme keskmisest kõrgema mediaanpalga (vastavalt 111%, 120% ja 136%).** Sellist tendentsi võib tõlgendada mitmel moel. Ühelt poolt lähivad äriduse ja halduse magistri- ja doktorikraadi sageli omandama need, kes on juba jõudnud tööelus kaugemale, sh juhtivale kohale. *Executive MBA* õppekavad ongi suunatud juhtidele. Seega ei tulene nende keskmisest suurem sissetulek ainult äridusharidusest. Teisalt jagunevad väga erineva palgatasemega äriduse ja halduse õppesuunad (nt kaubandus vs. pangandus) haridustasemetel ebaühtlaselt, st madalamal haridustasemel õpetatakse rohkem kaubandust ja sekretäritööd, kõrgematel haridustasemetel aga juhtimist, finantsala ja turundust⁴³. Samuti koolitatakse kutseõppes väikeettevõtjaid, kelle kogu sissetulek tõenäoliselt palgastatistikas ei kajastu.

Tabel 6. Aastail 2005–2017 äriduse ja halduse tasemeõppe lõpetanute keskmine töine sissetulek ja mediaansissetulek haridustaseme ja -astme järgi, 2018

Õppesuund	Õppetase või -aste	2017. a lõpetajad				2005.–2017. a lõpetajad			
		Keskmine palk		Mediaanpalk		Keskmine palk		Mediaanpalk	
		€	%	€	%	€	%	€	%
041 Äridus ja haldus	Kutsekeskharidusõpe	656	86	677	97	771	79	711	81
	Keskhariduse baasil kutseõpe	927	95	872	96	933	92	853	93
	Rakenduskõrgharidusõpe	1184	91	1106	89	1298	96	1196	95
	Bakalaureuseõpe (3 + 2)	1194	110	1100	109	1477	110	1328	110
	Magistriõpe	1770	118	1677	119	1908	116	1830	121
	Doktoriõpe					2512	130	2520	141
	Kutse- ja kõrgharidus kokku	1253	110	1104	108	1366	107	1207	105
0311 Majandusteadus	Bakalaureuseõpe (3 + 2)					1701	126	1566	130
	Magistriõpe					2108	129	1939	128
	Doktoriõpe					2514	130	2315	129
	Kõrgharidus kokku					1872	146	1701	148
Kõik õppesuunad	Kutsekeskharidusõpe	760		695		978		880	
	Keskhariduse baasil kutseõpe	979		906		1010		914	
	Rakenduskõrgharidusõpe	1300		1243		1357		1254	
	Bakalaureuseõpe (3 + 2)	1086		1013		1347		1208	
	Magistriõpe	1505		1405		1638		1514	
	Doktoriõpe	1723		1488		1939		1791	
	Kutse- ja kõrgharidus kokku	1140		1026		1280		1149	

Allikad: EHIS, EMTA

⁴³ Selle uuringu käigus autoritele kättesaadavad andmestikud ei võimalda sissetuleku erinevust ÕKR-i tasemel kahjuks täpsemalt hinnata.

Majandusteaduse õppe lõpetanutel on omakorda kõrgem mediaanpalk kui ärimajanduse ja halduse õppesuuna lõpetanutel (bakalaureuseõppe lõpetanute palk 2018. aastal vastavalt keskmisest 130% vs. 110%, magistriõppe lõpetanutel 128% vs. 121%).

Ärimajanduse ja halduse lõpetanute mediaanpalgad õppekavariühmiti on esitatud lisas 7. Uuringus vaadeldud õppekavariühmade võrdluses oli 5. taseme kutseõppe lõpetanutel kõrgeim mediaanpalk rahanduse, panganduse ja kindlustuse ÕKR-is, rakenduskõrghariduse lõpetanutel turunduse ja reklaami ÕKR-is, bakalaureuseõppe lõpetanutel majandusteaduse ÕKR-is, magistriõppe lõpetanutel rahanduse, panganduse ja kindlustuse ÕKR-is ning doktoriõppe lõpetanutel mujal liigitamata ärimajanduse ja halduse ÕKR-is.

Kõrgkoolide vilistlaste palgapingereas⁴⁴ on EBS kõrgel kolmandal kohal – 2018. aastal 49% üle tasemeõppe lõpetajate mediaanpalga (sellest eespool on kitsale sektorile spetsialiseerunud õppeasutused: endine Eesti Infotehnoloogia Kolledž ja Lennuakadeemia). EEK Mainor on 12. kohal (6% üle keskmise mediaanpalga). **Kutseõppeasutuste lõpetajate sissetuleku pingereas on TMK Tallinna Polütehnikumi järel teisel kohal** (4% üle keskmise mediaanpalga), kuid tuleb arvestada, et TMK õppest moodustas varem suure osa rakenduskõrgharidusõppe.

Kui vaadata ainult ärimajanduse ja halduse õppesuuna lõpetanuid, siis oli 2018. aastal kõrgeim mediaanpalk EBS-i, TLÜ ja TTÜ lõpetanutel (vastavalt 149%, 141% ja 139% kõikide erialade lõpetanute keskmisest mediaansissetulekust) (vt tabel 7). Alla keskmise mediaanpalga teenisid Euroakadeemia ning Lääne-Viru RKK lõpetanud (vastavalt 94% ja 91%). **Kutseõppeasutustest teenisid ainsana üle keskmise mediaanpalga (104%) TMK lõpetanud**, järgnesid Tallinna Teeninduskool (82%) ja Pärnu Saksa Tehnoloogiakool (79%).

Palkade võrdlemisel tuleb arvestada, et ärimajanduse ja halduse õppe lõpetanud ettevõtjate sissetulek ei kajastu palgastatistikas täielikult. Samuti ei saa andmestiku põhjal otseselt järeldada, et keskmiste sissetulekute erinevus tuleb ärimajandusõppe läbimisest kindlas koolis, kuna sisseastujate keskmine sissetulek on kooliti erinev.

Tabel 7. Aastail 2005–2017 ärimajanduse ja halduse tasemeõppe lõpetanute keskmine töine sissetulek ja mediaansissetulek õppeasutuse järgi, 2018

Õppeasutuse nimi	Keskmine palk €	Mediaanpalk €	Mediaanpalga osakaal Eesti keskmisest %
Kõrgkoolid			
Estonian Business School	1954	1796	149
Tallinna Ülikool	1823	1708	141
Tallinna Tehnikaülikool	1817	1676	139
Tartu Ülikool	1774	1596	132
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	1590	1507	125
Sisekaitseakadeemia	1537	1436	119
Eesti Maaülikool	1443	1306	108
Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor	1389	1247	103
Euroakadeemia	1237	1131	94
Lääne-Viru Rakenduskõrgkool	1190	1096	91

⁴⁴ 2005.–2017. aastal lõpetanud, 2018. aasta mediaansissetulek.

Õppeasutuse nimi	Keskmine palk €	Mediaan- palk €	Mediaanpalga osakaal Eesti keskmisest %
Kutseõppeasutused			
Tallinna Majanduskool	1328	1253	104
Tallinna Teeninduskool	1044	997	82
Pärnu Saksa Tehnoloogiakool	970	958	79
Võrumaa Kutsehariduskeskus	1003	933	77
Haapsalu Kutsehariduskeskus	1014	910	75
Tartu Kutsehariduskeskus	954	888	73
Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool	899	886	73
Pärnumaa Kutsehariduskeskus	955	874	72
Kuressaare Ametikool	940	866	72
Hiiumaa Ametikool	979	856	71
Tallinna Tööstushariduskeskus	901	841	70
Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus	887	736	61

Allikad: EHIS, MTA

6. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse täiendusõpe

Lühikokkuvõte

- Ärinduse ja halduse õppesuuna ning majandusteaduse täienduskoolitusi korraldas 2016.–2018. aastal 226 asutust ehk umbes 23% kõigist koolitusi korraldanud asutustest. Õppijate arv moodustas umbes 12% kogu registreeritud täienduskoolitustel osalejate arvust.
- Ärinduse ja halduse õppesuuna täienduskoolitustel on enim õppijaid juhtimise ja halduse õppekavarühmas – 2018. aastal 26 596 ehk pisut üle 50%, viiendik õppuritest käis majandusarvestuse ja maksunduse täienduskoolitustel. Nii 2017. kui ka 2018. aastal oli juhtimise ja halduse ÕKR kahe kõige populaarsema täienduskoolituse ÕKR-i hulgas.
- Ärinduse ja halduse õppesuunal lähenes eraturu koolituste osakaal 2018. aastal 85%-le. Kõrgkoolide ärinduse ja halduse täienduskoolituste lõpetajad moodustasid ligi kümnendiku, kutsekoolide koolituste lõpetajad 5–6%.
- Töötukassa rahastatud ärinduse ja halduse õppesuuna koolituse lõpetas aastatel 2017–2019 kokku 9019 inimest, neist 58% juhtimise ja halduse ÕKR-i kursustel.
- Tööandjad peaksid soodustama organisatsiooni iga tasandi töötajate osalemist täienduskoolitustel. Paindlike ja sisuliste täienduskoolitusvõimaluste loomisel on oluline tööandjate ning koolide ja täienduskoolitusasutuste koostöö.
- Täienduskoolitused on kasvava tähtsusega juba töötavate spetsialistide valdkondlike erialaaskuste ajakohastamisel, IKT- ja tehnoloogiliste oskuste omandamisel või värskendamisel, üldiste majandus- ja ärindusteadmiste täiendamisel ning samuti üldoskuste arendamisel.
- Valdkonna tasemeõpet pakuvad kutse- ja kõrgkoolid on üldjuhul ka hinnatud täienduskoolituste korraldajad, erakoolitusasutuste pakutavate täienduskoolituste kvaliteet on ebaühtlasem.

Täiskasvanute **täiendusõpe**⁴⁵ võimaldab omandada või täiendada erialaseid teadmisi ja oskusi või omandada uusi oskusi. Koolituse läbimist tõendab tunnistus⁴⁶ või tõend.

Töötajatele ja ettevõtjatele on mitmesuguses vormis täiendusõppevõimalusi.

- **Avatud koolitused** (sh ümberõpe Eesti Töötukassa suunamisel ja töötust ennetavad meetmed⁴⁷). Nii kutseõppeasutused, erakoolitusasutused kui ka kõrgkoolid planeerivad täiendusõpet oma koolis õpetatavatel teemadel, koolituskalender ja kursuste info on avaldatud koolide veebilehtedel.

⁴⁵ TäKS-i § 1 lg-s 4 on sätestatud, et täienduskoolitus on väljaspool tasemeõpet õppekava alusel toimuv eesmärgistatud ja organiseeritud õppetegevus; <https://www.riigiteataja.ee/akt/110062015010>. Kutseõppeasutuse seaduse (§ 23 lg 2 p 2) tähenduses on täiendusõpe kutseõpe, mille käigus omandatakse üksikkompetentse; <https://www.riigiteataja.ee/akt/102072013001?leiaKehtiv>.

⁴⁶ Täiendusõppe tunnistus antakse juhul, kui koolitus lõpeb hindamisega.

⁴⁷ Töötukassa. Töötust ennetavad meetmed; <https://www.tootukassa.ee/uudised/1-mail-2017-alustab-tootukassa-tootust-ennetavate-teenuste-pakkumist>.

- **Konkreetsed õppekavaga tellitud koolitus.** Ettevõtja, kellel on vajadus konkreetse täiendusõppe järele, saab tellida oma töötajatele vajaliku sisuga koolituse ja koostöös erakoolitaja, kutseõppeasutuse või kõrgkooliga koostatakse vajaduspõhine õppekava.
- **Tasuta koolitused** on tavapärastel EL-i struktuurifondi rahastatavad koolitused⁴⁸, mis on suunatud eri sihtrühmadele, nt madalama haridustasemega töötajatele ja vananenud kvalifikatsiooniga töötajatele. Nendel kursustel antakse tavaliselt lihtsamaid baasteadmisi ega eeldata varasemat valdkondlikku haridust.
- **Koolitus ettevõttes.** Sõltuvalt ametist on koolitajateks enamasti kogenud töötajad või siis tellitakse koolitusprogramm väljastpoolt ettevõtet. Ka **töö käigus õppimist** võib vaadelda kui õppe- ja tööalase arengu võimalust.
- **Mentorlus ja coaching (arengunõustamine).** Mentor võib olla kogenud kolleeg oma ettevõtte või väljastpoolt. *Coach* on vastava kvalifikatsiooniga arengunõustamisspetsialist enamasti väljastpoolt ettevõtet. Tihti on eesmärk arendada teatud kindlaid, nt juhtimis- või meeskonnatööoskusi.

Suur osa ärimise ja halduse õppesuuna õppekavarühmade (sh hulgi- ja jaekaubandus, majandusarvestus ja maksundus, turundus ja reklaam, sekretäri- ja kontoritöö) täienduskoolitusvõimalustest ja -vajadustest on üksikasjalikumalt analüüsitud varasemates OSKA uuringutes. (Vt ka ptk 4.1 ja lisa 2.) Käesolevas peatükis esitatakse ärimise ja halduse ning majandusteaduse täienduskoolituste üldine statistika ja OSKA uuringutes esile toodud olulisemad täiendusõppega seotud järeldused.

6.1. Ülevaade ärimise ja halduse ning majandusteaduse täiendusõppe statistikast

Eestis tegutsevate täienduskoolitusasutuste kohta koondab infot EHIS. Alates 2017. aasta kevadest on täienduskoolitusasutuste pidajatel kohustus esitada EHIS-esse oma tegevusnäitajad, mis on kättesaadavad haridusstatistika keskkonnas Haridussilm⁴⁹. EHIS-e registrisse oli 2020. aasta jaanuari alguse seisuga kantud pisut üle 1100 asutuse, sh õppijate kohta on infot esitanud ligi 1000 asutust.

EHIS-es registreeritud täienduskoolitusasutustest on aastatel 2016–2018 **ärimise ja halduse ÖKG ning majandusteaduse ÖKR-i** koolitusi korraldanud **226 asutust ehk umbes 23%**.⁵⁰ Koolitusi pakkuvate organisatsioonide profiil on väga mitmekesine, alates mittetulundusühingutest, rahvaülikoolidest ja ühe koolitajaga eraettevõtetest ning lõpetades suuremate äri- ja juhtimiskonsultatsiooni ettevõtete, era- ja avalik-õiguslike kõrgkoolide (sh seitse ülikooli ja neli rakenduskõrgkooli) ning 19 kutsekooliga. Ärimise ja halduse ÖKG ning majandusteaduse koolitustel õppijate arv samas ajavahemikus moodustas umbes **12% kogu registreeritud täienduskoolitustel osalejate arvust**.

EHIS-e andmetel oli aastatel 2017–2018 ärimise ja halduse ÖKG ning majandusteaduse täienduskoolitustel enim õppijaid juhtimise ja halduse ÖKR-is – pisut üle 50% (vt joonis 20). Umbes

⁴⁸ HTM. Täiskasvanuhariduse programm 2018–2021;

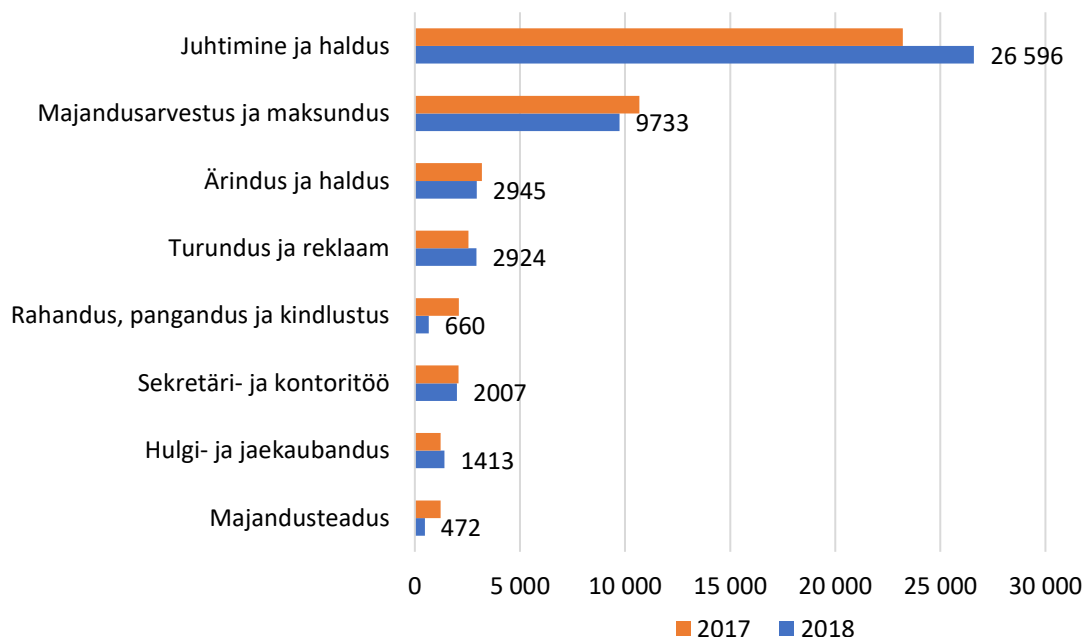
https://www.hm.ee/sites/default/files/9_taiskasvanuhariduse_programm_2018-2021.pdf.

2020. a tasuta koolitused: <https://www.hm.ee/et/tegevused/taiskasvanuharidus/tasuta-kursused>.

⁴⁹ Haridussilm; https://www.haridussilm.ee/?leht=taiskasvanud_1.

⁵⁰ EHIS-e täienduskoolituse andmed siin ja edaspidi 7. jaanuari 2020. a seisuga.

viiendik õppijatest käis majandusarvestuse ja maksunduse täienduskoolitusel. Kokku lõpetas 2018. aastal ärimise ja halduse õppesuuna täienduskoolituse 46 750 õppurit.

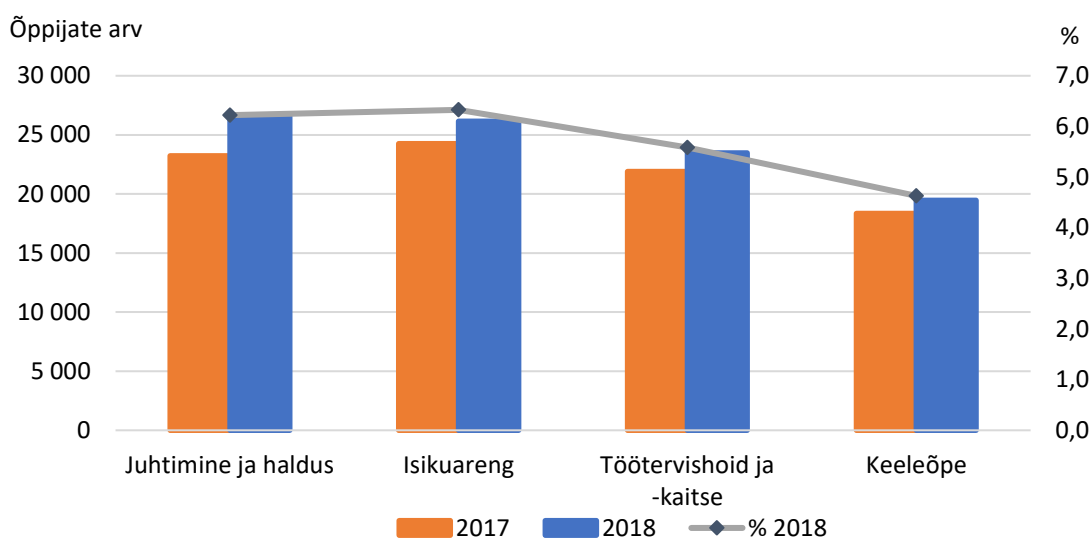


Joonis 20. Õppijate arv ärimise ja halduse ÖKG ning majandusteaduse ÖKR-i täienduskoolitustel 2017–2018. Allikas: Haridussilm

Juhtimise ja halduse ning ärimise ja halduse ÖKR-is esitas 2018. aastal koolituste korraldamise info **132 asutust**. (Ärimise ja halduse ÖKG ning majandusteaduse täienduskoolituste korraldajaid oli kokku 176 asutust.) Nende hulgas olid nii era- kui ka avaliku sektori täienduskoolitusasutused, sh ülikoolid (7), rakenduskõrgkoolid (4) ja kutsekoolid (15). Aastatel 2017–2018 olid **õppijate arvult suurimad juhtimise ja ärimise täienduskoolituste korraldajad erasektori ettevõtted**: Sisekosmos OÜ (Kaido Pajumaa), Meeskonnatreeningute Agentuur (MAD), FCG Invicta, Äripäeva Akadeemia, BDA Consulting ja HAL Koolitus OÜ. Avalik-õiguslikest ülikoolidest olid suurimad ärimise ja juhtimise täienduskoolituste pakkujad **TTÜ ja TÜ ning erakõrgkoolidest EBS koos EBS Executive Education OÜ-ga ning EEK Mainor**. Kutsekoolidest on suurimad ärimise ja halduse õppesuuna koolituste korraldajad **TMK ja Tartu KHK**.

Juhtimise ja halduse ning ärimisega seotud ÖKR-ide koolitustel osalejate arv moodustas 63% ärimise ja halduse õppesuuna õppijate koguarvust ning umbes 7% kõigi registreeritud täienduskoolitustel osalejate üldarvust. Nii 2017. kui ka 2018. aastal oli juhtimise ja halduse ÖKR koos isikuarengu ÖKR-iga⁵¹ õppijate arvult kahe kõige populaarsema täienduskoolituse ÖKR-i hulgas (kumbki üle 6%) (vt joonis 21).

⁵¹ Isikuarengu ÖKR hõlmab õppekavasid, mis arendavad võtmepädevusi ja ülekantavaid oskusi, nt ajajuhtimine, avalik esinemine, suhtlusoskused, enesekehtestamine, sotsiaalsed pädevused jne.



Joonis 21. Suurima õppijate arvuga täienduskoolituste ÕKR-id 2017–2018. Allikas: Haridussilm

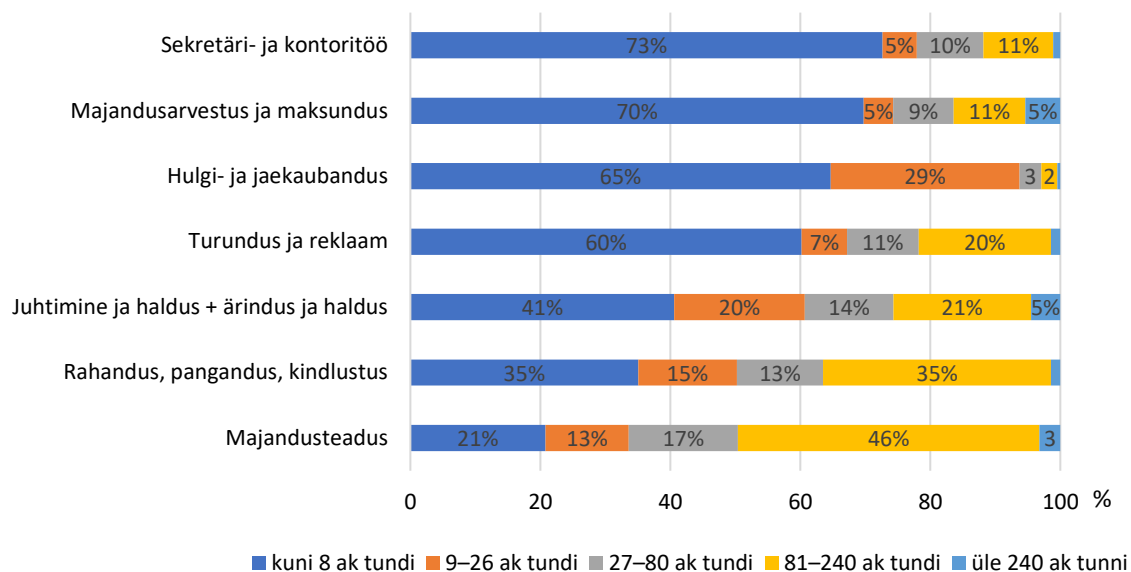
Suurimad täienduskoolituse pakkujad majandusarvestuse ja maksunduse ÕKR-is on erasektorist: Eesti Koolitus- ja Konverentsikeskus OÜ, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Litau Büroo OÜ ning AS PricewaterhouseCoopers. Koolidest korraldasid enim kursusi TTÜ ning Tartu KHK ja TMK. Kokku oli majandusarvestuse koolituse pakkujaid 2018. aastal **65**.

Koolitajate arv on majandusteaduse ÕKR-is suhteliselt väike – 2018. aastal oli neid **kaheksa**. Suurima õppijate arvuga täienduskoolituskursuste pakkujad on TTÜ ja TÜ. Samamoodi on väga vähe koolitajaid (**kuus**) rahanduse, panganduse ja kindlustuse ÕKR-is. Enim osalejaid on olnud erakoolitusasutustel: Admiral Markets AS, Äripäeva Akadeemia, Eesti Koolitus- ja Konverentsikeskus OÜ; järgnevad ülikoolid: TTÜ ja TÜ.

Turunduse ja reklaami ÕKR-i suurimad täienduskoolituste korraldajad on erasektorist: Koiv Invest OÜ, Marketingi Instituut, aga ka Äripäeva Akadeemia ning Eesti Koolitus- ja Konverentsikeskus OÜ. Koolide arvestuses on enim turunduse ja reklaami valdkonna koolitusi korraldanud TTÜ ja TLÜ. (2018. a andmetel oli täienduskoolitusasutusi kokku **41**.) Nii 2017. kui ka 2018. aastal oli suurim **hulgi- ja jaekaubanduse** ÕKR-i täienduskoolituse pakkuja Oskuskoolitus OÜ Tartust, koolidest endine Lääne-Viru RKK, Tallinna Teeninduskool ja Tallinna THK. 2018. aastal esitas andmeid selle ÕKR-i õppijate kohta **23** täienduskoolitusasutust.

Sekretäri- ja kontoritöö ÕKR-i koolitusi on aastatel 2017–2018 pakkunud **25** täienduskoolitusasutust. Neist suurimad on TK Koolituskeskus OÜ, Eesti Koolitus- ja Konverentsikeskus OÜ ja Koiv Invest OÜ. Koolidest korraldasid enim täienduskoolitusi TMK, Pärnumaa KHK ja Tartu KHK.

Haridussilma andmed võimaldavad analüüsida ka **täienduskoolituskursuste kestust**. Joonisel 22 on esitatud kursuste kestuse jaotus erinevate äriduse ja halduse ÕKR-ide kaupa aastatel 2017–2018.



Joonis 22. Täienduskoolituskursuste kestus akadeemilistes tundides äriduse ja halduse õppesuuna ning majandusteaduse ÕKR-ides 2017–2018. Allikas: Haridussilm

Lühikesi, kuni kaheksatunniseid kursusi on proportsionaalselt enim kõigis ÕKR-ides, v.a majandusteadus ning rahandus, pangandus ja kindlustus. Viimastes on ülekaalus pikad, 81–240 akadeemilist tundi kestvad koolitused. Neid kahte ÕKR-i iseloomustab ka väga väike täienduskoolituse pakujate arv ning suur osakaal on ülikoolide kursustel, eriti majandusteaduses. Lühikeste kursuste osa on väga suur (60% ja rohkem) turunduse ja reklaami, hulgi- ja jaekaubanduse, majandusarvestuse ja maksunduse ning sekretäri- ja kontoritöö ÕKR-ides. See näib viitavat, et neis sektorites on suurem vajadus lühiajaliste, nt mingi konkreetse oskuse või teadmise omandamise või värskendamisega seotud koolitusvõimaluste järele. Juhtimise ja halduse ning äriduse ja halduse ÕKR-ide koolitustel, millel osaleb veidi üle poole kogu äriduse ja halduse õppesuuna täiendusõppijatest, on samuti enim kuni kaheksa akadeemilist tundi kestvaid koolitusi (41%). Ülejäänud kursused jaotuvad keskeltläbi kuni kolmepäevaste (9–26 ak tundi), kuni 10-päevaste (27–80 ak tundi) ja kuni 30-päevaste (81–240 ak tundi) kursuste vahel suhteliselt ühtlaselt.

Haridussilma andmetel⁵² hõlmavad kutseõppeasutuste äriduse ja halduse õppesuuna täiendusõppekursustest suurima osa – ligi 70% – keskmise pikkusega koolitused (9–80 ak tundi). Mahukamad (kestusega 81–240 ak tundi) ja lühikesed (kuni 8 ak tundi) koolitused moodustavad kumbki umbes 15%.

Kutsekoolidega võrreldes pakuvad kõrgkoolid mõnevõrra rohkem pikema kestusega äriduse ja halduse õppesuuna täienduskoolitusi. Kaks kolmandikku nende kursustest on mahuga 81–240 ak tundi või enam ja umbes viiendik on mahuga 27–80 ak tundi. Kuni kolmepäevaseid koolitusi (s.o kuni 26 ak tundi) on 10%.

Erakoolitusasutustes seevastu on enim – 60% – ühepäevaseid (kuni 8 ak tundi) koolitusi. Kuni kolmepäevaseid (9–26 ak tundi) koolitusi on 15% ning kuni kümnepäevased (27–80 ak tundi) ja kuni 30-päevased (81–240 ak tundi) koolitused moodustavad kumbki kümnendiku. (Vt ka lisa 3.)

⁵² Haridussilma andmed aastate 2016–2018 kohta.

6.2. Täienduskoolituste pakkumine kõrgkoolides

Kuigi kõrgkoolid (eelkõige TÜ, TTÜ ja TLÜ) on õppijate üldarvu poolest suurimad täienduskoolituste pakkujad, valitsevad koolitusturgu siiski ülekaalukalt erakoolitusasutused. Kui kõigi õppesuundade arvestuses on erakoolitajate osakaal viimastel aastatel olnud pisut üle 70%, siis ärenduse ja halduse õppesuunal lähenes see 2018. aastal 85%-le. **Kõrgkoolide ärenduse ja halduse täienduskoolituste lõpetajad moodustasid ligi kümnendiku.** Ülikoolide tegevuse põhieesmärk on tasemeõppe pakkumine ja teadustegevus ning enamasti ei ole instituutidel ja teaduskondadel väga palju ressursi, et **avalike täienduskoolituskursuste** korraldamisse rohkem panustada. Ka erasektori täienduskoolitajad pakuvad tugevat konkurentsi. Erakoolitusasutuste eelised on keskendumine täiendusõppele ja suuremad võimalused spetsialiseeruda. Ülikoolidele muudab koolituste pakkumise majanduslikus mõttes keeruliseks ka asjaolu, et erasektoris on koolitustegevus hinnatud lektoritele sageli tasuvam ja vähem aeganõudev.

Kõrgkoolide kodulehtedel avaldatud täienduskoolituste info põhjal võib üldistada, et ärenduse ja halduse ÖKG avatud koolitused on suunatud eelkõige rakenduslikuma iseloomuga teemade õpetamisele nagu raamatupidamine, finantsaruandlus, majandusarvestus, (veebi)turundus, ärialased õigusaktid jne. Palju on konkreetsete praktiliste oskuste omandamisega seotud kursusi, nt statistilise analüüsi meetodid, andmete analüüsimine ja visualiseerimine, töötamine andmebaasidega, tabelarvutused jne.

2019. aastast alates esitab HTM täienduskoolituse riiklikku koolitustellimust (RKT)⁵³ ka rakenduskõrgkoolidele ja ülikoolidele⁵⁴. (Varem esitati seda vaid kutseõppeasutustele.) Täpsemad andmed selle kohta, kui aktiivselt on kõrgkoolid RKT pakkumises osalenud, uuringu autoritel aruande koostamise ajal veel puuduvad.

Kõrgkoolide täienduskoolituskeskuste vahendusel korraldatakse ka **lepingulisi otsekoolitusi ettevõtetele**. Samuti osalevad kõrgkoolid avaliku sektori korraldatud juhtimis- ja ettevõtlusalaste koolitushangete pakkumisel. Võimalus läbida üksikuid õppekavades olevaid aineid nn **avatud ülikooli või kõrgkooli kaudu** on kõigis kõrgkoolides olemas, aga see ei ole enesetäiendamise viisina väga aktiivset kasutust leidnud. Põhjuseks nimetavad koolide esindajad vähest reklaami (sh võiks aineid välja pakkuda atraktiivsemalt), samuti häid enesetäiendamismõimalusi tasuta tasemeõppes. Oma rolli võivad mängida ka avatud õppesse astumiseks vajalikud administratiivsed protseduurid, näiteks kursusel osalemise vormistamine eksternõppena, mis ei pruugi õppijaid ahvatleda.

Mõnevõrra suuremat tähelepanu on avatud õppele pööranud erakõrgkoolid. Näiteks **EEK Mainori Avatud Kõrgkool** pakub lisaks avalikele täienduskoolitustele paindlikke võimalusi läbida õppeaineid ühe või mitme kursuse kaupa. Soovi korral saab aastate jooksul läbitud ainetest moodustada erialamooduli ning vajalike lisaainete läbimisega on võimalik omandada ka bakalaureusekraad.

EBS Executive Education OÜ pakutav *executive MBA* programm on suunatud tippjuhtide juhtimiskompetentsi arendamisele ja juhtimiskaasuste lahendamisele. Programmi maht on 55 EAP-d.

⁵³ Riikliku koolitustellimuse tasuta koolitusi pakub HTM Euroopa Sotsiaalfondi toel programmi „Täiskasvanuhariduse edendamine ja õppimisvõimaluste arendamine“ raames.

⁵⁴ Haridus- ja teadusministri 2. oktoobri 2018. aasta määrus „Riikliku täienduskoolituse tellimuse koostamise ja esitamise kord ning akadeemilise tunni maksumus õppekavarühmade kaupa Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisalas“; <https://www.riigiteataja.ee/akt/105102018001>.

Soovi korral on ka *executive MBA* õpinguid võimalik laiendada ning taotleda tasemeõppes EBS-i rahvusvahelise ärijuhtimise magistrikraadi. Keskastmejuhtidele ja (tipp)spetsialistidele on välja töötatud personalijuhi, finantsjuhi ja teised valdkonnajuhtide arenguprogrammid. Lisaks pakutakse ettevõttesiseseid koolitusi, personaalseid, meeskonna ja organisatsioonide *coaching'*u programme, samuti *coach'*i sertifitseeritud väljaõpet⁵⁵.

Rahvusvaheliste organisatsioonide ICF⁵⁶ ja EMCC⁵⁷ tunnustatud *coaching'*u-koolitusi korraldavad Eestis veel Intelligentne Grupp OÜ ja Fontes PMP OÜ. Eesti Supervisiooni ja Coachingu Ühing tunnustab supervisiooni ja *coaching'*u väljaõppeprogrammidenä kolme õppekava, mida pakutakse International Supervision and Coaching Institute'is, Moreno Keskuse Supervisiooni ja Coachingu Koolituskeskuses ning TLÜ-s.

6.3. Täienduskoolituste pakkumine kutseõppeasutustes

Umbes 5–6% kõigist ärimise ja halduse õppesuuna täienduskoolituse lõpetajatest on läbinud kutseõppeasutuse korraldatud koolituse. Osa kutseõppeasutuste ärimise ja halduse õppesuuna täienduskoolitustest korraldatakse HTM-i esitatud riikliku koolitustellimuse alusel, lisaks pakuvad koolid tasulisi täiendusõppekursusi ning teevad koolitusi koostöös ettevõtetega (nn otsekoolitused ettevõtete tellimuse põhjal). HTM-i 2016.–2018. aasta andmetel moodustasid **ärimise ja halduse täiendusõppijad keskmiselt 12% kutseõppeasutuste kõigi õppesuundade täienduskoolituste lõpetajatest.** Sarnaselt üldise suundumusega oli õppesuuniti enim lõpetajaid just **juhtimise ja halduse** **ÕKR-is – ligi 57%** (vt tabel 8). ÕKR-ide üleses võrdluses oli juhtimine ja haldus kuuendal kohal. (Õppijate arvult suuremad olid arvutikasutuse, majutamise ja toitlustamise (sh kokanduse), töötervishoiu ja -kaitse, isikuarengu ning ehituse ja tsiviilrajatiste ÕKR-id.)

Tabel 8. Kutseõppeasutuste ärimise ja halduse õppesuuna täienduskoolituste lõpetajad 2016–2018

Õppekavarühm	2016		2017		2018		2016–2018			
	Lõpetajad	sh RKT	Lõpetajad	sh RKT	Lõpetajad	sh RKT	Lõpetajad kokku	%	sh RKT kokku	%
Hulgi- ja jaekaubandus	413	374	194	93	245	221	852	9,7	688	12,1
Juhtimine ja haldus	1567	1218	1343	714	2038	853	4948	56,6	2785	48,8
Majandusarvestus ja maksundus	500	395	747	640	865	707	2112	24,2	1742	30,5
Sekretäri- ja kontoritöö	228	140	260	146	249	206	737	8,4	492	8,6
Turundus ja reklaam	1	0	45	0	46	0	92	1,1	0	0,0
Kokku	2709	2127	2589	1593	3443	1987	8741	100	5707	100

Allikas: HTM

Juhtimine ja haldus on ärimise ja halduse õppesuuna suurima RKT-ga ÕKR (49%). Turunduse ja reklaami ÕKR-is RKT-d ei esitatud (vt tabel 8). Täienduskoolituse RKT kaudu pakutavad kursused on mõeldud eelkõige eri- ja kutsealase hariduseta, madalama haridustaseme ja nõrgema

⁵⁵ *Practitioner Diploma in Executive Coaching* (Academy of Executive Coaching, AoEC); <https://ebs.ee/coaching>.

⁵⁶ International Coach Federation; <https://coachfederation.org/>.

⁵⁷ European Mentoring and Coaching Council; <https://www.emccglobal.org/>.

konkurentsivõimega täiskasvanutele. Kursuste pikkus on 26–160 akadeemilist tundi, millele võib lisanduda iseseisev töö.

Kui liigitada kursusi nimetuste põhjal, on **umbes 75–80% juhtimise ja halduse ÕKR-i õppuritest käinud ettevõtluskoolitustel** (nt alustava ettevõtja baaskursus, ettevõtlus ja äriplaani koostamine, äritegevuse kavandamine, finantsjuhtimine ja majandusarvestus väikeettevõtjale, lepingulised suhted väikeettevõttes, turunduse baaskursus väikeettevõtjale jt), **15–20% osalenud juhtimiskoolitustel**, sh praktikajuhendajate ja projektijuhtimise koolitustel (nt juhendamisoskused oskustöölistele, projektide algatamine, koostamine ja juhtimine, esmatasandi juhtide koolitus jt), ning **5–10% personali- ja administratiivtööga seonduvatel koolitustel** (nt sissejuhatus dokumendihaldusesse, personalitöö väikeettevõttes).

6.4. Olulised partnerid täienduskoolituste pakkumisel

Erialaste oskuste arendamisel ja õpetamisel on tähtis roll **valdkondlikel erialaliitudel ja -ühendustel**. Kuigi erialaühendused ei pruugi olla üldises täienduskoolituste statistikas suurimate koolitajate hulgas, on nende korraldatud koolituskursused enamasti nii töötajate kui ka tööandjate seas väga hinnatud (nt Audiitorkogu, Eesti Raamatupidajate Kogu, Eesti Personalijuhtimise Ühingu PARE jt koolitused). Nad pakuvad sageli nii valdkonna jaoks oluliste baasoskuste kursusi kui ka spetsialiseeritumat ning valdkonna uute arengusuundadega seonduvat õpet tippspetsialistidele ja juhtidele. Teatud kutsealadel (nt vandeaudiitorid, siseaudiitorid) on ka seadusest tulenev kohustus osaleda kindla mahuga täiendusõppes, mida on tunnustanud või korraldanud erialaühendus.

Osa ärimise ja juhtimise täiendusõppes toimub Eesti Töötukassa tellimusena. Töötukassa pakub tööturukoolitust nii töötutele⁵⁸ kui ka töötavatele⁵⁹ inimestele. **Töötukassa rahastatud ärimise ja halduse õppesuuna koolituse lõpetas aastatel 2017–2019 kokku 9019 inimest**, neist 58% juhtimise ja halduse ÕKR-i kursustel (vt tabel 9). Juhtimine ja haldus oli õppijate arvult töötukassa rahastatavate koolituste ÕKR-ide üldarvestuses neljandal kohal (eelnesid transporditeenused, keeleõpe ja arvutikasutus).

Tabel 9. Töötukassa rahastatud ärimise ja halduse õppesuuna täienduskoolitused 2017–2019

Õppekavarühm	2017	2018	2019	2017–2019	
	Lõpetajad	Lõpetajad	Lõpetajad	Lõpetajad kokku	%
Hulgi- ja jaekaubandus	77	148	169	394	4,4
Juhtimine ja haldus	1376	1741	2117	5234	58,0
Majandusarvestus ja maksundus	225	368	605	1198	13,3
Rahandus, pangandus ja kindlustus	66	131	191	388	4,3
Sekretäri- ja kontoritöö	54	102	182	338	3,7
Turundus ja reklaam	146	372	949	1467	16,3
Kokku	1944	2862	4213	9019	100,0

Allikas: Eesti Töötukassa

⁵⁸ Koolitused töötutele: <https://www.tootukassa.ee/content/teenused/koolitused>.

⁵⁹ Tööturukoolitus koolituskaardiga: <https://www.tootukassa.ee/content/tootuse-enetamine/tooturukoolitus-koolituskaardiga>.

2017.–2019. aastal **juhtimise ja halduse** koolitustel osalenutest käis valdav osa – ligi 85% – ettevõtluskoolitusel, umbes 10% juhtimiskoolitusel (sh projektijuhtimine) ning umbes 5% personali- ja administratiivtöö kursustel. Enim osaleti pikkadel, 81–240 ak tundi kestvatel koolitustel (u 70%), viiendik koolitustel osalejatest läbis 27–80 ak tundi kestva koolituse. Töötukassa andmed annavad ülevaate ka osalenute haridustasemest. Ligi pool koolituse läbinutest oli varasema kõrgharidusega, viiendik kutse- ja viiendik üldkeskharidusega, ülejäänutel oli alg- või põhiharidus või oli varasem haridustase teadmata.

Töötukassa kaudu **turunduse ja reklaami** ÕKR-i täienduskoolitustel osalejate arv on viimastel aastatel hoogsalt kasvanud – 2019. aastal oli lõpetajaid üle kuue korra rohkem kui 2017. aastal (vt tabel 8). Kõige rohkem osaleti lühikestel, kuni 8 ak tunni pikkustel koolitustel (35%), aga ka pikkadel, 81–240 ak tundi kestvatel koolitustel (25%). Ülejäänud 40% õppuritest jagunesid võrdselt keskmise pikkusega kursuste vahel (9–26 ja 27–80 ak tundi). **Majandusarvestuse ja maksunduse** ÕKR-i koolitustest on populaarseimad pikad, 81–240 ak tundi kestvad kursused, millel osales 41% õppijatest. Sageduselt järgnesid 27–80 ak tunni pikkused koolitused (35% osalejatest).

EAS pakub lisaks mitmesugustele toetustele ja nõustamisteenustele koolitusi ja töötube nii alustavatele kui ka tegutsevatele ettevõtjatele ning ka avaliku ja kolmanda sektori organisatsioonidele. EAS-i teenuste hulgas on temaatilised meistriklässid (nt uue toote turuletoomine, tootearendus ja disain jne) ning mentorlust pakuvad arenguprogrammid ettevõtetele.

Ettevõtluskoolitusi nii alustavatele kui ka tegutsevatele ettevõtjatele korraldab ka **maakondlike arenduskeskuste võrgustik**. Kõik maakondlikud arenduskeskused pakuvad ettevõtluse baaskoolitusi, kursusi äriidee elluviimiseks, personalijuhtimiseks, ettevõtte turundamiseks jne. Koolitused toimuvad Euroopa Regionaalarengu Fondi toel, kuid osalejatel tuleb üldjuhul tasuda ka väike omaosalus. Ettevõtluskoolitusi on nii eesti kui ka vene keeles (venekeelsed peamiselt Harjumaal ja Ida-Virumaal). Lisaks pakuvad arenduskeskused ettevõtlusnõustamist ja mentorlusprogramme.

Avaliku sektori juhtide täienduskoolitusvõimalustest⁶⁰ võib esile tuua **Riigikantselei tippjuhtide kompetentsikeskuse**⁶¹, mis nõustab tippjuhte nende arengus ja pakub mitmesugust arendustegevust (koolitusi, mentorlust, konsulteerimist, stažeerimist, arenguprogramme jm). Põhiseaduslike institutsioonide, ministeeriumide, ametite ja inspeksioonide **keskastmejuhtidele vajalikke koolitusi** korraldab **Rahandusministeerium**⁶². Keskastmejuhtide juhtimissuutlikkuse edendamiseks on välja töötatud keskastmejuhtide arendamise programmid (nt keskastmejuhtide terviklik arenguprogramm KAJA, *coaching*’u programm, juhtimisalased meistriklässid ja konverents).

Lisaks eelkirjeldatud koolitusvõimalustele on mitmete äriduse ja halduse õppesuunaga seonduvate kutsealade täiendusõppes oluline osa **asutusesisestel koolitustel**. Sisekoolitused on seni olnud valdav tava kaubanduse valdkonnas (eriti klienditeenindajate, müügiesindajate ja tootejuhtide koolitused),

⁶⁰ Avaliku sektori täienduskoolitustest annab põhjalikuma ülevaate 2020. aasta teises pooles valmiv OSKA avaliku halduse uuring; <https://oska.kutsekoda.ee/field/avalik-haldus/>.

⁶¹ Riigikantselei tippjuhtide kompetentsikeskus; <https://www.riigikantselei.ee/et/tippjuhtide-kompetentsikeskus>. Nõustamisel lähtutakse 2017. aastal välja töötatud avaliku teenistuse tippjuhi kompetentsimudelist; <https://www.riigikantselei.ee/et/tippjuhtide-kompetentsimudel>.

⁶² Rahandusministeerium; <https://www.rahandusministeerium.ee/et/riigi-personalipoliitika/keskne-koolitus>. Keskastmejuhtide kompetentside hindamiseks on loodud avaliku teenistuse keskastmejuhtide kompetentsimudel.

samuti arvestusalal, kus nt suurtes audiitoriettevõtetes on umbes 80% koolitustest sisekoolitused. Ka ärinõustajate kutsealal on paljudes konsultatsioonifirmades koostatud oma väljaõppeprogrammid. Ettevõttesiseste koolituste vajadus on enamasti tingitud valdkonna kitsamast profiilist (sobivaid erialaseid koolitusi on koolitusturul vähe) või ka asjaolust, et organisatsioonivälised koolitused võivad ettevõtetele kujuneda märksa kulukamaks (nt kaubanduses).

6.5. OSKA uuringutes esile toodud olulisemad ärimõtte ja halduse ning majandustegevuse täiendusõppega seotud järeldused

Seniste OSKA uuringute täienduskoolituse käsitlustest kerkivad enim esile järgmised kolm aspekti.

1. Tööandjad peaksid soodustama kõikide organisatsiooni tasandite töötajate osalemist täienduskoolitustel. Paindlike ja sisuliste täienduskoolitusvõimaluste loomisel on oluline tööandjate ning koolide ja täienduskoolitusasutuste koostöö.

Uuringutes osalenud eksperdid on märkinud, et üleilmsete trendide mõjul muutuvad töökeskkond ning töö sisu pidevalt ja üha kiiremini ning **elukestvas õppes ja täienduskoolituses peaksid osalema kõikide põhikutsealade esindajad**. Kutsealadel, kus tööjõu voolumäär on suurem (nt kaubanduses), ei pruugi tööandjad soovida töötajate arendamiseks palju investeerida. Tuleviku tööjõuvajadust ja oskusi silmas pidades on aga tähtis, et täienduskoolitusteks leitaks ressursi. Üha enam on levinud koolitusmudel, kus erialase ettevalmistusest töötajad saadetakse täienduskoolitustele õppima mõnda üksikut töölooma või funktsiooni (nt kaubanduse, turunduse ja kommunikatsiooni vallas). Ei ole harvad ka juhused, kui koolidest ja isegi ettevõtetest on mõne valdkonna vajalikku eksperditeadmist väga raske leida (nt kategooriajuhtimine ja sisseost kaubanduses), ning sel juhul võib lahenduseks olla just mõne väliseksperdi osalusega korraldatud täienduskoolitus.

Mõne üksiku erandiga on peaaegu kõigis OSKA valdkonnauuringutes juhtide eelistatud karjääriteena kirjeldatud väljakasvamist valdkonna spetsialistist. See tähendab, et juhina töötamine eeldab sobivate isikuomaduste ja valdkondlike süvateadmiste kombinatsiooni. Juhtidelt oodatakse enamasti magistriastmel erialaharidust ja piisavat erialast töökogemust. **Juhtimisoskuste arendamiseks on väga levinud osaleda mitmesugustel juhtimisalastel täienduskoolitustel. Samuti on nii juhtide kui ka tippspetsialistide hulgas sagedane oskuste arendamise viis ärimõtte ja halduse õppesuuna tasemeõpe (valdavalt magistriaste) n-ö teise haridusena.** Kasvava populaarsusega nii juhtide kui ka tippspetsialistide hulgas on **coaching’u-alased täienduskoolitused ja mentorlusprogrammid**. Need pakuvad juhtidele tööriistu oskuslikumaks meeskondade eestvedamiseks ja organisatsiooni eesmärkide saavutamiseks. Omandatud oskusi rakendatakse nii oma organisatsioonis töötamisel kui ka sageli väljaspool organisatsiooni, nt konsultandi või koolitajana tegutsedes.

Töötavate spetsialistide ja juhtide toomiseks täiendusõppesse on tähtis pakkuda paindlikke õppevorme, lühiajalisi koolitusi ja heal tasemel õppekavasid. Koolide jätkuv arenguvõimalus on keskenduda koostöös tööandjatega täiendusõppele veelgi enam: laiendada täiendusõppe pakkumist ja näidata selleks üles initsiatiivi, uurida tööandjate täiendus- ja ümberõppevajadusi, pakkuda e-kursusi ja moodulipõhiseid kursusi, mida saab tasemeõppega liita, jne. Kuna ka tasemeõpet (nii kutse- kui ka kõrgharidusõpet) kasutatakse enesetäiendamiseks järjest enam, tingib see kasvavad ootused ka tasemeõppe paindlikumale korraldusele – soovitakse intensiivsemaid ja lühiajalisemaid õppeperioode, nn õpiampse, e-õpet jmt.

2. Täienduskoolitused on kasvava tähtsusega juba töötavate spetsialistide valdkondlike erialaoskuste ajakohastamisel, IKT- ja tehnoloogiliste oskuste omandamisel või värskendamisel, üldiste majandus- ja äridusteadmiste täiendamisel ning samuti üldoskuste arendamisel.

Tööandjad seisavad silmitsi pideva vajadusega hoida oma töötajate oskusi ajakohastena ja **täienduskoolitused on sageli kiireim tee selleks, et viia töötajad kurssi uute, nüüdisaegsete lahenduste või tehnoloogiatega.** Koos töö ulatuse ja keerukuse kasvuga suureneb vajadus väga heade tippspetsialisti taseme oskuste järele (nt analüütilised oskused, (suur)andmete analüüsi ja andmekaeve oskused, valdkonnaspetsiifilised IKT- ja tehnoloogilised oskused, juhtimisarvestuse ja -analüüsi, strateegilise juhtimise, müügijuhtimise, keskkonnasäästlikkuse ja ringmajanduse, teenuste disaini jm teadmised ja oskused). Seoses automatiseerimise kasvuga mitmel madalama oskustasemega kutsealal (raamatupidajad, personali- ja palgaarvestajad, sekretärid, arveametnikud jt) väheneb ka vajadus neid oskusi õpetada.

Lisaks valdkonnaspetsiifilistele täienduskoolitustele tuuakse uuringutes järjest enam esile **üldiste majandus-, äridus- ja finantsteadmiste, õiguse, ettevõtluse, müügi ja turunduse, riskijuhtimise, inimeste ja projektide juhtimise ning rahvusvahelise koostöö teadmiste ja oskuste arendamise vajadust**, sõltumata majandusvaldkonnast. Endiselt **olulisena nähakse ka võimalust arendada täienduskoolituse abil üldoskusi** (suhtlemis- ja argumenteerimis-, koostöö- ja meeskonnatöö-, probleemilahendus- ja läbirääkimis-, esinemis-, enesekehtestamis- ja enesejuhtimisoskused jpt).

3. Valdkonna tasemeõpet pakuvad kutse- ja kõrgkoolid on üldjuhul ka hinnatud täienduskoolituste korraldajad, erakoolitusasutuste pakutavate täienduskoolituste kvaliteet on ebaühtlasem.

Nii tööandjad kui ka HTM⁶³ on tõdenud, et täienduskoolitust pakuvad väga paljud koolitusasutused ja **koolituste kvaliteet ei ole ühtlane.** Eesmärk on jõuda olukorrani, kus täienduskoolitus on õppijakeskne, motiveeriv, asjakohane, paindlikult korraldatud ja toimub sobivas õpikeskkonnas.⁶⁴ Praegu levib info kvaliteetsemate ja tulemuslikumate koolituste kohta enamasti valdkonna sees, soovitusi jagavad kolleegid omavahel või küsitakse hinnangut koolituse kohta kutse andjalt või erialaühingult. Ekspertide hinnangul oleks vaja leida võimalusi esitada nt konkreetsete mõõdikud, mis aitaksid hinnata koolituste üldist tulemuslikkust ja kvaliteeti.

2018. aasta sügisel asus EKKA vastavalt HTM-iga sõlmitud lepingule välja töötama täienduskoolituse kvaliteedihindamise süsteemi.⁶⁵ Projekti eesmärk on koostada ülevaade täienduskoolituse olukorrast Eestis, arendada koostöös valdkonna sidusrühmadega välja **täienduskoolitusasutuste kvaliteedimärgi kontseptsioon** ja katsetada seda. Projekt näeb ette hindamismetoodika väljatöötamist ja vastavushindamist umbes 140 täienduskoolitusasutuses. Loodav kvaliteedimärgi süsteem peaks andma õppijatele suurema kindlustunde pakutava õppe kvaliteedi suhtes, teisalt lisama ka täienduskoolitusasutustele motivatsiooni pingutada süstemaatiliselt õppekvaliteedi tagamiseks.

⁶³ TäKS-i järgi teeb HTM riiklikku või haldusjärelvalvet täienduskoolitusasutuse pidajate ja nende tegevuse vastavuse üle TäKS-is ja selle alusel kehtestatud nõuetele.

⁶⁴ HTM; <https://www.hm.ee/et/tegevused/taiskasvanuharidus/tasuta-kursused>.

⁶⁵ EKKA täienduskoolituse kvaliteedi edendamise projekt; <http://ekka.archimedes.ee/taienduskoolitus/>.

2019. aasta sügisel alustas EKKA täienduskoolitusasutuste lävendipõhist hindamist⁶⁶ Eesti Töötukassa koolituskaardi partnerite hulgas. Lävendipõhise hindamisega hinnatakse täienduskoolitusasutuse suutlikkust täita TäKS-is⁶⁷ ja täienduskoolituse standardis⁶⁸ sätestatud nõudeid nii teabe avalikustamisele, õppekavadele kui ka õppe läbiviimisele. Töötukassal on õigus peatada koostöö koolitusasutustega, kelle õppekava ja õppe läbiviimine ei vasta seadusest tulenevatele nõuetele. Kordushindamise negatiivse tulemuse korral on töötukassal õigus lõpetada koolituskaardi partneriga koostöö ning HTM-il on õigus alata järelevalvemenetlus.

⁶⁶ Täienduskoolitusasutuste lävendipõhine hindamine; <http://ekka.archimedes.ee/lavendipohine-hindamine/>.

⁶⁷ Täiskasvanute koolituse seadus; <https://www.riigiteataja.ee/akt/110062015010?leiaKehtiv>.

⁶⁸ Täienduskoolituse standard; <https://www.riigiteataja.ee/akt/111112016002?leiaKehtiv>.

7. Ärinduse ja halduse õppe kvaliteet ja arenguvajadused

Lühikokkuvõte

- EKKA 2016.–2018. aasta hindamisaruannetes on ärinduse ja halduse õppekavagrupi õpet eri kõrgkoolides hinnatud nõuetele vastavaks.
- Ärinduse ja halduse õppesuuna erialasid õpetavate kõrgkoolide võrdlemisel võib ühiseid jooni esile tuua suurimate avalik-õiguslike ülikoolide TTÜ ja TÜ, õppekavade arvult väiksemate TLÜ ja EMÜ ning erakõrgkoolide EBS-i ja EEK Mainori puhul.
- TTÜ ja TÜ tugevad küljed on nii üliõpilaste, vilistlaste kui ka tööandjate hea hinnang õppekavadele ja teadustöö olulisus. Arenguvajadustena nähakse praktikakorralduse süsteemi parandamist, paindlikuma õppe pakkumist ja suuremat rahvusvahelistumist.
- EBS-i ja EEK Mainori õppekavasid iseloomustavad praktiline suunitlus ja personaalne lähenemine ning tihe koostöö ettevõtetega. Parandamist vajavate valdkondadena nimetatakse akadeemilise teadustöö arendamist ning doktorikraadi ja täiskohaga õppejõudude suuremat kaasamist.
- TLÜ ja EMÜ ärinduse ja halduse õppekavad on eristuva suunitlusega ja populaarsed, kuid tähelepanu vajavad õppeainete süsteemsem ajakohastamine, õppejõudude pedagoogiliste oskuste arendamine, paindlikuma õppe võimaluste loomine ja praktikakorraldus.
- EKKA teeb ärinduse ja halduse õppekavarühmade uue hindamise kutseharidusasutustes 2020. aastal.
- Tööandjate hinnangul vajaksid kutseõppe lõpetajad sarnaselt kõrgharidusõppe lõpetajatega paremaid oskusi reaalsetes tööolukordades toimetulekuks ja teoreetiliste teadmiste praktikas rakendamiseks.
- Koolide, ettevõtete ja valdkonna erialaühenduste koostöö vajalikkust toovad tööandjad esile nii kutsehariduse õppekavaarenduse, praktikakorralduse kui ka ajakohaste õppematerjalidega varustatuse seisukohalt.

Õppe kvaliteedi ja arenguvajaduste analüüsimisel on OSKA varasemates uuringutes tuginetud EKKA koostatud kutse- ja kõrghariduse kvaliteedi hindamise aruannetele⁶⁹. Lisaks on arvesse võetud valdkondlike intervjuude käigus esitatud tööandjate hinnanguid õppe kvaliteedi kohta. Selles peatükis käsitletakse ärinduse ja halduse ÖKG õppekavade kvaliteeti eraldi kõrg- ja kutsehariduse tasemel. Lisaks on esitatud lühike üldistus tööandjate ootustest õppe suhtes.

⁶⁹ Kvaliteedi hindamisel osalevad sõltumatud eksperdid, sh valdkonna tööandjad, kõrghariduse tasemel ka väliseksperdid ja üliõpilased. Hindamisaruanded ja lisateave hindamise korralduse kohta on EKKA veebilehel <http://ekka.archimedes.ee/>.

7.1. Kõrghariduse õppekavade hindamise tulemused

Kõrghariduse kvaliteeti hinnati kuni 2019. aasta septembrini kahes vormis: institutsionaalse akrediteerimisena⁷⁰ ja õppekavagrupi kvaliteedi hindamisena. Uue kõrgharidusseaduse⁷¹ alusel edaspidi enam õppekavagrupi kvaliteeti ei hinnata, alles jääb institutsionaalne akrediteerimine ja lisandub temaatiline hindamine⁷². Õppekavagrupi kvaliteedi hindamise käigus analüüsiti õppekavade ning nende alusel toimuva õppe ja arendustegevuse vastavust õigusaktidele, riigisisestele ja rahvusvahelistele standarditele ja arengusuundadele ning esitati soovitusi õppe kvaliteedi parandamiseks.

Ärinduse ja halduse õppekavagrupi⁷³ hindamised kokku kümnes kõrgkoolis tehti aastatel 2016–2018, sh viis neist läbisid kvaliteedihindamise kõrvaltingimusega (vt tabel 10).

Tabel 10. Kõrgkoolide ärinduse ja halduse õppekavagrupi kvaliteedihindamised 2016–2018

Kõrgkool	Viimase hindamise kuupäev	Otsus	Järgmine hindamine
Eesti Maaülikool	12.06.2017	Kinnitati 7 aastaks	2024
EEK Mainor	12.06.2017	Kinnitati 7 aastaks kõrvaltingimusega	2024 Kõrvaltingimus täidetud
Estonian Business School	11.04.2017	Kinnitati 7 aastaks kõrvaltingimusega	2023 Kõrvaltingimus täidetud
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	11.04.2017	Kinnitati 7 aastaks kõrvaltingimusega	2023 Kõrvaltingimus täidetud
Tallinna Ülikool	11.04.2017	Kinnitati 7 aastaks	2023
Tallinna Tehnikaülikool	10.03.2017	Kinnitati 7 aastaks	2023
Tartu Ülikool	10.03.2017	Kinnitati 7 aastaks	2023
Sisekaitseakadeemia	11.11.2016	Kinnitati 7 aastaks	2023
Euroakadeemia*	21.08.2018	Kinnitati 7 aastaks kõrvaltingimusega	
Lääne-Viru RKK**	21.08.2018	Kinnitati 7 aastaks kõrvaltingimusega	

* Euroakadeemia õppe õigused tunnistati Vabariigi Valitsuse 25. juuli 2019. aasta otsusega kehtetuks alates 31. augustist 2020.

** 2018. aastal toimus Lääne-Viru RKK ärinduse ja halduse ÖKG hindamine koos institutsionaalse akrediteerimisega. 2019. aastal ühines kool TTK-ga.

⁷⁰ Institutsionaalse akrediteerimise peavad õppeasutused läbima iga seitsme aasta järel. Hinnatakse õppeasutuse tegevuse vastavust õigusaktidele, kooli eesmärkidele ja arengukavale. Täisakrediteering antakse seitsmeks aastaks, ent hindamisnõukogu võib teha ka otsuse akrediteerida kolmeks aastaks või akrediteerida kõrvaltingimusega.

⁷¹ Kõrgharidusseadus; <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019012>.

⁷² Temaatilise hindamise eesmärk on toetada arengut seniste hindamistulemuste põhjal ilmnunud parendusvaldkondades. Temaatiline hindamine korraldatakse sõltuvalt hindamise teemast kõikides või osas kõrgkoolides. Proovihindamine „Välisüliõpilaste õppimine ja õpetamine Eesti kõrgkoolides“ toimus 2018. aastal.

⁷³ Koos ärinduse ja halduse õppekavagrupiga hinnati ka sotsiaalteaduste õppekavagruppi kuuluvaid majandusteaduse õppekavasid.

EKKA hindamisaruannetes on ärimise ja halduse õppekavagrupi õpet eri kõrgkoolides hinnatud nõuetele vastavaks. EBS-i ja EEK Mainori hindamisaruanded kinnitati kõrvaltingimusega. EBS-i puhul oli see seotud täiskohaga õppejõudude vähesusega õppekavagrupi õppekavade puhul ning vajadusega pöörata rohkem rõhku akadeemilisele teadustööle. EEK Mainoris puudutas see doktorikraadiga õppejõudude väikest arvu ja teaduspublikatsioonide vähesust. Lisaks märgiti, et ettevõtte juhtimise magistriõppekavades peaks rohkem keskenduma ka teadustööle ja selle metoodikale ning et iduettevõtluse ning loovuse ja äriinnovatsiooni rakenduskõrghariduse õppekavade lõpetanud peaksid samuti paremini tundma valdkonna teoreetilisi aspekte ja oskama neid oma uuringutes kasutada. Nüüdseks on mõlemad kõrgkoolid täiendava tegevusaruande esitanud ning hindamisotsuste kõrvaltingimused on loetud täidetuks.

Lisaks Eesti-sisesele hindamisele on ärimise õppekavadele **võimalus taotleda ka rahvusvahelist hindamist.** Tuntuimad ärimishariduse akrediteerimist pakuvad ülemaailmsed organisatsioonid on nt EFMD⁷⁴ Belgias, AACSB⁷⁵ USA-s ja AMBA⁷⁶ Ühendkuningriigis. Akrediteeringut on võimalik taotleda nii MBA kui ka bakalaureuse- ja magistriõppekavadele. Näiteks esimese rahvusvahelise EPAS-i⁷⁷ akrediteeringu Eestis sai EBS-i ingliskeelne rahvusvahelise ärijuhtimise bakalaureuseõppekava 2016. aastal. (2019. aasta hindamisega pikendati akrediteeringut taas kolmeks aastaks.) Ka TTÜ majandusteaduskond on pidanud oluliseks osaleda rahvusvahelistel erialaakrediteerimistel. 2015. aastal määras majandus- ja ärivaldkonna kõrgharidust andvaid institutsioone ühendav rahvusvaheline organisatsioon CEEMAN⁷⁸ TTÜ majandusteaduskonnale kuueks aastaks rahvusvahelise akrediteeringu IQA (*International Quality Accreditation*).

Rahvusvahelist hindamist on soovitanud ka EKKA. Näiteks TÜ MBA õppekavad „Ettevõtlus ning tehnoloogia juhtimine“ ja „Strateegiline juhtimine“ ei ole läbinud rahvusvahelist MBA akrediteerimist. EKKA hindamiskomisjoni hinnangul võiks seda taotleda, eriti arvestades strateegilise juhtimise õppekava suunatust rahvusvahelisele turule.

Allpool on kirjeldatud EKKA ärimise ja halduse kõrgharidusõppe esimese (RAK, BA) ja teise astme (MA) hindamisaruannetes nimetatud tugevad ja nõrgad küljed ning parendusvaldkonnad kõrgkoolide võrdluses (vt üksikasjalikum ülevaade lisas 4). Kuivõrd Euroakadeemia on oma tegevust lõpetamas ning Lääne-Viru RKK on ühinenud TTK-ga, ei ole nende koolide hindamistulemusi käesolevas analüüsis hõlmatud. Samuti ei keskenduta koolidele, mis õpetavad ärimise ja halduse ÖKR-is vaid üht-kaht eriala: EMTA (kultuurikorraldus, MA) ja Sisekaitseakadeemia (maksundus ja toll, toll ja maksundus, RAK). Hindamiskomisjonide soovitude asjakohasema võrdluse huvides on ülevaate koostamisel aluseks võetud õppekavagrupi tasand. See tähendab, et üldistusaste on võrdlemisi suur ja konkreetsete õppekavade võrdluses võivad esineda märkimisväärsed erinevused. Samuti tuleb arvestada asjaoluga, et hindamistest on juba mõni aasta möödas ja esile toodud teemades võivad olla toimunud muutused.

⁷⁴ European Foundation for Management Development (EFMD); <https://efmdglobal.org/>.

⁷⁵ Association to Advance Collegiate Schools of Business (AACSB); <https://www.aacsb.edu/>.

⁷⁶ Association of MBAs (AMBA); <https://www.associationofmbas.com/>; pakub ainult magistriõppekavade akrediteerimist.

⁷⁷ EPAS-i akrediteering on EFMD äri- ja juhtimise õppekavade (programmide) hindamissüsteem.

⁷⁸ Central and East European Management Development Association (CEEMAN) – International Association for Management Development in Dynamic Societies; <http://www.ceeman.org/about-us>.

Kuue suurema ärintuse ja halduse õppesuuna õpet pakkuva kõrgkooli võrdlemisel võib täheldada teatud ühiseid jooni suurimate avalik-õiguslike ülikoolide TTÜ ja TÜ, õppekavade arvult väiksemate TLÜ ja EMÜ ning erakõrgkoolide EBS-i ja EEK Mainori puhul.

Õppe tugevad küljed

TTÜ ja TÜ tugevate külgedena tuuakse hindamisaruannetes esile nii **üliõpilaste, vilistlaste kui ka tööandjate hea hinnang** õppekavagrupi õppekavadele. Samuti hinnatakse kõrgelt **õppekavanõukogude head tööd** ning üliõpilaste, vilistlaste ja tööandjate **tagasiside kasutamist õppekavaarenduses**. Kasutusel on mitmekülgsed ja **nüüdisaegsed (sh digitaalsed) õpetamis- ja hindamismeetodid** ning teaduskondades on **tähtsal kohal teadustöö**.

EBS-i ja EEK Mainori õppekavasid iseloomustavad **praktiline suunitlus ja personaalne lähenemine**, üliõpilaste rahulolu õppekavade ja õppetööga on suur. **Õppekavaarenduse protsess on uuenduslik ja süstemaatiline**, kaasates nii üliõpilasi kui ka tööandjaid. Üliõpilaste töölerakendumise määr on kõrge ning väga hinnatud on **õppetöö paindlik ajakava**. Õppetöös kasutatakse **palju aktiivõppemeetodeid ja keeleõpet** ning soositakse meeskonnatööd. Mitmeid õppeaineid annavad **erialavaldkonna professionaalid, koostöö ettevõtetega on tihe** ning üliõpilased on kaasatud kooli ja ettevõtete ühisprojektidesse. Samuti võimaldavad väiksemad õpperühmad interaktiivsemat õpet ja personaalsemat tagasisidet.

Nii TLÜ kui ka EMÜ **õppekavad eristuvad teiste kõrgkoolide omadest** ja see annab neile kindla turupositsiooni. (TLÜ-s on esindatud haldus-, haridus- ja kommunikatsiooni juhtimine ning organisatsioonikäitumise suund, EMÜ-s on hinnatud praktilise suunitlusega maamajandusliku ettevõtluse ja finantsjuhtimise erialad.) Mõlema kooli **erialad on populaarsed** ning võimaldavad valida õppekohtadele motiveeritud ja võimekad üliõpilased. **Õppejõududena töötavad ka koolivälised oma eriala praktikud**, kes on muu hulgas kaasatud erialavõrgustike ja riigiasutuste töösse.

Õppe nõrgad küljed ja arenguvajadused

Kõigi kõrgkoolide ühine proovikivi on **strateegiate loomine toimetulekuks demograafilisest olukorrast tuleneva üliõpilaste arvu vähenemisega**. Levinuim toimetulekumehhanism on sellega seoses olnud rahvusvahelise õppe ja ingliskeelsete õppekavade arvu suurendamine.

Järjest suuremat vajadust arvestada üleilmse tööturu nõuetega toob nii TTÜ kui ka TÜ puhul esile ka EKA hindamiskomisjon. Samuti tuleks õppetöökorralduses rohkem arvestada, et **üha enam üliõpilasi töötab täiskohaga**. TTÜ arenguvajadustena nähakse **praktikakorralduse süsteemi parandamist**, samuti **õppekavaarenduse strateegilisemaks ja süsteemsemaks muutmist** (nt keskselt pakutavate kursuste sisu ei ole alati asjakohane). TÜ puhul esitatakse **suurema rahvusvahelistumise** soovitus – õppetöösse tuleks kaasata enam välisõppejõude, üliõpilaskond võiks olla rahvusvahelisem jne. Ühiste arenguvajadustena nimetatakse õppejõudude pedagoogiliste ja juhendamisoskuste arendamist ning üliõpilaste väljalangevuse ennetamist.

EBS-i ja EEK Mainori olulisemad parendusvaldkonnad olid ka EKA hindamisotsustes seatud kõrvaltingimuste põhjuseks (vt ka eespool). Erakõrgkoolides **kipub nappima doktorikraadiga ja täiskohaga töötavaid õppejõude**. Samuti vajaksid **suuremat tähelepanu akadeemiline teadustöö ja valdkonna teoreetiliste aspektide õpetamine**. Peale selle tuuakse hindamisaruannetes esile vajadus arendada süsteemselt õppejõukoolitust ning keele- ja pedagoogiliste oskuste õpetamist. Mõlema kooli

puhul nähakse vajadust **rahvusvahelist haaret veelgi suurendada** (värvata enam välisüliõpilasi, kaasata rohkem välisõppejõude). EEK Mainori puhul leiti, et õppekavad on ka liiga Eesti-kesksed.

TLÜ arenguvajadusena tuuakse esile **õppeainete süsteemsem ajakohastamine ning õppekavade sisuloogika** parem analüüs. Õppekavaarenduses peaks enam **arvestama üliõpilaste tagasisidega** ja rohkem tähelepanu pöörama ka töötavate üliõpilaste vajadustele. **Õppetöös** võiks rakendada suuremat **paindlikkust**. EMÜ peaks leidma rohkem võimalusi **õppejõudude pedagoogiliseks koolituseks** ning aktiivõppe paremaks rakendamiseks õppetöös. Samuti tuleks rohkem tähelepanu pöörata **praktikale** – selle osakaal õppekavas võiks olla suurem ja üliõpilasi tuleks praktikakoha leidmisel enam toetada. Mõlemad ülikoolid võiksid teha **tihedamat koostööd teiste Eesti kõrgkoolidega** (õppejõudude pedagoogiliste koolituste korraldamiseks, õppejõudude mobiilsuse suurendamiseks jms) ning senisest enam rõhku tuleks panna ka **suuremale rahvusvahelistumisele** (kaasata välisõppejõude, värvata välisüliõpilasi jne).

7.1.1. Tööandjate hinnangud kõrghariduse kvaliteedile

OSKA ärimuse ja halduse õppekavagrupi õppega seotud uuringute põhjal võib teha teatud üldistusi tööandjate hinnangute kohta kõrgharidusõppele.

Tööandjate jaoks on tähtis, et õppekavad koostataks tulevikku vaatavalt ning et neid uuendataks pidevalt, lähtudes olulistest arengusuundadest ja muutustest töökeskkonnas. Lõpetajate **teoreetilisi teadmisi peetakse üldiselt heaks**, kuid **suutlikkus omandatud teadmisi praktikas rakendada** ei vasta sageli tööandjate ootusele. Tihti jääb puudu kokkupuutest tegelike tööülesannetega.

Lahendusena nähakse ülikooli tasemeõppes märksa **enamat aktiivõppemeetodite kasutamist**: probleem- ja projektõpet, rühmatööd, praktilist tööd (sh äriplaanide, analüüside, iduettevõtete kavandite koostamine), interaktiivset õpet jne. See tähendab, et senisest enam võiks kasutada ülesandeid, mis arendavad analüütilist mõtlemist ja meeskonnatööd, ning tegeliku eluga seotud projekte. Nüüdisaegsete ning uuenduslike õppemeetodite ja -suundade paremaks rakendamiseks on tarvis **arendada ja ühtlustada** õppejõudude, sh töömaailmast kaasatud praktikute **õpetamisoskusi**.

Teine praktiliste oskuste arendamise võimalus on panna **rohkem rõhku praktika sisulisemale korraldamisele** ja võimaluse korral ka praktika osakaalu suurendamisele õppekavades. Koolid võiksid rohkem püüda sõlmida kokkuleppeid praktikakohtadega ning parandada ettevõttepoolsete juhendajate ja koolide suhtlust. Tööandjad näevad üldjuhul vajadust teha koolidega tihedamat koostööd – nii selleks, et täpsustada praktikaeesmärke ja -väljundeid, kui ka selleks, et võimaldada omandada vajalikke oskusi. Samal ajal mõõndakse, et kuna praktika juhendamisega kaasneb üldjuhul töökoormuse kasv, **puudub tööandjal sageli huvi ja võimalus praktikante võtta**.

Ettevõtete ja koolide koostöö olulisus laiemas majanduslikus plaanis on ilmnunud ka OSKA hariduse ja teaduse uuringus. Selles osutati jätkuvalt kitsaskohale, et **Eesti ettevõtted ei kasuta oma ärimudeli arendamiseks piisavalt teadus- ja arendustegevuse potentsiaali** ning teisalt ka Eesti ülikoolide doktoriõpe ei toeta piisavalt Eesti ühiskonna ja majanduse liikumist suurema teadmuspõhisuse poole. Kui aga eesmärgiks on suurema lisandväärtusega majandus, on meil ettevõtlusse vaja rohkem teaduskraadiga töötajaid. Uuringus tehti ettepanek arendada **koostöös HTM-i, ülikoolide ja ettevõtlussektoriga veelgi edasi ettevõtlusdoktorantuuri mudelit** (nimetatud ka tööstus-, rakendus- ja *spin-off*-doktorantuuriks). **Samuti peaks doktoriõpe sisaldama teadmisi majanduse toimimisest, ettevõtlusest ja muutustest ühiskonnas**.

Ärinduse ja halduse ÕKG-s leidub erialasid, mille puhul nii EKKA aruannetes kui ka tööandjate hinnangutes on nimetatud õppe vähest ajakohasust (nt turundus). Selle ühe olulise põhjusena nähakse õppejõudude järelkasvu vähesust. **Õppejõudude järelkasv** on probleemiks nii mitmeski ärinduse ja haldusega seotud alavaldkonnas. Lahendus, et õppejõudude hulgas võiks olla rohkem praktikuid, kes peale oma erialase töö osalevad ka akadeemilises töös, nõuab kindlasti **ettevõtete ja tööandjate ning koolide head koostööd**. Kõrghariduse tasemel süvendab probleemi akadeemiliste töötajate palkade erinevus muul tööturul pakutavast. Valdonna spetsialistid ei ole sageli motiveeritud õppetegevuses kaasa lööma, mistõttu kannatab õppe kvaliteet ja ajakohasus.

Tööandjate hinnangul on töötavate spetsialistide toomiseks täiendus- ja/või tasemeõppesse tarvis pakkuda **paindlikke õppevorme** ja kõrgel tasemel õppekavu. Tänapäeva töö- ja elustiil võimendab üha enam vajadust lühemaajaliste ja konkreetsetele teemadele keskenduvate õppeperioodide järele.

Eksperdid ennustavad ärinduse ja halduse õppesuunal **interdistsiplinaarsemate erialade kasvavat vajadust ning populaarsust**. Eelkõige nähakse kaht arengusuunda: **kasvab ettevõtlust ja tehnoloogiat ühendavate õppekavade osakaal** ning järjest **suurem on nõudlus ärijuhtimise magistriõppe (MBA) õppekavade järele**. MBA õppekavad on hinnatud oma suurema praktilisuse, tihedama ettevõtluskoostöö ja paindliku õppetöökorralduse poolest. Neid arengusuundi kajastavad nt TÜ erialad „Ettevõtlus ning tehnoloogia juhtimine“ (MBA), „Innovatsiooni ja tehnoloogia juhtimine“ (MA) ja „Strateegiline juhtimine“ (MBA), TTÜ „Äriinfotehnoloogia“ (MA), „Tehnoloogia valitsemine ja digitaalsed muutused“ (MBA) ning EBS-i „Juhtimine digitaalühiskonnas“ (MBA). **Viimastel aastatel on loodud või arendatud magistriõppekavasid, mis pakuvad uudse võimalusena ka personaliseeritumat õpet**. See hõlmab eelkõige individuaalsemat tagasisidet ja arengueesmärkidega seotud nõustamist. Näiteks EBS-i kaheaastases ärijuhtimise magistriprogrammis (MBA) toetab üliõpilase arengut *coach* (arengunõustaja). Ka TTÜ-s 2020. aasta sügisel algav MBA õppekava „Ettevõtlik juhtimine“ sisaldab personaalse arengu mooduleid (kokku 30 EAP-d), kus üliõpilase karjääri arengut toetab isiklik mentor. Samuti on kõrghariduse taseme õppekavasid (nt EEK Mainori „Start-up ettevõtlus“ (BA) ja EBS-i „Ettevõtlus digiajastul“ (BA)), mille puhul on üliõpilasel võimalus töötada eri õppeainete kaudu oma äriidee realiseerimise nimel. Ekspertide hinnangul võiks personaliseerituma õppe pakumine olla üks tulevikusuundumus, kuid kindlasti valmistab probleeme selle ressursimahukus.

Tööandjad nimetavad mitmesuguseid oskusi, mida nad eeldaksid kõrghariduse õppekavade lõpetajatelt rohkem. Need on näiteks **üldised juhtimisoskused** (kuna juht kasvab üldjuhul välja spetsialistist), **disainmõtlemine** (probleemilahendusoskuse ja loovuse arendamiseks), **juhtimisarvestuse ja -kontrolli oskused** (annaksid potentsiaalsetele ettevõtjatele ülevaate juhtimisarvestuse ja kontrollisüsteemide loodavast väärtusest), **ettevõtluse ja ettevõtlikkusega seotud oskused** (vajalikud ka tippspetsialistide koolituses), **strateegilise juhtimise ja planeerimise oskused** (sh strateegiline personalijuhtimine), **sisseostu ja kategooriajuhtimise oskused** kaubanduses, **ekspordijuhtimine** jne. Nende oskuste vajadust saab üldistada ka teiste valdkondade õppekavadele. Mitmes OSKA uuringus on esitatud ettepanekud majanduse, ärinduse ja ettevõtlusega seotud teemade või õppemoodulite lisamiseks õppekavadesse (vt ptk 4.2.3).

2016. aastal alustati Eestis HTM-i, TÜ ning SA Innove juhtimisel **programmiga Edu ja Tegu**⁷⁹, mille eesmärk on edendada ettevõtlusõpet ja süvendada ettevõtlikku mõtteviisi kõikidel haridustasemetel.

⁷⁹ Ettevõtlusõppe programm Edu ja Tegu; <https://ettevotlusope.edu.ee/programmist/>.

Programmi raames on välja töötatud **ettevõtlusõppe moodulid** nii üld-, kutse- kui ka kõrghariduse taseme jaoks. Nende moodulite rakendamine õppekavades on üks võimalus arendada erinevatel erialadel ettevõtluspädevust⁸⁰.

Kõigilt tasemeõppe lõpetajatelt oodatakse **häid üldoskusi**. Ettevõtjate hinnangul muutuvad nt suhtlemisoskus, inimeste ja protsesside juhtimise oskus, analüütiline mõtlemine ja nüüdisaegsed digioskused erialaoskuste kõrval aina olulisemaks. Ja kuigi koolitusvõimalusi üldoskuste täiendamiseks hinnatakse piisavaks, on väljendatud ka arvamust, et neid oskusi peaks arendama senisest lõimitumalt.

7.2. Kutsehariduse õppekavade hindamise tulemused

Ärinduse ja halduse õppesuuna õppekavasid pakkusid 2019/2020. õppeaastal 12 kutseõppeasutust (vastuvõtu järgi 11) üle Eesti: Haapsalu KHK, Ida-Virumaa KHK, Järvamaa KHK, Kuressaare Ametikool, Olustvere TMMK, Pärnumaa KHK, Pärnu Saksa Tehnoloogiakool, Tallinna Teeninduskool, Tallinna THK, Tartu KHK, TMK ja Võrumaa KHK.

Juhtimise ja halduse, majandusarvestuse ja maksunduse ning sekretäri- ja kontoritöö ÕKR-ide (kokku endine äriteenuste ÕKR⁸¹) õppekavad läbisid kvaliteedihindamise 2012. ja 2015. aastal. Hulgi- ja jaekaubanduse ÕKR-i (endine kaubanduse ÕKR) õppekavade viimased hindamised toimusid 2013. ja 2016. aastal. Valdkonnas on ka hulk üsna uusi õppekavasid (nt turunduse ja reklaami ning rahanduse, panganduse ja kindlustuse ÕKR-ides), mis ei ole veel akrediteerimist läbinud ega ekspertidelt kvaliteedihinnangut saanud.

2019. aastast said automaatselt tähtajatu õppe korraldamise õiguse kõik koolide õppekavarühmad, mis olid 2018. aasta lõpuks kutseõppekavarühmade akrediteerimisel saanud maksimaalse kuueaastase akrediteeringu⁸². Kõik tähtajatu õppe korraldamise õiguse saanud õppekavarühmad peavad vähemalt korra kuue aasta jooksul läbima õppekavarühma kvaliteedi hindamise. **Ärinduse ja halduse õppesuuna õppekavarühmade uus hindamine kutseharidusasutustes toimub 2020. aastal**⁸³. Kuna viimased kvaliteedihindamised pärinevad 2015. ja 2016. aastast ning suure osa koolide puhul ka 2012. ja 2013. aastast, ei ole uuringu autorite hinnangul need nüüdseks enam ajakohased andmeallikad. Seetõttu nendel käesolevas analüüsis pikemalt ei peatuta.

7.2.1. Tööandjate hinnangud kutsehariduse kvaliteedile

OSKA varasemates uuringutes (eelkõige arvestusala, personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamise, kaubanduse, rentimise ja paranduse uuring ning kultuuri ja loometegevuse uuringu turunduse ja kommunikatsiooni alavaldkond) esitatud tööandjate hinnangutest kutseharidusõppele

⁸⁰ Ettevõtlusõppe rakendamise tulemuslikkust kutse-, kõrg- ja üldhariduse tasemel on ka hinnatud. Täpsem kokkuvõtte uuringust on veebilehel <https://ettevotlusope.edu.ee/uuringud/ettevotlusope-moju-kutse-ja-korghariduses/>.

⁸¹ Hariduse valdkonna andmeid liigitati kuni 2015. aastani ISCED 1997 alusel, alates 2016. aastast tehakse seda ISCED-F 2013 alusel.

⁸² EKKA; <http://ekka.archimedes.ee/kutseoppe-valishindamine/>; 2015. aasta äriteenuste ÕKR-i hindamise tulemusena said kolmeaastase akrediteeringu Hiiumaa Ametikool ja Järvamaa KHK, 2016. aasta kaubanduse ÕKR-i hindamise tulemusena said kolmeaastase akrediteeringu Võrumaa KHK ja Valgamaa KÕK. 2018. aastal sai Valgamaa KÕK-i hulgi- ja jaekaubanduse ÕKR uue kolmeaastase akrediteeringu.

⁸³ Kutseõppe kvaliteedi hindamises osalevate õppesuundade ja õppekavarühmade 2019–2022. a ajakava: http://ekka.archimedes.ee/wp-content/uploads/Kutseoppe_kvaliteedihindamine_2019_2022.pdf.

saab välja tuua teatud üldistused ka ärimise ja halduse õppesuuna õppekavade kohta. Kirjeldatud üldistused ei puuduta üks ühele kõiki koole ja õppekavasid.

Sarnaselt kõrgkoolide lõpetajatega hinnati kutseõppe lõpetajate puhul arendamist vajavaks **tööolukorras toimetuleku ning õpitud teoreetiliste teadmiste praktikas rakendamise oskusi**. Siin eristusid hinnangud sekretäri- ja kontoritöö õppekavade lõpetajatele, kelle erialaseid teadmisi ning ka praktilisi oskusi tööandjad tunnustasid. Praktilise kogemuse suurendamiseks soovitatakse õppetöös rohkem kasutada **reaalses tööelus ette tulevaid ülesandeid** ja probleeme, rakendada enam **aktiivõppemeetodeid** ning panustada rohkem nii **praktikakohtade eelkõigetele** sõlmimisse kui ka **praktikajuhendajate koolitusse**. Samuti rõhutatakse **kutseõpetajate stažeerimisvõimaluste** laiendamist nii ettevõtetes kui ka teistes koolides.

Koolide, ettevõtete ning valdkonna erialaühenduste ja katusorganisatsioonide koostöö vajalikkust toovad tööandjad esile nii **kutsehariduse õppekavaarenduse** (sh tööturu ja valdkonna nõudmistele vastavate nüüdisaegsete teadmiste ja teemade õppekavadesse lisamise) kui ka ajakohaste **õppematerjalidega varustatuse** seisukohalt. Kuigi nii EKKA hindamisaruannete kui ka koolide endi hinnangud koostööle ettevõtetega on enamasti positiivsed, leiavad OSKA uuringute käigus intervjuueeritud tööandjad siiski sageli, et nad ei ole piisavalt kaasatud ning nende vajadustega väga ei arvestata (eelkõige kaubanduse, rentimise ja paranduse ning turunduse ja kommunikatsiooni valdkonnas). Erandina võib nimetada personali- ja administratiivtöö valdkonda, kus ettevõtete esindajad kirjeldasid koostööd kutsekoolidega õppekavade arendamisel, praktika korraldamisel ning täiendusõppe pakkumisel tõhusana.

Kutseõppe üldise arenguvajadusena nähti **üldoskuste** (suhtlemine, meeskonnatöö, teabe esitamine, analüüsioskus, enesejuhtimise oskused jne) ning **nii valdkonnaspetsiifiliste kui ka üldiste IKT-oskuste arendamist** õppetöö käigus.

Samuti tõid OSKA eksperdid ja tööandjad esile, et **kutseõppeasutuste roll täiskasvanute koolitajana on kasvamas** ning koolid võiksid rohkem tähelepanu pöörata **paindlike õppimisvõimaluste** (lühiajalised kursused, moodulõpe, töökohapõhine õpe jne) loomisele ja tutvustamisele.

8. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse õppe nõudluse ja pakkumise tasakaal

Lühikokkuvõte

- 1990-ndatele iseloomulik massiline ärindushariduse nõudlus on vähenenud, kuid selle hariduse omandanud on viimase 30 aastaga tööturule tulnud palju.
- Juhtimis- ja organisatsioonikultuuri ning ettevõtluse arendamise alal on ärindusõppe vajadus püsiv, kuid nõudlus on pigem paindliku ning järkjärgulise ärindusteadmiste ja -oskuste omandamise või täiustamise järele, sh eelistatud on täiendusõppe ning lühemad tasemeõppe formaadid.
- Automatiseerimine ja digitaliseerimine ning sellega kaasnev tööjõuvajaduse vähenemine mõjutab väga tugevalt mitmeid suuri ärinduse ja halduse valdkondi (eelkõige raamatupidamine ja assisteerimine) ning samal ajal suurendab äri- ja finantsanalüüsi, andmeteaduse ning majanduse ja IT ühendkompetentsiga spetsialistide nõudlust.
- Statistiline nõudluse-pakkumise analüüs viitab enamikus ärinduse alavaldkondades koolilõpetajate ülejäägile. Tööandjad valdavalt ei tunneta ärindusõppe lõpetajatest puudust, v.a ostu-, hanke- ja tarneahela juhtimisega seotud kutsealade esindajatest, kaubanduse kategooriajuhtidest ning finants- ja ärianalüüsi ning majanduslase andmeteadusega seotud kutsealade töötajatest.
- Viimastel aastatel on nõudlus ja pakkumine liikunud enam tasakaalu suunas. Kutsealadel, kus OSKA valdkonnauuringud on viidanud suurele õppe ülepakkumisele, on õppekohtade arvu vähendatud. Tööjõu puudujäägiga kutsealadel on tasemeõpet suurendatud.

Selle peatüki esimeses osas antakse ülevaade ärindusega seotud kutsealade tööjõunõudlusest ja sellega seotud haridusnõudlusest. Teises osas võetakse vaatluse alla varasemate OSKA uuringute hinnangud ärinduserialadega seotud tööjõunõudluse ja hariduspakkumise tasakaalule, täiendades neid viimaste aastate arengusuundadega.

8.1. Nõudlus

Kuna ärinduse ja halduse ning majandusteaduse haridusega seotud ametialad jaotuvad kõikidesse majandussektoritesse, on nõudlus nende ametialade järele keskpikas perspektiivis seotud nii üldiste majanduse ja ühiskonna arengusuundadega, konkreetsete tegevusalade arenguga kui ka üldiste juhtimis- ja organisatsioonikultuuri trendidega.

Üldised ärindus- ja haldus- ning majandusteaduslase hariduse nõudlust mõjutavad suundumused on järgmised.

- Taasiseseisvuse alguses oli ärindus- ja haldus- ning majandusteaduslase hariduse järele massiline nõudlus, sest üles oli vaja ehitada uued organisatsioonid ning tänapäevane ettevõtlus ja avalik sektor. Nii on 1990. ja 2000. aastatel selle hariduse omandanud suur hulk inimesi, kes on praegu tööturul kõige aktiivsemas tööeas. Seetõttu on nende erialade lõpetanute pakkumine suhteliselt suur ka värskeid koolilõpetajaid arvesse võtmata.

- Kvaliteetsed ja nüüdisaegsed juhtimist peetakse Eesti organisatsioonide nõrgaks kohaks. Samuti toovad ühiskonna ja majanduse suundumused ja arenguvajadused (tootlikkuse suurendamine, väärtusahelas kõrgemale liikumine, tööstuse digitaliseerimine, kaalukaasi kaldumine allhangete asemel omatoodangu poole, iduettevõtlus, andmepõhiste otsustusmudelite ja analüütika ulatuslikum kasutamine) kaasa kasvava vajaduse vastavate kompetentside järele. Samal ajal ollakse varasemast vähem valmis omandama neid mitu aastat kestvas tasemeõppes, eriti juhul, kui juba töötatakse. Tasemeõppe populaarsust valikuna suurendab aga tasuta kõrgharidus ja kutseõpe.
- Nõudlus on pigem paindliku ja järkjärgulise ärianduskompetentside omandamise või täiustamise järele, kuid sellele ei pea tingimata vastama tasemeõpe, vaid pigem oodatakse erineva kestusega täiendusõpet. Rikkalike täiendusõppevõimaluste kõrval ei pruugi tasemeõppe vajadus kasvada.
- Et organisatsioonid on muutumas struktuurilt lamedamaks ja vähem hierarhiliseks, väheneb ka juhtide arv.
- Automatiseerimine ning sellega kaasnev tööjõuvajaduse vähenemine mõjutab väga tugevalt mitmeid ärianduse ja halduse valdkondi. Näiteks raamatupidamine ja assisteerimine (sekretärid, administraatorid) on kutsealad, kus automatiseerimise tõenäosus on üks suurimaid. Seni on raamatupidamise ja sekretäri ametialad kuulunud Eestis suurimate hulka ning seega on palju ka sellise väljaõppega inimesi. Seega vähendab automatiseerimine ärianduse ja halduse valdkonnas tööjõunõudlust.
- Teisalt suurendavad digitaliseerimine ja andmemajanduse areng järsult vajadust eri tüüpi andmete töötlemise, analüüsi ja modelleerimise, visualiseerimise ja kommunikeerimisega seotud kompetentside järele, mis tähendab nõudlust ühelt poolt andmeteadust ja IT-d ning teiselt poolt majandust, äriandust, avalikku haldust või eri majandusvaldkondi ühendavate õppekavade järele.
- Avaliku sektori hõivatute arvu sidumine tööealise rahvastiku vähenemisega kahandab tasapisi ärianduse ja halduse õppe nõudlust, kuna suhteliselt suur osa vastava hariduse omandanuist töötab avalikus sektoris.
- Nõudlust vähendab ka kestev suundumus teenuste sisseostmise poole, st vastavat funktsiooni täitvat inimest ei hoita organisatsioonis palgal, vaid teenus ostetakse sisse sellele spetsialiseerunud pakkujalt. Hea näide on Riigi Tugiteenuste Keskus, mis on avaliku sektori raamatupidajate arvu vähendanud ja pakub järjest rohkem ka teisi administreerimisteenuseid. Sisse ostetakse ka teisi äriandusteenuseid, nt assisteerimine, personalitöö ja värbamine, turundus, ärikonsultatsioon jne.

Allpool on kokkuvõtlikult esitatud varasematel OSKA uuringutel põhinevad hinnangud ärianduse ja halduse ning majandusteaduse haridusega seotud kutsealade nõudlusele (vt tabel 11, aga ka ptk 4.1 ja lisa 2). Tervikuna nõudlus ärianduse ja halduse erialade lõpetajate järele kahaneb. Üldise suundumusena väheneb vajadus pigem keskastme spetsialisti ja ametniku tasandil, st kergemini automatiseeritavates funktsioonides. Juhtide ja tippspetsialistide tasandil tööjõuvajadus pigem veidi kasvab.

Tabel 11. Ärindusega seotud kutsealade hõiveprognoos ning hinnang nõudluse ja pakkumise tasakaalule OSKA valdkonnauuringute põhjal

Valdkond	Kutseala	Hõivatute arv ^a	Hõive-trendi prognoos ^b	Nõudluse ja pakkumise tasakaal ^c
Ärinduse kutsealad				
Arvestusala	Finantsjuhid	1 740	↗	+
	Finantskontrollerid, analüütikud, arendusjuhid	11 550	↑	=
	Pearaamatupidajad, vanemraamatupidajad		↓	=
	Keskastme raamatupidajad	6 780	↓	+
	Palgaarvestajad, arveametnikud	1 270	↓	+
	Vandeaudiitorid	u 300	→	=
	Siseaudiitorid	u 300	→	=
Personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamine	Personalitöö juhid ja tippspetsialistid	2 600	↗	+
	Personaliametnikud	700	↓	+
	Karjääriteenuste spetsialistid	200	↗	=
	Assisteerimise keskastme spetsialistid	9 900	↘	=
	Assisteerimise kontoriameetnikud	3 900	↓	=
	Tervishoiusekretärid	1 000	↑	–
	Assisteerimise lihtametnikud	6 800	↓	=
	Teabe- ja dokumendihaldurid	1 400	↘	+
	Ärikonsultandid	800	↑	=
Transport, logistika, mootorsõidukite remont ja hooldus	Transpordi ja logistika juhid ja tippspetsialistid	8 160	↗	–
	Logistikud ja ostuspetsialistid	3 110	→	–
Kaubandus, rentimine, parandus	Müügi- ja turundusjuhid	3 850	↗	=
	Juhid kaubanduses	14 440	→	–
	Müügi tippspetsialistid	560	↗	=
	Müügiesindajad kaubanduses	12 560	↘	=
	Müügiesindajad teistes sektorites		↗	=
	Väljapanekute ja planogrammide spetsialistid	560	→	–
	Tootejuhid	1 020	→	–
	Müügikorraldajad	2 900	→	–
	Müüjad-klienditeenindajad	26 090	↘	!
	Müüjad-klienditeenindajad-kassapidajad	2 930	↓	
	Kaugmüügitöötajad	230	↘	
Loomemajandus	Turundusspetsialistid	1 900	↑	+
	Kommunikatsioonispetsialistid	1 200	↑	+
Õigus	Õigusassistendid	240	↓	+
Kinnisvarateenused	Kinnisvarahindajad	80	→	=
	Kinnisvaramaaklerid	910	→	=
Ärindusega seotud kutsealad teistes OSKA uuringutes				
Põllumajandus ja toiduainetööstus	Põllumajandusettevõtte juhid	530	↘	=
	Tootmisjuhid	313	→	=
	Tootearendusjuhid	150	↗	=
	Kvaliteedijuhid	313	↗	=
Energeetika ja kaevandamine	Juhid kaevandamises	100	↘	–
	Juhid energeetikas	700	→	–
Metsandus ja puidutööstus	Juhid	2 240	↘	=
	Müügijuhid		↗	=
	Ostujuhid		↗	=

Metalli- ja masinatööstus	Müügi- ja turundusjuhid	200	↗	–
	Tarnealajuhid	170	↗	–
	Tootejuhid	90		
	Tootmis-, tsehi-, kvaliteedi- ja tehnikajuhid	2 200	→	–
Keemia-, kummi-, plasti- ja ehitusmaterjalitööstus	Juhid keemia-, õli- ja ehitusmaterjalitööstuses	470	→	+
	Juhid kummi- ja plastitööstuses	260	→	+
Rõiva-, tekstiili- ja nahatööstus	Ostu- ja müügispetsialistid	180	↑	+
Vee- ja jäätmemajandus ning keskkond	Juhid veemajanduses	230	↘	=
	Juhid jäätmemajanduses	330	↗	=
Ehitus	Juhid ehituses (sh objekti- ja projektijuhid)	8 750	→	–
Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia	IKT-kompetentsiga juhid	2 770	↗	–
Majutus, toitlustus, turism	Turismiettevõtete juhid	350	→	=
	Majutusettevõtete juhid	650	→	=
	Majutusettevõtete allüksuste juhid	420	↗	=
	Toitlustusettevõtete juhid	2 370	→	–
Sotsiaaltöö	Juhid	640	↘	+

^a Vastava uuringu läbiviimisel kasutatud hõivatute arv (2011.–2013. a keskmine kuni 2015.–2017. a keskmine).

^b Hõivatute arvu muutuse prognoos uuringule järgnenud 5–10 aasta vaates. Skaala viitab prognoositud muutusele kümne aasta jooksul: → stabiilne (+/–5%), ↗/↘ väike kasv/kahanemine (5–10%), ↑/↓ keskmine või suur kasv/kahanemine (10–20%, üle 20%).

^c Hinnang tööjõu nõudluse ja pakkumise tasakaalule: + pakkumine ületab nõudlust, – nõudlus ületab pakkumist, = nõudlus ja pakkumine on üldiselt tasakaalus, ! turutõrge tööturul.

Allikas: OSKA valdkonnauuringud

8.2. Nõudluse ja pakkumise tasakaal

Üldiselt tööandjad äriandjariduse lõpetajate puudust ei tunneta. See on tööandjate jaoks sageli teravas kontrastis tööjõunappusega paljudel n-ö sisuerialadel, eriti tehnilistes valdkondades. Ka statistiline nõudluse-pakkumise analüüs viitab enamikus äriandjariduse alavaldkondades koolilõpetajate ülejäägile. Puudujääk on mõnel spetsiifilisel äriandjariserialal, nt kõrghariduse tasandil ostu- ja hankekorraldus, majandus- ja äriandjaranalüüs, majanduse ja IT ühendkompetentsid.

Viimastel aastatel on äriandjariduse tasemeõppe maht ja sisu paljudel juhtudel liikunud või liikumas tööturuvajadustega parema kooskõla poole, mh seoses OSKA uuringuaruannetes esitatud soovistustega ning HTM-i koolitustellimuse ja koolidega sõlmitud halduslepingute muutustega.

Äriandjariduse ja halduse ning majandusteaduse kõrghariduse õppekavade puhul on välisüliõpilaste osakaal keskmisest märksa suurem, sh magistriõppes on see viimastel aastatel kiiresti kasvanud. Nende rakendumine Eesti tööturul ei ole kuigi suur, v.a IT ja majanduse ühenderialadel. Töö leidmiseks on vaja osata eesti keelt ning hästi tunda kohalikke äritavasid, avaliku sektori toimimist ja õigusloomet, kuid välisüliõpilastel on seda õpingute käigus keeruline piisaval tasemel omandada. Seega tuleb nõudluse ja pakkumise tasakaalu hindamisel vaadata ka vastavate õppekavade alusel õppivate välisüliõpilaste osakaalu muutust.

Äriandjariduse koolituspakkumise hindamisel ja planeerimisel võib arvestada, et selles valdkonnas toimib hästi ka eraturg: valdkonna haridusmaastikul on kaua tegutsenud EBS ja EEK Mainor ning erakoolitusi pakutakse rikkalikult. Seega ei pea eelduseks seadma seda, et kogu tasemeõppe vajaduse täidaksid riiklikud õppeasutused.

Viimati avalik-õiguslike ülikoolide ja HTM-i vahel sõlmitud halduslepingutes sätestati ülikoolide kohustus vähendada ärimise ja halduse esimese astme vastuvõttu võrreldes 2017/2018. õppeaasta vastuvõttuga (vt lisa 5). 2017/2018 moodustas ärimise ja halduse õppesuund 18% kogu kõrghariduse esimese astme vastuvõttust. Halduslepingutele vastaval määral vastuvõttu vähendades (eeldusel, et muud parameetrid jäävad samaks) oleks ärimise ja halduse osakaal vaid ühe protsendi võrra väiksem, 17%. See sisaldab küll ka viiendiku jagu välisüliõpilasi. Kui arvestada vaid vastu võetud Eesti üliõpilaste osakaalu ning selle muutust halduslepingutes kokku lepitud määral, siis moodustas ärimise ja halduse õppesuund 2017/2018. õppeaastal 16% kogu kõrghariduse esimese astme vastuvõttust. Halduslepingutes kokku lepitud arvesse võttes väheneks see 14%-ni. Kuna osas koolides vähenes 2019/2020. õppeaastal vastuvõtt mitmesugustel põhjustel enamgi, siis Eesti üliõpilaste arvestuses oligi ärimise ja halduse vastuvõtu osakaal sel õppeaastal 14%. **Käesoleva uuringu käigus hindasid tööandjatest eksperdid optimaalseks, kui ärimise ja halduse õppesuuna valiks umbes 10% kõrgkoolide bakalaureuse- ja rakenduskõrgharidusõppesse astujatest**, seega võib selle hinnangu kohaselt vastuvõetute arvu veelgi vähendada.

Allpool on esitatud hinnangud tööjõunõudluse ja tasemeõppe pakkumise tasakaalule ärimis- ja majandusvaldkondade kaupa.

Arvestusala

Nõudluse trend: automatiseerimise tõttu kahanev, v.a tippspetsialisti tasemel arvestusala analüütikud, arvestussüsteemide arendusjuhid ja -spetsialistid ning finantskontrollerid, kelle järele vajadus kiiresti kasvab. Finantsjuhtimise haridus on ka paljudel juhtidel.

Nõudluse ja pakkumise tasakaal: üldiselt ülepakkumine, v.a magistriõpe. Raamatupidamise eriala on kutseõppes populaarne, kuid madalama taseme kompetentside järele valdkonnas vajadus kahaneb – seega on ülepakkumine ennekõike kutseõppes.

Pakkumise trend: viimastel aastatel on kutseõppes vastuvõttu järk-järgult vähendatud. Ülikoolid on vähendanud arvestusala rakenduskõrgharidust piirkondlikes kolledžites. Selle tulemusel on nõudluse ja pakkumise tasakaal paranenud.

Personalitöö

Nõudluse trend: kõrgemal tasandil personalijuhtimise, samuti värbamis- ja koolitusspetsialistide vajadus veidi kasvab. Madalama taseme funktsioonides väheneb tööjõuvajadus automatiseerimise tulemusel.

Nõudluse ja pakkumise tasakaal:

- personalitöö õppes ületab pakkumine statistiliselt olulisel määral tööjõuvajadust. Samas õpib personalitöö magistriõppekavade alusel enese juhtimisalaseks arendamiseks ka palju juhte väljastpoolt personaliala, mis on soovitatav suundumus. Ka psühholoogiakompetents on rakendatav paljudel elualadel;
- karjäärspetsialisti tasemeõpe puudub.

Pakkumise trend: magistriõppes on viimastel aastatel vastuvõttu vähendatud, seega on nõudluse ja pakkumise tasakaal paranenud.

TÜ psühholoogia magistriõppekavas vormistati eraldi karjäärinõustamise moodul. Samuti on TÜ-s loodud karjäärinõustamise täiendusõppekava.

Administratiivtöö

Nõudluse trend: nõudlus on vähenenud ja väheneb ka edaspidi automatiseerimise ja äritavade muutumise tulemusel. Teabe- ja dokumendihalduses on seoses digitaliseerimisega ja sellega kaasnevate uute funktsioonidega langus väiksem.

Nõudluse ja pakkumise tasakaal:

- sekretäride ja juhiabide õppes on pigem väike statistiline ülepakkumine, mis seoses vähenenud vastuvõtuga jõuab lähiaastatel statistiliselt tasakaalu;
- teabehalduses on statistiliselt mõningane ülepakkumine;
- õigusassistendi erialal on tööandjate hinnangul ülepakkumine.

Pakkumise trend: traditsiooniline sekretäriõpe on märkimisväärselt vähenenud. Asemele on tulnud spetsiifilisemaid ja lühemaid õppekavu, mis vastavad paremini tööturu vajadusele.

Kaubandus (sh ost ja müük)

Nõudluse trend: spetsialistide ja juhtide hõive pigem kasvab, teenindajate ja lihttöötajate hõive kahaneb.

Nõudluse ja pakkumise tasakaal:

- suur puudus on kaubanduslase kõrgharidusega juhtidest, sh kategooriajuhtidest, toote- ja ostuspetsialistidest ning -juhtidest;
- müügi- ja turundusjuhtidest, müügiesindajatest puudust ei ole, need on populaarsed erialad ja pakkumist on piisavalt või üle.

Pakkumise trend: kõrgharidusõppes on üks kaubanduse õppekava. 2018. aastal avati TMK-s ostu- ja hankespetsialisti eriala, mis peaks puudujääki leevendama. Samuti on uues ärikorralduse spetsialisti õppekavas moodul „Ostutoimingute ettevalmistamine ja läbiviimine“. Puudujäägi leevendamiseks kõrghariduse tasandil on väga oluline 2020. aastal TTK-s avatav ostu- ja hankekorralduse eriala.

Logistika juhtimine, tarneahela juhtimine

Nõudluse trend: transpordi ja logistika juhtide ja tippspetsialistide vajadus kasvab, ostuspetsialistide ja logistikute vajadus on stabiilne ning transpordikorralduse madalamal oskustasemel see pigem väheneb.

Nõudluse ja pakkumise tasakaal:

- hankejuhtide, tarneahela- ja logistikajuhtide nõudlus ületab pakkumist. Ettevõtjad tunnetavad tööjõupuudust ja näevad vajadust koolitada rakenduskõrghariduse tasemel tippspetsialiste juurde, et vähendada pikemas perspektiivis hankejuhtide, tarneahela- ja logistikajuhtide ning transpordiplaneerijate puudujääki;
- ostuspetsialistide nõudlus ületab pakkumist, valdkonnauuringu ajal erialal tasemeharidust ei pakutud. Tööandjad nägid vajadust kutsehariduse tasemel väljaõppe järele (5. tase, nt transpordikorraldusega seotud ülepakkumisega erialade arvelt).

Pakkumise trend: kõrgharidusega tööjõu puudujäägi leevendamiseks on väga oluline 2020. aastal TTK-s avatav ostu- ja hankekorralduse eriala. 2018. aastal avati TMK-s ostu- ja hankespetsialisti eriala, mis peaks leevendama spetsialistide puudujääki. Samuti on uues ärikorralduse spetsialisti õppekavas moodul „Ostutoimingute ettevalmistamine ja läbiviimine“.

Turundus

Nõudluse trend: nii turundus- kui ka kommunikatsioonispetsialistide vajadus on väikses kasvutrendis. Turundustaust on levinud ka juhtide seas. Turundusoskusi peetakse vajalikuks ja eeldatakse üha enam ka muudel ametikohtadel.

Nõudluse ja pakkumise tasakaal:

- turundusspetsialistide koolituspakkumine ületab statistiliselt olulisel määral tööjõuvajadust, ent samal ajal on turunduskompetentsid vajalikud võrdlemisi paljudel ametialadel;
- kommunikatsioonispetsialistide tasemeõppe pakkumine ületab statistiliselt nõudlust. Tööandjate hinnangul aga kommunikatsioonispetsialistide põhikutsealal tasemeõppe lõpetajate ülepakkumist ei ole.

Pakkumise trend: turundus on jätkuvalt üks populaarsemaid ärimõtte spetsialiseerumisasasid. Kommunikatsiooni erialadel on vastuvõetute arv langenud, mistõttu ka pakkumine väheneb.

Pangandus

OSKA panganduse uuring valmib 2020. aasta teises pooles ja siin esitatud hinnangud on esialgsed.

Nõudluse trend: esialgsel hinnangul stabiilne, analüütikute⁸⁴ puhul kasvav.

Nõudluse ja pakkumise tasakaal: esialgsel hinnangul tasakaalus. Rahanduserialade lõpetajate hajuvus tööturul on väike, enamik rakendub haridusega tihedalt seotud ametialadel.

Pakkumise trend: rahanduse ja finantsjuhtimise erialad ja spetsialiseerumissuunad on ärimõtte alavaldkondade võrdluses üldiselt populaarsed.

Majandusteadus

Nõudluse trend: pigem tõusujoones seoses kasvava vajadusega ärinõustamise, matemaatilise majandus- ja ärianalüüsi ning modelleerimise järele.

Nõudluse ja pakkumise tasakaal: matemaatilise majandusteaduse alal ületab nõudlus pakkumist. TÜ sellealases magistriõppes on enamik välisüliõpilased.

Pakkumise trend: Eesti üliõpilaste arv majandusteaduse erialadel on vähenenud.

Avalik haldus

OSKA avaliku halduse uuring valmib 2020. aasta teises pooles ja siin esitatud hinnangud on esialgsed.

⁸⁴ Samuti kasvab nõudlus IT-ametialadel, nagu hinnati ka OSKA IKT uuringus.

Nõudluse trend: esialgsel hinnangul ja varasematele OSKA uuringutele tuginedes pigem languses. Trendina väheneb vajadus avaliku halduse alase hariduse järele, kuna värvata soovitakse pigem ametikohale sisuliselt vastava haridusega inimesi.

Nõudluse ja pakkumise tasakaal: avaliku halduse ja haldusjuhtimise erialadel oli 1990.–2000. aastatel arvukalt õppijaid, seetõttu on tööturul suur hulk asjaomase haridusega inimesi.

Pakkumise trend: õpe on kõrghariduse esimesel astmel vähenenud, sh ei õpetata enam haldusjuhtimise eriala, mida õpiti 1990. ja 2000. aastatel massiliselt.

Üldjuhtimine

Nõudluse trend: pigem stabiilne, kuid kasvab tasemeõppeväliste õppevormide vajadus. Eri majandustegevusaladel, eriti tööstuses, eeldatakse juhilt pigem valdkonnaspetsiifilist haridust ja sellele lisaks omandatavat juhtimiskompetentsi. Seega püsib vajadus ka ettevõtlus-, juhtimis- ja valdkonnateadmisi ühendavate õppekavade järele.

Nõudluse ja pakkumise tasakaal: OSKA valdkonnauuringute põhjal pigem tasakaal või ülepakkumine. Juhtide puudujääk OSKA valdkonnauuringus viitab üldjuhul valdkonna hariduspakkumise, mitte äriandushariduse puudujäägile. Valdkonna- ning juhtimis- ja äriandusteadmisi ühendavatest õppimisvõimalustest on mõnes valdkonnas puudujääk.

Pakkumise trend: üldjuhtimise ja ettevõtluse õppekavu on pigem jäänud vähemaks või on need suunatud pigem välisüliõpilastele. Mitmes ülikoolis pakutaval *executive MBA* õppel on juhtimiskultuuri ja ettevõtluse arendamisel oma koht.

9. Peamised järeldused

Nõudluse ja pakkumise tasakaal

- **Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse haridus on juba aastakümneid olnud õppima asujate seas populaarne valik.** Paljudel majanduse ja ärinduse õppekavadel on keskmisest märksa suuremad sisseastumiskonkursid nii kutse- kui ka kõrgharidusõppes. Populaarsemad valdkonnad on olnud läbi aastate finantsjuhtimine, majandusarvestus, turundus ja personalijuhtimine.
- **Ärinduse ja halduse tasemeõppe lõpetajate puudujääki tööturul üldiselt ei ole, ei statistiliselt ega ka tunnetuslikult.** Ettevõtted ja tööandjad puudujääki ning raskusi töötajate leidmisel üldiselt ei nimeta. **Pigem on ärinduse ja halduse lõpetajaid värbavates majandussektorites viimastel aastatel valitsenud erandlik olukord, et kandidaate on võimalik valida. Puudus võib olla väga spetsiifilistest kõrgetasemelistest oskustest ja spetsialistidest**, nt andmeanalüüsi, majandus-, finants- ja ärianalüüsi, rahvusvahelise ostu ja müügi, tarneahela juhtimise või arvestussüsteemide arenduse alal. Mõnel puhul pole värbamisraskuste taga mitte vähene koolitamine, vaid muud turutõrked. Mitmete ärinduse funktsioonide puhul on OSKA uuringutes esile toodud ületootmine. Üldjuhul on sellistes õppekavarühmades vastuvõttu järgnenud aastatel vähendatud, nii et **nõudluse ja pakkumise suhe on liikunud tasakaalule lähemale.**
- Kuigi erakoolide osatähtsus on ärindus- ja haldusalase tasemehariduse andmisel vähenenud, täidavad kaks alles jäänud erakõrgkooli – EBS ja EEK Mainor – valdkonna haridusmaastikul hästi sisse töötatud rolli. **Majandus ja ärindus on haridusvaldkonnad, kus kogu tasemeõpe ei pea olema riiklike õppeasutuste kanda, kuna seda on valmis andma ka erakoolitusasutused ning suur osa õppijaid on valmis selle eest maksma.** Seda näitab muu hulgas veel kümnenditagune olukord, kus ligi 90% ärinduse ja halduse kõrghariduse omandajaist õppis tasulises õppes. **Tasemeõppe kroonilise ressursipuuduse tingimustes võib kaaluda tasuta õppekohtade arvu vähendamist ärinduse ja majanduse tasemeõppes, eriti magistriastmel⁸⁵.**
- **Trendina on kõrghariduse tasemel ärinduse ja halduse ning majandusteaduse erialade õppijate arv vähenenud, sh on vähenemine toimunud peamiselt rakenduskõrgharidus- ja bakalaureuseõppes**, samal ajal kui magistriastmel on õppijate arv kasvanud. Tööandjate hinnangul on sellised suundumused kooskõlas turunõudlusega, kuid teatud mahus peab säilima ka kõrghariduse esimese astme õpe. **Tööturu tulevikuvajadusi silmas pidades võiks pidada piisavaks seda, kui ligikaudu 10% kõrghariduse esimesele astmele sisseastujaist valib ärinduse ja halduse või majandusteaduse.**
- Kasvanud on ärindus- ja haldus- ning majandusteadusalase hariduse tähtsus n-ö teise haridusena, st muu õpitud eriala täiendamiseks. **Selgelt on kasvanud nõudlus lühemas, paindlikumas ja sisult kompaktsemas vormis tasemeõppe järele, mis peegeldub tasemeõppemaastikul ühelt poolt kutseõppe kasvanud populaarsuses ja teiselt poolt**

⁸⁵ Uuringu käigus toimunud fookusgrupiaruteludel jäi kõlama mõte muuta kogu ärinduse ja halduse magistriõpe tasuliseks. See ei ole kõrghariduse praegust seadusandlikku ja poliitilist raamistikku arvestades tõenäoliselt realiseeritav.

magistriõppes. Ennekoike väljendub see aga ärimis- ja majandusala täiendusõppe suures osakaalus, kus pikema täiendusõppe programmid pakuvad tasemeõppele alternatiivi.

- **Juhtimise ja halduse õppekavarühm on ärimiskõrghariduse tasemel küll ülekaalukalt suurim, kuid ärimis- ja haldusala üldteadmiste suunatud õppekavu on selle sees aja jooksul tublisti vähemaks jäänud.** Seda võib pidada tööturu vajadustega kooskõlas olevaks suundumuseks. Suur osa õppekavu on ka suunitletud mõnele konkreetsele majandussektorile või hõlmavad peaaegu tasemel klassikalisi ärimise funktsioone. Juhtimissuunitlusega õppekavad on pigem magistriastmel, sh juhtidele mõeldud *executive MBA* õpe.
- **Inglisekeelsete õppekavade arv ning välisüliõpilaste osakaal on ärimise ja halduse ning majandusteaduse hariduses märkimisväärselt suurenenud, kuid seda ei nähta üldjuhul probleemina.** Jätkuvat rahvusvahelistumist on soovitatud ka EKKA hindamisaruannetes. Kuna majandus- ja ärimisõppe on ka mujal maailmas välisüliõpilaste seas populaarne valik, kasutavad Eesti kõrgkoolid seda võimalusena haridusteenust eksportida (sh tuginedes Eesti iduettevõtlike, digilahenduste ja e-teenuste kogemusele). Ärimisõpingud lõpetanud välisüliõpilastest jääb Eestisse pigem väike osa, kuna tööturul nendest puudust ei ole. **Välisüliõpilaste suur osakaal võib probleemseks osutuda kitsastes lõikudes, kus õpetatava kompetentsi järele on ka Eesti tööturul oluline vajadus, nt matemaatilise majandusteaduse alal.**

OSKA uuringutel põhinevad üldistatud sõnumid

- **Juhtide üldlevinud ja eelistatud haridustee on valdavalt erialane kõrgharidus** vastavas valdkonnas ning piisav töökogemus, **juhtimisõppest arendatakse täienduskoolitustel ning ärimise ja halduse õppesuuna tasemeõppes.** Müügi- ja turundusjuhtide eelistatud karjääriteedel valitsevad valdkondlikud erisused.
- **Majandus-, ettevõtlik-, ärimis- ja finantsteadmiste ning -oskuste vajadust** on esile toodud paljudel põhikutsealadel (nii tipp- ja keskastmespetsialistidel kui ka oskustöölistel, nt käsitöölistel) **üle majandusvaldkondade.**
- **Ärilise ja inimkeskse mõtteviisi koos rakendamise oskust** nähakse eduka tegutsemise eeldusena eri valdkondade põhikutsealadel. Üha enam pööratakse organisatsioonides tähelepanu sellistele teemadele nagu kasutajakeskne teenusedisain, konsultatiivne ja kliendikeskne müük, kliendikogemuse analüüs, töötaja kogemuse juhtimine, tööandja bränding, värbamisturundus jne.
- **Praktika sisulisemaks korraldamiseks** kõigil ärimise ja halduse õppesuuna erialadel on vaja **ettevõtete ning koolide süsteemsemat koostööd.**

Täienduskoolitus

- Viimastel aastatel on **juhtimise ja halduse õppekavarühm olnud täienduskoolituse kahe kõige populaarsema õppekavarühma hulgas.** See on kooskõlas valdkondlikest uuringutest esile tulnud vajadusega juhtimisõppest järele paljudel põhikutsealadel.
- **Erakoolitajate osa ärimise ja halduse õppesuuna täienduskoolituste pakkumisel on väga suur – 2018. aastal ligi 85%** (õppesuundade keskmine u 70%). Valdkonna tasemeõpet pakuvad kutse- ja kõrgkoolid on üldjuhul ka hinnatud täienduskoolituste korraldajad,

erakoolitusasutuste pakutavate täienduskoolituste kvaliteet on ebaühtlasem ja selle hindamine vajab tähelepanu.

Ärinduse ja halduse õppesuuna arenguvajadused

- Eksperdid ennustavad ärinduse ja halduse õppesuunal **interdistsiplinaarsemate õppekavade kasvavat vajadust**, nt kasvab ettevõtluse ja tehnoloogia teemasid ühendavate õppekavade arv. Järjest suurem on nõudlus **ärijuhtimise magistriõppe ehk MBA õppekavade järele**.
- Viimastel aastatel on loodud või arendatud mitmeid magistriõppekavasid, mis hõlmavad uudse võimalusena personaliseeritumat õpet, eelkõige pakkudes üliõpilastele individuaalsemat tagasisidet ja nende arengueesmärkidega seotud nõustamist (nt isiklik mentor või *coach*'i juhendatud personaalse arengu moodulid õppekavas). **Personaliseerituma õppe pakkumine võiks olla üks tulevikusuundumus, kuid kindlasti on probleemiks selle ressursimahukus.**
- **Tänapäeva töö- ja elustiil võimendab üha enam vajadust lühemaajaliste ja konkreetsetele teemadele keskenduvate õppeperioodide järele.** Töötavate spetsialistide toomiseks täiendus- ja/või tasemeõppesse (nii kutse- kui ka kõrgharidusõppesse) on vaja pakkuda paindlikke õppevorme. Näiteks kutseõppes võiks kaaluda väikeettevõtja (5. taseme) õppekava lühendamist seniselt kahelt aastalt ühele või selle paindlikumat ülesehitust nt 1 + 1 vormis, kus üheaastasele esma- või põhiõppele järgneb üheaastane jätkuõppe võimalus. Erialase jätkuõppena võiks pakkuda erinevaid spetsialiseerumisvõimalusi, nt tootearendus, ekspordiarendus ja innovatsioonijuhtimine.
- Kutseõppeasutuste roll täiskasvanute koolitajana on kasvamas – **koolid peaksid kindlasti jätkama paindlike õppimisvõimaluste (lühiajalised kursused, moodulõpe, töökohapõhine õpe jne) arendamise, pakkumise ja tutvustamisega potentsiaalsetele õppijatele.** Täiskasvanud õppija vaatevinklist on viimastel aastatel toimunud märkimisväärne areng õppevormide ja -viiside paindlikumaks muutmise poole (õppetöö sessioonidena, õhtune õpe, varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamine (VÕTA) jne). Töötava õppija seisukohalt on sama tähtsal kohal ka paindlikkus õppetöö intensiivsuse ja koormuse suhtes.
- **Õppeasutuste, ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide ning erialaühenduste koostöö on vajalik nii õppekavaarenduse, praktikakorralduse kui ka õppesisu ja -materjalide süsteemsemaks ajakohastamiseks.**

Kasutatud allikad

EBS-i koduleht. *Coaching*’u programmid EBS-is. <https://ebs.ee/coaching> (18.03.2020)

Eesti hariduse infosüsteem (EHIS). <http://www.ehis.ee/>

Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuuri koduleht. <http://ekka.archimedes.ee/> (03.02.–02.03.2020)

Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator 2008. <https://www.rik.ee/et/e-ariregister/emtak-tegevusalad>

Eesti Pank (2014). Eesti ettevõtete palga- ja hinnakujunduse uuring. <http://www.eestipank.ee/ettevotete-palga-ja-hinnakujunduse-uuring> (10.01.2020)

Eesti Teadusagentuuri koduleht. Ettevõtlusõppe programm Edu ja Tegu. <https://ettevotlusope.edu.ee/programmist/> (05.03.2020)

EKKA (2019). Välisüliõpilaste õppimine ja õpetamine Eesti kõrgkoolides. Hindamisaruanne. http://ekka.archimedes.ee/wp-content/uploads/Temaatilise_hindamise_aruanne_2019.pdf (02.03.2020)

Ernst & Young (2017). Eesti kõrgkoolide 2015. aasta vilistlaste uuring. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/vil2015_aruanne.pdf (01.04.2020)

Haridussilm. www.haridussilm.ee (30.03.2020)

Haridus- ja koolitusvaldkondade liigitus 2013v1 e ISCED-F 2013. http://metaweb.stat.ee/view_xml.htm?id=4072699&siteLanguage=ee (20.02.2020)

Haridus- ja Teadusministeerium. Euroopa Sotsiaalfondi toel programmi „Täiskasvanuhariduse edendamine ja õppimisvõimaluste arendamine“ raames pakutavad riikliku koolitustellimuse tasuta koolitused. <https://www.hm.ee/et/tegevused/taiskasvanuharidus/tasuta-kursused> (07.02.2020)

Haridus- ja Teadusministeerium. Täiskasvanuhariduse programm 2018–2021. https://www.hm.ee/sites/default/files/9_taiskasvanuhariduse_programm_2018-2021.pdf (05.02.2020)

Haridus- ja Teadusministeeriumi pressiteade (25.07.2019). Euroakadeemia jääb õppe õigusest ilma. <https://www.hm.ee/et/uudised/euroakadeemia-jaab-oppe-oigusest-ilma> (05.03.2020)

Haridus- ja teadusministri määrus (02.10.2018). Riikliku täienduskoolituse tellimuse koostamise ja esitamise kord ning akadeemilise tunni maksumus õppekavarühmade kaupa Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisalas. <https://www.riigiteataja.ee/akt/105102018001> (10.02.2020)

Jõers-Türn ja Krusell (2017). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: põllumajandus ja toiduainetööstus. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/pollumajandus-ja-toiduainetoostus/>

Jõers-Türn ja Leoma (2016). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: sotsiaaltöö. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/sotsiaaltoot/>

Kaelep ja Leemet (2016). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: metalli- ja masinatööstus. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/metalli-ja-masinatoostus/>

Kaelep ja Leemet (2017). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: transport, logistika, mootorsõidukite remont ja hooldus. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/transport-logistika-mootorsoidukite-muuk-ja-remont/>

Kaelep ja Leemet (2019). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: siseturvalisus ja õigus. Õiguse alavaldkond. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/julgeolek-ja-oigus/>

Kallas, Loogma, Peterson, Rekkor, Titov, Õunapuu (2018). Ettevõtlusõppe moodulite piloteerimine üld-, kutse- ja kõrghariduses. https://xn--ettevtluspe-jfbe.ee/wp-content/uploads/2019/05/Raport_piloteerimine_final_2019.pdf (13.02.2020)

Kitt ja Leoma (2016). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: metsandus ja puidutööstus. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/metsandus-ja-puidutoostus/>

Kitt, Leoma ja Aarna (2017). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: keemia-, kummi-, plasti- ja ehitusmaterjalitööstus. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/keemia-kummi-plasti-ja-ehitusmaterjalide-toostus/>

Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“. <https://riigikantselei.ee/et/konkurentsivoime-kava-eesti-2020> (10.01.2020)

Kreegipuu, T. (2017). Välisüliõpilased Eesti kõrghariduses. HTM-i aastaanalüüs. <https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/valisuliopilased.pdf> (15.03.2020)

Kutseharidusstandard. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/128082013013?leiaKehtiv> (03.02.2020)

Kutsekoda (2018). OSKA tööjõu- ja oskuste vajaduse valdkonna uuringute metoodika versioon 2.1. <https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2019/02/OSKA-metoodika-2.1-1.pdf>

Kutseõppeasutuste seadus. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019087?leiaKehtiv> (03.02.2020)

Kõrgharidusseadus. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019012> (17.02.2020)

Lepik ja Uiboupin (2017). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: ehitus. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/ehitus/>

Lepik ja Uiboupin (2018). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: majutus, toitlustus ja turism. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/majutus-toitlustus-ja-turism/>

Lepik ja Uiboupin (2019). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: kinnisvarateenused. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/kinnisvarateenused/>

Leppik, M. (2019). Kutse- ja kõrgharidusõpingud lõpetanute edukus tööturul 2017. https://www.hm.ee/sites/default/files/edukus_tooturul_2019.pdf (30.03.2020)

Leppik, M. (2020). Kutse- ja kõrgharidusõpingud lõpetanute edukus tööturul: andmetabelid 2018. https://www.hm.ee/sites/default/files/tabelid_avalikustamiseks_2018andmed.xls (06.04.2020)

Mets ja Leoma (2016). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: info- ja kommunikatsioonitehnoloogia. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/info-ja-kommunikatsioonitehnoloogia/>

Mets ja Veldre (2017). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: tervishoid. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/tervishoid/>

Mets ja Viia (2018). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: haridus ja teadus. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/haridus/>

Mets ja Viia (2019). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: kultuur ja loometegevus I: etenduskunstid, käsitöö, museoloogia, muusika, raamatukogundus, sport. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/kultuur-ja-loometegevus-i/>

Mets ja Viia (ilmumas 2020). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: finantsvaldkond. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/finantsvaldkond/>

Pihl ja Krusell (2019). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: kultuur ja loometegevus II: audiovisuaalvaldkond, sõna ja keel, turundus ja kommunikatsioon, disain ja kunst, trükitööstus. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/kultuur-ja-loometegevus-ii/>

Pihl ja Krusell (ilmumas 2020). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: avalik haldus. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/avalik-haldus/>

Pihl ja Leemet (2018). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: kaubandus, rentimine ja parandus. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/kaubandus-ja-rentimine/>

Rahandusministeeriumi koduleht. <https://www.rahandusministeerium.ee/et/riigi-personalipoliitika/keskne-koolitus> (20.02.2020)

Riigikantselei koduleht. Tippjuhtide kompetentsikeskus. <https://www.riigikantselei.ee/et/tippjuhtide-kompetentsikeskus> (20.02.2020)

Rosenblad ja Tilk (2018). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamine. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/personalitoo-ja-noustamine/>

Rosenblad ja Tilk (2019). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: vee- ja jäätmemajandus ning keskkond. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/vee-ja-jaatmemajandus-keskkond/>

Statistikaameti andmebaas. http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Sotsiaalelu/05Haridus/04Hariduse_uldandmed/04Hariduse_uldandmed.asp (30.03.2020)

Strateegia „Eesti 2035“. <https://www.riigikantselei.ee/et/eesti2035>

Sõmer ja Rosenblad (2016). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: arvestusala. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/arvestusala/>

Täienduskoolituse standard. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/11112016002?leiaKehtiv> (17.02.2020)

Töötukassa koduleht. Tööturukoolitused. <https://www.tootukassa.ee/content/teenused/koolitused> (05.02.2020)

Töötukassa koduleht. Töötust ennetavad meetmed. <https://www.tootukassa.ee/uudised/1-mail-2017-alustab-tootukassa-tootust-ennetavate-teenuste-pakkumist> (05.02.2020)

Täiskasvanute koolituse seadus. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/110062015010?leiaKehtiv> (03.02.2020)

Ungro ja Leoma (2018). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: rõiva-, tekstiili- ja nahatööstus. Kutsekoda, OSKA. <https://oska.kutsekoda.ee/field/tekstiili-ja-roivatoostus/>

Äripäev. Personaliuudised.ee (05.02.2020). Eesti esimene personalijuhtimise häkaton. <https://www.personaliuudised.ee/uudised/2020/02/05/eesti-esimene-personalijuhtimise-hakaton> (21.02.2020)

Lisa 1. Mõisted

OSKA põhimõisted

OSKA süsteemis kasutatavate mõistete allikad:

1. kehtivad õigusaktid (nt kutseseadus);
2. rahvusvahelised kokkulepped (nt klassifikaatorid);
3. oskuste rakkerühma eestvedamisel ekspertide ühistööna sõnastatud kokkulepped (sh Emakeele Seltsi keeleteoimkond);
4. OSKA nõunike kogus sõnastatud kokkulepped.

AK *ISCO* on ametite klassifikaator, siinses töös viidatakse selle lühendiga klassifikaatori 2008. aasta versioonile 1.5b.

Amet, ametikoht *Occupation / Job* on tööülesannete kogum, mida isik täidab oma töökohal ja mille eest ta saab tasu. Ametnimetused ja kutsenimetused võivad kokku langeda.

Ametiala *Occupation* on sarnaste ametite kogum.

Ametirühm *Group of occupations* on sarnaste ametialade kogum ametite klassifikaatoris (AK).

EHIS on Eesti hariduse infosüsteem.

EKR on Eesti kvalifikatsiooniraamistik, raamistiku lühikirjeldus on leitav Kutsekoja veebis.

EMTAK *NACE* on Eesti majandustegevusalade klassifikaator, siinses töös kasutatakse klassifikaatori 2008. aasta versiooni.

Eriala *Speciality* on teaduse, tehnika, kunsti vms kitsam, suhteliselt kindlamini piiritletud ala; spetsiaalala. Eriala seostub eelkõige õppimise ja õppekavaga, vahel spetsialiseerumisalaga õppekavas. Eriala nimetusena kasutatakse tegevusala nimetust (mitte tegijanime nagu kutse puhul).

Hariduskvalifikatsioon *Educational Qualification* on õppeasutuse antud diplom, tunnistus või kraad, millega tõendatakse (või mis kinnitab) õppekavaga kehtestatud õpiväljundite saavutamist. Hariduskvalifikatsioonid jagunevad üldharidus-, kutseharidus- ja kõrghariduskvalifikatsiooniks.

Kompetents *Competency* on tegevuses väljenduv teadmiste, oskuste ja hoiakute kogum, mis on eelduseks teatava tööosa täitmisel. Kompetentsid jagunevad üldisteks ja kutsespetsiifilisteks kompetentsideks.

Kompetentsistandard *Competency standard* on kutsestandard, mis sisaldab ühte kompetentsi.

Kompetentsus *Competence* on edukaks kutsetegevuseks vajalike kompetentside kogum (asjatundlikkus).

Koordinatsioonikogu *Future Skills Council* põhiülesandeks on tööturu koolitustellimuse formeerimise protsessi juhtimine ja tasakaalu leidmine kutsetegevuse valdkondade vajaduste vahel. Koordinatsioonikogu moodustab vastutav minister seaduse alusel.⁸⁶

Kutseala *Profession* on samalaadset kompetentsust eeldav tegevusvaldkond. Sarnastel tegevustel põhinev, eri tasemel kompetentse eeldavate kutsete kogum. (Näide 1: kutseala – kokandus, kutsed – abikokk, kokk, meisterkokk; Näide 2: kutseala – müürsepatöö, kutsed – müürsepp, tase 3, müürsepp, tase 4). Kutseala kujuneb lähedaste ametite analüüsimise tulemusena.

⁸⁶ Koordinatsioonikogusse kuuluvad HTM-i, MKM-i, SOM-i, RM-i, ETKL-i, ETKK, TALO, EAK, töötukassa, EAS-i ja Innove esindajad. Vastavalt ministri korraldusele on koordinatsioonikogu esimees HTM-i asekanter. Eristumise eesmärgil võib koordinatsioonikogu edaspidi kasutusele võtta kaubamärgi, nt tulevikuoskuste nõukogu vms.

Kutsekvalifikatsioon *Occupational qualification* on kvalifikatsioon, mis saadakse kutseeksami sooritamisel ja mille tase on määratud asjakohases kutsestandardis.

Kutsespetsiifilised kompetentsid *Specific hard skills* on tööosade ja tööülesannetega otseselt seotud kompetentsid. Need kompetentsid on madala ülekantavusega.

Kutsestandard *Occupational standard* on dokument, milles kirjeldatakse kutsetegevust ning kutsealaseid kompetentsusnõudeid.

Kutseõppeasutus *Vocational Educational Institution* on kool, kus on võimalik omandada kutseharidus (sünonüümina ka kutsekool).

Kvalifikatsioon *Qualification* on hindamise ametliku tulemusena tunnustatud kompetentsus. Kvalifikatsioonid jagunevad järgmiselt: hariduslikud kvalifikatsioonid (*Educational qualifications*) ja kutsekvalifikatsioonid (*Occupational qualifications*).

Kõrgkool *Institution of higher education* on kool, mis annab kõrghariduse (ülikool, rakenduskõrgkool jt).

Lisandväärtus on rahalises väljenduses toodang (teenused), millest on maha arvatud vahetarbimine.

OSKA *System for monitoring and anticipating labour market training needs* on tööjõu- ja oskuste vajaduse seire- ja prognoosisüsteem.

OSKA tuumikinfo *OSKA core information* on erinevate registrite, uuringute ja muude infoallikate andmete ning eksperthinnangute alusel koostatud i) üldraport – ülevaade Eesti tööturu olukorrast, tulevikuarengutest, tööjõuvajadusest ning sellest tulenevast koolitusvajadusest; ii) valdkonna uuringu aruanne – ülevaade valdkonna tööturu olukorrast ja trendidest, koolituspakkumisest ning tööjõu- ja oskuste vajadusest lähema 10 aasta vaates.

OSKA valdkond *Sector for labour market training needs monitoring and forecasting* on sarnaste majandustegevus- või kutsealade kogum, mille ulatuses koostatakse valdkonna tööturu koolitusvajadus ja tegutseb eksperdikogu.

OSKA väljundinfo *OSKA outcomes* moodustavad nii OSKA tuumikinfo kui ka selle alusel erinevatele sihtgruppidele erineva andmestruktuuri, vormi, stiili ja sõnastusega koostatud infopakettid.

Oskuste vajadus *Skills anticipation* on teave valdkonnas edukaks hakkamasaamiseks vajalikest olulistest kompetentsidest ning nende puudujääkidest töötajatel; kahaneva ja kasvava vajadusega kompetentsidest; tulevikuoskustest; kompetentsiprofiilide kirjeldamise vajadusest (ka kutsestandardite olemasolust).

RÜHL *ISCED* on rahvusvaheline ühtne hariduse liigitus. Siinses töös kasutatakse klassifikaatori versiooni, mis on kättesaadav (kuni aastani 2016 1997. aasta versioon).

Tootlikkus e töövõljalikus hõivatu kohta lisandväärtuse alusel – lisandväärtus jagatud tööga hõivatud isikute arv.

Tööjõus osalemise määr (e aktiivsuse määr) – tööjõu osatähtsus tööealises rahvastikus.

Tööjõuvajaduse prognoos *Labour demand forecast* on võimalikke tööturu arenguid arvestav ja töötajate vajadust kirjeldav arvuline hinnang – kui palju võiks olla vaja täiendavaid töötajaid erinevates OSKA valdkondades, ametirühmades ning haridustasemetel.

Tööjõuvajaduse seire *Monitoring of labour demand* on majanduses rakendatud tööjõu ning OSKA valdkondades esineva tööjõuvajaduse kohta andmete kogumine, analüüsimine ja avaldamine nii tervikuna kui ka ametirühmade, valdkondade ja haridustasemetega seotuna, kasutades nii kvantitatiivseid kui ka kvalitatiivseid meetodeid.

Tööturu koolitusvajadus *Labour market training needs and the number of commissioned study places* on tööjõuvajaduse prognoosist ja oskuste vajadusest lähtuv OSKA valdkondade põhine ettepanekute ja

soovituste kogum koolituskohtade planeerimiseks ja õppesisu arendamiseks erinevate haridusliikide ja -tasemete ning õppevaldkondade kaupa.

Varjatud takistus tööjõu järelkasvu tagamisel *Market failure in the context of OSKA* on olukord, kus hoolimata sellest, et koolituskohad on olemas ja koolitustegevus vastab näiliselt koolitusvajadusele, on valdkonnas tööjõu- ja/või vajalike kompetentside puudus.

Valdkonna eksperdikogu (VEK) *Sectoral skills council* on ekspertidest moodustatud komisjon, mille ülesandeks on OSKA valdkonnas tööturu koolitusvajaduse väljaselgitamine ja täitmise seire. Valdkonna eksperdikogu võib oma töö paremaks korraldamiseks (näiteks alavaldkonna koolitusvajaduse väljaselgitamiseks) moodustada töörühmi, kaasates sinna ka eksperdikoguväliseid liikmeid.

Valdkonna põhikutseala (PKA) *Main professions of a sector* on valdkonna toimimiseks olulise tähtsusega valdkonnaspetsiifilisi kompetentse eeldav kutseala.

Õppekavagrupp (ÕKG) on kõrgharidusstandardis kehtestatud liigitus, mis hõlmab õppesuundi või õppekavade rühmi ja mille alusel saab õppeasutus taotleda ja Vabariigi Valitsus anda õppeasutusele õiguse viia läbi kõrgharidustaseme õpet ning väljastada vastavaid akadeemilisi kraade ja diplomeid.

Õppekavarühm (ÕKR) on õppekavagrupi analoog kutsehariduses.

Üldised kompetentsid sisaldavad suures ulatuses kõikidele kvalifikatsioonidele ülekantavaid käitumuslikke kompetentse, mis on seotud hoiakutega ja inimese võimega oma oskusi rakendada (nt suhtlemine, kohanemine ja toimetulek). Samuti kuuluvad üldiste kompetentside hulka keskmise ja suure ülekantavusega teadmistel ja oskustel põhinevad kompetentsid (nt IKT-, õigus-, majandus- ja keskkonnavalne teadlikkus).

		seni hinnatud väga oluliseks töötajate ega ka tööandjate poolt.			
Keskastme spetsialistid	Keskastme raamatupidaja	Spetsialisti tasemel tööle asumiseks sobib 5. taseme erialane kutseharidus.	6780 ↓		
Kontori- ametnikud	Palgaarvestaja, arveametnik	Raamatupidajaks on võimalik ümber õppida (koolituskursustel, tasemeõppes) ka mõne muu valdkonna hariduse ja töökogemusega.	1270 ↓		
Põhikutseala: väline audiitortegevus					
Tipp- spetsialistid	Vandeaudiitor	- Eelistatud haridustasemeks tööleasujatel on kõrgharidus, enamasti bakalaureuse- või vähesemal määral ka rakenduskõrghariduse astmel. - Tippspetsialisti tasemel (eelkirjeldatud vandeaudiitori ametis) töötades on vandeaudiitori kutse või rahvusvahelise sertifikaadi omamine eeldatud nii tööandja kui ka klientide poolt. - Audiitortegevuse kutsealal alustatakse reeglina spetsialisti tasemel vandeaudiitori assistendina (bakalaureuse-, vähesel määral ka rakenduskõrghariduse või magistriõppes; erialadeks finantsarvestus, ärijuhtimine, majandusarvestus; magistriõppes lisaks ka audiitortegevuse erialalt). - Audiitori ametisse võib vandeaudiitori assistendi tasemele edukalt tulla arvestusalaga seotud ametitest (nt raamatupidamisest). Humanitaaralase taustaga tulijatel on oluline omandada iseseisvalt head majandusarvestusalased oskused.	u 300 →	-majandusaasta aruande koostamine ja tõlgendamine -kliendi äri mõistmine ja sellest lähtuva toe/konsultatsiooni pakkumine -valmisolek rahvusvaheliseks ja piiriüleseks koostööks -teadmised teiste riikide/ sihtturgude äritegevuse riskidest -oskus töötada erinevates kultuurikeskkondades -tabelarvutusprogrammide kasutamine (spetsiifilisemad oskused: nt Pivot tabelid jt) -riskide hindamine -eetilised ja moraalsed standardid äriliste otsuste tegemisel -suutlikkus reageerida ebaseaduslikule ja/või korruptiivsele tegevusele -suhtlemis- ja eneseväljenduoskus (selged sõnumid, kirjalik ja suuline) -andmete analüüsi- ja sünteesioskus -projektijuhtimine -enesejuhtimine	<u>Arvestusala valdkonnas tervikuna:</u> -suurandmed ja andmekaeve -statistiline- ja andmeanalüüs -valdkonnaspetsiifilised IKT-oskused -infoturve ja küberturvalisus -Euroopa Liidu regulatsioonid -välisriikide maksusüsteemid -digiraamatupidamine -juhtimisarvestus -Vandeaudiitoritel on Audiitortegevuse seadusest (§ 42) tulenev täiendusõppe kohustus (120 akadeemilist tundi 3 a jooksul).
Põhikutseala: siseauditeerimine					
Tipp- spetsialistid	Siseaudiitor	Sisemise audiitortegevuse põhikutsealale vastav tasemeõpe	u 300 →	-analüüsi- ja sünteesioskus	<u>Arvestusala valdkonnas tervikuna:</u> -suurandmed ja andmekaeve

		puudub. Tööleasumiseks on vajalik kõrgharidus (nii bakalaureusekraad kui ka rakenduslik kõrgharidus; avalikus sektoris juhtidel magistritase), kuid õpitud eriala ei ole esmatähtis. - Levinumad erialad, millelt siseauditi valdkonda jõutakse, on: majandusarvestus, majandus, matemaatika, IKT, ärimine, juhtimine, avalik haldus, sotsioloogia, kommunikatsioon, ajakirjandus. - Avalikus sektoris on eelistatud õigus-, finants-, majandusvaldkonna ning avaliku halduse eriala haridusega spetsialistid. - Eelistatud mudeliks on, et organisatsiooni põhitegevusvaldkonna professionaalist saab siseaudiitor. Vajalike isikuomaduste ja üldiste kompetentside olemasolul on võimalik läbida siseauditi kutseala spetsiifikat tutvustav baaskoolitus. - Siseauditeerimise puhul on oluline, et ühel meeskonna liikmel on siseriiklikult tunnustatud kutse või kutsetase (CIA, CGAP), mis annab iseseisva kutsetegevuse õiguse.		- analüüsimeetodite tundmine ja kasutamine - andmete visualiseerimise oskus - info hankimise ja töötlemise oskus - riskide hindamine (finants-, korruptsiooni-, tegevus-, vastavus-, küberturvalisuse-, maineriskid) - analüütiline mõtlemine - argumenteerimis-, eneseväljendus- ja suhtlemisoskus (sh kirjalik ja suuline eneseväljendus, esitlusoskus, sõnumite visualiseerimine jms) - strateegilise juhtimise oskus - IKT võimaluste tundmine ja kasutamine, lahenduste potentsiaali mõistmine ja soovitamise asutuse eesmärkide täitmiseks - andmeanalüüs (andmebaaside ja registrite kasutamine, infokogumine ja -töötlemine, allikakriitilisus) - interdistsiplinaarsus - keeleoskus (inglise keel vanemal põlvkonnal)	- statistiline- ja andmeanalüüs - valdkonnaspetsiifilised IKT-oskused - infoturvet ja küberturvalisus - Euroopa Liidu regulatsioonid - välisriikide maksusüsteemid - digiraamatupidamine - juhtimisarvestus - Avaliku sektori siseaudiitoritel on Audiitortegevuse seadusest (§ 67) tulenev siseriiklik täiendusõppe kohustus 20 ja atesteeritud siseaudiitoritel 40 akadeemilist tundi aastas.
--	--	--	--	---	---

* hinnang N-P tasakaalule ehk tööjõunõudluse ja koolituspakkumise võrdlus:

- – tööjõupuudus, tööjõu pakkumine jääb nõudlusele alla
- – tasakaal, tööjõu nõudlus ja pakkumine on tasakaalus
- – lõpetajaid üle tööturu vajaduse
- – nn turutõrge: lõpetajaid üle tööturu vajaduse, kuid tööandjad tunnetavad tööjõupuudust
- – pakkumine tasemeharidusest puudub

Hõiveprognoosis on kasutatud noolteskaalat:

- ↑↑ – väga suur kasv (üle 50% 10 aasta jooksul);
- ↑ – suur kasv (üle 20% 10 aasta jooksul);
- ↗ – mõõdukas kasv (kuni 20% 10 aasta jooksul)
- ↗→ – väike kasv (kuni 10% 10 aasta jooksul)
- – püsib stabiilsena (±5% 10 aasta jooksul)
- ↘→ – väike kahanemine (kuni -10% 10 aasta jooksul)
- ↓ – suur kahanemine (üle -20% 10 aasta jooksul);

Kaubandus, rentimine ja parandus

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad*	Karjääriteed	Hõive (2014-16) prognoos (2028 a-ni) ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Juhid	Müügi- ja turundusjuhid**	- müügi- ja -turundusjuhi ametit ei ole konkreetselt võimalik õppida, kuid kasuks tuleb nii rakenduskõrgharidus (nt kaubandusökonomika, turundus, ärikorraldus) kui ka kõrgharidus nt ärijuhtimise erialal - kasuks tuleb ettevõtte tegevusalaga seonduv ettevalmistus - paljudes ettevõtetes piisab ka keskharidusest ja eelnevast töökogemusest - ettevõttesisene järelkasvu mudel on sage	3850 ↗→	- analüüsioskus - teadmised müügipsühholoogiast - teadmised turundusest - koostööoskus - turu ja sihtrühmade tundmine	(vt oskuste vajadus)
	Juhid kaubanduses	- eelduseks eelnev töökogemus kaubanduse- ja müügivaldkonnas, laialdased üldoskused ning inimeste juhtimise kogemus - ideaalis võiks olla vähemalt (rakenduslik) kõrgharidus (majandus, kaubandusökonomika, ettevõtlus, ärikorraldus, turundus) - ostu- ja kategooriajuhtidel tuleb kasuks ja on tööandjate silmis hinnas ka magistrikraad, soovitatavalt kategooriajuhtimise alal, mida Eestis ei õpetata	14440 →	- teadmised kategooria- ja ostujuhtimisest - teadmised psühholoogiast - analüüsioskus - inimeste ja tegevuste juhtimise oskus - kontseptuaalne ja strateegiline mõtlemine	- organisatsioonikäitumine - muudatuste ja meeskonna juhtimine - mentorlus, coaching jm psühholoogiakoolitused (vt ka oskuste vajadus)

		- e-kaubanduse juhil soovituslik e-kaubanduse spetsialisti ettevalmistus (Tallinna THK, Tartu KHK)			
Spetsialistid	Müügiesindajad**	- erialane kvalifikatsioon ei ole töötamisel eelduseks ning nõutav on vaid keskharidus - kasuks tuleb müügiesindaja eriala (Tartu KHK) või erialase täiendusõppe läbimine - värbamisel olulisel kohal sobivad üldoskused	13120 Kaubanduses ➤ Väljaspool kaubandust ➔	- teadmised kaupade väljapanekust - müüdavate toodete suurepärane tundmine - enese- ja ajajuhtimine - suhtlemisoskus	- müügikoolitused, tootekoolitused - suhtlemisoskused <i>(vt ka oskuste vajadus)</i>
	Väljapanekute ja planogrammi-spetsialistid	- eelistatud vähemalt rakenduslik kõrgharidus - sõltuvalt kaupluse tüübist on eelistatud erinev haridustee: nt toidukaupluses: kaubandus-, majandus-, ärikorraldus- või turunduskõrgharidus ; riide- ja sisustuskaupades: pigem EKA taustaga disainerid - tehnilisemate tööülesannete puhul piisab ka keskharidusest	560 ➔	- teadmised kategooriajuhtimisest - planogramide koostamise ja kauba väljapaneku oskus - koostööoskus - loovus	
	Tootejuhid	- hariduslikku nõuet peale keskhariduse ettevõtte üldjuhul ei sea, kuid tervitatav on turundus-, majandus- või kaubandusala kvalifikatsioon - ametikohale kasvatakse sageli ettevõtte seest, eelkõige müügiga tegelevatelt ametitelt	1020 ➔	- teadmised kategooriajuhtimisest - kaupade väljapaneku oskus - teadmised turundusest - müüdavate toodete suurepärane tundmine - koostööoskus	- müügikoolitused <i>(vt ka oskuste vajadus)</i>
Teenindus- ja müügi-töötajad	Müügikorraldajad	- erialast 5. taseme kutseharidust (müüja, müüja-klienditeenindaja, müügikorraldus) on võimalik omandada nii kutseõppes kui täiendusõppe kursustel - tööandajad eeldavad vähemalt keskhariduse olemasolu - müügikorraldajaks kasvatakse sageli müüja-klienditeenindaja ametikohalt	2900 ➔	- kaupade väljapaneku oskus - inimeste ja protsesside juhtimise oskus - teadmised müügipsühholoogiast	- meeskonnatöö - sisseelamiskoolitused <i>(vt ka oskuste vajadus)</i>
	Müüjad-kliendi-teenindajad	- erialast 4. taseme kutseharidust, saab omandada erinevates kutseõppeasutustes (nt Pärnumaa KHK, Tallinna THK, Tartu KHK) (õppida saab nii põhi- kui ka keskhariduse baasil)	sh müüjad 26090 ➔	- laiapõhjalised teadmised ja valmisolek täita erinevaid funktsioone - teadmised müügipsühholoogiast - eneseväljendusoskus - suhtlemisoskus	- müügikoolitused, tootekoolitused - suhtlemisoskused - sisseelamiskoolitused <i>(vt ka oskuste vajadus)</i>

		- väga levinud on ka väljaõpe töökohal või täiskasvanute tööalase koolituse kursustel - kuna erialase haridusega töötajaid on raske leida, värbavad tööandjad ka vähemalt keskharidusega ning sobivate üldoskuste ja isikuomadustega töötajaid	sh kassapidajad 2930 ↘	- tulemustele orienteeritus	
	Kaugmüügi- töötajad (interneti- ja telefonimüük)	- haridusnõuet töötajatele üldjuhul ei seata, kuid E-kaubanduse spetsialisti õppekaval on võimalik õppida Tallinna THK-s ja Tartu KHK-s - levinud on töötajate koolitamine ettevõttesiseselt, kuna töö iseloom sõltub paljuski ettevõtte profiilist	230 ↘→	- teadmised turundusest - analüüsioskus - eneseväljendusoskus - suhtlemisoskus	- suhtlemisoskused - tootekoolitused (vt ka oskuste vajadus)

Loometegevus

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad	Karjääriteed	Hõive prognoos (2026 a-ni) ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Juhid ja tipp-spetsialistid	Turundusspetsialist (nt loovjuht, brändijuht, strateegiajuht, turundusjuht, tootejuht)	- Kasuks tuleb turundus- või majandusala haridus (TMK, EEK Mainor, EBS ning magistriõppes kombineerituna erinevate juhtimise komponentidega TÜ-s ja TTÜ-s), kuid see ei ole alati eelduseks. Erialasest haridusest olulisemad on sageli isikuomadused, sotsiaalne kapital ja suhtumine. - Sageli alustatakse turundusassistendi kohalt, kust liigutakse edasi turunduse projektijuhiks ja sealt edasi olenevalt ettevõtte või asutuse struktuurist.	1900 ↗→	- (andme)analüüsioskus - teadmised suhtlemispsühholoogiast - finantskirjaoskus ja projektijuhtimine - suhtlus- ja koostööoskus - tehnoloogilise abivahendite kasutamise oskus - suuline ja kirjalik eneseväljendusoskus	- meeskonnatöö - inimeste juhtimine - projektijuhtimine - ettevõtlus ja majandusarvestus - keeleõpe - õigus - suhtlemispsühholoogia - avalik esinemine (vt ka oskuste vajadus)
	Kommunikatsiooni-spetsialist	- Üldjuhul on eeliseks kommunikatsioonialane haridus (TÜ ja TLÜ nii bakalaureuse- kui ka	1200 ↗→	- (andme)analüüsioskus - teadmised suhtlemispsühholoogiast - finantskirjaoskus ja projektijuhtimine	- meeskonnatöö - inimeste juhtimine - projektijuhtimine

(nt kommunikatsioonijuht, infojuht, suhtekorraldaja, avalike suhete juht, kommunikatsiooniagentuuri konsultant, pressiesindaja)	magistriõpe ning bakalaureuseõpe EBS-is). - Kutsealal töötavad ka kommunikatsioonihariduseta inimesed, kes on asjatundlikud ettevõtte spetsiifilises valdkonnas (nt haridus, metsandus, meditsiin jmt). - Levinud karjääriteeks on valdkonda sisenemine konsultandi või spetsialisti ametikohalt ning edasiliikumine johtuvalt asutuse struktuurist. - Levinud on ka iseendale tööandjaks olemine.		- suhtlus- ja koostööoskus - tehnoloogilise abivahendite kasutamise oskus - suuline ja kirjalik eneseväljendusoskus	- ettevõtlus ja majandusarvestus - keeleõpe - õigus - suhtlemispsühholoogia - avalik esinemine (vt ka oskuste vajadus)
Audiovisuaalvaldkonna koordinaator (nt tegevprodutsent, programmijuht, tele- või kinoprogrammijuht, muusikajuht, tootmisjuht)	- Levinud on filmikunsti, turunduse, kultuurikorralduse, audiovisuaal- või ajakirjanduslik haridus. - Ametisse võib siseneda erisuguse haridusliku ettevalmistusega, kuna üldjuhul on haridusest olulisemad sobivad isikuomadused ning huvi tele-, filmi- ja raadiomaailma vastu.	200 ↗→	- müügi- ja turundusoskused - teadmised ettevõtlusest, õigusest ja majandusest - suhtlemis- ja koostööoskus - pingetaluvus - enese- ja ajajuhtimine	- meeskonnatöö - inimeste juhtimine - projektijuhtimine - ettevõtlus ja majandusarvestus - keeleõpe - õigus - suhtlemispsühholoogia - avalik esinemine (vt ka oskuste vajadus)
Disaini- ja kunstikoordinaator (nt galerist, kunstikorraldaja)	- Kunstialane ettevalmistus tuleb kasuks, kuid see ei ole eelduseks ning valdkonda võib siseneda igasuguse haridusliku ettevalmistusega. - Kultuurikorraldust saab õppida ka TÜ Viljandi Kultuuriakadeemias ning Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias.	100 ↗→	- müügi- ja turundusoskused - teabeesitamise oskus - juhtimisoskus - suhtlus- ja koostööoskus	- meeskonnatöö - inimeste juhtimine - projektijuhtimine - ettevõtlus ja majandusarvestus - keeleõpe - õigus - suhtlemispsühholoogia - avalik esinemine (vt ka oskuste vajadus)
- Ajakirjanik - Keelespetsialist - Loovkirjutajad - Audiovisuaalse sisu looja	- Tööks vajalikud teadmised ja oskused omandatakse erialases taseme- ja/või täiendusõppes.	u 6000*	- teadmised ettevõtlusest - teadmised majandusest - teadmised õigusest ja autorikaitsest - müügi- ja turundusalased oskused	- ettevõtlus - majandusarvestus - projektijuhtimine - inimeste juhtimine

	- Fotograaf - Disainer - Kunstnik	- Nende põhikutsealadel töötamine on sageli vabakutseline ning töötajad on iseendale tööandjaks.		- projektitaotluste ja -aruannete kirjutamise oskused	- meeskonnatöö
--	---	--	--	---	----------------

* Disainer (1600) - ↗ – keskmine kasv (kuni 20% 10 aasta jooksul)

Audiovisuaalse sisu looja (350) - (↗→ – väike kasv (kuni 10% 10 aasta jooksul)

Ajakirjanik (1500), keeletespialist (1000), loovkirjutaja (450), fotograaf (450), kunstnik (650) - → – püsib stabiilsena (±5% 10 aasta jooksul)

Personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamine

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad	Karjääriteed	Hõive (2014-16) prognoos (2022-2027 a-ni) ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Juhid ja tippspetsialistid	Personalijuht ja personalispetsialist	- Eelistatud on magistrikraad, sobivad ka bakalaureusekraad või rakenduslik kõrgharidus (TTÜ, TLÜ, EEK Mainor, TTK, TÜ). - Personalitöö tippspetsialistidena töötab palju psühholoogia haridusega inimesi, kuid tulla ka muudest õppevaldkondadest (nt õigus, juhtimine, andragoogika, raamatupidamine, majandus, turundus, sotsiaaltöö). - Muudest valdkondadest tulekul on eelduseks enesetäiendamine ja erialase täienduskoolituse läbimine personalitöö alal. - Edasi liigutakse nt ettevõtte juhtkonna tasandile (nt personalidirektori, ka juhatuse liikmeks), samal ametikoha tasandil horisontaalselt (nt mõne teise valdkonna asutuse personalijuhiks, suurema vastutusalaga või rahvusvahelisse	2600 ↗→	strateegilise personalijuhtimise ja planeerimisega seotud oskused ja teadmised (sh tööjõuvajaduse ja pädevusvaldkondade pikaajaline planeerimine, arvestades seejuures tegevusvaldkonna ja tööjõuturu arengutega, ametikohtade kaardistamine ning võtmetöötajate arendamine, töötajate järelkasvu planeerimine ja arendamine, organisatsioonikultuuri arendamine, erinevate töötamise viiside ja võimaluste planeerimine) ärilised teadmised ja ärilise mõtlemise oskus (sh oskus põhjendada personaliinvesteeringuid äriliste argumentidega) kaasaegsed karjäärinõustamise ja karjääri <i>coachingu</i> põhimõtted ja meetodid	strateegilise personalijuhtimise oskused ja teadmised agiilne personalijuhtimine ettevõtetes toimuv karjäärijuhtimine, karjääri-<i>coaching</i> multikultuurilise personali juhtimine koolituste tulemuslikkuse juhtimine uued lähenemised töötajate rahulolule ja motivatsioonile tööseadusandlus üldiste majandus-, äridus- ja finantsalaste teadmiste täiendamine protsessi- ja projektijuhtimine IKT ja sotsiaalmeedia kasutamise oskused

		organisatsiooni), liigutakse personalitöö valdkonnajuhist personalijuhiks ja ka vastupidi.		analüüsioskus (nt koolituste mõju ja tulemuslikkuse analüüs seoses ettevõtte äritegevusega, personaliandmete detailsema analüüsi võimalused jne) protsesside juhtimise oskus empaatial põhinevad suhtlemisoskused	
	Karjääriteenuste spetsialist*	-Töö eeldab kõrgharidust (eelistatult magistrikraadi) psühholoogia, pedagoogika, andragoogika, sotsiaaltöö, sotsioloogia või mõnel muul erialal (TLÜ, TÜ, TTÜ) ning seejärel enesetäiendamist karjäärinõustamises – st karjäärispetsialisti kompetentsidega seotud täienduskoolituste läbimist. - Valdkonda tullakse eelneva töökogemusega erinevatelt aladelt. Enamasti on läbitud täienduskoolitused psühholoogia, nõustamise ja karjäärinõustamise alal.	200 ↗	teadmised ettevõtetest ja organisatsioonidest, nende tegevusest, tööturust ning palgaturust teadmised nii riigisisestest kui rahvusvahelisest tööseadusandlusest ja tööõigusest, rahvusvahelistest õppimise ja töötamise võimalustest, kultuurilistest erinevustest ning paindlikest töövormidest	-karjääriarendamise kompetentsid erinevatest sihtrühmadest lähtuvalt -rahvusvahelised töötamis- ja õppimisvõimalused, rahvusvaheline tööseadusandlus -(vt ka oskuste vajadus)
	Teabe- ja dokumendihaldur*	-Soovituslik on kõrghariduse olemasolu (TÜ infokorraldus, TLÜ infoteadus). Erialase kõrghariduse puudumisel on vaja läbida erialane täienduskoolitus. -2016/17 õ-a pakkus TMK kutsehariduse 5. taseme jätkuõpet infohalduse spetsialisti erialal. -Dokumendihaldusega seotud oskusi õpetatakse veel 4. taseme bürootöö(taja) ja 5. taseme sekretäri kutseõppe õppekavades.	1400 ↘→	teadmised organisatsiooni tegevusvaldkonda reguleerivatest ning dokumendihaldust puudutavatest seadusaktidest teadmised ärianalüüsi ja riskianalüüsi läbiviimise kohta ning teenuspõhisest juhtimisest IT-oskused (nt info talletamise viiside tundmine, infosüsteemide kasutamine ja arendus, infoarhitektuuri loomine) teadmised infoturbest, isikuandmete kaitsest avalikus sektoris töötamisel tuleb kasuks arusaam riigi infosüsteemide arhitektuurist, kursisolek avaliku teabe seadusega majandus- ja finantsalased üldteadmised	-õigusalased teadmised -andmekaitse, infoturbe alased teadmised -IT-oskused (infotalletamise viisid, infosüsteemide kasutamine ja arendamine, infoarhitektuuri loomine, digitaalse arhiveerimise oskused, valdkonna arengust lähtuvad IKT-tehnoloogiad) (vt ka oskuste vajadus)

		- Valdkonda on võimalik siseneda ka vastava erialase haridusega, läbides vajalikud kutsealased täiendus- või baaskoolitused. - Erialast kutseharidust pakuvad Haapsalu KHK, Olustvere TMMK, Pärnumaa KHK, TMK ja Tartu KHK. - Juhiabi või sekretärina asuvad sageli tööle ka kõrgharidusega inimesed muudest valdkondadest, kes omandavad vajalikud kutseoskused töökohal või erialastel täienduskoolitustel.		teadmised töökoha tervisedendusest empaatilise suhtlemise oskus paindlikkus ja kohanemisvõime hea IKT kasutamise oskus, sh teadmised infoturbest ja andmekaitsest, kontoritarkvara ja dokumendihaldussüsteemide tundmine jne võõrkeelteoskus, eelkõige vene ja inglise keel	-IT-oskused (infotalletamise viisid, infosüsteemide kasutamine ja arendamine, infoarhitektuuri loomine, digitaalse arhiveerimise oskused, valdkonna arengust lähtuvad IKT-oskused) -tervisedendus töökohal <i>(vt ka oskuste vajadus)</i>
Kontoriametnikud	Üldsekretär ja administraator	- Töötamine ei eelda erialase hariduse olemasolu, piisab gümnaasiumi- või kutseõppe 4. taseme haridusest. - Selle ametigrupi tööd on sageli nn „tudengitööd“ või ajutised tööd, mida tehakse paralleelselt õpingutega, hooajaliste töödena või siis tööotsingute ajal sissetuleku tagamiseks.	3900 ↘	mitmeotstarbelised assisteeriva töö oskused erinevate kultuuride tundmine empaatilise suhtlemise oskus paindlikkus ja kohanemisvõime õpivalmidus IKT kasutamise oskus, sh teadmised infoturbest ja andmekaitsest, kontoritarkvara ja bürootehnika tundmine	<i>(vt oskuste vajadus)</i>
Lihtametnikud	Infotelefoni töötaja ja andmesisestaja	- Töötamine ei eelda erialase hariduse olemasolu, piisab gümnaasiumi- või kutseõppe 4. taseme haridusest. - Sageli on oluline keeleoskus – nt vene ja inglise keele oskus.	6800 ↘	erinevate kultuuride tundmine empaatilise suhtlemise oskus paindlikkus ja kohanemisvõime õpivalmidus hea IKT kasutamise oskus, sh infoturbe- ja andmekaitsealased teadmised	<i>(vt oskuste vajadus)</i>

* sh keskastmespetsialistid AK järgi

** sh kontoriametnikud AK järgi

Haridus ja teadus

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad	Karjääriteed	Hõive (2017-18) prognoos (2025 a-ni) ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus*
Juhid ja tippspetsialistid	Lasteaiajuhid	- TLÜ-s saab õppida alushariduse pedagoogi kaheaastase magistriõppe õppekava alusel koolieelse lasteasutuse õppealajuhatajaks ja direktoriks . Lisaks saab valmiduse töötada alushariduse juhina, kui läbida TLÜ-s kaheaastane magistriõppe hariduse juhtimise õppekava alusel.	Koos koolijuhtidega u 2200, (juhtide hõivet ei prognoositud)	- meeskonnajuhtimise ja eestvedamise oskused - suhtlemis- ja koostööoskused - kommunikatsioonioskused - kriitiline ja analüütiline mõtlemine	- innovatsioonijuhtimine - tulemuspõhine juhtimine - meeskonnajuhtimise ja eestvedamise oskused - väärtuspõhine juhtimine - kommunikatsioonioskused - suhtlemis- ja koostööoskused - konfliktide lahendamise oskused - analüütilise mõtlemise oskus
	Koolijuhid ja õppealajuhatajad	- TLÜ magistriõppe hariduse juhtimise õppekava ja TÜ haridusinnovatsiooni õppekava läbinud omandavad teadmised ja oskused tööks haridus- ja koolitusasutuste juhtidena.	Koos lasteaiajuhtidega u 2200, (juhtide hõivet ei prognoositud)	- meeskonnajuhtimise ja eestvedamise oskused - suhtlemis- ja koostööoskused - kommunikatsioonioskused - kriitiline ja analüütiline mõtlemine	- innovatsioonijuhtimine - tulemuspõhine juhtimine - meeskonnajuhtimise ja eestvedamise oskused - väärtuspõhine juhtimine - kommunikatsioonioskused - suhtlemis- ja koostööoskused - konfliktide lahendamise oskused - analüütilise mõtlemise oskus
	Teadustöötajad	- Teadustöötaja võib töötada nii ettevõtlus-, kõrgharidus- ja riiklikus sektoris kui ka kasumitaotluseta erasektoris.	6845** ↗→	- suhtlemis- ja koostööoskused (sh teaduskommunikatsioon ja nn suhteturundus) - rakenduslik mõtlemine (oskus näha ja pakkuda välja oma teadustöö rakendamise võimalusi) ja ettevõtlikkus - rahvusvahelise koostöö oskused ja kultuurierinevuste mõistmine - oskus mõista ettevõtte protsesse, hinnates sealjuures turutrende, pakkuda neist lähtuvalt välja uudseid lahendusi - läbirääkimiste oskus	- (vt oskuste vajadus)

				- projektijuhtimise oskused - probleemilahendusoskused - analüütiline mõtlemine (sh kontseptuaalne ja strateegiline mõtlemisoskus)	
--	--	--	--	--	--

* Haridusjuhtide täiendusõpe lähtub haridusasutuse juhi kompetentsimudelis kokkulepitud kompetentside arendamise vajadusest. Haridusjuhi kompetentsimudel:

[http://haridusinfo.innove.ee/UserFiles/okpat/Haridusasutuse%20juhi%20kompetentsimudel\(4\).pdf](http://haridusinfo.innove.ee/UserFiles/okpat/Haridusasutuse%20juhi%20kompetentsimudel(4).pdf).

** Teadustöötajate hõive sisaldab u 1000 töötajat, kes tegelevad ka õppetööga.

Ehitus

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad	Karjääriteed	Hõive (2013-15 keskm) prognoos (10 a) ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Juhid ja spetsialistid	Juhid ehituses*	- kasvavad välja valdkonna spetsialistidest või oskustöötajatest - erialane haridus ja töökogemused on olulised - suur osa kutseharidusega oskustöötajatest välja kasvanud juhte (48%), kes vastutavad väikeettevõtetes üldjuhtimise eest - vastutava spetsialistina töötamiseks on vajalik ehitusjuhi kutsetunnistus	8745 →	- juhtimisoskus, sh meeskonnajuhtimine, koordineerimine - ehitusprotsesside ja finantsressursside juhtimine (sh eelarvestamine, lepingute koostamine ja tõlgendamine) - planeerimisoskus - projektipõhine töökorraldus nõuab häid projektijuhtimise oskusi	- projekti-, meeskonnatöö- ja protsessijuhtimise oskused - dokumentatsiooni koostamise oskused (nt hankedokumentide ja lepingute koostamine)
	Insenerid	- insenerina töötamise eeldus on erialane kõrgharidus (rakenduskõrgharidus või magistrikraad) ja erialased töökogemused - Ehitusseadustikuga kehtestatud pädevusnõue vastutava isikuna töötamisel, pädevust tõendab inseneri kutsetunnistus (tase 6-8)	2660 →	- arendamist vajavad strateegilise juhtimise oskused	- projekti-, meeskonnatöö- ja protsessijuhtimise ning dokumentatsiooni koostamise oskused - strateegilise juhtimise oskused

* Kuna ehituses on valdavalt tegemist väikeettevõtetega, siis on peale kõrgharidusega juhtide üsna suur osa kutseharidusega oskustöötajatest välja kasvanud juhte (48%), kes vastutavad väikeettevõtetes üldjuhtimise eest ning võivad samal ajal täita ka spetsialisti ülesandeid.

Energeetika ja kaevandamine

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad	Karjääriteed	Hõive (2013-15 keskm) prognoos (10 a) ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Juhid	Juhid kaevandamises	- valdkonnas juhina töötamine eeldab üldjuhul sobivate isikuomaduste kombinatsiooni valdkonna süvateadmistega (eelistatult akadeemilist kõrgharidust insenerierialadel) - juhid nõ „kasvavad valdkonnast välja“	100 ↘→	- juhtimisoskus, mis sisaldab nii enese-, meeskonna- kui protsesside juhtimise oskust, juhendamisoskus - koostööoskus, (sh rahvusvahelistes meeskondades tegutsemise oskus) - tervikpildi nägemine, kontseptuaalne ja strateegiline mõtlemine - projektijuhtimise oskused (vaja on erialaste teadmistega projektijuhte) - ettevõtlikkus - suhtlemisoskus – oma ideede esitamine, argumenteerimine, visualiseerimine, nõustamine, suutlikkus suhelda võõrkeeltes	- erialase haridusega juhtidele on reeglina vajalik juhtimisalane täienduskoolitus - sh inimeste, finantside, protsesside ja projektide juhtimine
	Juhid energeetikas	- ekspertide hinnangul nõuab valdkonnas juhina töötamine (sh nt projektijuhid) üldjuhul sobivate isikuomaduste kombinatsiooni valdkonna süvateadmistega (eelistatult akadeemilist kõrgharidust insenerierialadel) - juhid nõ „kasvavad valdkonnast välja“	700 →	- juhtimisoskus, mis sisaldab nii enese-, meeskonna- kui protsesside juhtimise oskust, juhendamisoskus - koostööoskus, (sh rahvusvahelistes meeskondades tegutsemise oskus) - tervikpildi nägemine, kontseptuaalne ja strateegiline mõtlemine - suhtlemisoskus – oma ideede esitamine, argumenteerimine, visualiseerimine, nõustamine, suutlikkus suhelda võõrkeeltes; - projektijuhtimise oskused (vaja on erialaste teadmistega projektijuhte)	
Tippspetsialistid	Mäeinsenerid	- Eelduseks on diplomeeritud mäeinseneri kutse. Diplomeeritud mäeinseneri kutse saamine eeldab vähemalt magistriõppe tasemel kõrgharidust mäenduses,	60** →	- juhtimisoskused - analüüsi- ja sünteesioskus - tervikpildi nägemise oskus ettevõtlikkus, sh huvi uute tehnoloogiate vastu - koostööoskus	- eelkõige juhtimisalane täienduskoolitus - projektijuhtimine - meeskonnatöö

		geoloogias või muul maapõuega seotud erialal ning töökogemust ja täiendusõppe läbimist. - Töötavad ka jaoskonna juhatajatena kaevandamises.			
	Elektri- ja energeetikainsenerid	- Tööle asumise eelduseks on diplomeeritud elektriinseneri või soojusenergeetikainseneri kutse. - Insener on oma erialase ettevalmistuse saanud kõrgkoolis (magistrikraad), ta on oma teadmisi perioodiliselt täiendanud ja tal on iseseisva erialase töö kogemus. - Töötavad ka tootmisjuhtidena, valdkonna-, osakonna- või projektijuhtidena.	1090*** →	- juhtimisoskused - analüüsi- ja sünteesioskus, sh suurandmete abil probleemide tuvastamise ja lahendamise oskus - koostööoskus	- eelkõige juhtimisalane täienduskoolitus - projektijuhtimine - meeskonnatöö

* Erialase akadeemilise kõrghariduse lõpetajatel põhinevat tööõupakkumist on lisaks inseneride põhikutsealale laiendatud ka juhtimisega seotud põhikutsealadele.

** Arv kajastab valdkonna ettevõtetes töötavate mäeinseneride arvu, nendele lisanduvad hinnanguliselt 50 mäeinseneri (ETU, REL2011) väljaspool valdkonna ettevõtteid (nt inseneribürood).

*** Elektri- ja energeetikainseneride kutsealal hõivatud on uuringusse hõlmatud tervikuna, st sõltumata ettevõtte tegevusalast.

Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad	Karjääriteed	Hõive (2011-13 keskm) prognoos (2020 a-ni) ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Juhid ja tippspetsialistid	IKT kompetentsiga juhid*	- valdkonnas edukaks toimetulekuks on enamasti vajalik varasem valdkondlik töökogemus; oluline on mõista valdkonda ning aru saada organisatsiooni juhtimisprotsessidest - eelistatud haridustasemeks IKT erialane kõrgharidus (soovitavalt magistritase)	2770 ↗→	- eelarvestamise ja finantside juhtimise oskus - IKT-alaste õigusaktide tundmine - riskide hindamise oskus, sh küberturvalisusega seotud riskid - strateegilise juhtimise oskus - süsteemse ja analüütilise mõtlemise oskus - meeskonna juhtimise oskus	- strateegiline juhtimine - protsesside juhtimine - projektide juhtimine - IT teenuste haldamine - turbeteemade juhtimine - valdkondlikud tulevikutrendid - tootearendus, -disain - eksport

		- lisaks akadeemilisele kraadile eeldatakse vähemalt 5 aastast erialast töökogemust - suundumuseks on, et organisatsiooni põhitegevusvaldkonna professionaalist saab valdkonna juht - valdkonnas on välja töötatud IT juhi, tase 7 kutsestandard		- isikliku ja meeskonna karjääri planeerimise oskus	- IKT teenuste haldamise parim praktika <i>(vt ka oskuste vajadus)</i>
	Tarkvaraanalüütik/tarkvaraarhitekt	- Paljud analüütikud/arhitektid töötavad tootejuhi või projektijuhina. - Analüütikuna töötamine eeldab magistrikraadi olemasolu, karjääritee alustamiseks sobib erialane kõrgharidus (kas bakalaureuse või rakenduskõrgharidus), õpingute jätkamiseks magistriõppes tuleb valida konkreetsem õppesuund. - Valdavaks on muutumas suundumus, et tarkvaraarendaja täidab ühtlasi ka analüütiku rolli. - Analüütikuks/arhitektiks saamisel on lisaks töökogemusele olulised ka seda tööd toetavad isikuomadused - hea suhtlemis- ja esinemisoskus, valmidus ja võimekus ennast kehtestada, keerulisi olukordi lahendada.	1610 ↑	- kliendi vajaduste ja piirangute analüüsimise oskus - kliendi äritegevusest arusaamise võime - riskidega arvestamise oskus, sh küberturvalisusega seotud riskid - andmeanalüüsi ja andmete tõlgendamise oskus - eneseväljendus- ja suhtlemisoskus, sh esinemis- ja argumenteerimisoskus	- tootjapõhised koolitused konkreetsete erialaoskuste täiendamiseks <i>(vt ka oskuste vajadus)</i>
	IKT-süsteemide analüütikud/arhitektid	- paljud analüütikud/arhitektid töötavad tootejuhi või projektijuhina - tööturg eelistab kõrgharidusega (soovitavalt magistrikraadiga) IKT-	900 ↑	- arusaam äritegevusest - arusaam teenuse või toote elukaarest - teadmised erinevatest juhtimisstiilidest, meeskonna juhtimise oskus	- tootjapõhised koolitused konkreetsete erialaoskuste täiendamiseks

		süsteemide arendajad, analüütikuid, arhitekte - baashariduseks sobivad rakenduskõrghariduse või bakalaureuseõppe IKT süsteemide arenduse suunalised õppekavad, edasi magistriõpingutel valitakse konkreetsem õppesuund		- andmete analüüsimise, tõlgendamise, haldamise ja turvalisuse tagamise oskus - eneseväljendus- ja suhtlemisoskus	<i>(vt ka oskuste vajadus)</i>
	Elektroonikainsenerid	- töötamise eelduseks on erialase magistriõppe läbimine ja valdkondliku töökogemuse olemasolu - vajadusel juhib tehniliste spetsialistide meeskonda - valdkonnas on koostatud automatiseeritud süsteemide insener, tase 7 kutsestandard	940 ↗→	- arusaam teenuse ja toote elukaarest - kliendi vajaduste ja piirangute analüüsimise oskus - teadmised tootearendusest - projektijuhtimise oskus - protsesside juhtimise põhimõtete tundmine - analüütilise mõtlemise oskus - probleemide lahendamise oskus	- kvaliteedijuhtimine - tootmise ja toote seeriatootmiseks ettevalmistamise ehk tootmistehnika <i>(vt ka oskuste vajadus)</i>
	Telekommunikatsiooni-insenerid	- töötamine eeldab magistriharidust telekommunikatsiooni õppesuunal - töötavad ka tehnoloogia valdkonnajuhtidena - telekommunikatsioonivaldkonnas karjääri valinu peab arvestama pideva enesetäiendamise vajadusega erialastel täienduskoolitustel - valdkonna eksperdid on koostanud info- ja telekommunikatsiooni- tehnoloogia insener, tase 7 kutsestandardi	490 ↗→	- meeskonna juhtimise ja arendamise oskus - äriprotsesside toimimise põhimõtete tundmine - projektijuhtimise oskus - süsteemse mõtlemise oskus	- uuemad tehnoloogiaalased suundumused <i>(vt ka oskuste vajadus)</i>

* Juhtimisega seotud kutsealasid analüüsiti kõikide alavaldkondade (elektroonika, tarkvaraarendus, IKT-süsteemid ja -teenused, telekommunikatsioon) üleselt.

Keemia-, kummi-, plasti- ja ehitusmaterjalide tööstus

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad	Karjääriteed	Hõive (2013-15 keskm) prognoos (2021-26 a-ni) ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Juhid ja tipp-spetsialistid	Juhid	- Valdkonnas juhina töötamine eeldab üldjuhul sobivate isikuomaduste kombinatsiooni valdkondlike süvateadmistega. Juhid nõ „kasvavad valdkonnast välja“. (vt ka keemia-, tööstus- ja tootmisinseneride karjääriteed)	730 →	(vt keemia-, tööstus- ja tootmisinsenerid)	(vt keemia-, tööstus- ja tootmisinsenerid)
	Keemiainsenerid	- magistriskraad keemia, materjaliteaduse või materjalitehnoloogia alal - farmaatsiatööstuses sobivad tippspetsialistideks ka proviisori, farmatseudi ja arsti ettevalmistusega töötajad - Sobivate isikuomaduste ning piisava töökogemuse olemasolul võimalus liikuda edasi juhiks tööstuses.	210 →	- pidevale protsesside, sh äriprotsesside parendamisele suunatud mõtlemine - müügi ja turustamise oskus (nii oma ideede kui kliendile toote müümiseks ja turustamiseks, sh ekspordiks) - läbirääkimiste oskus, riskijuhtimine - projektijuhtimise oskus - oskus oma teadmisi praktilisse tootearendusse rakendada, initsiatiivikus - meeskonna juhtimise ja meeskonnatöö oskus - analüütiline mõtlemine - probleemide metoodilise lahendamise oskus	- meeskonnatöö - projektijuhtimise - protsessiautomaatika, sh robotika ja tööstuse/tootmise digitaliseerimine jne - kvaliteedistandarditega töötamine - valdkonnaspetsiifilised IKT-oskused

	Tööstusinsenerid	- sobivad tehnikaalade (nt mehaanika, mehhatroonika, ehituse, automaatika jm) magistrikraadiga töötajad - Sobivate isikuomaduste ning piisava töökogemuse olemasolul võimalus liikuda edasi juhiks tööstuses.	U 200 →	- tootmise korraldamine, tootmiskulude juhtimine - tootmises kasutatavate materjalide efektiivne ja säästlik kasutamine - müümine ja turustamine (nii oma ideede kui kliendile toote müümiseks ja turustamiseks, sh ekspordiks) - projektijuhtimine - oskus teadmisi ja kogemusi tootmisprotsessi arenduses rakendada meeskonna juhtimise ja meeskonnatöö oskus - probleemide lahendamise oskus	
	Tootearendusinsenerid	- tavaliselt tehnikavaldkonna (sh tootearenduse, mehaanika, mehhatroonika , automaatika jm) magistrikraad - Sobivate isikuomaduste ning piisava töökogemuse olemasolul võimalus liikuda edasi juhiks tööstuses.	20 ↗→	- tootmisjuhtimise, sh tootmise tõhustamise põhimõtete (nt Lean) tundmine - ettevõtte ressursside hea tundmine ning nende efektiivne ja säästlik kasutamine - müümine ja turustamine (nii oma ideede kui kliendile toote müümiseks ja turustamiseks, sh ekspordiks) - projektijuhtimine - oskus rakendada oma teadmisi praktilisse tootearendusse - meeskonna juhtimise ja meeskonnatöö oskus - probleemide lahendamise oskus	- meeskonnatöö - projektijuhtimise - protsessiautomaatika, sh robotika ja tööstuse/tootmise digitaliseerimine jne - kvaliteedistandarditega töötamine - valdkonnaspetsiifilised IKT- oskused

Kinnisvara

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad	Karjääriteed	Hõive (2015/17) prognoos (2026 a-ni) ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Juhid ja tippspetsialistid	Juhid kinnisvara valdkonna ettevõtetes ja korrashoius (sh korrashoiu- ja haldusjuhid)	- Kinnisvara haldus- ja korrashoiujuhtidel on tavapäraselt kõrgharidus ning erialased oskused on omandatud täienduskoolituste ja tööpraktikaga. - Sageli on neil ehituse, tehnikaalane või ärimise ja halduse erialane haridus. - Kinnisvara korrashoiu juhtimisega tegelevad sageli ka majandusharidusega töötajad, sellisel juhul omandatakse erialased kompetentsid täienduskoolitustel ja töökohal. - Haldus- ja korrashoiu juhiks kasvatakse ka valdkonna seest, nt kinnisvarahooldajast või haldurist.	2640 →* (sh korrashoiu- ja haldusjuhid 1370 ↗→	- head finantsteadmised (pikaajaliste investeeringute planeerimiseks, korrashoiu ja hoolduse tegevusstrateegiate ja -kavade koostamiseks) - valdkonna õigusaktide tundmine	- strateegiline planeerimine - finantsjuhtimine - finantsanalüüs - valdkonda reguleerivad õigusaktid
Tipp- ja keskastmespetsialistid	Kinnisvarahindajad	- Kinnisvara hindajatel on üldjuhul kõrgharidus, eelistatavalt majanduse-, ehituse-, õigusteaduse- või kinnisvaraalane ning praktiline töökogemus kinnisvara hindaja kutsealal ja läbitud kutsealane täiendõpe.	80 →	- kursisolek üldise majandusolukorraga ning innovatsiooniga ehitus- ja kinnisvara valdkonnas - analüüsi- ja tõlgendamisoskus - matemaatiline mõtlemine	- majandusalased koolitused, sh finantseerimine, tasuvusarvutused, tulumäärad, hindamismetoodikad
Keskastmespetsialistid	Kinnisvaramaaklerid	- Vähestel maakleritel on erialane tasemeharidus, sest senised õppimisvõimalused on olnud kasinad (seonduv eriala on EMÜ	910 →	- teadmised kinnisvara turu olukorrast, majanduskeskkonnast, laenu turust, ehitus- ja sisekujunduse	- müügitöö - klienditeenindus - pakkumiste koostamine

		maakorralduse õpe). 2017/18 õppeaastast on avatud kinnisvaramaakleri kutsehariduse õpe (hulgi- ja jaekaubanduse ÕKR) TMK-s. - Kinnisvaramaakler on üldjuhul läbinud erialase täienduskoolituse ja omab praktilist töökogemust. - Maaklerina töötamisel on olulised müügitöötajale sobivad isikuomadused.		trendidest, uutest tehnoloogilistest lahendustest - finantsalased teadmised - analüüsi- ja tõlgendamisoskus - müügitehinguid puudutavate õigusaktide tundmine - kinnisvarateemalise nõustamise oskused - teenindusvalmidus	- lepingute koostamine ja seadusandlus
--	--	--	--	---	--

* Juhtide (v.a korrashoiu- ja haldusjuhtide) tööjõuvajadust ei hinnatud, kuivõrd töötajad võivad olla väga erineva erialase taustaga.

Kultuur

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad	Karjääriteed	Hõive prognoos (2026 a-ni) ja hinnang N-P tasakaalule	- Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Juhid ja tippspetsialistid*	Muuseumi juhid ja tippspetsialistid*	- Juhid kasvavad enamasti välja valdkonna spetsialistidest, enamasti on neil varasem valdkonnas töötamise kogemus. (Muuseumi juhtidena töötab palju ajaloo, kunstiajaloo, infoteaduste haridusega inimesi.) - Juhina töötamine eeldab magistrikraadi, eelistatult juhtimisalast, sobib ka majanduslane kõrgharidus.	- *	- muuseumi valdkonna tundmine, majandus- ja õiguslased teadmised, oskus juhtida inimesi ja protsesse, hea suhtlemis- ja esinemisoskus - teadmised tootearendusest ja turundusest - teadmised sise- ja välisturismi arengutest ning rahvusvahelistest koostöövõimalustest	- ettevõtlusalased teadmised - teadmised majandusest, turundusest ja tulemuslikust müügitööst - projektijuhtimise oskused <i>vt ka oskuste vajadus</i>
	Raamatukogu juhid ja tippspetsialistid*	- Juhid kasvavad enamasti välja valdkonna spetsialistidest, harilikult on neil varasem valdkonnas töötamise kogemus. - Juhina töötamine eeldab magistri tasemel eelistatult infoteaduse või	- *	- raamatukogunduse tundmine, majandus- ja õiguslased teadmised, oskus juhtida inimesi ja protsesse - kommunikatsiooni-, sh sisekommunikatsiooni oskused	- ettevõtlusalased teadmised - teadmised majandusest, turundusest ja tulemuslikust müügitööst

		juhtimisalast kõrgharidust, sobib ka majanduslane haridus.		- ettevõtlusalased teadmised - finantsjuhtimise teadmised - teadmised teenuste disainist ja turundusest - hea suhtlemis- ja esinemisoskus	- inimeste ja protsesside juhtimine (sh muudatuste juhtimine); juhendamine <i>vt ka oskuste vajadus</i>
Tippspetsialistid	Koguhoidjad (muuseumides)	- Eraldi õppekava koguhoidjate väljaõppeks ei ole. - Koguhoidja tööks vajalikke oskusi saab omandada Tartu Ülikoolis ja Tallinna Ülikoolis (õppekavad: „Ajalugu“, „Infokorraldus“, „Infoteadus“) ning ka Eesti Kunstiakadeemias kunstimuuseumidele suunatud (õppekavad: „Muinsuskaitse ja konserveerimine“ ning „Kunstiteadus ja visuaalkultuur“ museoloogia suunal). - Kutsehariduse tasemel haakuvad kutsealaga arhiivikorrastaja (Tartu KHK) ning infohalduse spetsialisti (TMK) õppekavad.	koos teadur-kuraatoritega 400 →	- seoste loomise oskus - analüüsioskus, kriitilise mõtlemise ning info otsimise, haldamise ja tõlgendamise oskus - tervikpildi nägemise oskus - museoloogiaga seotud õigusalsed teadmised - digipädevus - probleemide lahendamise oskus - koostööoskus	<i>vt oskuste vajadus</i>
	Arhivaarid (arhiivides)	- Arhivaari ametikohal töötamine eeldab erialast haridust. - Arhiivikorrastaja väljaõpet pakub Tartu Kutsehariduskeskus ja kõrghariduse tasemel saab tööks vajalikke teadmisi ja oskusi Tartu Ülikoolist: õppekava „Ajalugu“, spetsialiseerumine arhiivinduse suunal (BA, MA)).	> 60 ↘→	- oskus kasutada erialaseid infosüsteeme - teadmised õigusruumist ja seadusandlusest, sh isikuandmete kaitse seadus, avaliku teabe seadus jne - info otsimise ja haldamise oskus - teadmised infoturbest ja andmekaitsest - digipädevus	<i>vt oskuste vajadus</i>
Keskastme spetsialistid	Kultuurikorraldajad, muusikaettevõtjad**	- Töö muusika valdkonnas kultuurikorraldajana eeldab kultuurikorraldusala haridust, kasuks tuleb muusikaalane haridus.	- ↗→	- kultuuriprojektide juhtimise oskus - oskus arvestada publiku ootusega - oskus nõustada loovisikuid karjääriplaneerimisest - teadmised autoriõigusest	<i>vt oskuste vajadus</i>

		Kultuurikorraldust saab õppida nii EMTA-s kui ka TÜVKA-s.		- loovus - suhtlemisoskus, sh rahvusvaheliste partneritega - koostööoskus - inimeste juhtimise oskus - projektijuhtimise oskus - ettevõtlusalased teadmised - võõrkeeleoskus	
	Projektijuhid (muuseumides)**	- Projektijuhtideks tullakse alavaldkonda väga erinevatelt erialadelt. - Töö eeldab kõrghariduse olemasolu, millele lisanduvad teadmised museoloogiast, projektijuhtimisest, meeskonnatööst, eelarvestamisest ja seadustest. - Ettevalmistuseks sobib TÜ ja EMTA (ühisõppekava EBS-iga) kultuurikorralduse ning EKA museoloogiaga seotud õppekavade, aga ka teiste kõrghariduse tasemel õppekavade läbimine (näiteks majandusvaldkonnaga seotud õppekavad).	- ↗→	- meeskonnatöö korraldamise oskus - probleemide lahendamise oskus - tervikpildi nägemise oskus - suhtlemisoskus - ettevõtlusalased teadmised, sh teadmised turundusest - võõrkeeleoskus	- vt oskuste vajadus - (Valdkonda sisenejad vajaksid museoloogiaalast täienduskoolitust.)
Oskus- ja käsitöölised	- Tekstiilkäsitöö valmistajad - Nahhkäsitöö valmistajad - Keraamikud - Klaasipuhujad - Mööblirestauraatorid - Puukäsitöölised - Sepad - Väärismetallesemete valmistajad - Kivisepad***	- Erialased oskused omandatakse kas kutse- ja/või kõrgharidusõppes, erialastel täienduskoolitustel või ka töökohapõhise õppimise käigus. - Nende põhikutsealadel töötamine on sageli vabakutseline ja tihti ollakse iseendale tööandjaks. - Käsitööga tegeletakse ka mõne muu valdkonna põhitöö kõrvalt.	u 1000 →	- teadmised ettevõtlusest - teadmised toodete ja teenuste ekspordist - teadmised turundamisest - meeskonna- ja koostööoskus ning võrgustikutöö oskus - projektide juhtimise oskus - läbirääkimis-, suhtlemis- ning klienditeenindusoskused	- Ettevõtlusalased teadmised - Majandus-, ärimis- ja finantsalased teadmised (oma tegevuse majandusliku jätkusuutlikkuse hindamine, toodete/teenuste hinnastamine ja turundamine jne) - Teadmised toodete ja teenuste ekspordist (käsitöötoodete ja teenuste (nt koolitused, töötoad) turundamine Eestist väljapoole, turuanalüüsi metoodikate rakendamine, välisturule

	- Rahvuslikud ehitajad***				sisenemise võimaluste analüüs, välisturule sobivate toodete disainimine lähtuvalt piirkondade eripärast, teadmised kultuuride erinevustest, e-lahenduste kasutamine turundamisel jt)
--	---------------------------	--	--	--	--

* Juhtide tööjõuvajadust OSKA Kultuuri uuringu raames ei käsitletud.

** Hõive andmed avaldamiseks ebakindlad

*** Põhikutseala tööjõu- ja oskuste vajadust uuringus ei hinnatud.

Majutus, toitlustus, turism

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad	Karjääriteed	Hõive (2014-16 keskm) prognoos (2025 a) ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Juhid ja spetsialistid	Majutusettevõtete juhid	- Üldjuhul kasvatakse juhiks valdkonna sees, liikudes järjest kõrgematele ametipostistioonidele (nt portjeest või administraatorist hotellijuhiks). - Soovituslik on rakenduslik kõrgharidus, kuid sobivate isiksuseomaduste korral on võimalik juhiks kasvada ka erialase ettevalmistusega, vajalik on varasem erialane töökogemus.	650 →	- teadmised ettevõtlusest - majanduslik mõtlemine ja finantsteadmised - hinna kujundamise, toote ja teenuse arendamise oskus - turundus- ja müügioskused - inimeste juhtimise ja töötajate motiveerimise oskus - teadmised valdkonna seadusandlusest ja paindlikest töövormidest	- ettevõtte ja meeskonna juhtimine - juhendamise oskused - õiguslased teadmised - projektijuhtimine - tootearendus ning toodete ja teenuste disain - turunduse (sh veebi- ja rahvusvaheline turundus) ja müügitöö oskused (sh hinnakujundus)
	Majutusettevõtete allüksuste juhid	- Müügijuhid on enamasti MTT erialase ettevalmistusega ning õpivad juurde ärikorraldust või turundust. - Tellimuste juht on müügioskustega ja kliendisuhetele suunatud, sageli müügijuhi kogemuse või ettevalmistusega. - Majutusjuhtide puhul on oluline MTT või puhastuse erialane ettevalmistus.	420 ↗→		

	Toitlustusettevõtete juhid	- Restoranijuhina on ideaalne erialase haridusega kokast välja kasvanud müügiinimene. Kõrgharidus tuleb kasuks. - Juhilt eeldatakse müügi- ja finantsteadmisi, vajalik on ka toitlustusettevõtte tööprotsesside tundmine ja üldine arusaamine nii toitlustusest kui ka valdkonnast tervikuna. - Peakokkadel on tavapäraselt koka kutseharidus ja töökogemus. Hiljem õpitakse juurde ettevõtlust, müügitööd ja meeskonnajuhtimist. Soositud on toitlustusalane kõrgharidus, mis on omandatud välismaal.	2370 →	- teadmised ettevõtlusest - turundus- ja müügioskused - personalijuhtimine – mitmekeelse meeskonna juhtimine ja töötajate motiveerimine - teadmised tööõigusest ja paindlikest töövormidest - juhtimis- ja juhendamisioskused - finantskirjaoskus - majanduslik mõtlemine - hinnakujunduse ning toote ja teenuse arendamise oskus	
	Turismiettevõtete juhid	- Turismiettevõtte juhid on enamasti alustanud karjääri valdkonna madalamatelt ametipositsioonidelt, liikudes sealt juhi ametisse. Juhiks kasvatakse valdkonna seest. - Sobivaimaks õpiteeks peetakse kutseharidusõppes turismi eriala baasoskuste omandamist ning juhile vajalike kompetentside omandamist kõrgharidusõppes. Enamasti õpitakse töö kõrvalt juurde turundus- või juhtimis- ja ettevõtlusealaseid kompetentse. - Juhi amet eeldab töökogemust ning põhjalikku valdkonnatundmist. Erialane ettevalmistus otseselt nõutud ei ole, kuid kindlasti tuleb see kasuks.	350 →	- hinnakujunduse, toote ja teenuse arendamise oskus - teadmised valdkonna seadusandlusest - analüüsi- ja projektijuhtimisoskus - koostööoskus - majanduslik mõtlemine ja finantsteadmised - turundus- ja müügioskus	

Metalli- ja masinatööstus

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad	Karjääriteed	Hõive (2012/14) prognoos (2020 a-ni) ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Juhid	Müügi- ja turundusjuhid	- Juhid n-ö kasvavad valdkonnast välja. - Juhi kohal nähakse eelistatult tehnilise kõrgharidusega, täiendava majandus- vms sobiva haridusega ning piisava töökogemusega töötajat, kellel on ka juhile sobivad isikuomadused.	200 ↗→	- protsesside, ressursside ja riskide juhtimise oskus - uute müügistrateegiade rakendamise oskus - inimeste juhtimise oskus - üldiste majandustrendide tundmine - teadmised erinevate juhtimisstrateegiade rakendamisest (nt LEAN-juhtimine, erinevad kvaliteedialased süsteemid) - finantsjuhtimise põhimõtete tundmine	- majandusalased teadmised (sh turundus, müük, tootmise juhtimine jne) - B2B müük (ehk müük äriklientidele) - veebipõhised müügimeetodid - tööstuse kesksed juhtimispraktikad (nt LEAN-juhtimine) - kvaliteedistandardid - tehnoloogiaalased täienduskoolitused, et ettevõtte arengut teadmispõhiselt juhtida
	Toote- ja tarnealajuhid	- Juhid on valdavalt omandanud tehnilise kõrghariduse esimesel või teisel kõrghariduse astmel ning lisaks õppinud majandust või ettevõtte juhtimist.	260 ↗→		
	Tootmis-, tsehi- kvaliteedi- ja tehnikajuhid	- Müügi-, turundus- ja tarnealajuhtide puhul sobib ka vastava spetsialiseerumisega majandusharidus, kuid valdkonna tehnilise poole tunnetus ja teadmised on väga olulised ja see pool tuleb omandada töö käigus.	2200 →		
Tipp- ja keskastme spetsialistid	Insenerid	- Inseneridelt oodatakse laiapõhjalist tehnilist haridust ehk ettevalmistust rakenduskõrghariduse või magistriastmel.	1000 ↗→	- üldised teadmised ettevõtlusest (oskus hinnata oma tööd ettevõtja ja juhi perspektiivist) - strateegilise mõtlemise oskus - meeskonnatöö oskused - kvaliteedistandardite lugemise, mõistmise ja rakendamise oskused	- meeskonnatöö - protsesside planeerimine - kvaliteedistandardid

* Insenerierialade lõpetajatel põhinevat tööjõupakkumist on laiendatud lisaks inseneride põhikutsealale ka juhtimisega seotud põhikutsealadele, kuna ekspertide hinnangul eeldab masina- ja metallitööstuses juhina töötamine üldjuhul sobivate isikuomaduste kombinatsiooni valdkondlike süvateadmistega. Juhid n-ö kasvavad valdkonnast välja.

** Koolituspakkumine põhikutsealale puudub. Tänu kahanevale nõudlusele ei ole probleeme tööjõu leidmisega.

Mets ja puit

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad	Karjääriteed	Hõive (2011/13) prognoos (2020 a-ni) ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Juhid ja tippspetsialistid	Metsamajanduse ja puidutööstuse ettevõtte juhid (sh ostu- ja müügijuhid)	- Juhid kasvavad välja valdkonna tippspetsialistidest, kellel on sobivad isikuomadused. - Metsanduse juhid ja tippspetsialistid on valdavalt metsandusliku magistriharidusega ja olulise praktilise töökogemusega, vahetult kooli lõpetanu selleks ei sobi. - Puidu- ja mööblitööstuse juhid on valdavalt suure praktilise töökogemusega juhid, kellel on kas metsandusalane, puidu- või materjalitehnoloogiaalane, tootmistehnika- või tootearendusalane kõrgharidus (soovitavalt magistriharidus). Palju juhte kasvab välja ettevõtte seest töödejuhataja, tippspetsialisti või tootmisjuhi positsioonilt. - Puidu- ja mööblitööstuse müügi- ja ostujuhid on valdavalt suure praktilise töökogemusega tippspetsialistid, kellel on müügi ja/või ostujuhina töötamiseks vajalikud isikuomadused. Müügi- ja ostujuhi erialaseid oskusi saab omandada täienduskoolituse käigus.	2240 Juhid ↘→ ostu- ja müügijuhid ↗→	- metsaressursi pikaajalise strateegilise planeerimise oskus ja kontseptuaalne mõtlemisoskus - võime käsitleda metsa majandamist ühe osana majandusest ja ettevõtlusest ning näha ja planeerida kaugele ette - valdkonnaspetsiifilise ettevõtluse hea tundmine - teadmised toodete turustamisest ning logistika põhimõtete tundmine - protsesside, ressursside, riskide ja inimeste juhtimise oskus - läbirääkimiste ja meeskonnatöö oskus - ruumilise ja strateegilise planeerimise võimekus - finantsnäitajate lugemisoskus	- <i>vt oskuste vajadus</i>

Tipp- ja keskastmespetsialistid	Puidutööstuse tootmisjuht	- Tootmisjuhtidel on soovitatavalt rakenduskõrgharidus, millele lisaks on omandatud magistritaseme kõrgharidus. Eelnevalt on vajalik haridus ja töökogemus oma valdkonna tööstuse tehnoloogiast.	1200 ↗	- ettevõtluse põhimõtete tundmine - tarne- ja tootmisahela tundmine - erinevate juhtimissüsteemide (LEAN, inimeste juhtimine, müük ja turundus, tehnoloogia põhitõed) tundmine - töö efektiivsuse tagamine ja kulude juhtimine - teadmised eelarvestamisest - finantskirjaoskus	- <i>vt oskuste vajadus</i>
---------------------------------	---------------------------	--	-----------	--	-----------------------------

Põllumajandus ja toiduainete tööstus

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad*	Karjääriteed	Hõive (2013/15) prognoos (2025 a-ni) ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Juhid, tipp- ja keskastme spetsialistid	Põllumajandus-, kalandus- ja vesiviljelusettevõtte juhid	- Juhtide väljaõppeks sobivad EMÜ esimese (BA) ja teise (MA) astme õppekavad ning JKHK ning OTMK põllumajandustootja (tase 5) õpe. - Juhiks saamine eeldab nii erialast väljaõpet kui ka erialaseid, näiteks looma- või taimekasvatuses töötamise kogemusi, vaid koolitusest (sh tasemeõppe läbimisest) ei piisa. - Olulisel määral on levinud pika perekondliku traditsiooniga põllumajanduslikes pereettevõtetes tegutsemine ja juhiks kasvamine (perekondlik taust toetab ka erialaseid õpinguid kutse- või kõrghariduses). - Põllumajanduses, kalanduses ning vesiviljeluses on juhtide tasandile liikumine teistest valdkondadest pigem erandlik.	530 →	- majanduse, ettevõtluse ja poliitika laiemal pildil nägemise võime - ettevõtte tegevuse strateegiline planeerimine - protsesside, ressursside ja inimeste juhtimise oskus - riskijuhtimise oskus - personali- ja rahavoogude planeerimine, sh finantskirjaoskus - meeskonnatöö- ja läbirääkimisoskused	- finantsalased oskused ja teadmised raamatupidamisest - erinevate rahastuse lisavõimaluste leidmine (toetused, projektid, programmid) - tootearendus - kaubandusettevõtetega suhtlemine ja müük - ekspordijuhtimine - riskide juhtimine - kvaliteedijuhtimine - <i>vt ka oskuste vajadus</i>
	Tootmistehnika spetsialistid ja insenerid	- Valdkonnas töötavad tootmistehnika spetsialistid-insenerid on läbinud erialase õppe, näiteks EMÜ „Tehnika ja tehnoloogia“.	100 ↗→	- juhendamisoskus (süsteemide ja seadmete kasutamise õpetamine töötajatele)	- müügijuhtimine - projektijuhtimine - suhtlemisoskused

		- Tööks on vajalik nii tehniline kui ka põllumajanduslik väljaõpe. - Enamasti on neil põllumajandusega varasem kokkupuude, näiteks perekondlik taust. - Üldiselt ei tööta nad põllumajandusettevõttes, vaid vastavat teenust osutavas ettevõttes (nt seadmete müük ja hooldus, tehniliste projektide planeerimine).		- analüüsi- ja müügioskused (nt farmiomanike vajaduste vahendamine toodete tarnijale ning tehniliste lahenduste müük farmiomanikele) - suhtlusoskus	<i>vt ka oskuste vajadus</i>
	Toiduainetetööstuse tootmisjuhid	- Tootmisjuhid on valdavalt tehnilise väljaõppega (EMÜ, TTK). Tootmisjuhil võib olla ka majanduslane ettevalmistus, kuid sel juhul tuleb tootmise ning tehnikaga seotud spetsiifika omandada ettevõttes. - Tootmisjuhiks on võimalik kasvada teistelt juhtide-spetsialistide ametikohtadelt. - Tootmisjuhi ülesanded on tööstuse alavaldkondade puhul võrdlemisi hästi ülekantavad ning üsna levinud on näiteks liha-, piima- ja kalatööstuse vaheline liikumine või ka muudest töötleva tööstuse valdkondadest toidutööstusesse liikumine.	313 →	- tootmisprotsessi tundmine ja selle juhtimise oskus - inimeste juhtimise oskus - planeerimisoskus - riskide juhtimise oskus - kulude ja eelarve planeerimise oskus	<i>vt oskuste vajadus</i>
	Toiduainetetööstuse tootearendusjuhid	- Tootearendusjuhid-tootearendajad vajavad erialast kõrgharidust (EMÜ, TTÜ). - Tootearendajaks on võimalik kasvada ka töökogemuste baasil, sel juhul on tugevad baasteadmised väga olulised; need on võimalik omandada ka kutseõppes toiduainete töötlemise õppekavadel (nt OTMK, Tartu KHK jt). - Tootearendajad võivad töötada toidutöötlemise erinevates alavaldkondades, näiteks kala-, pagari-, liha-, piima-, aedviljatööstuses.	150 ↗→	- teadmised klientide ootustest ja tarbimistrendidest - teadmised toodete müügist (sh brändingust) - kulude ja eelarve planeerimise oskus - inimeste juhtimise oskus	<i>vt oskuste vajadus</i>
	Toiduainetetööstuse kvaliteedijuhid	- Kvaliteedijuhtidel on valdavalt erialane (toiduainetehnoloogia) kõrgharidus ning peale selle läbitud kvaliteedijuhtimise lühi- või pikaajalised täienduskoolitused. - Levinud on ka ärimise ja halduse kõrghariduse taust, kus õppes on valikainetena võimalik süveneda kvaliteedijuhtimisse.	313 ↗→	- teadmised erinevatest kvaliteedijuhtimissüsteemidest, standarditest (ISO) ja muudest regulatsioonidest ja nende rakendamise oskus	<i>vt oskuste vajadus</i>

				- tootmisprotsessi kasumliku arendamise ning kvaliteedi tagamise oskus - oskus juhendada töötajaid kvaliteedieeskirjade järgimisel	
	Toiduainetetööstuse tööstusinsenerid	- Inseneri eriala kõrgharidus (EMÜ või TTÜ). Tööle asumine eeldab huvi toiduvaldkonna vastu ja/või praktikakogemusi. - Töötavad sageli tehnilisi lahendusi pakkuvates projekteerimisfirmades. - Suuremates tööstustes võivad töötada ka kohapeal tehnika ja tehnoloogia üksustes, vastutades tootmise tehnika toimivuse eest. Juhendavad hooldustehnikuid ja mehhatroonikuid, tööstusmasinate mehaanikuid ja lukkseppi. Teevad koostööd tootmisjuhiga.	65 ↑	- kliendi vajaduste ja piirangute analüüsimise oskus - kliendi äritegevusest arusaamise võime - tootmise kulupõhise arvestamise oskus	- müügijuhtimine - projektijuhtimine - suhtlemisoskused - vt ka oskuste vajadus
Oskustöötajad	- Aednik - Mesinik - Kalur - Pagar	- Erialased oskused omandatakse mitmetes kutseõppeasutustes üle Eesti, täienduskoolitustel, samuti mitteformaalse õpipõisiõppega. - Eriala lõpetanutest alustab teatud osa iseseisvalt ettevõtlusega. - Oma ettevõtte loomiseks on sageli vaja ka täiendavat, näiteks ärivaldkonna (väikeettevõtlus, raamatupidamine) haridust. Karjääriteena on üsna levinud liikumine kõrvalerialadele ja teistesse sektoritesse. - Valdkonna töö hooajalisuse tõttu teevad paljud seda ka oma muu põhitöö kõrvalt kõrvaltegevusena.	Ca 3000 →	- ettevõtlikkus - teenuste/toodete müük ja turundamine - finantskirjaoskus - ettevõtluse ja kutsealase tegevusega seotud seadusandluse tundmine	- vt oskuste vajadus

* Suuremates toidutööstusettevõtetes on lisaks tööle mitmeid teisi juhte ja spetsialiste, kellel ei ole ekspertide hinnangul üldiselt vaja erialast ettevalmistust ning keda seetõttu ei ole uuringus kajastatud, kuid kes ettevõtte toimimise seisukohalt on samuti väga tähtsad: sh ostujuht, logistikajuht, müügijuht, ekspordijuht, turundusjuht, personalijuht.

Toiduainetetööstuses on juhile esitatavad nõuded valdkonniti paremini ülekantavad (nt toiduainetetööstust võib hästi juhtida ka metalli-, puidu-, plasti- vm tööstuse juhtimiskogemustega inimene).

Rõiva-, tekstiili- ja nahatööstus

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad	Karjääriteed	Hõive (2014/16) prognoos (2025 a-ni) ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Juhid ja keskastmejuhid	Rõiva-, tekstiili- ja nahatööstuse juhid*	- Juhatuse liikmetel on üldjuhul eelnev juhtimiskogemus ning kõrgharidus kas finantsjuhtimises, äriduses, turunduses või valdkonnaspetsiifilisel erialal. - Tegevjuhid on sageli kas majanduslase või valdkonna erialase kõrgharidusega ning valdkondliku ja/või juhtimisalase töökogemusega. - Osakonnajuhtidel on enamjaolt valdkondlik ja/või osakonda puudutav erialane töökogemus ning tehniline või majanduslik kõrgharidus. Väga tihti „kasvavad“ nad ka ettevõtte seest. - Tootmisjuhi pädevus on ettevõtetes väga erinev ja seetõttu võib tootmisjuhiks saada nii kesk-, kutse-, kui ka (rakendusliku) kõrghariduse omandanu ning eelnev töökogemus võib olla nii spetsialisti kui juhi tasandil.	420-520, → hõive püsib stabiilsena (-5% kuni 5%)*	- rõiva-, tekstiili- ja nahatööstuse turgude ja trendide tundmine - strateegilise planeerimise oskused - turundus- ja müügitöö oskused (sh eksporditurgudele laienemine, rahvusvaheline müük ja turundus) - projektijuhtimise oskused - kvaliteedijuhtimise oskused - tootmisjuhtimise oskus, sh normeerimine ja päevaplaani koostamine - inimeste juhtimise oskus - probleemilahenduoskus	- vt oskuste vajadus
	Müügi- ja ostuspetsialistid	- Müügispetsialistid võiksid ideaalis siseneda tööstusesse valdkonnaspetsiifiliste teadmistega, kuid praegusel hetkel töötab valdkonnas ka neid müügispetsialiste, kellel on läbitud üldine müügitöö tasemeõpe. - Ostuspetsialistid peavad olema tugevate valdkonnaspetsiifiliste teadmiste ja ettevalmistusega. (Neil peab olema teadmisi muuhulgas rõiva- ja tekstiiltoodetest, tootmisest, tekstiilmaterjalidest, disainist, õmblustehnoloogiast, turundusest, ostu- ja müügitööst, logistikast, hanke- ja tarneahelast, kaubandusest, klienditeenindusest, erialastest arvutiprogrammidest jne.) Ostuspetsialistide haridustee peaks sisaldama ka kokkupuudet	170 – 230, ↗ - hõive kasvab (5% kuni 15%)	- rõiva-, tekstiili- ja nahatööstuse turgude ja trendide tundmine - tööstusprotsesside üldine tundmine - erinevate kultuuride tundmine	- vt oskuste vajadus

		rõiva- ja tekstiilialaga (nt TTK ressursikorralduse eriala).			
--	--	--	--	--	--

* Juhtidena töötavad enamasti spetsialisti haridusega inimesed. Seega vajavad nad baasharidusena teiste valdkonna põhikutsealade ettevalmistust, millele lisaks võib juht omandada majanduse- või juhtimisalase vm hariduse. Sellel põhjusel ei analüüsitud juhtide koolitusvajadust eraldi, vaid koos disainerite, inseneride, konstruktorite ja tehnoloogide tööjõuvajadusega proportsionaalselt. Tööjõunõudluse ja koolituspakkumise vastavust nendel kutsealadel hinnati piisavaks.

Sotsiaaltöö

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad	Karjääriteed	Hõive (2012/14) prognoos (2021 a-ni) ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Juhid ja tipp-spetsialistid	Juhid sotsiaaltöö valdkonnas*	- Juhtide ja tippspetsialistide õpitee on enamasti akadeemiline kõrgharidus, soovitatav kõrgharidus sotsiaalvaldkonnas või majandus-, haldus- ja õiguslala. - Eristatakse mitmeid karjääriteid: - valdkonna seest spetsialistist juhiks kasvanud inimeste puhul hinnatakse kõrgelt spetsialistipädevusi ning juhtimisel tuginevad nad oma põhjalikule asjatundlikkusele; - mõne teise valdkonna juhtimiskogemusega või ka majandus-juhtimisalase koolitusega juhid on hinnatud oma strateegilise võimekuse ning hea tervikpildi nägemise oskuse poolest; - otse koolipingist tulevad juhid omavad küll häid üldteadmisi, kuid nad vajavad enam toetust praktilise töö küsimustes.	640 ↘→	- strateegilise juhtimise ja planeerimise ning meeskonna moodustamise oskused - personalijuhtimise ja -arendamise oskused - ressursijuhtimise oskused - kvaliteedijuhtimise oskused - teenuste disaini teadmised ja oskused - oskused rakendada tehnoloogiat valdkonna teenuste kujundamisel - kommunikatsioonijuhtimise oskused	- kvaliteedijuhtimine - kommunikatsioonijuhtimine - teenuste disain - töötajate supervisioon ja tööalane toetamine - teadmised kogukonnapõhisest lähenemisest ja kogukonnapõhise lähenemise rakendamise headest praktikatest - strateegiline juhtimine - ärikorraldus ja turundus

* Rahvaloenduse andmetel töötab sotsiaaltöö valdkonna juhtidest ja tippspetsialistidest 38% riigiasutustes ning kohalikes omavalitsustes, 33% ehk kolmandik sotsiaalhoolekandes, 15% haridussüsteemis, 4% tervishoius ja 10% ülejäänud majandussektorites.

** Arvestades juhtide ja tippspetsialistide sarnast ettevalmistust kõrghariduse tasemel ning pidades silmas väikest tööjõuvajadust (5 inimest aastas) on tööjõuvajaduse ja pakkumise võrdluse raames juhtide tööjõuvajadus arvestatud kokku sotsiaaltöötajate ja nõustajate põhikutsealaga.

Tervishoid

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad	Karjääriteed	Hõive (2012/14) ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Juhid ja tipp-spetsialistid	Juhid tervishoius*	- Juhipositsioonil töötajad on reeglina tervishoiutöötajate (arstid, õed, hambaarstid, proviisorid jne) erialase väljaõppega.	343 (TAI, 2015)	- juhtimis- ja koostööoskused (sh rahvusvahelistes meeskondades) - meeskonnatöö ja suhtlemisoskused - ettevõtlusoskused (nt hambaarstid jt)	- vt oskuste vajadus
Keskastme spetsialistid	Meditšiinivaldkonna sekretärid ja assistendid**	- Enamasti on meditsiinivaldkonna sekretärid omandanud sekretäritööks vajalikud teadmised ja oskused tasemeõppes ning tööle asutakse peale tööandja pakutava lühikese täienduskoolituse läbimist , mis annab neile vajalikud esmased teadmised tervishoiu valdkonnast.	475	- esmased teadmised tervishoiu valdkonnast	- Uuringus esitati ettepanek koostada kõrgkoolide eestvedamisel koostöös tööandjate esindajatega täiendusõppekava sekretäridele tööks tervishoiuasutustes ja - keskustes.

* Kuna tervishoiu valdkonnas on enamik juhipositsioonil olevaist tervishoiutöötajast (nt ülemarstid, ülemõed, õendusjuhid, ravijuhid, talituste juhatajad, juhtivad vanemlaborandid jne) – jätkuvalt ka oma professiooni esindajad, kes teevad igapäevaselt erialast tööd, ei pööratud erinevalt teistest OSKA uuringutest juhtide ametialale eraldi tähelepanu. Oletuslikult kajastuvad kõik reguleeritud kutsealade esindajatest, kes on juhipositsioonil, ka oma kutseala esindajate arvudes. Hõlmatud ei ole ravimitööstuses tegutsejad ega tervishoiu juhtimisega tegelevaid ametnikke ja avalik-õiguslike asutuste töötajaid.

** Meditsiinivaldkonna sekretäride hõive trendi ega tööjõu nõudluse ja pakkumise vahekorda uuringus ei hinnatud. Ekspertide hinnangule tuginedes täidab meditsiinalal töötavatest sekretäridest (kokku keskmiselt 950) vaid kuni pool (u 475) tööülesandeid, mis eeldavad meditsiinilisi või laiemaid tervishoiu valdkonna eriteadmisi. Eesti haridussüsteem spetsiifiliselt meditsiinivaldkonnas tegutsemiseks pädevaid sekretäre ette ei valmista. Uuring tõi välja kasvava vajaduse kliiniliste sekretäride järele.

Transport, logistika, mootorsõidukite remont ja hooldus

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad	Karjääriteed	Hõive (2013/15), prognoos ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Juhid ja tipp-spetsialistid	Transpordi ja logistika juhid ja tippspetsialistid*	- Tarneahela, hanke-, ostu- või logistikajuhina töötamise eelduseks on varasem töökogemus logistika valdkonnas tipp- või keskastme spetsialistina ja soovitatavalt erialane magistrikraad logistika valdkonnast.	8160 ↗→	- logistikaprotsesside strateegilise juhtimise oskus - infosüsteemide juhtimise oskus - suurandmete kasutamise oskus juhtimises	- üldised majandusalased teadmised - juhtimiskompetentsid - valdkondlikud arengutrendid ja

		- Valdkonnas töötab ka juhte, kes on lõpetanud majanduse või ärijuhtimise kõrghariduse õppekava või valdkonna kõrghariduse õppekava bakalaureuse või rakenduskõrghariduse tasemel (peamiselt TTK, TTÜ, EMÜ, Mainor). - Ekspediitoril ja juhtival veokorraldajal on soovitatavalt valdkonna rakenduskõrgharidus (nt TTK, EEK Mainor). - Laojuhina töötamise eelduseks on erialane kutseharidus (soovitatavalt 5. tase) ja esmatasandi juhile vajalike juhtimiskompetentside omandamine. - Liiklusinsenerina töötamise eelduseks on erialane kõrgharidus (TTK, TTÜ). Ametisse tullakse peale logistika erialade ka tee-ehituse erialadelt. Kõrghariduse astmel on võimalik liiklusohutust õppida TLÜ Haapsalu Kolledžis.		- teenuste disain ja juhtimine - inimeste juhtimise oskus - üldised juhtimiskompetentsid	ettevõtluskeskkonna muutused
Keskastme-spetsialistid ja administratiiv-töötajad	Logistikud / Ostuspetsialist	- Logistikuna, sh ostuspetsialistina töötamise soovituslikuks eelduseks on logistikaalane kutseharidus, kuid tõenäoliselt rakendub vähesel määral ka valdkonnakeskse bakalaureuse või rakenduskõrgharidusega (TKK, TTÜ EMERA, ELA, SKA) spetsialiste (eriti transpordikorraldaja või tollimaaklerina). Samuti võib transpordikorraldajaks või ostuspetsialistiks saada keskkhariduse või mitte erialase kutsehariduse baasil, kuid töökohapõhine väljaõpe kestab siis reeglina 6–12 kuud.	3110 →	- arusaam logistilistest tarneahelatest - IKT-põhiste tööprotsesside ja tehnoloogiate rakendamise oskus - tehnoloogiaalane ning ettevõtlikkuspädevus - teadmised <i>lean</i>- (nn kulusäästlikust) mõtlemisest - protsessijuhtimisoskus - operatiivplaneerimisoskus	- vt oskuste vajadus

* Transpordi ja logistika valdkonna juhtide ja tippspetsialistide hulka kuuluvad tarneahela, hanke-, ostu- ja logistikajuhid. Sellesse gruppi kuuluvad ka transpordi korraldusega tegelevad juhid ning laoettevõtete ja laojuhid.

Vee- ja jäätmemajandus ning keskkond

AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad	Karjääriteed	Hõive (2015-17 keskm) prognoos (2026) ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Juhid ja tipp-spetsialistid	Juhid veemajanduses	- Veemajanduse juhid kasvavad enamasti välja valdkonna spetsialistidest või oskustöötajatest. Enamasti on neil erialane kõrgharidus kas bakalaureuse või magistritasemel ning pikaajalisem valdkonnas töötamise kogemus. - Tegevjuhtide puhul ei ole veevaldkonnaga seotud eriharidus tingimata eelduseks.	230 ↘→	- finants- ja innovatsioonijuhtimise teadmised ja oskused - teadmusjuhtimise oskused, st oskus kindlustada vajalike oskuste olemasolu organisatsioonis - strateegilise ja kontseptuaalse mõtlemise oskus - inimeste juhtimise oskus, sh erinevate põlvkondade töötajatest koosnevate meeskondade juhtimine	<i>vt oskuste vajadus</i>
	Juhid jäätmemajanduses	- Juhina töötamine eeldab bakalaureuse või magistri tasemel kõrgharidust eelistatult keskkonna valdkonnaga seotud erialadel. Aga juhtidena võivad töötada ka nt õigusteadust või majandust õppinud inimesed. Spetsiaalseid jäätmemajanduse eriala õppekavasid Eestis ei ole. Jäätmekäitlusega seotud aineid õpetatakse mitmete keskkonna valdkonna õppekavade raames (EMÜ, TTÜ, TTK, TLÜ). - Juhid kasvavad enamasti välja valdkonna keskastmejuhtidest ja spetsialistidest. Harilikult on neil pikaajaline valdkonnas töötamise kogemus.	330 ↗→	- innovatsioonijuhtimise oskused - teadmised finantsjuhtimisest - ettevõtte IT-protsesside juhtimisega seotud teadmised ja oskused - strateegilise ja kontseptuaalse mõtlemise oskus - suhtlemis- ja koostööoskused - inimeste juhtimise oskus	<i>vt oskuste vajadus</i>

Õigus

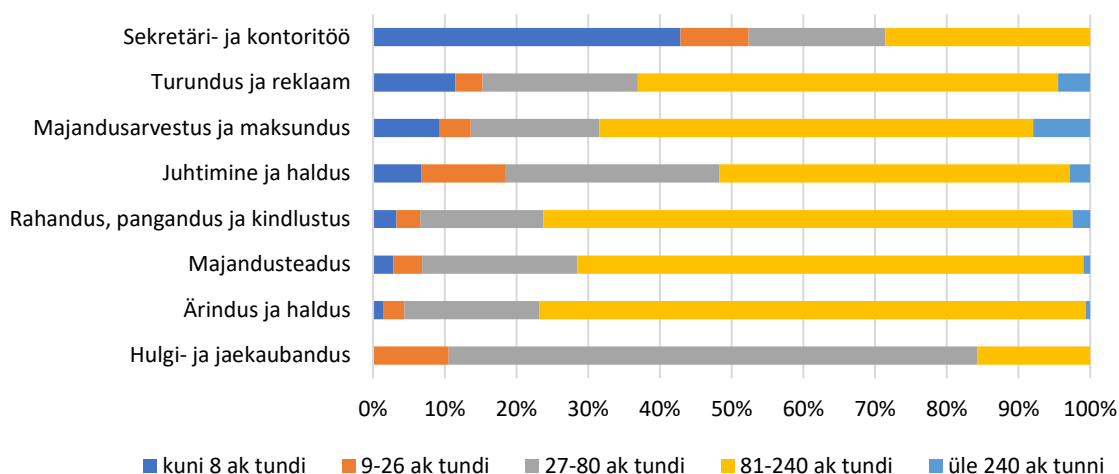
AK ametirühm (ISCO)	Põhikutsealad*	Karjääriteed	Hõive (2015-18 keskm) prognoos (2029) ja hinnang N-P tasakaalule	Oskuste vajadus	Täienduskoolitusvajadus
Tippspetsialistid	Pankrotihaldur	- Pankrotihaldurina töötamine eeldab magistrikraadi või sellele vastava kvalifikatsiooni olemasolu, halduri väljaõppe ja eksami läbimist. Bakalaureusekraadiga on võimalik halduriks kandideerida vaid inimesel, kellel on kaheaastane töökogemus rahanduse, õiguse, juhtimise või raamatupidamise valdkonnas. Väljaõpet ei pea läbima halduri eksami sooritanud isik, kes on töötanud vähemalt kolm aastat finantsjuhtimis-, õigus- või majandusalast kõrgharidust nõudval tööol. **	50 ↘→	- üldised majandusteadmised - finantsvaldkonna ja raamatupidamise alased teadmised - projektijuhtimise oskus	<i>vt oskuste vajadus</i>
Tipp- ja keskastme-spetsialistid	Jurist ettevõtetes (v.a juriidiliste toimingute tegevusala), in-house-jurist	- Juristina töötamise soovituslik eeldus on õiguslase magistriõppe läbimine. - Erinevatel ametikohtadel ettevõtluses on võimalik rakendust leida ka õiguslase bakalaureusekraadiga. - Eraettevõtluses töötavad juristid liiguvad eelkõige advokaatideks ja vastupidi.	970 →	- üldised majandusteadmised - spetsiifilise sektori ärialased teadmised - projektijuhtimise oskus - finantsvaldkonna teadmised - meeskonnatöö oskused	<i>vt oskuste vajadus</i>
Keskastme-spetsialistid	Õigusassistent	- Õigusassistent on eelistatult lõpetanud viienda taseme kutseõppe TMK-s või omandab õiguslase kõrgharidust bakalaureuseõppes. Osal töökohtadel omandatakse peamised oskused ka keskhariduse baasil töökogemuse ja täienduskoolituste kaudu.	240 ↓	- õiguslaste dokumentide (lepingud, tõendid jm) kavandite koostamise oskus - digitaalsete dokumentide hankimise, koostamise ja käitlemise oskus ning seda abistavate pool-automatiseeritud lahendustega töötamise oskus - teadmised küberturvalisusest - analüüsi- ja tõlgendamisoskus - koostöö- ja suhtlemisoskus	<i>vt oskuste vajadus</i>

* Ettevõtluse alased teadmised on olulised ka nt selliste vabade õiguselukutsete esindajate puhul nagu nt vandeadvokaadid, notarid, kohtutäiturid jt, kes on büroopidajatena sisuliselt ka ettevõtjate rollis.

Büroopidajatel on samuti olulised turundus- ja müügitööoskused, personalijuhtimise oskused jne.

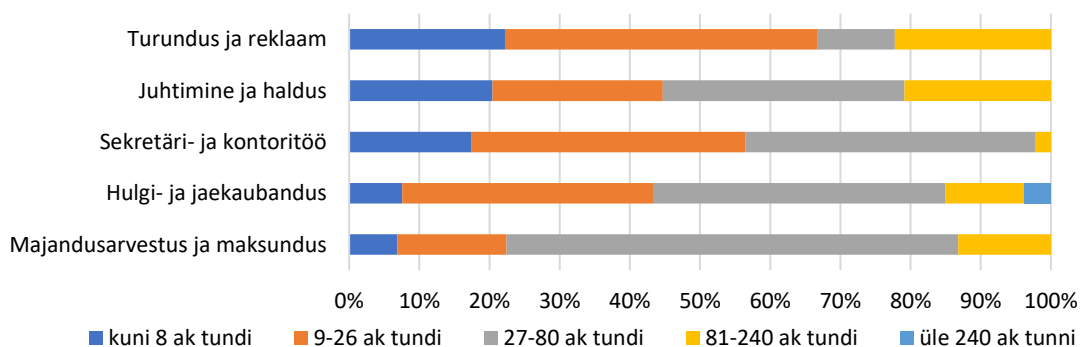
** Pankrotiseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/112112010015?leiaKehtiv>

Lisa 3. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse täienduskoolituste kestused kutse- ja kõrgkoolides ning erakoolitusasutustes 2016–2018



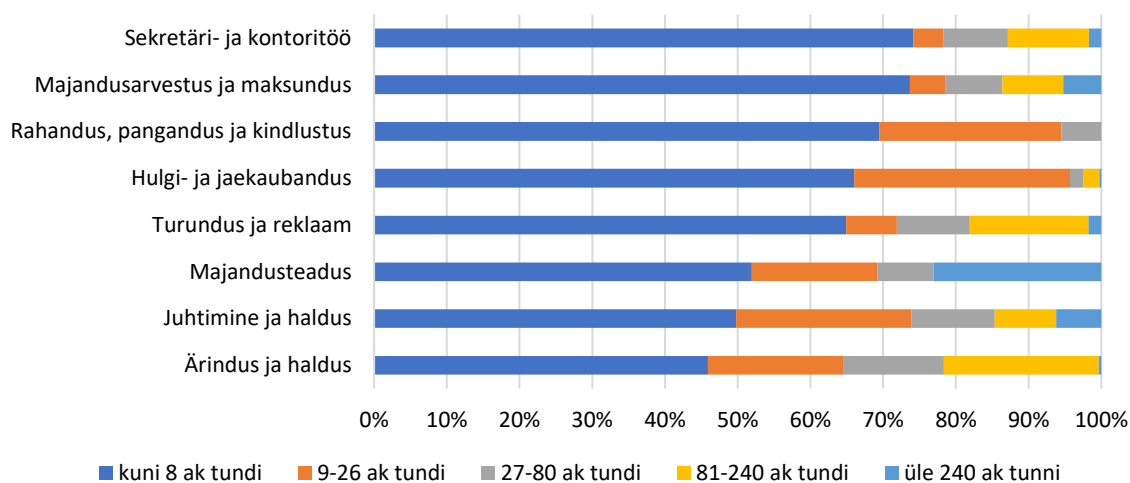
Joonis 23. Ärinduse ja halduse õppesuuna täienduskoolituste kestused kõrgkoolides 2016–2018

Allikas: Haridussilm



Joonis 24. Ärinduse ja halduse õppesuuna täienduskoolituste kestused kutsekoolides 2016–2018

Allikas: Haridussilm



Joonis 25. Ärinduse ja halduse õppesuuna täienduskoolituste kestused erakoolitusasutustes 2016–2018

Allikas: Haridussilm

Lisa 4. Ärinduse ja halduse õppekavagrupi kvaliteedihindamised kõrghariduses (EKKA)⁸⁷

Tabel 12. Ärinduse ja halduse õppe(kavagrupi õppekavade) tugevused kõrghariduses EKKA hindamisaruannete alusel

Tallinna Tehnikaülikool: - õppekavagrupi õppekavasid hindavad kõrgelt nii üliõpilased, vilistlased kui tööandjad; - teadustöö on teaduskondades tähtsal kohal ning toetab õppetööd; - õppejõud kasutavad tõhusalt mitmekesiseid nüüdisaegseid (sh digitaalseid) õpetamis- ja hindamismeetodeid - üliõpilaste, vilistlaste ja tööandjate tagasisidet kasutatakse õppekavaarenduses, õppekavanõukogude töö toimib hästi; - õppekavade rahvusvahelistumise tase on kõrge.	Tartu Ülikool: - õppekavanõukogud teevad head tööd, nõukogude töö on dokumenteeritud ja arusaadav kõigile partneritele, üliõpilaste tagasiside saamiseks kasutatakse fookusgrupi intervjuusid; - kasutusel on mitmekesised ning igati sobivad hindamismeetodid; - õppejõud annavad üliõpilastele piisavalt tagasisidet ning vastavad ka üliõpilaste tagasisidele; - õppejõud on üliõpilaste jaoks hästi kättesaadavad; - õppejõududel on piisavalt võimalusi osaleda asjakohastel täienduskursustel; - üliõpilased on kõrgelt motiveeritud ning väärtustavad igati oma õpingute sisu.	Eesti Maaülikool: - õppekavad on praktilise suunitlusega ja populaarsed, lõpetanute töölerakendumise määr on kõrge; - õppejõud on pühendunud, kvalifitseeritud ja hoolivad; - tööandjate toetus õppekavadele on kõrge; - õppekavade teoreetiliste ja rakenduslike majandusainete kooslus võimaldab lõpetanutel töötada ettevõtetes, arendusprojektides, KOV-ides ning luua ise ettevõtteid; - teadmised ärijuhtimise ja rohelise majanduse seostest võimaldavad üliõpilastel mõista põllumajandussektorit komplekselt; - välisüliõpilaste arv kasvab; - üliõpilased hindavad kõrgelt kooliväliste praktikute panust õppekavade läbiviimisel; - üliõpilased on kaasatud teadusprojektidesse; - akadeemiliste töötajate hindamisprotseduurid on hästi välja arendatud, toimuvad iga-aastased arenguevestlused; - õppejõudude teadustöö on hästi seostatud nende poolt läbiviidava õppetööga, lõputööd sageli seotud õppejõu teadustöö temaatikaga, u 1/3 instituudi rahalistest vahenditest tuleb teadus- ja arendustegevusest.
--	--	--

⁸⁷ EKKA. Õppekavagrupi kvaliteedi hindamise otsused ja aruanded. <http://ekka.archimedes.ee/korgkoolile/oppekavagrupi-kvaliteedi-hindamine/hindamisotsused-ja-aruanded/>

Estonian Business School: - hästi juhitud ning toimiva kvaliteedikindlustuse süsteemiga ärikool, missioon ja visioon kajastuvad ka õppekavade eesmärkides; - üliõpilaste rahulolu õppekavadega kõrge, hinnatud on õppe praktiline suunitlus ja personaalne lähenemine, üliõpilasi toetavad tuutorid, õppekonsultandid, digitaalsed tugisüsteemid; - muljetavaldav partnerite võrgustik välismaa ärikoolidega, osa õpingutest välismaal veetmine tõstab üliõpilaste konkurentsivõimet tööturul; - edendatakse uuenduslikke õpetamismeetodeid ja -vahendeid, keeleõpet, soositakse meeskonnatööd; - üliõpilaste töölerakendumise määr kõrge, õppetöö ajagraafik on paindlik; - õppekavaarendus uuenduslik ning üliõpilased on aktiivselt protsessi kaasatud; - mitmeid aineid viivad läbi erialavaldkonna spetsialistid, koostöö ettevõtetega hea; - loodud on õpingute siseauditi süsteem, toimib õppetöö kvaliteedijuhtimine; - õppematerjale ajakohastatakse süstemaatiliselt; - õppetöö füüsiline keskkond on igati sobiv; - väiksemad õpperühmad võimaldavad interaktiivsemat õpet ja personaalset tagasisidet; - üliõpilased on kaasatud teadusprojektidesse.	EEK Mainor: - õppekavade tugevuseks on tugev praktiline suunitlus ja populaarsus, üliõpilaste rahulolu õppetöö ja õppejõududega on kõrge; - lõpetanute töölerakendumise määr on kõrge; - õppejõudude valikul olulisim nende praktiline kogemus, õppejõud on kvalifitseeritud ja pühendunud; - tööandjate kaasatus õppekavade arendusse ja õppetöö läbiviimisse on ulatuslik, üliõpilased on kaasatud ühisprojektidesse ettevõtetega; - õppekavaarenduse protsess on süstemaatiline, toimub iga-aastane õppekavaarenduskonverents; - üliõpilased ja tööandjad hindavad õppetöö paindlikku korraldust; - üliõpilased hindavad võimalust õppida erinevates keeltes; - üliõpilaste ja õppejõudude suhtarv on väga hea, võimalik on vahetu tagasiside saamine, tunnetatakse ühtse kogukonna tunnet; - õpperuumid on heal tasemel; - õppimise ja õpetamise tippkeskus pakub koolitusi nii põhikohaga kui külalisõppejõududele; - õppeinfosüsteem aitab hästi jälgida üliõpilaste edasijõudmist ja ennetada väljalangevust; - laialdast kasutamist leiab VÕTA; - õppetöös kasutusel palju aktiivõppemeetodeid; - üliõpilaste väljalangevus on üsna madal.	Tallinna Ülikool: - tänu struktuurireformile on üliõpilasprojektid aina interdistsiplinaarsemad, see soodustab koostööd erinevate õppekavade ja instituutide vahel; - Balti filmi, meedia, kunstide ja kommunikatsiooni instituudi ja Ühiskonnateaduste instituudi õppekavad eristuvad teiste kõrgkoolide omadest, mis annab kindla turupositsiooni, suur osa rahalistest vahenditest on riigieelarvevälised; - kõrgetasemeline taristu; - õpetamismeetodid ja -vahendid on mitmekülgsed ja uuenduslikud; - üliõpilastele osutavad tõhusat tuge professionaalsed nõustajad ja õppekavade juhid; - paljud õppejõud tegutsevad oma eriala praktikutena; - õppejõud on pädevad ning teadustööle orienteeritud; - õppejõud on kaasatud erialavõrgustike ja riigiasutuste töösse; - sisseastumiseksamid võimaldavad valida õppekohtadele motiveeritud ja võimekad üliõpilased; - üliõpilased on õppekavade ja TLÜ suhtes entusiastlikud ning leiavad, et õppekavad annavad neile hea ettevalmistuse nii edasiõppimiseks kui tööturul toimetulekuks.
--	---	---

Tabel 13. Ärinduse ja halduse õppe(kavagrupi õppekavade) nõrgad küljed ja arenguvajadused kõrghariduses EKKA hindamisaruannete alusel

Tallinna Tehnikaülikool: - tulevikustrateegiates tuleks tähelepanu pöörata demograafiast tulenevale üliõpilaste arvu vähenemisele ning üliõpilaste väljalangevuse vähendamisele; - õppetöökorralduses tuleb arvestada, et üha enam üliõpilasi töötab täiskohaga; - üliõpilaste ettevalmistus peab arvestama ka globaalse tööturuga; - kui magistritöö kõrval võetakse kasutusele ka magistriksam, tuleks analüüsida, kas kõik magistrikavade õpiväljundid on saavutatavad; - pärast struktuurimuudatusi tuleks jälgida ka uute struktuuride ja vastutusalade mõju õppekavadele ning ressursiarendust; - õppekavaarendusele tuleks läheneda strateegilisemalt ning süstemaatilisemalt; - õppeinfosüsteemi tuleks parendada; - iga õppeaine jaoks tuleks tagada vajalik hulk õpikuid; - praktikakorralduse süsteemi tuleb parandada; - õppejõudude pedagoogiliste oskuste arendamise süsteemi on vaja parandada; - keskselt pakutavate kursuste sisu pole alati asjakohane, õppejõud võiksid rohkem koostööd teha; - õppejõudude mobiilsust tuleks rahaliselt toetada; - vajalik on väljalangevuse põhjuste selgitamine ning väljalangevuse ennetamise tegevuskava loomine; - vajalik on tugisüsteem potentsiaalsete üliõpilaste erialavaliku toetamiseks.	Tartu Ülikool: - tulevikustrateegiates tuleks tähelepanu pöörata demograafiast tulenevale üliõpilaste arvu vähenemisele ning üliõpilaste väljalangevuse vähendamisele; - õppetöökorralduses tuleb arvestada, et üha enam üliõpilasi töötab täiskohaga; - üliõpilaste ettevalmistus peab arvestama ka globaalse tööturuga; - kui magistritöö kõrval võetakse kasutusele ka magistriksam, tuleks analüüsida, kas kõik magistrikavade õpiväljundid on saavutatavad; - kaaluda tuleks suurema hulga võõrkeelte pakkumist õppekavades; - üliõpilaskond võiks olla rahvusvahelisem; - õppejõududel võiks olla rohkem võimalusi rahvusvahelise kogemuse saamiseks, õppe läbiviimisele tuleks kaasata enam välisõppejõude; - tuleks tagada ka osalise koormusega õppjõudude pedagoogiliste oskuste standarditele vastavus; - õppejõud vajaksid enam juhendamiskoolitusi; - programmijuhtidele tuleb eraldada tööks vajalikul määral aja- ja finantsressursse; - tuleks rakendada meetmeid lõpetamise määra suurendamiseks (eriti magistriõppes); - üliõpilastele tuleks paremini selgitada VÕTA võimalusi.	Eesti Maaülikool: - tuleks välja töötada strateegiad toimetulekuks demograafiast tuleneva üliõpilaste arvu vähenemisega; - koostöös teiste kõrgkoolidega tuleks leida võimalusi pedagoogilisteks koolitusteks ja aktiivõppe paremaks rakendamiseks õppetöös, õppejõud võiksid parimaid praktikaid jagada; - õppekavade, -materjalide ja õppejõudude rahvusvahelisust on vaja suurendada, kaasata välisõppejõude, värvata välisüliõpilasi jne; - õppes tuleks tugevdada ka sotsiaalseid oskusi; - praktika osakaal õppekavas võiks olla suurem, üliõpilasi tuleks praktikakohtade leidmisel enam toetada, praktika kvaliteedi tõstmisel võiks eeskuju võtta rahvusvahelisest praktikast; - õppekavaarenduses tuleks silmas pidada kursusi: müük ja müügi korraldus, ettevõtlikus, projektijuhtimine; - õppeinfosüsteem peaks paremini võimaldama jälgida üliõpilaste edasijõudmist; - õppejõudude kontaktõppe koormus on suur; - teadusprojektides osaleb vähe õppejõudusid; - õppejõudude mobiilsus on madal, suurem koostöö teiste kõrgkoolidega tuleks kasuks; - rakendada tuleks varast ennetussüsteemi väljalangevuse vähendamiseks.
---	---	--

Estonian Business School: - täiskohaga õppejõudude vähene arv õppekavadel;* - senisest enam rõhku tuleks asetada akadeemilisele teadustööle;* - teadus- ja administratiivtöö koormust tuleks õppejõudude töökoormuses arvesse võtta; - ülikool võiks kehtestada nõuded õppejõukoolitusele ning keele- ja pedagoogilistele oskustele; - magistrikavadele tuleks värvata enam välisõppejõude; - õppekavaarendus võiks olla interdistsiplinaarsem; - vältimaks õppeainete kattuvust, tuleks soodustada õppejõudude omavahelist suhtlust; - ainepunktide hulk ei kajasta alati tegelikku töökoormust; - üliõpilastele antav tagasiside peaks olema süsteemsem ja kvalitatiivsem; - asutada võiks praktikabüroo, et üliõpilasi praktikakohtade leidmisel enam abistada; - üliõpilaste varasemate teadmiste ühtlustamiseks võiks pakkuda ettevalmistavaid tasanduskursusi; - üliõpilaste mõlemasuunalist mobiilsust tuleks toetada; - soovitatav on võimaldada üliõpilastel võtta aineid ka teistest kõrgkoolidest; - kõigi õppekavade tagasisidesüsteem võiks olla ühtne; - kõrge väljalangevuse vähendamiseks ning nominaalajaga lõpetajate arvu tõstmiseks tuleks tugiteenuste raames jagada üliõpilastele igakülgset nõu ja teavet.	EEK Mainor: - doktorikraadiga õppejõudude arv on liialt väike, õppejõude tuleks doktorikraadi omandamisel toetada ning tõsta nõudeid õppejõududele, sh teadusajakirjades publitseerimise osas;* - Ettevõtte juhtimise magistrikavade peamine fookus on praktiliste teadmiste rakendamisel, teadustöö ja selle metoodika on alaesindatud. Start-up ettevõtluse ning Loovuse ja äriinnovatsiooni rakenduskõrgharidusõppe õppekavade lõpetanud võivad jätkata oma õpinguid magistriõppes, mistõttu peaksid nad paremini tundma ka valdkonna teoreetilisi aspekte ja seda, kuidas neid oma uuringutes kasutada;* - vajalikud on strateegiad toimetulekuks demograafiast tuleneva üliõpilaste arvu vähenemisega; - õppejõudude pedagoogilist ettevalmistust on vaja tugevdada; - õppekavad on liiga Eesti-kesksed, õppekavade, -materjalide ja õppejõudude rahvusvahelist haaret tuleks suurendada; - üliõpilaste (lõpu)tööde hindamine vajab tähelepanu; - kuna välismobiilsust takistavad mitmed probleemid, on õppetöösse vajalik kaasata enam ja pikemaks ajaks välisõppejõude, värvata enam välisüliõpilasi, suurendada inglise keeles läbi viidavate ainete hulka; - rahvusvahelist koostööd on vaja tugevdada ning seada selles osas kindlad eesmärgid.	Tallinna Ülikool: - õppekavade sisuloogika vajab analüüsi, et vältida tarbetuid kattuvusi õppeainete vahel; - õppeainete ajakohastamine peaks olema süsteemsem; - enam tuleks teha koostööd teiste Eesti kõrgkoolidega; - rahvusvahelisele koostööle võiks senisest enam rõhku panna, rahvusvahelistumise taset tuleks süstemaatiliselt tõsta; - ainepunktide jaotus õppekava ülesehituses vajab analüüsi (töökoormuse ühtlustamiseks); - eksamitulemuste kohta ei anta piisavalt kvalitatiivset kirjalikku tagasisidet; - üliõpilaste tagasisidet ei võeta õppekavaarenduses piisavalt arvesse; - õppejõudude töö hindamisel tuleks rohkem arvestada teadus-, arendus- ja loometöö kvaliteeti, sh õpetamisoskuste arendamist; - õppekavaarenduses peaks rohkem tähelepanu pöörama töötavate üliõpilaste vajadustele, soovitatav on rakendada õppetöös suuremat paindlikkust; - probleemiks on liiga suured õpperühmad, sh haldus- ja ärikorralduse õppekaval; - väliõppejõude kaasatakse rahapuudusel vähe; - aktiivselt tuleks rakendada meetmeid väljalangevuse vähendamiseks; - üliõpilaste välismobiilsus on madal.
---	--	--

* Toodud kitsaskohad olid EBS-i hindamisotsuses kõrvaltingimuse seadmise põhjusteks. 29.08.19 EKKA otsusega loeti kõrvaltingimused täidetuks.

** Toodud kitsaskohad olid EEK Mainori hindamisotsuses kõrvaltingimuse seadmise põhjusteks. EEK Mainori osas langetab EKKA hindamiskomisjon uue otsuse 18.03.20 istungil

Lisa 5. Ülikoolide ja HTM-i vahel sõlmitud halduslepingute sätted ärimise ja halduse õppe kohta

Tallinna Tehnikaülikool⁸⁸

3.2. Kõrgharidustaseme õppe tõhusaks korraldamiseks ülikool:

3.2.2.2. vähendab alates 2019/2020. õa kolme aasta jooksul ärimise ja halduse õppekavagrupi juhtimise ja halduse rühmas esimesel astmel eestikeelsetele õppekavadele vastuvõttu keskmiselt 20% võrreldes 2017/2018. õa tegeliku vastuvõtuga ning kasutab vabanevat õpetamise ressursi majandusalaste teadmiste ja ettevõtluspädevuste arendamiseks teistel erialadel;

3.2.4. võib eestikeelse ärikorralduse magistriõppe õppekaval viia läbi ainult osakoormusega õpet. Ülikool võtab igal aastal õppekava esimesele õppeaastale õppima kuni 40 üliõpilast.

Tartu Ülikool⁸⁹

3.2. Kõrgharidustaseme õppe tõhusaks korraldamiseks ülikool:

3.2.2.3. vähendab alates 2019/2020. õa kolme aasta jooksul ärimise ja halduse õppekavagrupi esimesel astmel õppekulusid mittehüvitavate üliõpilaste vastuvõttu 33% võrreldes 2017/2018. õa tegeliku vastuvõtuga, ning kasutab vabanevat õpetamise ressursi majandusteadmiste ja ettevõtluspädevuse arendamiseks teistel erialadel.

Eesti Maaülikool⁹⁰

3.2. Kõrgharidustaseme õppe tõhusaks korraldamiseks ülikool:

3.2.2.2. vähendab alates 2019/2020. õa kahe aasta jooksul ärimise ja halduse õppekavagrupis esimeses astmes vastuvõttu 50% võrreldes 2017/2018. õa tegeliku vastuvõtuga.

Tallinna Ülikool⁹¹

3.2. Kõrgharidustaseme õppe tõhusaks korraldamiseks ülikool:

3.2.2.1. vähendab alates 2020/2021. õa ärimise ja halduse õppekavagrupi juhtimise ja halduse rühma esimesel astmel eestikeelsetele õppekavadele vastuvõttu 48% võrreldes 2017/2018. õa tegeliku vastuvõtuga ning kasutab vabanevat õpetamise ressursi majandusteadmiste ja ettevõtluspädevuse arendamiseks teistel erialadel.

⁸⁸ Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Tallinna Tehnikaülikooli vaheline haldusleping (05.02.2019). Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/108022019006>

⁸⁹ Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Tartu Ülikooli vaheline haldusleping (27.02.2019). Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/128022019012>

⁹⁰ Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Eesti Maaülikooli vaheline haldusleping (05.02.2019). Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/108022019010>

⁹¹ Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Tallinna Ülikooli vaheline haldusleping (05.02.2019). Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/108022019007>

Lisa 6. Kutseõppe ärinduse ja halduse õppesuuna õppekavad

Haridustase ja õppekava	Kutseõppeasutus	Kestus
3. tase		
IT projektide koordineerimise tugiisik	Ida-Virumaa KHK	1a
Kaubapaigutaja	Tallinna Teeninduskool	1a
4. tase (kutsekeskharidusõpe)		
Bürootöö	Haapsalu KHK, Pärnumaa KHK, Tartu KHK	3a
Müüja-klienditeenindaja	Pärnumaa KHK, Tallinna THK, Tartu KHK	3a
4. tase		
Arhiivikorrastaja	Tartu KHK	8k
Bürootöötaja	Haapsalu KHK, Ida-Virumaa KHK, Olustvere TMMK, Pärnumaa KHK	1a
E-kaubanduse spetsialist	Tallinna THK, Tartu KHK	1a
Klienditeenindaja kaubanduses	Ida-Virumaa KHK, Järvamaa KHK, Kuressaare Ametikool, Tallinna Teeninduskool	1a
Kõnekeskuse klienditeenindaja	Tartu KHK	1a
Müüja-klienditeenindaja	Pärnumaa KHK, Tallinna THK, Tartu KHK, Valgamaa KÕK	1a
Telemarketingi konsultant	Tallinna Teeninduskool	6k
5. tase (esmaõpe)		
Juristi abi	Tallinna Majanduskool	2a
Kindlustusspetsialist	Tallinna Majanduskool	2a
Kinnisvaramaakler	Tallinna Majanduskool	2a
Kliendinõustaja pangas	Tallinna Majanduskool	2a
Kvaliteedispetialist	Tallinna Majanduskool	2a
Müügiesindaja	Tallinna Teeninduskool, Tallinna THK, Tartu KHK	2a
Müügikorraldaja	Järvamaa KHK, Pärnumaa KHK, Tallinna Teeninduskool, Tallinna THK, Tartu KHK	2a
Nooreprojektijuht	Tallinna Majanduskool	2a
Personalispetsialist	Tallinna Majanduskool	2a
Projektijuhi assistent	Tallinna Majanduskool	2a
Raamatupidaja	Haapsalu KHK, Ida-Virumaa KHK, Kuressaare Ametikool, Olustvere TMMK, Pärnu Saksa Tehnoloogiakool, Pärnumaa KHK, Tallinna Majanduskool, Tartu KHK	2a
Sekretär	Olustvere TMMK, Pärnumaa KHK, Tallinna Majanduskool, Tartu KHK	2a
Sotsiaalmeedia spetsialist	Tallinna Majanduskool	2a
Turundusspetsialist	Tallinna Majanduskool	2a6k
Väikeettevõtja	Ida-Virumaa KHK, Kuressaare Ametikool, Pärnumaa KHK, Tallinna Majanduskool, Tartu KHK	2a
Õigusassistent	Tallinna Majanduskool	2a
Ärikorralduse spetsialist	Ida-Virumaa KHK, Kuressaare Ametikool, Pärnu Saksa Tehnoloogiakool, Pärnumaa KHK, Tallinna Majanduskool, Tartu KHK, Võrumaa KHK	2a
5. tase (jätkuõpe)		
Andmekaitse spetsialist	Tallinna Majanduskool	7k
Avaliku sektori asutuse finantsist	Tallinna Majanduskool, Tartu KHK	5/6k
Ettevõtte õigustoimingute spetsialist	Tallinna Majanduskool	1a
E-turundusspetsialist	Tallinna Majanduskool	1a
Infohalduse spetsialist	Tallinna Majanduskool	1a
Maksuspetsialist	Tallinna Majanduskool	1a
Meeskonnajuht	Tallinna Majanduskool	1a
Ostu- ja hankespetsialist	Tallinna Majanduskool	1a
Väikeettevõtte turundusspetsialist	Võrumaa KHK	1a

Märkus: Hallis kirjas on õppekavad, mis on registreeritud, kuid kus viimasel kolmel õppeaastal ei ole vastuvõttu toimunud.

Lisa 7. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse tasemeõppe lõpetajate töölerakendumine

Tabel 14. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse tasemeõppe 2006.–2010. a lõpetajate töölerakendumine ametiala järgi, 2011

Majandusteadus	Hõive	Hulgi- ja jaekaubandus	Hõive	Turundus ja reklaam	Hõive
Raamatupidajad	14%	Poemüüjad	26%	Reklaami ja turunduse tippspetsialistid	14%
Finantsanalüütikud	7%	Müügiesindajad	5%	Müügiesindajad	9%
Müügiesindajad	5%	Laoametnikud	5%	Sekretärid-asjaajajad ja sekretärid-juhiabid	9%
Finants- ja investeerimisnõustajad	5%	Kassapidajad ja piletimüüjad	4%	Juhid hulgi- ja jaekaubanduses	4%
Sekretärid-asjaajajad ja sekretärid-juhiabid	4%	Juhid hulgi- ja jaekaubanduses	3%	Juhid müügi- ja turundusalal	4%
Reklaami ja turunduse tippspetsialistid	3%	Müüjate vahetuseülemad	2%	Poemüüjad	3%
Juhtimis- ja korraldusvaldkonna analüütikud	3%	Kelnerid ja ettekandjad	2%	Juhid reklaami ja suhtekorralduse alal	3%
Äri- ja avalikuhalduse tippspetsialistid	3%	Sekretärid-asjaajajad ja sekretärid-juhiabid	2%	Avalike suhete tippspetsialistid	3%
Pangatellerid jms ametnikud	3%	Elektri- ja elektroonikaseadmete koostajad	2%	Kelnerid ja ettekandjad	2%
Ülikoolide ja kõrgkoolide õppejõud	3%	Pakkijad	2%	Ajakirjanikud	2%
Juhid hulgi- ja jaekaubanduses	3%	Kaubaladujad	2%	Administraatorid (üldiselt)	1%
Juhid müügi- ja turundusalal	2%	Koristajad kontorites, hotellides jm	1%	Transpordiametnikud	1%
Majandusteadlased	2%	Kinnisvaramaaklerid ja -haldajad	1%	Juhid muudes erialateenusasutustes	1%
Raamatupidamise keskastme spetsialistid	2%	Administraatorid (üldiselt)	1%	Kujundajad ja multimeediakunstnikud	1%
Personali- ja karjääri tippspetsialistid	2%	Mujal liigitamata tootmislihttöölised	1%	Juhid toitlustuses	1%
Majandusarvestus ja maksundus	Hõive	Juhtimine ja haldus	Hõive	Sekretäri- ja ametnikutöö	Hõive
Raamatupidajad	31%	Müügiesindajad	7%	Sekretärid-asjaajajad ja sekretärid-juhiabid	25%
Raamatupidamise keskastme spetsialistid	11%	Raamatupidajad	6%	Poemüüjad	10%
Sekretärid-asjaajajad ja sekretärid-juhiabid	4%	Sekretärid-asjaajajad ja sekretärid-juhiabid	6%	Üldsekretärid	7%
Poemüüjad	4%	Poemüüjad	3%	Müügiesindajad	5%
Müügiesindajad	4%	Juhid hulgi- ja jaekaubanduses	3%	Raamatupidamise keskastme spetsialistid	4%
Maksu- ja aktsiisiametnikud	2%	Reklaami ja turunduse tippspetsialistid	3%	Administraatorid (üldiselt)	3%
Andmesisestajad	1%	Personali- ja karjääri tippspetsialistid	2%	Õigusvaldkonna keskastme spetsialistid	2%
Juhid hulgi- ja jaekaubanduses	1%	Juhid müügi- ja turundusalal	2%	Raamatupidajad	2%
Pangatellerid jms ametnikud	1%	Pangatellerid jms ametnikud	2%	Kelnerid ja ettekandjad	2%
Varustajad	1%	Äri- ja avalikuhalduse tippspetsialistid	2%	Andmesisestajad	2%
Kelnerid ja ettekandjad	1%	Transpordiametnikud	2%	Koristajad kontorites, hotellides jm	1%
Laoametnikud	1%	Varustajad	2%	Kontoriametnikud	1%
Arve- ja raamatupidamisametnikud	1%	Juhid tööstuses	1%	Varustajad	1%
Äri- ja avalikuhalduse tippspetsialistid	1%	Finants- ja investeerimisnõustajad	1%	Kartoteegi- või registripidajad	1%
Juhid tööstuses	1%	Raamatupidamise keskastme spetsialistid	1%	Meditsiinalal töötavad sekretärid	1%
Rahandus, pangandus ja kindlustus	Hõive				
Raamatupidajad	35%				
Finantsanalüütikud	12%				
Finants- ja investeerimisnõustajad	5%				
Juhid finantsalal	5%				
Juhid finantsteenuste alal	3%				
Majandusteadlased	3%				

Tabel 15. Ärinduse ja halduse ning majandusteaduse tasemeõppe 2006.–2019. a lõpetajate töölerakendumine ametiala järgi, 2019

Majandusteadus	Hõive	Hulgi- ja jaekaubandus	Hõive	Turundus ja reklaam	Hõive
Raamatupidamise tippspetsialistid	9%	Poemüüjad	21%	Reklaami ja turunduse tippspetsialistid	11%
Juhtimis- ja organisatsioonianalüütikud	4%	Müüjate vahetusevanemad	7%	Müügiesindajad	9%
Reklaami ja turunduse tippspetsialistid	4%	Hulgi- ja jaekaubandusjuhid	6%	Müügi- ja turundusjuhid	6%
Finantsanalüütikud	4%	Müügiesindajad	4%	Avalike suhete tippspetsialistid	3%
Raamatupidamise keskastme spetsialistid	3%	Kassapidajad ja piletimüüjad	3%	Raamatupidamise tippspetsialistid	3%
Strateegiate väljatöötajad	3%	Varustajad	2%	Hulgi- ja jaekaubandusjuhid	2%
Müügiesindajad	3%	Ettekandjad ja kelnerid	2%	Kontoritöötajad ja klienditeenindajad, mujal liigitamata	2%
Raamatupidamise kontoritöötajad	3%	Sekretärid-asjaajajad ja sekretärid-juhiabid	2%	Äriteenindus- ja haldusjuhid, mujal liigitamata	2%
Müügi- ja turundusjuhid	2%	Raamatupidamise kontoritöötajad	2%	Varustajad	2%
Äriteenindus- ja haldusjuhid, mujal liigitamata	2%	Koristajad ja abilised kontoris, hotellis jms asutustes	2%	Sekretärid-asjaajajad ja sekretärid-juhiabid	2%
Süsteemianalüütikud	2%	Toitlustuse letitöötajad	2%	Poemüüjad	2%
Majandusteadlased	2%	Elektri- ja elektroonikaseadmete koostajad	2%	Müügitöötajad, mujal liigitamata	2%
Finantsjuhid	2%	Andmesisestajad	1%	Juhtimis- ja organisatsioonianalüütikud	2%
Matemaatikud, aktuaarid ja statistikud	2%	Müügitöötajad, mujal liigitamata	1%	Kõne- ja kontaktikeskuse klienditeenindajad	2%
Sekretärid ja juhiabid	1%	Õpetajaabid	1%	Suurettevõtete tegevdirektorid ja tippjuhid	1%
Majandusarvestus ja maksundus	Hõive	Juhtimine ja haldus	Hõive	Sekretäri- ja ametnikutöö	Hõive
Raamatupidamise tippspetsialistid	17%	Müügiesindajad	4%	Sekretärid-asjaajajad ja sekretärid-juhiabid	18%
Raamatupidamise keskastme spetsialistid	14%	Raamatupidamise tippspetsialistid	4%	Asjaajamise tugitöötajad	8%
Raamatupidamise kontoritöötajad	14%	Sekretärid-asjaajajad ja sekretärid-juhiabid	4%	Poemüüjad	5%
Poemüüjad	3%	Müügi- ja turundusjuhid	4%	Kontorijuhatajad	3%
Sekretärid-asjaajajad ja sekretärid-juhiabid	3%	Reklaami ja turunduse tippspetsialistid	3%	Raamatupidamise kontoritöötajad	3%
Müügiesindajad	2%	Äriteenindus- ja haldusjuhid, mujal liigitamata	3%	Müügiesindajad	2%
Andmesisestajad	2%	Juhtimis- ja organisatsioonianalüütikud	2%	Kontoriabilised	2%
Kontoritöötajad ja klienditeenindajad, mujal liigitamata	1%	Poemüüjad	2%	Meditsiinivaldkonna sekretärid	2%
Hulgi- ja jaekaubandusjuhid	1%	Raamatupidamise keskastme spetsialistid	2%	Õigusvaldkonna keskastme spetsialistid	2%
Asjaajamise tugitöötajad	1%	Raamatupidamise kontoritöötajad	2%	Infopunkti klienditeenindajad	2%
Varustajad	1%	Hulgi- ja jaekaubandusjuhid	2%	Kontoritöötajad ja klienditeenindajad, mujal liigitamata	2%
Kõne- ja kontaktikeskuse klienditeenindajad	1%	Personali ja karjääri tippspetsialistid	2%	Kõne- ja kontaktikeskuse klienditeenindajad	1%
Laoarvestuse kontoritöötajad	1%	Strateegiate väljatöötajad	2%	Personalitöö assistendid	1%
Finantsjuhid	1%	Varustajad	2%	Raamatupidamise tippspetsialistid	1%
Müügi- ja turundusjuhid	1%	Personalijuhid	2%	Üldadministraatorid	1%
Rahandus, pangandus ja kindlustus	Hõive	Allikas: MTA töötamise register			
Raamatupidamise tippspetsialistid	25%				
Finantsanalüütikud	8%				
Raamatupidamise keskastme spetsialistid	7%				
Finantsjuhid	5%				
Raamatupidamise kontoritöötajad	5%				
Strateegiate väljatöötajad	3%				
Juhtimis- ja organisatsioonianalüütikud	3%				

Tabel 16. 2005-2017 ärenduse ja halduse ning majandusteaduse tasemeõppe lõpetanute mediaanpalk ÖKR ning õppetaseme/astme järgi, 2018

Õppetase/aste	Majandus- teadus	Majandus- arvestus ja maksundus	Rahandus, pangandus ja kindlustus	Juhtimine ja haldus	Turundus ja reklaam	Sekretäri- ja kontoritöö	Hulgi- ja jaekaubandus	Ärendus ja haldus, mujal liigitamata
Põhiharidusel baseeruv kutseõpe							752 €	
Kutsekeskharidusõpe							751 €	
Keskharidusel baseeruv kutseõpe		955 €	1 236 €	896 €	1 114 €	1 020 €	827 €	
Rakenduskõrgharidusõpe		1 298 €		1 257 €	1 350 €	1 190 €	1 203 €	1 000 €
Bakalaureuseõpe (3+2)	1 566 €	1 248 €		1 500 €	1 396 €		1 596 €	1 513 €
Bakalaureuseõpe (4+2)	1 812 €	1 189 €		1 658 €	1 489 €			
Magistriõpe	1 939 €	1 480 €	2 143 €	1 943 €	1 644 €			1 758 €
Doktoriõpe	2 315 €			2 365 €				3 117 €
Kokku	1 701 €	1 200 €	2 052 €	1 414 €	1 373 €	1 055 €	848 €	1 390 €

Lisa 8. Uuringu fookusgruppides osalenud ja intervjueeritud eksperdid

Kokku tehti **7 intervjuud 15 eksperdiga** kutse- ja kõrgkoolidest ning **2 fookusgrupiarutelu** kokku **12 eksperdiga** era- ja avalikust sektorist ning kõrg- ja kutsekoolidest.

Haridusasutuste, tööandjate ning avaliku sektori esindajad:

1. **Anto Liivat**, EBS
2. **Anu Moosel**, SA Innove
3. **Eneken Titov**, EEK Mainor
4. **Enn Veskimägi**, Standard AS
5. **Gunnar Kraft**, Sangar AS
6. **Heikki Põhi**, AS Balbiino
7. **Helery Tasane**, TTÜ
8. **Indrek Jänes**, Tallinna Majanduskool
9. **Jane Mägi**, Kuressaare Ametikool
10. **Janus Paurman**, EEK Mainor
11. **Jelena Zabegajeva**, Ida-Virumaa KHK
12. **Kadi Timpmann**, TÜ
13. **Kadri Ukrainski**, TÜ
14. **Katri Kerem**, EBS
15. **Mait Palts**, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda
16. **Mait Rungi**, EEK Mainor
17. **Marge Täks**, EBS
18. **Meelis Milder**, Baltika AS
19. **Merike Kukk**, TTÜ
20. **Merle Küttim**, TTÜ
21. **Natalja Redean**, Ida-Virumaa KHK
22. **Raul Eamets**, TÜ
23. **Robert Kitt**, Kapitel AS
24. **Ruth Oltjer**, Chemi-Pharm AS
25. **Siim Raie**, Muinsuskaitseamet
26. **Tarvo Niine**, TTÜ
27. **Toomas Haldma**, TÜ

Lisa 9. Ekspertintervjuu kava

Intervjueeritavad: ärimise ja halduse õppesuuna õppekavade programmijuhid kõrg- ja kutsekoolides

Intervjuu kestus: 1 – 1,5 h.

Intervjuu eesmärk:

- kirjeldada valdkondliku õppe arengutrende
- saada ülevaade õppekavadest ja nende arendusprotsessist
- kirjeldada õppijate profiili ning lõpetajate karjääriteid
- kirjeldada koolide koostööd partneritega õppetöö korraldamisel
- **Trendid:**
 - Millised on olnud möödunud 5-10 aasta olulisemad arengud/muudatused ärimise ja halduse õppesuuna õppes?
 - Millised on peamised ärimisalasise hariduse pakkumist mõjutavad trendid Eesti kõrg-/kutsehariduses lähima 3–5 aasta vaates? Mida toob tulevik?
- **Õppekavade arendamine:**
 - Millised on õppekavade viimased suuremad muudatused? Millal toimus viimane õppekavade uuendamine? Millest olid muudatused tingitud?
 - Millised on õppekavade uuendamise üldised põhimõtted? (ülikooli, instituudi, osakonna vm lõikes) Milline on õppekavade uuendamise protsess? Millised osapooled on protsessi kaasatud?
 - Millised on õppekava ülesehituse põhimõtted? (Sisu, struktuur, spetsialiseerumised, praktika jne)
 - Milline on olukord õppejõudude ja õppematerjalidega? Milline on õppejõudude omavaheline koostöö?
 - Kuidas on korraldatud õpilaste praktika? Kui suure osa õppe mahust praktika moodustab? Kes on olnud head koostööpartnerid praktika korraldamisel? Millised on olnud praktikakorralduse nõ head praktikad? Millised on kitsaskohad praktikakorralduse juures?
 - Millised on lõpetajate võtmeoskused? Millised oskused on eriti hinnatud tööandjate poolt? Millised erialased teadmised ja oskused on lähitulevikus järjest olulisemaks muutumas?
- **Õppurite statistika:**
 - Millised on peamised murekohad õpetamisel ja õppe korraldamisel?
 - Kas eriala(de)le sisseastujaid jätkub? Kuidas on muutunud vastuvõtutingimused (lävendid)?
 - Kui palju on õppijaid, lõpetajaid?
 - Kas on probleeme õpingute katkestamisega? Millised on katkestamise põhjused?
 - Millistes valdkondades ja millistel ametialadel lõpetajad rakenduvad/juba töötavad?
 - Millised on lõpetajate tüüpilisemad karjääriteed?
 - Kui suur osakaal õppijatest on nõ teist (kõrg)haridust omandamas?
 - Kuivõrd on õppurite ootused õppe osas viimastel aastatel muutunud?
- **Teised koolid ja koostööpartnerid:**
 - Kas ja millist koostööd on nende koolidega, kus veel sarnaseid/seonduvaid erialasid õpetatakse?
 - Kas ja millist koostööd tehakse tööandjatega? Kas on koostööd erinevate avaliku ja erasektori organisatsioonidega, erialaühingute, liitudega? Millised on koostöökogemused? Kas on olulisi tegureid, mis võiksid koostööd veelgi soodustada?
- **Täiendavad teemad (vajadusel)**
 - Millist rolli täiendavad kõrg-/kutsekoolid valdkondliku täiendõppe pakkujana?
 - Kutsestandardite roll õppekavade arenduses.